

ISBN=179279

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TROPEN-BIBLIOTHEEK

14 0000 0183 6109

4 v
1000

G 94-199

D. 361.1
Gr. form.

GEGEVENS

OVER

DJOKJAKARTA

1925.

CENTRALE BIBLIOTHEEK
KON. INST. v.d. TROPEN
AMSTERDAM

82-47
3-11-11
GEGEENS

OVER

DJOKJAKARTA

1925

AMSTERDAM
KON. INST. V. L. TROPEN
CENTRALE BIBLIOTHEEK

INHOUDSOPGAVE.

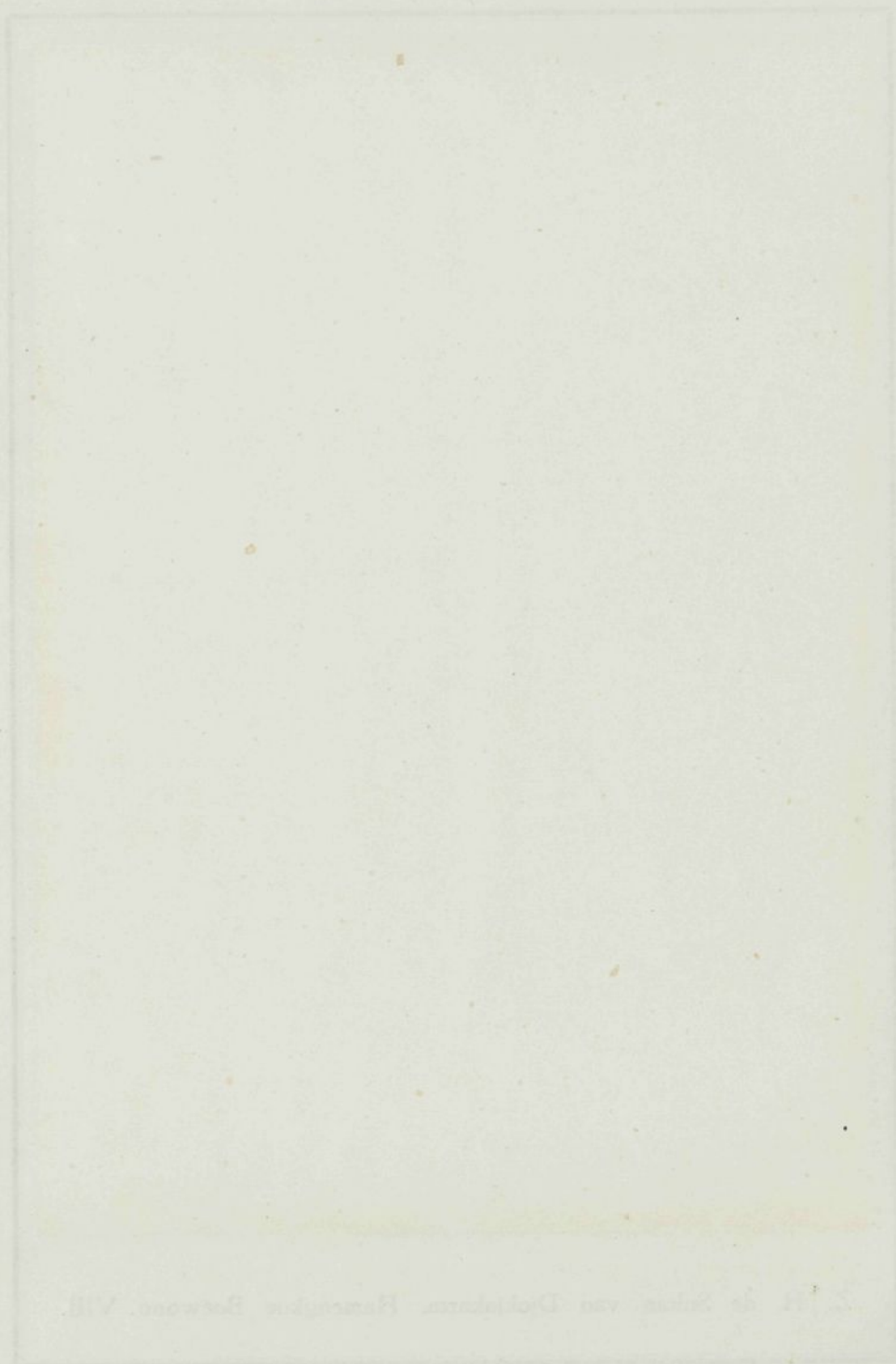
	Blz.
Voorwoord	5
1. Kort verslag over het jaar 1924 in zake de beide Djokjasche Zelfbestuursgebieden.	7
2. Gewestelijk bestuur der residentie Djokjakarta (afgesloten op 31 Januari 1925) .	24
3. Lijst van de namen der Residenten van Djokjakarta	25
4. Lijst van de namen der Zelfbestuurders (Sultans) van het Sultanaat Djokjakarta .	27
5. Lijst van de namen der Zelfbestuurders van het Pakoe-Alamsche gebied in het gewest Djokjakarta	29
6. Korte wordingsgeschiedenis van het Sultanaat Djokjakarta en van het Pakoe-Alamsche Huis.	30
7. Korte historische nota omtrent de Residents-woning te Djokjakarta	34
8. Nota over de hoogdrukwaterleiding voor de hoofdplaats Djokjakarta	36
9. Nota betreffende het tuindorp Kali-Oerang	40
10. Nota in zake het opiumgebruik in het gewest Djokjakarta (met 1 statistische opgave).	45
11. Nota met betrekking tot de pandhuisregie in het gewest Djokjakarta (met 2 statistische opgaven).	50
12. Verslag van de Tweede Paardentoonstelling gehouden te Wonosari afdeeling Goenoeng Kidoel, residentie Djokjakarta, op 18 Augustus 1924	55
13. Verslag van de Eerste Landbouw- en Veetentoonstelling te Wates (gewest Djokjakarta) op 25 tot en met 29 October 1924	60
14. Programma van het ceremonieel in acht genomen bij gelegenheid van het aan het gewest Djokjakarta gebracht bezoek van Z. E. den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië Mr. D. Fock, op 26, 27, 28, 29 en 30 Mei en bij het vertrek van zijne Excellentie op 31 Mei 1925	65
15. Ceremonieel in acht genomen bij de herdenking van den geboortedag van H. M. de Koningin der Nederlanden, op Maandag 1 September 1924, te Djokjakarta.	83
16. Verslag van de plechtigheid in zake de aanbieding op 15 Juni 1924 te Djokjakarta, van de tegengeschenken van H. M. de Koningin (overgenomen uit het dagblad „Mataram van 5 Juli 1924, Avondblad).	90
17. De viering van den geboortedag van Z. H. den Sultan van Djokjakarta	94
18. Ceremonieel in acht genomen door de ambtenaren, officieren en particuliere personen in het gewest Djokjakarta, die in het jaar 1924 de Garebegs, Poewasa, Besar en Moeloed in den Kraton (het Vorstenverblijf) van den Sultan te Djokjakarta bijwoonden	95
19. Uittreksel uit het programma van ceremoniën enz. bij gelegenheid van het huwelijk van een broer en vier halfzusters van den Sultan van Djokjakarta, op maandag 16 Februari 1925	97
20. Oud-Djokja	98
21. Reis van den Gouverneur-Generaal G. W. Baron van IMHOFF over Java, in het jaar 1746	106
22. Djokjasche Klapperrattenverordening	118
23. Djokjasche Bordeel-verordening	119
24. Djokjasche Straatprostitutie-verordening	120
25. Opgave der concerns en beheerders van de Landbouwondernemingen in de residentie Djokjakarta	121
26. Statistische gegevens op 31 December 1924, nopens de onderwijsinrichtingen ter hoofdplaats Djokjakarta	125
27. Formatie der Algemeene Politie in het Gewest Djokjakarta op 31 December 1924.	133
28. Uitkomsten van de in November 1920 gehouden volkstelling in het gewest Djokjakarta	137
29. Gouvernementsbesluit in zake de Djokjasche Cultuurpolitie	146
30. Voorschriften in zake de Djokjasche Cultuurpolitie.	148

SPECIFICATIE DER PHOTO'S EN BLAUWDrukKEN.

1. Photo van Z. H. den Sultan van Djokjakarta Hamengkoe Boewono VIII.
 2. Gezicht op een der groote betonpasarloodsen ter hoofdplaats Djokjakarta
 3. Idem, door pasarbezoekers in gebruik genomen
 4. Photo van het terrein der landbouw- en veetentoonstelling, in 1924 te Wates
gehouden
 5. Blauwdruk van de Residentswoning, met woonerf, te Djokjakarta.
 6. Afstandswijzerkaart van het gewest Djokjakarta
 7. Plattegrond van de hoofdplaats Djokjakarta omstreeks het jaar 1830
 8. Hoogdrukwaterleidingtracé ter hoofdplaats Djokjakarta
 9. Blauwdruk van het Tuindorp Kalioerang.
 10. Aloon-aloon ter hoofdplaats Djokjakarta
-

Z. H. de Sultan van Djokjakarta, Hamengkoe Boewono VIII.

VOORWOORD.

Als voorzitter van den Gewestelijken Raad van KEDIRI, bood ik dat College over het jaar 1923 eene nota aan in zake in genoemd gewest tot stand gekomen sociale verbeteringen *). In die richting dacht ik ook in het thans door mij bestuurde gewest Djokjakarta gegevens te publiceeren.

Doordat ik hier echter nog te kort werkzaam ben — immers trad ik den 31sten Maart 1924 als Resident van Djokjakarta op — kon in het afgelopen bestuursjaar slechts een begin gemaakt worden met enkele sociale maatregelen, betrekking hebbende op de zedelijke en stoffelijke verbetering der Inlandsche bevolking, op de wijze als zulks in Kediri geschiedde.

De systematische in- en doorgevoerde verbeteringen betreffen in de allereerste plaats de algemeene moraliteit, in welk verband gewezen moge worden op het in deze nota opgenomen afschrift der Djokjasche Bordeelverordening en de Djokjasche Straatprostitutieverordening, voorts de bestrijding, middels overtuiging, van volksondeugden, de zoogen. „mim lima” (main = hazardspel, minoem = misbruik van sterken drank, menjoendel en madon (prostitutie), madat = misbruik van opium en mentjoeri = diefstal), terwijl tevens gewerkt werd op meerdere activiteit en meer onderlinge samenwerking van de algemeene politie, als ruggesteun der sociale verbeteringen, zulks middels betere onderlinge samenwerking, in het belang van persoon en goed. Niet anders kan worden verklaard dan dat de veld-, bestuurs- en stadspolitie in dit gewest allerwege tactvol is opgetreden. Wat de formatie dier politie betreft, wordt naar een der afzonderlijke opgaven dezer nota verwezen.

De laatste hand is gelegd aan een plan tot reorganisatie (centralisatie) der Cultuurpolitie (Staatsblad 1918 No. 550), met een bij Gouvernementsbesluit te sanctionneeren kader, waarbij de betrokken Hoofden van plaatselijk bestuur met de algemeene leiding (uitoefening der politie) zijn belast, terwijl aan den Gewestelijk Leider der Veldpolitie de technische leiding is opgedragen, een en ander uiteraard in overleg met de belanghebbende concerns — resp. beheerders — op wier kosten die politie, als onderdeel der algemeene politie, is aangesteld in het uitsluitend belang dier ondernemingen.

Een woord van dank mag hier niet onthouden worden aan alle concerns, die voor bedoelde reorganisatie hunne krachtige medewerking hebben verleend, onder de welwillende en bekwame leiding van den Voorzitter der Vorstenlandsche Landbouwvereniging Mr. K. J. BIJL. Eene afzonderlijke opgave dier concerns en ondernemingen vindt men in deze nota afgedrukt.

Voorts openbaarden zich de sociale verbeteringen in 1924 door eene „tweede plaatselijke paardententoonstelling” te WONOSARI (afdeeling Goenoeng Kidoel) en eene eerste, mede zuiver plaatselijke landbouw- en veetentoonstelling, te Wates (afdeeling Koelon Progo) gehouden. Van beide welgeslaagde tentoonstellingen vindt men het verslag mede in deze nota afgedrukt. Het verkregen succes heeft men in hoofdzaak te danken aan den Assistent-Resident van Goenoeng Kidoel W. G. HORNINGE en den Gouvernements Veearts A. C. A. HESHUSIUS, alsmede aan den Regent van Goenoeng Kidoel, wat de eerste expositie betreft, voorts aan den Controleur W. J. van HAEFTEN, destijds waarnemend Assistent-Resident van KOELON PROGO, den Landbouwconsulent W. STENVERS en den Gouvernements Veearts A. C. A. HESHUSIUS, zoomede aan de Regenten van KOELON PROGO en ADIKARTO, wat de in de tweede plaats genoemde tentoonstelling aangaat.

Ook tegen de klapperratten (Indische eekhoorns) werd de strijd aangeboden, waartoe een verordening werd uitgevaardigd, mede in deze nota afgedrukt.

Eene geregelde afdoende hulp aan bedelaars, is, naar Z. H. de Sultan van Djokjakarta terecht meent, slechts dan mogelijk, indien zulks in eene Sultanaatsinstelling geschiedt en dan nog onder alleszins bekwame leiding, zij het ook dat particuliere liefdadigheid daarbij niet mag worden uitgesloten, zooals de Sultan duidelijk heeft doen uitkomen in eene pranatan (verordening), onder No. 15 van het Sultanaats-Rijksblad van 1924 opgenomen.

Gelijk bijv. ook in 1922, tijdens het bestuur van Resident JONQUIERE, het Sultanaats-hulpziekenhuis te SANDEN, in het zuiden der afdeeling DJOKJAKARTA gelegen, in beheer werd gegeven aan den alleszins deskundigen geneesheer-directeur van het reeds circa 25 jaren bestaan hebbend Petronella-Hospitaal te DJOKJAKARTA, werd, krachtens evenbedoelde pranatan, ook de Djokjasche bedelaarskolonie, gelegen naast het Petronellahulpziekenhuis te TOENGKAK (binnen de hoofdplaats DJOKJAKARTA), aan genoemden geneesheer-directeur in beheer aange-

*) Bedoelde nota werd verkrijgbaar gesteld bij de Secretarie van den Gewestelijken Raad van Kediri.

boden, uit overweging dat vooral bedelaars met afzichtelijke wonden eerst eene zorgvuldige verpleging behoeven, alvorens zij, door werkverschaffing in de kolonie, weer langzamerhand in hun gewone doen kunnen terugkeeren. Ook eene latere eventueele toepassing van het bepaalde bij artikel 230 van het Inlandsch Reglement (Staatsblad 1913 No. 440) heeft ten deze een rol gespeeld.

Op ultimo 1924 waren de bedelaars nog tijdelijk ondergebracht binnen een behoorlijk afgezonderd deel van het terrein der pestbarakken, welke weliswaar niet aan behoorlijke eischen voor eene bedelaarskolonie voldoen, doch kon daardoor aan vaak met afzichtelijke wonden rondlopende bedelaars alvast een onderdak, voedsel en eenig handwerk worden verschaft.

Bij brief van den Resident van DJOKJAKARTA ddo. 8 Juli 1924 No. 13257/33/S werd den Directeur van de Postspaarbank in Ned. Indië voorgesteld het er toe te doen leiden dat ook Zelfbestuursambtenaren automatisch bij de Postspaarbank kunnen sparen middels geregelde maandelijksche inhoudingen op hun tractement. Tot dusver werd nog geen beslissing ontvangen of ter zake de regeling van het sparen door Landsdienaren enz, opgenomen in Bijblad No. 7655, v. z. n. ook van toepassing kan worden verklaard op bedoelde Zelfbestuursambtenaren.

Een afzonderlijk hoofdstuk is in deze nota gewijd aan de Djokjasche hoogdrukwaterleiding, aan het tuindorp KALIOERANG boven Djokja, aan het opiumgebruik en de opiumbestrijding en aan de pandhuisregie.

Op veler verzoek is in deze nota eene beschrijving gegeven van het Vorstenlandsch ceremonieel, in casu op Djokja betrekking hebbende.

Ook is voldaan aan den wensch van enkelen om een hoofdstuk te wijden aan Oud-Djokja, uit den tijd vlak na den Java-oorlog, waaruit de Djokjaneezen zelf de gevolgtrekking kunnen maken hoe zeer sedert vooral de maatschappelijke toestanden in dit gewest belangrijk zijn verbeterd.

Eene korte beschrijving van de wordingsgeschiedenis der beide Zelfbestuursgebieden in dit gewest mocht n. h. v. in dit verband niet ontbreken, evenmin eene opgave van de namen der Zelfbestuurders van het Sultanaat Djokjakarta en van het Pakoe Alamsch gebied, alsmede van de Residenten in dit gewest, een en ander van de beginne af aan tot op heden.

Overigens wordt verwezen naar de inhoudsopgave dezer nota en naar de specificatie der photo's en blauwdrukken.

De photo van Z. H. den Sultan kan als buitengewoon goed geslaagd beschouwd worden.

Voor de verstrekte gegevens ten behoeve van de samenstelling dezer nota, mag ten slotte een woord van bijzonderen dank niet onthouden worden aan de heeren ir. J. G. NUMANS, Hoofd van het Centraal Waterschapskantoor voor de Vorstenlanden te Djokja, W. STENVERS, Landbouwconsulent te Djokja, A. C. A. HESHUSIUS, Gouvernements Veearts, J. M. FEUERSTEIN, Gewestelijk Leider der Veldpolitie te Djokja, H. J. VAN MOOK, Controleur ter beschikking voor de Agrarische zaken te Djokja, G. WESTERVELD, Zelfbestuursambtenaar voor algemeene zaken Hoofd van het Zelfbestuurs Contrôle-Bureau te Djokja, Raden SASTROWIDJONO, Translateur voor de Javaansche Taal en K. REYNSDORFF, Hoofd der afdeeling administratie van het Zelfbestuurs Contrôle-Bureau der beide Zelfbesturen.

Het drukken dezer nota is ten volle toevertrouwd geworden aan de firma Maresch, te Magelang (gewest Kedoe).

Djakakarta, 21 Maart 1925.

L. F. DINGEMANS,

Resident van Djokjakarta.

I. KORT VERSLAG OVER HET JAAR 1924 IN ZAKE DE BEIDE DJOKJASCHE ZELFBESTUURSGBIEDEN.

I. ALGEMEENE MEDEDEELINGEN.

A. Van het Hoofd van gewestelijk bestuur.

De Heer P. W. JONQUIERE trad op 3 Maart 1924 af als Hoofd van gewestelijk bestuur. In zijne plaats werd benoemd de Heer L. F. DINGEMANS, tevoren Resident van KEDIRI. De Heer DINGEMANS aanvaardde zijne functie op 31 Maart 1924.

B. Van de Commissies, die het Hoofd van gewestelijk bestuur ter zijde staan in zake Zelfbestuursaangelegenheden.

Reeds kort na diens optreden als Hoofd van gewestelijk bestuur heeft Resident DINGEMANS eene z.g. **Technische Commissie** ingesteld ten einde de beide Djokjasche Zelfbesturen van voorlichting te dienen op het gebied van Zelfbestuurs-werken.

In overeenstemming met den Directeur der B. O. W. werden tot leden dier Commissie benoemd de heeren:

ir. J. G. NUMANS, Hoofd van het Centraal Waterschapskantoor voor de Vorstenlanden, te Djokjakarta en ir. Ch. E. J. MEYLL, tijdelijk ingenieur bij genoemd Waterschapskantoor.

In de maand October van verslagjaar werd overgegaan tot de instelling van eene z.g. **Wetgevende Commissie**.

Tot leden dier Commissie werden benoemd de Heeren:

Mr. A. J. A. BAKE, Voorzitter van den Landraad te Djokjakarta en D. J. M. de HONDT, t.v. Notaris te Djokjakarta.

C. Van het Zelfbestuurspersoneel.

I. EUROPEANEN.

Bij verordening van Z. H. den Sultan van DJOKJAKARTA van 13 Juni 1924 8/1N (Rijksblad Sult. 1924 No. 13), werden ingesteld de betrekkingen van:

- a. Zelfbestuursambtenaar voor Algemeene Zaken en
- b. Zelfbestuursambtenaar voor de Zelfbestuursfinanciën.

Tot de vervulling van eerstgenoemde betrekking werd met ingang van 1 Juni 1924 benoemd de Heer G. WESTERVELD, te voren Secretaris van den Gewestelijken Raad van KEDIRI, terwijl de Heer G. W. VIXSEBOXSE, controleur bij de Zoutregie, ambtenaar met verlof buiten bezwaar van den Lande, met ingang van 1 Juli 1924, laatstbedoelde functie aanvaardde.

Ter vervanging van wijlen den Heer G. VERWEY, Commies op het Zelfbestuurs Contrôle-Bureau, werd met ingang van 16 Juni 1924 benoemd de Heer U. C. ROZET; laatgenoemde werd speciaal belast met het opmaken der achterstallige begrootingsrekeningen over de jaren 1919 t/m 1923.

Ten einde de verschillende administratieve afdeelingen o.m. het Contrôle-Bureau, tot dusver ondergebracht in het Residentiekantoor, in één gebouw te zamen te brengen, werd met ingang van 1 October van verslagjaar te Ngabean (naast Toko Europa) ter hoofdplaats Djokjakarta, voor dat doel, door het Kantoor voor Zelfbestuurszaken een eigen gebouw betrokken, welk gebouw door Z. H. den Sultan daartoe in bruikleen ter beschikking werd gesteld.

Door die afscheiding van het Residentiekantoor bleek de noodzakelijkheid van de vorming van een eigen archief, aan het hoofd daarvan werd aangesteld Mejuffrouw J. L. de la MOTTE, particuliere.

Aangezien de Heer L. V. R. BEEKVELD, Directeur der Sultanaatswerken, verzocht had met ingang van 1 September 1924 van zijne functie te mogen worden ontheven, werd in diens plaats tot directeur van genoemden dienst benoemd de Heer ir. E. J. van der BEEK.

De Heer van der BEEK trad op 1 Augustus 1924 in dienst der beide Zelfbesturen.

II. OVERIG PERSONEEL.

1. M. P. DJOJOMANARSO, Pandji van TJEPIT (Bantoel), is met ingang van 1 November 1924 op verzoek eervol ontslagen onder toekenning van een onderstand ad f 65.— 's maands en vervangen door M. P. DJOJOPRASETIJO, Assistent-Pandji van KADIPIRO, op een aanvangstraktament van f 200.— 's maands. (Besluit R. B. van 15 October 1924 No. 775/1N.).

2. R. P. MANGOENWIDIARDJO, Pandji NGEMPLAK (Kalasan), is met ingang van 1 November 1924 op verzoek eervol ontslagen onder toekenning van een onderstand ad f 56,33

's maands en vervangen door R. P. MANGOENKERTARTO, Pandji van KOTA-GEDE, terwijl deze vervangen is door R. P. MANGOENHARDJOSO, Assistent-Pandji van KAHOEMAN (Kota) op een beginsalaris van f 200 's maands (Besluit R. B. ddo. 15 October 1924 No. 775/1N.).

3. R. P. SELODARMO, Pandji van SENTOLO (Koelon-Progo), is met ingang van 1 Augustus 1924 benoemd tot Collecteur te WONOSARI (Goenoeng-Kidoel) en vervangen door R. P. HARDJOREDJO, Panewoe kaboepaten GOENOENG-KIDOEL, op een aanvangsbezoldiging van f 200.— 's maands (Besluit R. B. van 15 October 1924 No. 775/P.N.).

D. Pensionneering van Zelfbestuursambtenaren en van hunne weduwen en weezen.

Ten aanzien van de pensionneering van hunne **Europeesche** ambtenaren en beambten hebben de beide Djokjasche Zelfbesturen nog geene regeling getroffen.

Wel is ter zake eene briefwisseling geopend met den Directeur van Binnenlandsch Bestuur, meer speciaal over de mogelijkheid tot opneming dier ambtenaren in het Europeesch Locaal Pensioenfonds.

Bij schrijven van genoemden Departementschef van 6 September 1924 No. Bg 4/3/4 werd de mededeeling ontvangen dat de boven omschreven aangelegenheid nog niet bij de Regeering aanhangig is gemaakt, doch zulks geschieden zal zoodra van de betrokken Hoofden van gewestelijk bestuur in de Buitengewesten de antwoorden zullen zijn ontvangen op een aan hen gericht rondschrijven, naar aanleiding van het ter zake handelend schrijven van het Pensioenfonds voor Europeesche locale landsdienaren. Nadere berichten ter zake werden sindsdien niet ontvangen.

Aan de **Inlandsche** Zelfbestuursambtenaren wordt in den regel een jaarlijksche onderstand verleend na dertig jaren onafgebroken dienst, tot een bedrag van driemaal het laatstgenoten maandtractement. Die onderstand wordt echter telken jare op nieuw beoordeeld en vastgesteld.

II. MIDDELEN.

A. Geldmiddelen.

Het jaar 1924 kan voor de beide Djokjasche Zelfbesturen, wat betreft de financieele uitkomsten, gunstig genoemd worden.

Van de gesloten crediet-overeenkomst met de Nederlandsche Handel Maatschappij behoefde gedurende verslagjaar geen gebruik gemaakt te worden, eensdeels doordat over een groot saldo van vorige jaren beschikt kon worden, anderdeels hoofdzakelijk doordat de dienst der Sultanaatswerken lang niet alle werken heeft kunnen uitvoeren, die in de begrooting van uitgaven van verslagjaar waren opgenomen.

I. GEWONE INKOMSTEN.

PAKOE ALAMAN

Sultanaat DJOKJAKARTA.

1. Uit de algemeene middelen afgezonderde bedragen.

a. Vaste jaarlijksche uitkeeringen.

a. Vaste jaarlijksche uitkeeringen.

Schadeloosstelling aan den Sultan uit 's Landskas (wang tempoh) f 471.630.—

Vergoeding uit te keeren aan het Sultanaat wegens derving van bekti's op te brengen door sedert geconverteerde landbouwondernemingen „ 37.896.12

b. Accrestoeslag.

b. Accrestoeslag.

Wordt niet aan de Zelfbesturen verleend „ — —

c. Uitkeering naar reden van het aantal hoofdgeldplichtigen „ — —

c. Uitkeering naar reden van het aantal hoofdgeldplichtigen „ — —

d. Belastingen.

d. Belastingen.

Opbrengst der pandhuizen en der slachtbelasting „ 16.976.—

Opbrengst der pandhuizen en der slachtbelasting „ 147.353.—

e. Uitkeering aan de Pakoe-Alaman uit de opbrengst van de verpondingsbelasting en rech-

e. Uitkeering aan het Sultanaat uit de opbrengst van de verpondingsbelasting en rechten

ten voor innen overschrijvingen
verschuldigd door Zelfbestuurs-
onderhoorigen voor het bezit
van Zelfbestuursgrond „ —.—

f. Afkoop van heerendiensten.

„ —.—
f 16.976.—

voor in- en overschrijvingen ver-
schuldigd door Zelfbestuurson-
derhoorigen voor het bezit van
Zelfbestuursgrond „ 1 980 —

f. Afkoop van heerendiensten.

Afkoop van heerendiensten had
niet plaats „ —.—

f 658.859.12

2. ZELFBESTUURSBELASTINGEN.

PAKOE ALAMAN

Sultanaat DJOKJAKARTA.

a. Eigen zelfstandige heffingen.

De opbrengsten in het verslagjaar waren:

1. Hoofdgeld	f 33.315.40
2. Landrente	„ 39.845.21
3. Inkomsten belasting	„ 5.946.88
4. Personeele belasting	„ 1.519.89
	f 80.627.38

1. Hoofdgeld	f 481.276.95
2. Landrente	„ 726.164.97
3. Inkomsten belasting	„ 138.059.49
4. Personeele belasting	„ 17.715.49
	f 1.363.216.90

Voor de beide Djokjasche Zelfbesturen zullen vermoedelijk in 1925 ingevoerd worden eene vervoermiddelen- en eene gemakkelijksheidsbelasting.

b. Opcnten.

Met ingang van 1 Januari 1925 worden opcenten geheven, t.w.:

dertig centen op de inkomstenbelasting.

Echter zullen die opcenten niet vallen op inkomsten, waarvan de hoofdsom der belasting minder dan f 11.40 bedraagt.

Het heffen van tien plaatselijke opcenten boven evenbedoelde dertig opcenten, ook op de personeele en verpondingsbelasting zal eveneens vermoedelijk in 1925 zijn beslag krijgen.

3. INKOMSTEN UIT BEDRIJVEN.

PAKOE ALAMAN

Sultanaat DJOKJAKARTA.

Het Zelfbestuur Pakoe Alam heeft nog geen bedrijven gevormd.

Ter hoofdplaats Djokjakarta is een grondbe-
drijf gevormd voor uitgifte van gronden door
het Sultanaat Djokjakarta waarvan de rechten
der Inlandsche bevolking zijn afgekocht geworden.

Genoemd bedrijf heeft gedurende verslagjaar
opgebracht f 66.243.33

4. ANDERE HEFFINGEN, W.O. RETRIBUTIES.

PAKOE ALAMAN

Sultanaat DJOKJAKARTA.

Gedurende verslagjaar werd ter
zake ontvangen:

Aan pasargelden	f 21.535.24
„ keurgelden	„ 453.30
„ schoolgelden	„ 426.35
„ grondpachten van de onder- nemingen	„ 89.527.55
„ verhuur Zelfbestuursgrond	„ 3.051.74
Overbrengen	f 114.994.18

Aan pasargelden	f 367.467.82
„ keurgelden en gelden voor het gebruik der Sultanaats slachthuizen	„ 13.687.70
„ dekgelden	„ 211.—
„ schoolgelden	„ 6.800.14
Uit de ziekengestichten	„ 3.700.—
„ „ pasanggrahans	„ 30.25
„ „ badplaatsen	„ 529.—
Aan grondpachten van de onder- nemingen	„ 1.121.164.41
„ pitoewasbelasting	„ 35.55
„ huur van Kradjanpolitie	„ 779.80
„ verhuur Sultanaatsgrond voor verschillende doeleinden	„ 38.318.62
Overbrengen	f 1.552.724.29

Overgebracht	f 114.994.18	Overgebracht	f 1.552.724.29
Aan recht van opstal	„ 1.988.70	Aan recht van opstal	„ 30.887.79
„ rooigelden	„ 422.44	„ rooigelden	„ 5.616.54
		Uit kalkondernemingen en mijn-	
		concessies	„ 6.150.52
„ retributies straatverlichting	„ 513.50	Aan retributies straatverlichting	„ 3.000.41
		„ drinkwaterleiding	„ 23 843.71
		Uit de nieuwe Stadsuitbreiding	„ 5.696.70
		„ de nederzetting Kalioerang	„ 2.626.42
Totaal	f 117.918.82	Totaal	f 1.630.546.38

5. VERPACHTE MIDDELEN.

Gedurende verslagjaar werden door de beide Djokjasche Zelfbesturen geen middelen verpacht.

6. SAMENTREKKING.

Totaal werd gedurende verslagjaar
door de Zelfbesturen aan gewone
middelen ontvangen :

PAKOE ALAMAN		Sultanaat DJOKJAKARTA.	
1. Uit de algemeene geldmiddelen afgezonderde bedragen	f 16.976.—	1. Uit de algemeene geldmiddelen afgezonderde bedragen	f 658.859.12
2. Aan eigen zelfstandige heffingen	„ 80.627.38	2. Aan eigen zelfstandige heffingen	„ 1.363.216.90
3. „ inkomsten uit bedrijven	„ —.—	3. „ inkomsten uit bedrijven	„ 66.243.33
4. „ andere heffingen	„ 117.918.82	4. „ andere heffingen	„ 1.630.546.38
Totaal	f 215.522.20	Totaal	f 3.718.865.73

II. BUITENGEWONE INKOMSTEN.

PAKOE ALAMAN		Sultanaat DJOKJAKARTA.	
1. Subsidies uit 's Landskas.			
Subsidies voor de Pakoe-Alamsche scholen	f 2.200.—	Subsidies voor de Sultanaats- scholen	f 34.773.66
Duurtetoeslag van het verplicht onderwyzend personeel	„ 231.61	Duurtetoeslag van het verplicht onderwyzend personeel	„ 3.646.61
Bijdrage van het Gouvernement uit de inkomsten van het Zout- exedent	„ 32.770.73	Bijdrage van het Gouvernement uit de inkomsten van het Zout- exedent	„ 178.764.59
		Bijdrage voor onderhoud en be- sproeiing der wegen ter hoofdplaats Djokjakarta	„ 17.845.—
Totaal	f 35.202.34	Totaal	f 235.029.86

2. Andere ontvangsten

PAKOE ALAMAN		Sultanaat Djokjakarta.	
Aan rente van gedeponeerde gelden	f 2.982.05	Aan rente van gedeponeerde gelden	f 10.597.10
„ verhuur van Zelfbestuursge- bouwen	„ 2.718.31	„ verhuur van Zelfbestuursge- bouwen	„ 12.620.—
„ dwangschriften	„ 72.98	„ dwangschriften	„ 2.633.52
„ bijdrage van de onderneming Sewoe Galoor in de kosten van toe- zicht op irrigatieaangelegenheden	„ 3.600.—	„ bijdragen van den dienst der „ Staatsspoorwegen in de kosten van herstelling en onderhoud toe- gangswegen naar stations en halten	„ 2.500.—
		„ en aan verlichting stations en em- placementen	„ 803.—
		Aan bijdragen van ondernemingen voor de betaling van kaloerahan- besturen	„ 5.100.—
Overbrengen	f 9.373.34	Overbrengen	f 34.253.35

Overgebracht	f 9.373.34	Overgebracht	f 34.253.35
		Aan bahoesoekoediensten	" 16.26
		" bijdragen van het Pakoe Alamsche Zelfbestuur in diverse uitgaven van het Sultanaat	" 12.160.—
Aan andere ontvangsten	" 1.987.90	" andere ontvangsten	" 31.410.33
		" bijdragen in de exploitatiekosten djatibosschen Goenoeng Kidoel	" 12.155.32
		" inkomsten Wildhoutbosschen	" 102.30
		" inkomsten reboisatie Kalikoening ravijn	" 517.25
Totaal	f 11.361.24	Totaal	f 90.614.81
Zoodat het totaal der buitengewone inkomsten van de Pakoe Alaman heeft bedragen	f 35.202.34	Zoodat het totaal der buitengewone inkomsten van het Sultanaat heeft bedragen	f 235.029.86
	" 11.361.24		" 90.614.81
of totaal	f 46.563.58	of totaal	f 325.644.67
Aan gewone en buitengewone inkomsten werd derhalve ontvangen	f 215.522.20	Aan gewone en buitengewone inkomsten werd derhalve ontvangen	f 3.718.865.73
	" 46.563.58		" 325.644.67
Totaal generaal	f 262.085 78	Totaal generaal	f 4.044.510.40

3. GELDLEENINGEN.

Gedurende verslagjaar werden afgelost door het Sultanaat Djokjakarta:

- f 10.000, zijnde de 5de aflossing van de bij de Gouvernementsbesluiten van 13 Maart 1919 No. 50 verleende rentelooze voorschotten voor den aanleg van de Kamidjoroleiding tot een totaal bedrag van f 86.000.—
Restant op ultimo 1924 f 36.000.—
- f 10.000, zijnde de 4de aflossing van het bij Gouvernementsbesluit van 24 Juni 1919 No. 45 verleend renteloos voorschot voor de verbetering van de verkeerstoestanden in de afdeelingen Koelon Progo en Goenoeng Kidoel tot een totaal bedrag ad f 165.384.
Restant op ultimo 1924 f 125.384.
- f 460.000, zijnde de algeheele afdoening van het restant der 6 procents-schuld van de bij Gouvernementsbesluiten van 18 September 1920 No. 43 en 2 December 1922 No. 24 verleende voorschotten voor den aanleg eener hoogdrukwaterleiding ter hoofdplaats Djokjakarta.
- f 480.000, Totaal der aflossingen.

Door het Pakoe Alamsch Zelfbestuur:

- f 10.000, zijnde de 4de aflossing van het bij Gouvernementsbesluit ddo 12 Juli 1917 No 46 verleend renteloos voorschot groot f 155.000 voor den aanleg van de Keboanleiding.
Restant op ultimo 1924 f 115.000.

B. BESCHIKKING OVER ARBEID.

1. Persoonlijke diensten.

Alleen in het gebied bestuursafdeeling Koelon-Progo van het Zelfbestuur Djokjakarta wordt nog gebruik gemaakt van heerdiensten voor het onderhoud der wegen.

In het Pakoe Alamsche regentschap Adikarto van genoemde bestuursafdeeling bestaat alleen nog de verplichting voor de bevolking tot verzameling van 1 M³ grint langs de Landschapswegen, per hoofd, 's jaars.

2. Andere persoonlijke diensten.

Werden in de afdeeling Djokjakarta geëischt (onbetaald) voor irrigatiewerken (waterschappen), alsmede ter gelegenheid van de drie garebegfeesten (f 0,50 per man).

3. Gebruik van veroordeelden.

Had gedurende verslagjaar niet plaats.

4. Verrichtingen van werkzaamheden in de werkplaatsen van de Staatspoor- en Tramwegen, den Landsautomobiendienst en de Ombilinsteenkolenmijnen.

Gedurende verslagjaar werd geen werk aan de in hoofde genoemde inrichtingen opgedragen.

C. AFSTAND VAN INVENTARISGOEDEREN VAN DEN WATERSTAAT EN 'S LANDS B. O. W.

Had gedurende verslagjaar niet plaats.

D. VERSTREKKING DOOR DEN LANDE.

1. Uit den voorraad van het Departement B.O.W. Gedurende verslagjaar werden geene goederen uit genoemden voorraad betrokken.
2. Van hout uit 's Lands bosschen.
Hieruit werd gedurende verslagjaar voor zelfbestuurswerken geen hout betrokken.
3. Van Topografische kaarten.
Slechts eenige kleine kaarten van het gewest Djokjakarta werden gedurende verslagjaar betrokken.

E. VRIJSTELLING VAN DEN LANDE (BIJBLAD No. 6457).

Hiervan maakt geen der beide Djokjakartasche Zelfbesturen gebruik, zijnde genoemd Bijblad niet van toepassing op die Zelfbesturen.

F. OVERZICHT VAN DE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN.

a. SULTANAAT DJOKJAKARTA.

Op 1 Januari 1924 bedroeg het kassaldo	f	1.458.217.70
Tot ultimo 1924 werd bij den Sultanaats-Kashouder gestort:		
voor dienstjaar 1923	f	116.405.47
" " 1924	"	4.044.510.40
Totaal	f	5.619.133.57
Gedurende verslagjaar werd uitgegeven:		
voor dienstjaar 1923	f	222.688.78
" " 1924	"	4.700.280.21
Op Ultimo 1924 was derhalve in kas	f	696.164.58

b. PAKOE ALAMSCH ZELFBESTUURSGBIED.

Saldo in kas op 1 Januari 1923	f	116.760 59
Gedurende verslagjaar werd in de Pakoe Alamsche Kas gestort:		
voor dienstjaar 1923	f	16.363.30
" " 1924	"	262.085.78
Totaal	f	395.209.67
Gedurende verslagjaar werd uitgegeven:		
voor dienstjaar 1923	f	2.050.95
" " 1924	"	260.993.40
Op Ultimo 1924 was derhalve in kas	f	132.165.32

III. VERRICHTINGEN DER ZELFBESTUREN.

A. ZELFBESTUURS-WETGEVING.

Gedurende verslagjaar werden de volgende verordeningen vastgesteld:

a. VOOR HET SULTANAAT DJOKJAKARTA:

1. Verordening van 6 Februari 1924 No. 1/1H (Rijksblad No. 1) tot regeling van binnen het Landschap Djokjakarta gevonden oudheidkundige en andere voorwerpen van wetenschappelijk belang.
2. Verordening van 18 Februari 1924 No. 20/1H (Rijksblad No. 3) betreffende verplichting tot herstel van abnormale schade toegebracht aan wegen in onderhoud bij Inlandsche gemeenten of landbouwondernemingen door transport per as.
3. Verordening van 8 Maart 1924 No. 2/1H (Rijksblad No. 4) tot vaststelling der grenzen van de hoofdplaats Djokjakarta.
4. Verordening van 13 Maart 1924 No. 3/1H (Rijksblad No. 6) tot wijziging van het bij Staatsblad 1913 No. 495 vastgesteld reglement voor het beheer der bosschen van de Lande op Java en Madoera.
5. Verordening van 12 Maart 1924 No. 3/1H (Rijksblad No. 7) tot wijziging en aanvulling der Rijksdiensten buiten de hoofdplaats Djokjakarta.

6. Verordening 17 Mei 1924 No. 7/1H (Rijksblad No. 8) tot bekendmaking van het gemeenschappelijk besluit van den dd. Resident van Djokjakarta en den Resident van Soerakarta van 6 Maart 1924 No. $\frac{4735/6}{120}$ betreffende uitbreiding van het Waterschap Opak en de wijziging van het Waterschapreglement.

7. Verordening van 26 Augustus 1924 No. 9/1N (Rijksblad No. 9) tot wijziging der verordening betreffende de bezoldiging, huishuurindemniteit en reiskosten der mantri's tondo pamtjis en hunne helpers.

8. Verordening 13 Augustus 1924 (Rijksblad No. 10) tot aanvulling van de regeling tot vaststelling der openings- en sluitingsuren der pasars en veepasars in het Rijk Djokjakarta en het bedrag der verschuldigde betaling voor het gebruik van uitstalplaatsen.

9. Verordening van 18 October 1924 No. 12/1H (Rijksblad No. 12) tot regeling van het toezicht op het bijzonder onderwijs voor zoover dit niet reeds krachtens eenig algemeen of bijzonder voorschrift aan het toezicht van het Rijksbestuur onderworpen is.

10. Verordening van 13 Juni 1924 No. 8/1N (Rijksblad No. 13) voor de indienststelling van de betrekking van Zelfbestuursambtenaren voor Algemeene Zaken en die van Zelfbestuursambtenaar voor Zelfbestuursfinanciën, tevens regeling van hun werkkring.

11. Verordening van 17 October 1924 No. 11/1H (Rijksblad No. 14) betreffende de heffing van dertig opcenten op de hoofdsom der aanslagen in de inkomstenbelasting, ingaande met het jaar 1925.

12. Verordening van 6 October 1924 No. 10/1H (Rijksblad No. 15) betreffende de op-richting van eene bedelaarskolonie en hulp-bedelaarskolonies.

13. Verordening van 31 December 1924 No. 16/1H (Rijksblad No. 16) betreffende de afschaffing der apanages ter hoofdplaats Djokjakarta en de toekenning van schadevergoedingen in verband met de regeling van den rechtstoestand van den grond ter hoofdplaats Djokjakarta

14. Verordening van 21 November 1924 No. 131/H (Rijksblad No. 17) tot bestrijding van de klapperrattenplaag.

15. Verordening van 22 December 1924 No. 14/1H (Rijksblad No. 18) tot beteugeling van de straatprostitutie in het gewest Djokjakarta.

16. Verordening van 23 December 1924 No. 15/1H (Rijksblad No. 19) tot regeling der sluiting van openlijke huizen van ontucht in het gewest Djokjakarta.

b. VOOR HET PAKOE ALAMSCH ZELFBESTUURSGBIED.

1. Verordening van 13 Februari 1924 (Rijksblad No. 1) betreffende de verplichting tot herstel van abnormale schade, toegebracht aan wegen in onderhoud bij Inlandsche gemeenten of landbouwondernemingen door transport per as.

2. Verordening van 1 Maart 1924 (Rijksblad No. 2) tot vaststelling der grenzen van de hoofdplaats Djokjakarta.

3. Verordening van 7 Mei 1924 (Rijksblad No. 3) tot bekendmaking van de Vorstenlandsche Waterschapsordonnantie (Staatsblad 1920 No. 722) met de wijziging daarvan (Staatsblad 1922 No. 704), het reglement voor het waterschap Opak en het gemeenschappelijk besluit van den dd. Resident van Djokjakarta en den Resident van Soerakarta 6 Maart 1913 No. $\frac{4735/6}{120}$

4. Verordening van 3 October 1924 (Rijksblad No. 5) betreffende de heffing van opcenten op de hoofdsommen der aanslagen in de inkomstenbelasting over het jaar 1925.

5. Verordening van 14 October 1924 (Rijksblad No. 6) tot regeling van het toezicht op het bijzonder onderwijs voor zoover dit niet reeds krachtens eenig algemeen of bijzonder voorschrift aan het toezicht van het Rijksbestuur onderworpen is.

6. Verordening van 13 November 1924 (Rijksblad No. 7.) tot bestrijding van de klapperrattenplaag.

7. Verordening van 22 December 1924 (Rijksblad No. 8) tot beteugeling der straatprostitutie.

8. Verordening van 22 December 1924 (Rijksblad No. 9) tot regeling der sluiting van openlijke huizen van ontucht in het gewest Djokjakarta.

Voor beide Zelfbesturen zijn nog in behandeling:

eene melkverordening

eene pasarverordening

eene brandweerverordening

eene verordening op verhuurderijen

eene verordening tot wijziging van de verordening: Het reglement op het bouwen en sloopen in het gewest Djokjakarta

eene vervoermiddelenbelasting-verordening

eene vermakelijkheidsbelasting-verordening
 eene verordening op het heffen van tien plaatselijke opcenten op de inkomsten,~ personeele-
 en verpondingsbelasting
 eene verordening tot wijziging der verordening, tot bescherming van de herbebossching op
 den Goenoeng Merapi
 eene pleisterplaats-verordening
 eene autobusdienst-verordening

B. GEBOUWEN

In den loop van verslagjaar werden op kosten van het Sultanaat Djokjakarta gebouwd:
 een politieposthuis ter hoofdplaats Djokjakarta
 een pasanggrahan te Kokap (afdeeling Koelon Progo)
 een gebouw voor de afdeeling Comptabiliteit in de Kapatihan te Djokjakarta (nog niet voltooid)
 twee bungalows te Kalioerang (afdeeling Djokjakarta)

C. WEGEN.

In den toestand van de wegen in het Sultanaat Djokjakarta kwam gedurende verslagjaar nog niet veel verbetering.

In de maand December werd begonnen met een asfaltoppervlaktebehandeling der voor-
 naamste wegen ter hoofdplaats Djokjakarta. Wegens het intreden van den Westmoesson moest
 dit werk reeds spoedig gestaakt worden.

Tijdens den Oostmoesson van het jaar 1925 zal die asfalteering voortgezet worden.

Gedurende verslagjaar werd door het Sultanaat Djokjakarta aan gewoon onderhoud	
der wegen besteed	f 167.042.30
aan buitengewoon onderhoud	„ 6.353.73
aan omlegging weg tusschen de spoorhalte Sentolo en Kalimenoer	„ 11.650.—
Door het Zelfbestuur Pakoe Alam werd gedurende verslagjaar aan gewoon	
onderhoud wegen besteed	f 12.207.—

D. BRUGGEN EN DUIKERS

Door het Zelfbestuur Djokjakarta werd gedurende verslagjaar aan bruggen en duikers besteed:	
Aan gewoon onderhoud	f 10.556.96
„ buitengewoon onderhoud	„ 10.973.21
„ nieuwbouw	„ 1.200.—
	f 22.730.17

Door het Pakoe Alamsche Zelfbestuur werd gedurende verslagjaar besteed:	
aan onderhoud	f 900.—
„ buitengewoon onderhoud	„ 1.689.—

Zoodat van de totaal toegestane bedragen, zijnde:	
voor het Zelfbestuur Djokjakarta en	f 43.500.—
„ „ Pakoe Alamsch gebied	„ 31.900.—
onverwerkt zijn gebleven respectievelijk f 30.769.83 en f 29.320.—	

Het plan tot den bouw van eene brug over de Kali Progo bij Sentolo, waarvoor het
 Sultanaat Djokjakarta zou bijdragen tot een bedrag ad f 125.000 — kwam gedurende verslagjaar
 nog niet tot uitvoering, wijl zulks wacht op eene Gouvernements-bijdrage.

E. OVERVAARTEN.

Er worden door het Zelfbestuur Djokjakarta geen overvaarten onderhouden,
 terwijl voor rekening van het Pakoe Alamsche Zelfbestuur worden onderhouden overvaarten te:
 Bendoengan, over de kali Serang,
 Glagah, over de kali Serang,
 beide in het regentschap Adikarto der afdeeling Koelon-Progo gelegen.

F. STRAATVERLICHTING.

De hoofdplaats Djokjakarta wordt electrisch verlicht. Daartoe is met de A.N.I.E.M. een
 contract gesloten sedert het jaar 1919. Gedurende verslagjaar werd aan die verlichting betaald,
 door het Zelfbestuur Djokjakarta een bedrag van f 42.485.02 en door het Zelfbestuur Pakoe
 Alam f 3.500.—

Bovendien werd nog uitgegeven voor verlichting van de afdeelingshoofdplaats Wonosari
 een begrag ad f 850.— De verlichting daar ter plaatse geschiedt middels petroleumlampen.

G. BRANDWEER.

Alleen ter hoofdplaats Djokjakarta bestaat een brandweer, waarvan het materieel, bestaande uit 5 handbrandsputten benevens de daarbij behorende slangen enz., alle het eigendom zijn van het Nederlandsch-Indische Gouvernement.

Ook de voor de berging dier brandsputten bestemde brandspuithuisjes behooren aan het Gouvernement van Nederlandsch-Indië en staan onder beheer van het departement der B.O.W.

De Directeur der Sultanaatswerken is commandant dier brandweer.

In het jaar 1923 heeft het Sultanaat zich voor eigen rekening een kleine handstoombrandspuit aangeschaft.

H. ALGEMEENE BEGRAAFPLAATSSEN.

Noch het Sultanaat Djokjakarta, noch de Pakoe-Alaman heeft eigen begraafplaatsen in beheer.

I. REINIGINGS- EN BESPROEIINGSDIENST.

Ter hoofdplaats Djokjakarta geschiedt het ophalen van vuilnis middels een 24-tal vuilnis-karren en worden de wegen met een vijftal kleine handsproeikarren besproeid.

Over het algemeen geschiedt het besproeien der wegen nog zeer primitief, het daarvoor beschikbaar materieel is te gering in aantal, zoodat een gedeelte der hoofdplaats Djokjakarta, met name de Nieuwe Wijk, niet van Zelfbestuurswege besproeid kan worden en zulks nog door de bewoners dier wijk zelf moet geschieden.

Het ligt dan ook in de bedoeling dien toestand afdoende te verbeteren, ook door meerdere asfalteering der wegen.

Na het gereedkomen van de hoogdrukwaterleiding voor de hoofdplaats Djokjakarta zal het bovendien mogelijk zijn het besproeien van het grootste stads gedeelte uit brandkranen te doen plaats hebben, welke brandkranen op vaste plaatsen in zooveel mogelijk alle wijken der stad zullen worden aangebracht.

J. RIOLEERING- EN AFWATERINGSWERKEN, DEMPING VAN POELN EN MOERASSEN.

In het Sultanaat Djokjakarta kwamen gedurende verslagjaar slechts eenige kleine werken gereed, terwijl door de Pakoe Alaman ter zake gedurende verslagjaar niets ter hand werd genomen.

K. KEURING VAN SLACHTVEE EN VLEESCH, SLACHTHUIZEN.

Het Sultanaat Djokjakarta heeft slachthuizen te Djokjakarta, Bantool, Kretek en Srandakan, benevens een geitenslachthuis te Babadan (afdeeling Kalasan).

Het slachthuis ter hoofdplaats is zeer primitief te noemen, zoodat daar in het jaar 1925 een nieuw slachthuis gebouwd zal worden, hetwelk, echter behoorlijk van elkaar gescheiden, tevens zal kunnen dienen voor het slachten van varkens.

Te Kota-Gedé zal eveneens in den loop van 1925 een nieuwe slachtplaats verrijzen.

L. KEURING VAN- EN TOEZICHT OP DE VERVAARDIGING VAN ANDERE LEVENSMIDDELEN.

De voor het gewest Djokjakarta geldende melkerijverordening van 3 Maart 1915, afgekondigd in de Javansche Courant van 23 Maart 1915 No. 24, werd in verslagjaar aan eene herziening onderworpen.

Op het kantoor van Zelfbestuurszaken werd eene nieuwe verordening, samengesteld meer in overeenstemming met de hygiënische eischen ten aanzien van het bewaren en het vervoer van melk. Die nieuwe verordening werd bij het schrijven van den Resident van Djokjakarta ddo. 3 Januari 1925 No. 153/25 ZZ. den Directeur van Justitie ter beoordeeling voorgelegd, door tusschenkomst van den Inspecteur bij den B. G. D. te Semarang en den Hoofdinspecteur, Hoofd van genoemden dienst te Weltevreden.

Na accoordbevinding door genoemd departementshoofd zal die verordening, door opneming daarvan in de beide Djokjasche Rijksbladen, van toepassing worden verklaard op de Zelfbestuurs-onderhoorigen.

Eene bakkerijverordening zal vermoedelijk in het jaar 1925 gereed komen.

M. WATERVOORZIENING.

Ter hoofdplaats Djokjakarta wordt de z.g. nieuwe wijk van water voorzien uit de Karang-gajamleiding, welke tevens dient voor watervoorziening van het militaire kampement, het Residentiehuis en de Sociëteit.

De in aanleg zijnde hoogdrukwaterleiding, waarvan het hoogdrukreservoir thans gereed is, zal in 1925 in zooverre gereedkomen dat vermoedelijk 2/3 gedeelte der hoofdplaats Djokjakarta daaruit van water zal kunnen worden voorzien. De nieuwe wijk wordt dan eveneens aan die hoogdrukwaterleiding aangesloten. Gedurende verslagjaar werd aan genoemde hoogdrukwaterleiding besteed f 365.894.44 en werd in totaal uitgegeven tot ultimo December 1924 f 1.056.794.74, waarbij te voegen het bedrag der aan het Gouvernement betaalde rente ad f 66.670.— voor het ter zake ad 6% ontvangen voorschot ten bedrage van f 560.000.—, zoodat de totaalkosten van den aanleg op ultimo van het verslagjaar hebben bedragen f 1.123.464.74.

N. VERBETERING VAN WONINGTOESTANDEN.

Bij het verleen van rooivergunningen wordt steeds nauwkeurig toegezien dat de voorschriften van den dienst der pestbestrijding worden opgevolgd.

O. VERDERE MAATREGELEN IN HET BELANG DER OPENBARE GEZONDHEID.

Het Sultanaat Djokjakarta heeft drie Inlandsche ziekengestichten t.w. te Wates, Wonosari en Sanden, waarvoor in verslagjaar werd uitgegeven in totaal f 22.586,90.

P. PASARWEZEN.

Het Sultanaat Djokjakarta heeft 129 pasars in beheer, terwijl de Pakoe Alaman het beheer voert over 8 pasars.

In den loop van verslagjaar werden, ten behoeve van het eerstgenoemd Zelfbestuur, gebouwd de pasars Gading en Ngasem ter hoofdplaats Djokjakarta.

Bovendien kwamen gedurende verslagjaar gereed 11 betonpasarloodsen voor de groote pasar te Djokjakarta. De totaal opbrengsten gedurende verslagjaar hebben bedragen:

voor het Sultanaat Djokjakarta	f 367.467,82
voor de Pakoe Alaman	„ 21.535,24

terwijl de uitgaven respectievelijk zijn gekomen op f 316.851.75 en f 15.168.—

Vernieuwing van zeer veel loodsen en omrastering van vele pasars, vooral in de afdeelingen Goenoeng Kidoel en Koelon Progo is urgent. Op de begroting van uitgaven voor het jaar 1925, is ter zake uitgetrokken:

voor het Sultanaat Djokjakarta	f 61.100,—
„ de Pakoe Alaman	„ 14.550,—

Q. GRONDBEDRIJF.

Ten aanzien van de nieuwe wijk ter hoofdplaats Djokjakarta voert het Sultanaat Djokjakarta een eigen grondbedrijf met door genoemd Zelfbestuur verkregen gronden, waarop de nieuwe wijk is verzezen.

In totaal werd door het Sultanaat aan den afkoop dier gronden ten koste gelegd een bedrag van rond f 500,000.— waarvan ook werden gebouwd de beide particuliere woningen in de wijk Djedis ter hoofdplaats Djokjakarta. De uitgaven van het grondbedrijf bedroegen gedurende verslagjaar f 13.146.16, waartegenover aan ontvangsten werden geboekt f 74.566.44. In dit grondbedrijf is ook opgenomen de nederzetting Kalioerang.

R. AMBACHTSONDERWIJS.

Geen der beide Djokjasche Zelfbesturen heeft een eigen ambachtsschool, aangezien van Gouvernementswege daarin reeds is voorzien.

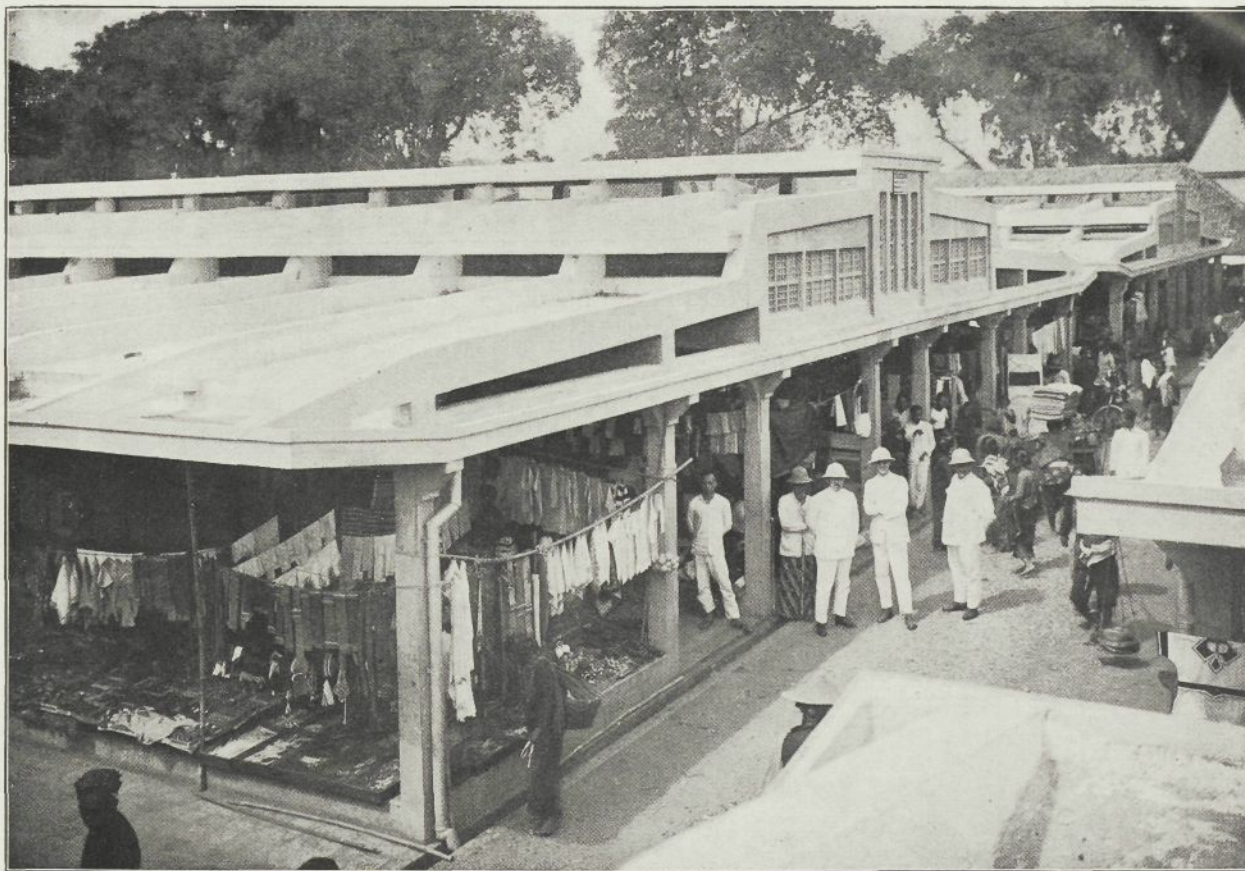
DJOKJAKARTA, 24 Maart 1925.

De Zelfbestuursambtenaar voor Algemeene Zaken,
Hoofd van het Zelfbestuurs Contrôle-Bureau,

G. WESTERVELD.

Gezicht op de Groote Betonpaser ter hoofdplaats Djocjakarta
 Ontwerp en Uitvoering: HOLLANDSCHE BETON MAATSCHAPPIJ

Gezicht op de Groote Betonpaser ter hoofdplaats Djocjakarta
 Ontwerp en Uitvoering: HOLLANDSCHE BETON MAATSCHAPPIJ

DE WOLFF & CROSSLAND
AND WILSON & CO. PARTNERS
NEW YORK

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS
1900

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS
1900

Financieel overzicht 1924

Ontvangsten.

Financieel overzicht 1924

Ontvangsten.

OVERZICHT van de inkomsten van het Sultanaat Djokjakarta volgens werkelijke ontvangsten begrootingsjaar 1924.

A. GEWONE ONTVANGSTEN.			
I. Van het Land.			
Schadeloosstelling aan den Sultan uit 's Landskas (wang tempoe)	f	471.630 —	
Vergoeding wegens derving van bekti's op te brengen door sedert geconverteerde landbouwondernemingen.	"	37.896 12	
Opbrengst uit de pandhuizen en van de slachtbelasting.	"	147.353 —	
Uitkeering aan het Sultanaat uit de opbrengst van de verpondingsbelasting en rechten voor in- en overschrijvingen verschuldigd door Zelfbestuursonderhoorigen voor het bezit van Zelfbestuursgrond.	"	1.980 —	f 658.859 12
II. Belastingen.			
1. Hoofdgeld.	f	481.276 95	
2. Landrente.	"	726.164 97	
3. Inkomstenbelasting.	"	138.059 49	
4. Personeele belasting.	"	17.715 49	f 1.363.216 90
III. Voornaamste andere locale belastingen.			
Betaling vergunningen occupatie gronden Zelfbestuur.	f	1.190.370 82	
Algemeene begraafplaatsen.	"	— —	
Slachtbedrijf en keurloonen.	"	13.687 70	
Pasarbedrijf.	"	367.467 82	
Drinkwatervoorziening.	"	23.843 71	
Rooigelden.	"	5.616 54	
Automobiel exploitatie.	"	— —	
Exploitatie badplaatsen en pasanggrahans.	"	559 29	f 1.601.545 88
Overige inkomsten.			" 103.160 38
B. BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.			
Subsidie van het Land.	f	238.332 86	
Bijdrage van particuliere ondernemingen in kosten Zelfbestuurswerken.	"	— —	
Grondbedrijf (w. o. nederzetting Kalioerang)	"	74.566 44	
Pensioenen enz.	"	— —	
Opbrengst geldleeningen.	"	— —	
Beschikking over batige saldi overige dienstjaren.	"	762.053 13	
Idem over belegde gelden.	"	— —	
Terugbetaling voorschotten.	"	— —	
Verrekenposten.	"	4.828 81	f 1.079.781 24
Inkomsten over het jaar 1923.			" 116.405 47
Totaal			f 4.922.968 99

**OVERZICHT van de inkomsten van het Pakoe-Alamsch gebied,
volgens werkelijke ontvangsten begrootingsjaar 1924.**

A. GEWONE ONTVANGSTEN.			
I. Van Het Land			
Jaarlijksche uitkeering uit de opbrengst der pand- huizen en der slachtbelasting.		f	16.976 —
II. Belastingen			
1. Landrente	f	39.845 21	
2. Hoofdgeld	"	33.315 40	
3. Inkomstenbelasting	"	5.946 88	
4. Personeele belasting	"	1.519 89	" 80.627 38
III. Voornaamste andere locale belastingen			
Betaling vergunningen occupatie Zelfbestuursgrond	f	94.567 99	
Algemeene begraafplaatsen	"	— —	
Slachtbedrijf en keurloonen	"	453 30	
Pasarbedrijf	"	21.535 24	
Drinkwatervoorziening	"	— —	
Rooigelden	"	422 44	
Automobiël exploitatie	"	— —	
Exploitatie badplaatsen en pasanggrahans	"	— —	" 116.978 97
Overige inkomsten			" 7.744 21
B. BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.			
Subsidie van het Land	f	35.202 34	
Bijdrage van particuliere ondernemingen in kosten Zelfbestuurswerken	"	3.600 —	
Grondbedrijf	"	— —	
Pensioenen enz.	"	— —	
Opbrengst geldleeningen	"	— —	
Beschikking over batige saldi vorige jaren	"	— —	
Idem over belegde gelden	"	— —	
Terugbetaling voorschotten	"	956 88	
Verrekenposten	"	— —	" 39.759 22
Inkomsten over het jaar 1923			" 16.363 30
Totaal			f 278.449 08

Financieel overzicht 1924.

Uitgaven.

[illegible]

[illegible]

**GEWESTELIJK BESTUUR DER RESIDENTIE
DJOKJAKARTA.**

(afgesloten op 31 Januari 1925)

Resident: L. F. Dingemans (R. N. L.)

Gewestelijke Secretaris: J. R. van Beusekom.

Controleur t/b v.d. { J. H. van Mook.
Agrarische Zaken. }

Controleur t/b: G. Schwencke.

Afdeeling Djokjakarta.

Assistent-Resident: Mr. P. M. Letterie (wd).

Controleur t/b: B. Ockers

Idem : W. J. van Haften.

Afdeeling Goenoeng Kidoel.

Assistent-Resident: W. G. Horninge.

Afdeeling Koelon Progo.

Assistent-Resident: J. J. Viehoff (tijd. wd).

Rijksbestuurder van Djokjakarta: Pangeran Ario Adipati Danoeredjo (Off. O. N. O.).

3. LIJST van de namen der Residenten van Djokjakarta.

Bestuurs- tijdvak	N A M E N	Toelichtingen w. o. toegekende onderscheidingen.
1755—1761	1 Donkel, C.	Titulair-Resident in de Mataram.
1761—1764	2 van der Sluys, Mr. Dirk	Resident in de Mataram.
1764—1773	3 Lapro, J.	
1773—1786	4 van Rhijn, J. M.	
1786—1799	5 van Ysseldijk, W. H.	
1799—1803	6 van den Berg, J. G.	
1803—1808	7 Waterloo, M.	
1808	8 Engelhard, P. (1ste maal)	
1808—1810	9 Wiese, G. W.	
1810	10 Moorrees, J. W.	
1810—1811	11 Engelhard, P. (2de maal)	
1811—1814	12 Grawfurd, J. (1ste maal)	
1814—1816	13 Garnham, R. C.	
1816	14 Grawfurd, J. (2de maal)	
1816	15 Dr. Ainslie	
1816—1822	16 Nahuys heer van Burgst, H. G. Mr. a.)	R. N. L.
1822—1823	17 Baron de Salis, A. M. Th.	
1823—1825	18 Smissaert, Anthonie Hendrik	
1825—1827	19 Van Sevenhoven, Jan Isaac (1ste maal) b)	
1827	20 Van Lawick van Pabst, P. H. Baron	
1827—1830	21 Van Nes, Johan Frederik Walrave Mr. (1ste maal)	
1830—1831	22 Van Sevenhoven Jan Isaac (2de maal)	Commissaris van de Hoven van Soerakarta en Djokjakarta.
1831	23 Van Nes, Johan Frederik Walrave Mr. (2de maal)	
1831—1841	24 Valck, Frans Gerardus	R. M. W. O. 4e kl. en N. L.
1841—1845	25 Buyskes, Arnoldus Adriaan	
1845—1848	26 De Filliettaz Bousquet, Reinier	
1848—1851	27 Baron de Kock, Albert Hendrik Wendelieu	

Bestuurs- tijdvak	N A M E N		Toelichtingen w. o. toegekende onderscheidingen
1851—1855	28	Hasselman, Johannes Jerphaas	
1855—1856	29	Baron de Geer, Willem Carel Emile Mr.	
1856—1857	30	Buyn, Dirk Adolf	R. M. W. O. 4e kl. en N. L.
1857—1863	31	Brest van Kempen, Carel Pieter	R. N. L.
1863—1865	32	Arriëns, Nicolaas Anne Theodoor	
1865—1873	33	Bosch, Adolphe Jean Philippe Hubert Desiré	R.N.L. Te voren Rest. van Kediri
1873—1878	34	Wattendorff, Adoph Joan Bernard	R. N. L.
1878—1889	35	van Baak, Bastiaan	O. d' A.
1889—1891	36	Mullemeister, Johannes	
1891—1896	37	Ketting Olivier, Christiaan Marinus	
1896—1902	38	Ament, Jan Abraham	R. N. L. en S. W. O. 3.
1902—1908	39	Couperus, John Ricus	R. N. L.
1908—1911	40	Van Andel, Pieter Hugo	
1911—1913	41	Liefrinck, Jacob Hendrik	R. O. N. (1895), O. O. N. (1896) en R. N. L.
1914—1915	42	van Bijlevelt, Barend Leonardus	
1915—1919	43	Canne, Cornelis	R. N. L.
1919—1924	44	Jonquière, Petrus Willem	R. O. N. O. en R. N. L.
1924— c)	45	Dingemans, Louis Frederik	R.N.L. Te voren Rest. van Kediri

a) Mr. H. G. NAHUY'S HEER VAN BURGST werd:

22 Juli 1816 benoemd tot Resident van Djokjakarta;
 18 December 1818 „ „ Commissaris ten hove van Borneo;
 ... Maart 1820 „ „ wd. Resident van Souracarta.

Na een verlof naar Nederland werd hij:

20 Augustus 1827 belast met de waarneming van de betrekking van Resident van Souracarta;
 26 September 1827 benoemd tot Commissaris aan het Hof van Djocjakarta;
 7 April 1830 benoemd tot Commissaris voor de Vorstenlanden.

b) J. I. VAN SEVENHOVEN was bovendien als Resident van Souracarta vanaf October 1825 toegevoegd aan den Luitenant Gouverneur-Generaal De Kock te Djocjakarta.

c) Aan de Residenten van Djokjakarta en Soerakarta vallen dezelfde eerbewijzen ten deel als aan een generaal-majoor worden gegeven (Regeerings-Almanak N. I., 1925, deel I. blz. 113).

4. Lijst van de namen der Zelfbestuurders (Sultans) van het Sultanaat Djokjakarta.
Vergl. de Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, eerste uitgave, deel IV, blz. 599.

Bestuurs- tijdvak	NAMEN DER SULTANS		Toelichtingen
1755—1792	Hamengkoe Boewono I		Bijgenaamd Sultan Swargi („Zaliger"). Te voren Pangeran Mangkoeboemi geheeten. Zoon van Mangkoerat IV van het oude Rijk van Mataram. In 1717 geb. en in 1792 overleden.
1792—1810	Idem	II	Bijgenaamd Sultan Sepoeh („de oude"). Zoon van Hamengkoe Boewono I. Geb. 1750. Wordt ontzet in 1810.
1810—1811	Prins-Regent Pangeran Adipati Anom Hamengkoe Nagoro (de Kroonprins)		De latere Hamengkoe Boewono III. Geb. in 1770, zoon van Hamengkoe Boewono II.
1811—1812	Hamengkoe Boewono II		Dezelfde Sultan Sepoeh, die van 1792 tot 1810 Sultan was. Ten tweede male in 1812 ontzet (door Raffles), werd deze sultan naar Poelo Pinang verbannen. In 1816 naar Batavia teruggezonden, werd hij in 1817 naar Amboina verbannen.
1812—1814	Idem	III	Bijgenaamd Sultan Radja („de Koning"). Dezelfde, die van 1810—1811 Prins Regent was. Overleden in 1814.
1814—1822	Idem	IV	Geb. in 1804 en overl. 1822. Bijgenaamd Sultan Djarot („de sterke") sédo pasijar („de na een rijtoer overledene"). Zoon van Hamengkoe Boewono III.
1822—1826	Idem	V	Bijgenaamd Sultan Mènol. Geb. 1820. Deze minderjarige Sultan, zoon van Hamengkoe Boewono IV, werd onder voogdij gesteld van Dipo Negoro. Geb. omstreeks 1785 en overl. te Makassar in 1855. Het was deze „pangeran ngabehi", zoon van Sultan III, die den minderjarigen Sultan V den troon betwistte.
1826—1828	Idem	II	Dezelfde Sultan Sepoeh, die in 1817 naar Amboina was verbannen, werd door den Commissaris Generaal Burggraaf du Bus de Gisignies, als „Sultan Sepoeh" persoonlijk op den troon hersteld, terwijl de minderjarige Hamengkoe Boewono V „Sultan Anom" („de Jonge") werd. Overleed in 1828. Begraven te Kotagede.
1828—1855	Idem	V	Dezelfde Sultan Mènol, ook genaamd Sultan Timoer, die onder voogdij werd gesteld. In 1836 (op 16-jarigen leeftijd) meerderjarig verklaard. Overleed in 1855.

Bestuurs- tijdvak	NAMEN DER SULTANS		Toelichtingen
1855—1877	Hamengkoe Boewono VI		Bijgenaamd Sultan Mankoeboemi, zoon van Hamengkoe Boewono IV. Geb. in 1821 en overl. in 1877.
1877—1921	Idem	VII	Zoon van Hamengkoe Boewono VI. Geb. in 1839. Afgetreden in 1921 ten behoeve van zijn zoon, den Kroonprins en overl. in 1921.
1921—heden	Idem	VIII	Zoon van Hamengkoe Boewono VII. Geb. 3 Maart 1880 (21 Moelod jaar Wawoe 1809). De volledige namen van den huidige Sultan van Djokjakarta zijn Hamengkoe Boewono Senopati Ingalogo Abdoerrachman Sajidin Panoto Gomo Kalifatoellah. Zijne Hoogheid is Groot-Officier der Orde van Oranje Nassau met zilveren ster en versierd met het Grootkruis der Mecklenburgsche Huisorde van de Wendische Kroon. Bij het Leger van H.M. de Koningin bekleedt de Sultan den rang van Generaal-Majoor.

5. LIJST van de namen der Zelfbestuurders van het Pakoe-Alamsch gebied in het gewest Djokjakarta (Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, eerste uitgave, deel IV, blz. 603 en 606).

Bestuurs-
tijdvak

Namen der Hoofden van het
Pakoe-Alamsche Huis

Toelichtingen

LEGENDA.

- Residentiehoofdplaats
- Afdeelingshoofdplaats
- Districtshoofdplaats
- Onderdistrictshoofdplaats
- Gewone plaats

AFSTANDSWIJZERKAART

in palen van de

RESIDENTIE DJOKJAKARTA

Schaal 1:500 000.

INDISCHE OCEAAN

voren was ZHEdg. Luitenant-Kolonel.

N.B. Het Pakoe Alamsche Huis werd in Maart 1813 door den Luitenant-Gouverneur Raffles ingesteld.

Bestuurs- tijdvak	NAMEN DER SULTANS	Toelichtingen
1855—1877	Hamengkoe Boewono VI	Bijgenaamd Sultan Mankoeboemi, zoon van Hamengkoe Boewono IV. Geb. in 1821 en overl. in 1877.

5. LIJST van de namen der Zelfbestuurders van het Pakoe-Alamsch gebied in het gewest Djokjakarta (Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, eerste uitgave, deel IV, blz. 603 en 606).

Bestuurs-tijdvak	Namen der Hoofden van het Pakoe-Alamsche Huis	Toelichtingen
1813—1829	Pakoe Alam I	Te voren Pangeran Notokoe-soemo geheeten. Zoon van Sultan Hamengkoe Boewono I en Raden Ajoe Srenggoro, dochter van Kjahi Toemenggoeng Notojoedo, Regent van Kedoe. Door den Luitenant-Gouverneur Th. S. Raffles tot Pangeran Pakoe Alam verheven. Overleed in 1829.
1829—1858	Idem II	Zoon van Pakoe Alam I. Overleed in 1858.
1858—1864	Idem III	Zoon van Pakoe Alam II. Overleed in 1864.
1864—1878	Idem IV	Oudste zoon van Pangeran Nataningprang, een ouderen eigen broeder van Pakoe Alam III. Overleed in 1878.
1878—1900	Idem V	Zoon van Pakoe Alam II. Overleed in 1900.
1901—1902	Idem VI	Zoon van Pakoe Alam V. Overleed in 1902.
1902—1906	Voogdijraad	
1906—heden	Idem VII	Zoon van P. A. VI. Geboren in 1881. De volledige titulatuur van het huidig Hoofd van het Pakoe Alamsche Huis, wiens verblijfplaats (Dalem) te Djokjakarta is gelegen, is: Pangeran Adipati Ario Pakoe Alam. ZHEdg. is Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Ridder 1ste klasse der Orde van Hendrik den Leeuw van Brunswijk. Bij het Leger van H. M. de Koningin bekleedt het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis-sedert zijn 40ste jaar — den rang van Kolonel. Te voren was ZHEdg. Luitenant-Kolonel.

N.B. Het Pakoe Alamsche Huis werd in Maart 1813 door den Luitenant-Gouverneur Raffles ingesteld.

6. Korte wordingsgeschiedenis van het Sultanaat Djokjakarta en van het Pakoe Alamsche Huis.

De te behandelen stof bepaalt zich tot een drietal korte hoofdstukken: I. Het oude Rijk van Mataram. II. Het Zelfbestuursgebied Djokjakarta en III. Het Pakoe Alamsche Zelfbestuursgebied.

I. Het oude Rijk van Mataram.

Op het puin der twee laatste Hindoerijken op Java, MADJAPAIT en PADJADJARAN, waren verschillende Mohammedaansche staten verrezen, waaronder DEMAK, PADJANG, CHERIBON, en BANTAM. Het Rijk van DEMAK werd in het midden der 16e eeuw door het Rijk PADJANG verdrongen. Tot dit rijk PADJANG behoorde het landschap (regentschap) MATARAM, de kiem van het machtigste rijk, dat sedert den val van MADJAPAIT ooit op Java bestond. De stichter der dynastie van MATARAM was een zekere KJAHI PAMANAHAN, die, met woonplaats KOTAGEDE, dit landschap van PADJANGS Sultan in leen had gekregen, naar verluidt als belooning voor bewezen diensten bij de verovering van DEMAK. De zoon van dien Regent van MATARAM (KJAHI PAMANAHAN) was een zekere SOETOWIDJOJO die, sedert de Sultan van PADJANG, hem tot PANEMBAHAN SENOPATI, had benoemd, zich als souverain van MATARAM beschouwde en PADJANG als vazalstaat van MATARAM. Alzoo ontstond het machtige Rijk van MATARAM uit PADJANG.

Toen de Hollanders tegen het einde der zestiende eeuw voor het eerst op Java kwamen, was PADJANG, een der evengenoemde Islamietische rijken, welke na de Hindoeheerschappij verrezen en waarvan men de verovering door den SENOPATI SOETOWIDJOJO in 1582 A. D. mag stellen, gevallen*).

Deze Panembahan SENOPATI (1575—1601), hoofd van het landschap MATARAM, had zich tot heer van een deel van Java verklaard. Hij, de stichter van het latere Rijk van Mataram, bleef zich vestigen te PASARGEDE (ook genaamd Kota Gedé, circa 6 K.M. van de huidige hoofdplaats DJOKJAKARTA gelegen) ter plaatse, waar zijn vader, de KJAHI GEDE (regent) van MATARAM (Kjahi Pamanahan), zich had gevestigd, toen hem dat landschap door den SULTAN VAN PADJANG als leenrijkje toegewezen werd.

Mataram was ook de naam van een oud Hindoerijk, dat ongeveer 900 jr. na Chr. op Midden-Java bloeide. Het rijk wordt wel eens in één adem genoemd met het Hindoerijk MENDANG KEMOELAN, volgens de Javaansche babads de oudste en belangrijkste staat, welke in de Hindoeperiode op Java gevestigd was en moet dit gezocht worden ongeveer daar waar zich thans nog de ruïnes te PRAMBANAN (in de afdeeling MATARAM, krachtens staatsblad 1917 No. 63 in afdeeling DJOKJAKARTA herdoopt) bevinden en zoo zou MENDANG KEMOELAN de hoofdplaats zijn van het oude Hindoerijk MATARAM. De begraafplaats (astana) te PASARGEDE, waarop zich thans o. a. het graf van genoemden KJAHI PAMANAHAN en van Senapati zelf, voorts van den lateren SULTAN (PANEMBAHAN) SEDA KRAPJAK (1601—1613) van het Rijk van Mataram, alsmede van den lateren SULTAN II (SEPOEH) van DJOKJA en van de eerste vier Hoofden van het Pakoe Alamsche Huis bevinden, wordt nog steeds met bijzondere onderscheiding behandeld.

Een der opvolgers (n. l. de kleinzoon) van den SENOPATI, de Soesoehoenan, later „SULTAN” AGOENG van het Rijk van MATARAM (1613—1645), wiens troepen destijds vergeefs tegen DJAKATRA (waaruit Batavia werd) ageerden (1628 en 1629), die den kraton van SENOPATI te PASARGEDE (KOTTAGEDE) moet hebben vergroot en verfraaid, had ook een verblijfplaats te KARTA, eene plaats, gelegen binnen de huidige Inlandsche gemeente Tambakredo op circa 14 K.M. van Djokja en 8 K.M. van Kottagede gelegen. Volgens de berichten van CORNELIS VAN MASEIJCK, die in 1618 SULTAN AGOENG bezocht, zou diens residentie KARTA ongeveer in 1618 zijn gebouwd en gereed gekomen zijn vóór 1622. Wijlen Dr. BRANDES vermeent dat de verblijfplaats van SULTAN AGOENG niet steeds op een en dezelfde plek heeft gelegen. Vermoedelijk woonde hij dan eens te Kottagede dan eens in zijn „dalem” te KARTA, meer als een lustverblijf dan als een eigenlijke Kraton te beschouwen, van waar hij blijkbaar een aanvang liet maken met den bouw der 2 K.M. westelijker gelegen „Kedaton” te PLERED, thans in de Inlandsche gemeente Baleeredjo gelegen.

Sultan MANGKOERAT I (1645—1677), ook wel Tegalwangi genaamd, de plaats waar hij, niet ver van Tegal, begraven ligt, zoon en opvolger van Sultan Agoeng, welke laatste is begraven op de Vorstenbegraafplaats te Imogiri, 12 K. M. van Djokja gelegen, deed den kraton te PLERED afbouwen ter plaatse waarop zich thans gedeeltelijk de suikerfabriek KEDATON PLERED bevindt, (circa 13 K.M. van de hoofdplaats Djokja gelegen). Die door hem bewoonde plaats, de kraton te Plered, waar men thans nog binnen eene ommuring een platten steen aanwijst, als de plaats

(*) Dr. J. Brandes. „Yogyakarta.”

waarop de sultan audiëntie verleende (mijos sinewoko), werd, bij de nadering van den machtigen Javaanschen opstandeling TROENODJOJO, door Mangkoerat verlaten. Mangkoerat vluchtte naar het Tegalsche, waar hij overleed en begraven werd.

MANGKOERAT I verliet Plered, blijkbaar toegevend aan een toenmaals algemeen bestaand bijgeloof bij de Javanen dat een rijkszetel, in casu dus ook de kraton van het Rijk van Mataram, niet langer dan honderd jaar moest bestaan, zoodat hij het blijkbaar hopeloos vond zich tegenover zijne vijanden (in casu tegen Troenodjojo) te kanten. De Javaansche babad citeert ten deze de woorden, welke MANGKOERAT I zou hebben gesproken: „sebab sampoen soemerep ing pastining Allah jen negari Matawis (Mataram) sirna pandjenenganing ratoe, sarta sampoen djangkep satoes tahoen karatoning Matawis, sang praboe poeniko (Mangkoerat I, hij zelf) djoemeneng ratoe wekasan”.

Nadat „de stad MATARAM” (Plered) vrijwel eene wildernis, in stede van hoofdplaats was bevonden geworden, verhuisde de soesoehoenan MANGKOERAT II van het Rijk van MATARAM (1677—1703), naar het oude PADJANG, waar hij te WANAKERTA, ruim 10 K.M. ten westen van de tegenwoordige hoofdplaats SOERAKARTA gelegen, in het jaar 1680 een nieuwen kraton liet bouwen, welke den naam kreeg van KARTASOERA ADININGRAT (soera=djaja=wani, zoodat Kartasoera wel eens als evenknie van Djaijakarta, Djakarta of Djakarta wordt beschouwd).

Toen later in den „Chineeschen oorlog” de Chineezers verslagen waren, (Mangkoerat II was intusschen opgevolgd door Mangkoerat III (Soenan Mas), Pakoe Boewono I (Soenan Poeger) en Mangkoerat IV) vond de eerst naar Magetan en later naar Ponorogo uitgeweken soesoehoenan Pakoe Boewono II (1727—1749), die in dien oorlog een dubbelzinnige rol heeft gespeeld, Kartasoera als eene onherstelbare ruïne terug, reden waarom hij, na verkregen toestemming der Hollanders—na te Kartasoera den 11den November 1743 een nieuw tractaat met de O. I. C. te hebben geteekend, waarbij hij zijn leedwezen en berouw te kennen gaf over zijne vroegere handelwijze—zijn zetel (in 1746) oostelijker koos en wel in de desa Solo, gelegen in een met aarde aangevuld dal, aan de Bengawan, welk dorp het huidige Soerakarta werd. Nog in datzelfde jaar (1743) kon de soesoehoenan den Gouverneur-Generaal van Imhoff, die in het nieuwe fort logeerde, in zijn nieuwen kraton ontvangen, ofschoon beide gebouwen toen nog niet af waren.

Te „SOERAKARTA ADININGRAT”, ook „Solokerto” geschreven, verrees de nieuwe kraton. De stichting aldaar van den nieuwen kraton (Solokerto, Soelakerto, Soerakarta tegenover Djaijakarta, Djakakarta,=Batavia) wordt uitvoerig beschreven in de BABAD GIANTI of „PALIYANING NEGARI” van YASADIPOERA I, een in zijn geheel zeer merkwaardig geschrift, zegt Dr. BRANDES, in zijn vaker geciteerd opstel „Yogyakarta”, een geschrift, dat vervaardigd is, zooals het zelf zegt, onder geregelde raadpleging van de archiefstukken in den kraton van Solo.

Het was tijdens het bestuur van dien zelfden stichter van Soerakarta, PAKOE BOEWONO II, van het oude rijk van MATARAM, dat een zekere PANGERAN MANGKOEBOEMI, in zijne jeugd MAS SOEDJONO geheeten, broer van genoemden vorst en zoon van MANGKOE-RAT II, opstandig werd tegen zijn broer, den soesoehoenan, naar verluidt wegens eene niet vervulde belofte.

PANGERAN MANGKOEBOEMI, Solo verlatende en zich in 1749 ter plaatse, waar men thans de hoofdplaats Djokjakarta aantreft, in zijn „dalem” vestigende, bond den stijd tegen den soesoehoenan aan, een onverkwikkelijken strijd, waarbij hij een deel van Soerakarta verbrandde, een strijd, waarin ook de O. I. Compagnie gemoeid was, en die eindigde in den vrede en het tractaat, gesloten te DJIANTI, op 13 Februari 1755, waarbij, nadat PAKOE BOEWONO III, van het Rijk van MATARAM, zijn gansche rijk aan de Compagnie had afgestaan, de helft ervan in leen werd afgegeven aan MANGKOEBOEMI, als toen HAMENGKOE BOEWONO I geheeten, halfoom van Pakoe Boewana III van Soerakarta.

II. Het Zelfbestuursgebied (Sultanaat) Djokjakarta.

PAKOE BOEWANA III en HAMENGKOE BOEWANA I zijn dus (in 1755) de eerste zelfbestuurders, onderscheidenlijk van het Rijk (landschap) SOERAKARTA en dat van DJOKJAKARTA, in welk jaar de heer C. DONKEL als eerste vertegenwoordiger der O. I. Compagnie, als resident „aan het Hof” te DJOKJAKARTA werd geplaatst, terwijl de heer J. Chr. BEUMAN de eerste resident was aan „het Hof” te Soerakarta.

Aan het hof van het vroegere „Rijk van Mataram” was J. A. BARON VON HOHEN-DORFF de eerste resident.

Volgens artikel 1 van het Tractaat van Djianti zou Mangkoe Boemi (H. B. I.) naast (en onafhankelijk van) den Soenan tot Sultan worden aangesteld over de helft der bovenlanden van

het Mataramsche Rijk, onder den titel en eernaam van Sultan Hamengkoe Boewana Senapati Ingalaga Abdoelrachman Saijedin Panatagama Kalifatoelah, welke helpt de Sultan „in leen” zou komen te bezitten.

De huidige Sultan (VIII) van het **leenrijk Djokjakarta** (het Gouvernement van Nederlandsch-Indië is „leenheer”) draagt diezelfde namen.

De plaats YOGYA — de geschiedenis van Ayogya vindt men o.a. in de hoogergenoemde (Javaansche) „babad Giyanti” opgeteekend — werd in het jaar 1746 bezocht door den Gouverneur-Generaal G. W. Baron van Imhoff (1743 — 1750) die gedurende zijn verblijf in het toenmalige Rijk van MATARAM, te Djokjakarta moet hebben verwijld, bij welke gelegenheid de Landvoogd de ruïnes PASARGEDE (KOTAGEDE), KARTA en PLERED in oogenschouw heeft genomen en de Zuidzee (Indische Oceaan) heeft gezien.

VAN IMHOFF moet destijds, in vreedstijd, het oude MATARAM bezoekende — immers vóór den strijd, die tot de verdeeling in het jaar 1755 leidde — in het koninklijk „lusthuis” (pasanggrahan?) te YOGYA gelogeed hebben en was dus die plaats reeds lang gewijd, vóórdat MANGKOEBOEMI er zich ging vestigen. Omtrent de reis van dien toenmaligen Landvoogd wordt verder naar een der bijlagen dezer nota verwezen.

Dr. BRANDES acht het wel zeker dat de naam SOERAKARTA rechtstreeks uit KARTASOERA ontstond en dat de plaats KARTA aanleiding tot KARTASOERA heeft gegeven, voorts dat AYOgyAKARTA geformuleerd is in den trant van SOERAKARTA en verder dat WANAKERTA, SALA (SOLO, SULA, SURa,) en AYOgyA, de namen droegen der plaatsen, waar onderscheidenlijk een kraton verrees.

Djokja's eerste Sultan, Mangkoe Boemi, (Hamengkoeboewono I,) gaf eerst opdracht hem te Goenoeng Gamping, (circa 5 K. M.) ten westen van Djokja gelegen, een kraton te bouwen, welke echter nimmer is voltooid, wijl hij al spoedig daarop een kraton deed verrijzen ter plaatse van het huidige Yogyakarta, waar vroeger, onder een der Mangkoerats van Mataram, een dalem moet hebben gestaan, GERDJITAWATI geheeten, hetwelk in 1739 door Pakoe Boewono II, tijdens diens verblijf aldaar, AYOgyA werd genoemd, zulks volgens de babad Giyanti.

De tegenwoordige Sultan van Djokjakarta, Sultan de VIIIste, teekende, alvorens tot die waardigheid te worden verheven, dus toen hij, niet lang nadat Z. H. uit Europa was teruggekeerd, nog kroonprins (Pangeran Adipati Anom) was, op 7 Februari 1921, als te doen gebruikelijk, eerst eene verklaring („gelofte van gehoorzaamheid”), waarna den volgenden dag, 8 Februari 1921 (volgens de Javaansche tijdrekening 29 Djoemadilawal van het jaar Alip 1851), bij eene met de Indische Regeering gesloten Acte van Verband, de „bevestiging” als Sultan plaats vond. De acte werd op dien datum te Djokjakarta, in tegenwoordigheid van den Resident, door den Sultan plechtig op den Koran bezworen en daarna door Z. H. met de daarbij tegenwoordige Lands-grooten geteekend en bezegeld.

III. Het Pakoe Alamsch Zelfbestuursgebied (Pakoe Alaman).

Het Pakoe Alamsche leengebied ontstond gedurende het Engelsche tusschenbestuur (1811 — 1816).

Een zekere Pangeran Natakoesoema, broer van Sultan II (Sepoeh), heeft het Britsche bestuur, onder den Luitenant-Gouverneur RAFFLES, zoo vele gewichtige diensten bewezen, dat hij, gelijk reeds in het jaar 1757 in het Rijk van Soerakarta met MANGKOE NEGORO geschiedde, tot afzonderlijk zelfbestuurder werd aangesteld, onder den titel van PANGERAN ARJA PAKOE ALAM, met wien, tijdens het bestuur van den (Engelschen) Resident J. CRAWFURD te Djokjakarta, het Britsch Gouvernement in Maart 1813 eene overeenkomst sloot, als bijlage G. afgedrukt in het bekende werk van Mr. P. W. FILET, thans Lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, getiteld: „De verhouding der Vorsten op Java tot de Regeering”.

In het toenmalig gebied van den Djokjaschen Sultan werd in genoemd jaar 1813 de Pakoe Alamsche Zelfbestuurder in het bezit gesteld van 4000 tjatjahs landerijen, gelegen deels in Bagelen en deels in Padjang (Soerakarta).

Later (op 28 April 1831) werd, tijdens het bestuur van den heer VALCK, „Resident aan het Hof te DJOKJAKARTA”, door het Nederlandsch-Indische Gouvernement, met Pangeran Pakoe Alam II een contract gesloten (zie FILET t. a. p., bijl. M), waarin men vindt aangeteekend dat alstoen (in de plaats van hoogerbedoelde verspreid liggende gronden), een ander gebied werd afgestaan in het „district Mataram,” welk district overeenkwam met het gebied der huidige afdeelingen DJOKJAKARTA, en KOELON PROGO.

Bedoeld toenmaals in leen afgestaan gebied vormt thans het regentschap ADIKARTO, in het zuiden der afdeeling KOELONPROGO van het gewest DJOKJAKARTA, terwijl bovendien

ook binnen de gewestelijke hoofdplaats DJOKJAKARTA Pakoe Alamsch gebied, ter grootte van circa 78 bouws is gelegen, waarop zich het verblijf (de Dalem) van het Hoofd van het Pakoe Alamsche Huis bevindt.

Sinds het jaar 1878 dragen de Hoofden van het Pakoe Alamsche huis den naam Pangeran Adipati Ario Soerjodilogo, met dien verstande dat zij zich van hun 40ste jaar af mogen noemen Pangeran Adipati Ario Pakoe Alam, zooals met den huidige Zelfbestuurder Pakoe Alam VII het geval is (vide den Regeeringsalmanak van N. I. deel II 1925. blz. 314) onder het hoofd: „Voornaamste hoofden van Inlandsche zelfbestuurde Landschappen”, terwijl zij dan gelijktijdig bevorderd worden tot Kolonel bij het N. I. Leger.

De door Pangeran Adipati Ario Pakoe Alam VII geteekende acte van verband is gedagteekend Djokjakarta 17 September 1906 (volgens de Javaansche tijdrekening de 28ste der maand Redjeb van het jaar Ehe 1836)

7. Korte historische nota omtrent de Residents-woning te Djokjakarta.

Afgaande op de beschikbare gegevens, *) werd met den bouw der Residentswoning, op de huidige plaats, te Djokja een aanvang gemaakt vermoedelijk in 1824, het jaar vóór het begin van den Java-oorlog (1825-1830).

Het gebouw werd opgericht ten westen van het thans bestaande FORT VREDEBURG, de „Lodji besar”, vide den als bijlage dezer nota opgenomen blauwdruk, aangevende den „plattegrond van de hoofdplaats Djokjakarta omstreeks 1830”, lett. A.

Het Residentiehuis (Lodjikebon), door den grooten weg, thans Residentielaan geheeten, van het fort gescheiden, vide evenbedoelden blauwdruk, lett. B, was in het begin van den oorlog nog in aanbouw; de muren waren reeds opgetrokken en de dakgebinten geplaatst.

Naar verluidt is de woning eerst kort na het einde van den Java-oorlog geheel voltooid geworden.

Blijkens hoogerbedoelden plattegrond, bestonden er vóór het hoofdgebouw der Residents-woning twee vijvers. In een der vijvers, onmiddellijk bij het blok stallingen (op de plaats der toenmalige stallingen staat thans het Algemeen Ontvangerskantoor en een deel van het Residentiekantoor) bevond zich eene tuinkamer, welke later is verzaakt en opgeruimd. De beide vijvers stonden in verbinding middels eene open leiding welke in het jaar 1858 werd gedempt. De communicatie werd onderhouden door een steenen duiker.

In het begin der zestiger jaren werd ten zuiden van het Protestantsche kerkgebouw en thans door een openbaren weg daarvan gescheiden, een logeergebouw opgericht (thans Assistent-Residentiekantoor).

Herhaaldelijk rezen klachten over den toestand, waarin het Residentiehuis verkeerde, zóó zelfs, dat de Directeur der B. O. W. in eigen persoon zich daarvan op de hoogte kwam stellen.

Een in het jaar 1867 ingediende begrooting van ruim een halve ton kon niet dadelijk de goedkeuring der Regeering wegdragen.

Zij vond het Residents-etablissement te „kolossaal” en scheen het Haar „voor inkrimping vatbaar” te wezen.

Het voor Djokja noodlottige jaar 1867, waarbij door eene aardbeving op 10 Juni ook aan de Residentswoning zware schade werd aangericht, maakte dat de begrooting van 1867 moest worden omgewerkt. Men kwam toen (2de begrooting) plaatselijk op eene begrootingssom van ruim f 125000, met inbegrip van de waarde van materialen van den Lande.

Ten slotte werd de begrooting in het jaar 1869 door de Regeering goedgekeurd. Een groot deel der woning werd hersteld en vernieuwd, ja werd toen blijkbaar een nagenoeg nieuw huis opgericht, doch van het oorspronkelijk bouwplan is daarbij niet afgeweken.

Onder de daarna nog getroffen min of meer belangrijke voorzieningen valt te noemen de bouw in het jaar 1903 van een logeergebouw met één zit- en twee logeerkamers, vide blauwdruk „Residentswoning” ten noorden van het hoofdgebouw, d. i. het thans nog bestaande, ten noorden van het hoofdgebouw gelegen zoogen. „Generaalspaviljoen”. Het verlaten logeergebouw werd bestemd tot Assistent-Residentiekantoor (later westwaarts uitgebouwd).

In het jaar 1912 ging men over tot den bouw van nieuwe bijgebouwen en stallen in den N. W. hoek, alsmede van de noordelijke erfgrensmuren, ter vervanging van de noordelijk gelegen bijgebouwen (gedogans, stallingen, bediendenvertrekken, wagenkamer, enz.), welke werden afgebroken in verband met den bouw van de 1ste (Europeesche) lagere meisjesschool, waar vóór een nieuwe straat werd gemaakt (de huidige „Kantoorlaan”).

In 1914 werden de twee wachthuizen aan de Residentielaan afgebroken.

In 1916 werden de badkamers van het zuidelijk bijgebouw gewijzigd. De zuidelijk gelegen logeerkamers werden verbeterd.

Gebouwd werden eene badkamer en W. C. (onderling met eene deur verbonden), met marmeren vloer, grenzende aan de oostzijde van het zuidelijk logeerblok. Het oude privaat en badkamer-gebouwtje werd afgebroken.

De logeervertrekken werden verbeterd en werd de galerij aangebouwd. Aan de voorzijde der Residents-woning werd over de geheele breedte een marmeren trap gemaakt.

In 1919 werden in vier kamers (drie van den linker- en een van den rechtervleugel) van het hoofdgebouw marblonvloeren gelegd.

Gelijk reeds werd vermeld, werd met de inkrimping van het Residentsetablissement in 1912 een aanvang gemaakt. Het grootste noordelijk gedeelte werd gebruikt voor hoogerbedoelde meisjesschool, eene assistent-residentswoning, een Gouvernements-pandhuis en een kantoor van den algemeen ontvanger, terwijl tevens een deel benut werd voor uitbreiding van het Residentiekantoor.

*) Louw. De Java-oorlog van 1825—1830, deel I. blz. 254.

Ook zuidelijk werd in de jaren 1912 en 1914 terrein afgestaan, nl. een deel voor uitbreiding van de „Sociëteit de Vereeniging” en in 1915 een ander klein gedeelte ten behoeve van de N. V. Toko Europa.

Bij beschikking van den Directeur der B. O. W. ddo. 6 Mei 1922 No. 13911/F, werd de Residentswoning te Djokja gerangschikt in de eerste klasse van landswoningen.

De Residentswoning, met omliggend erf *) aan de Residentielaan, tegenover het fort Vredeburg te Djokjakarta, is thans als volgt samengesteld;

- a. Hoofdgebouw, met overdekte zij- doorritten, vóór-, zij-, en achtergalerijen, 10 kamers, twee breede gangen en troonzaal, in permanente constructie met pannen dakbedekking, uitgezonderd de vóór-, zij- en achtergalerijen, die met gegalvaniseerd dakijzer zijn ingedekt, houten plafonds, portland cement pleistervloeren in 6 kamers- en zijgalerijen en marblon- tegelvloeren in 4 kamers, overigens marmeren vloeren in de vóór- en achtergalerij, gangen en troonzaal. Bij elk der doorritten bevindt zich een steenen wachthuisje. Ten behoeve van de slaapkamers aan de zuidzijde van het hoofdgebouw is aan het zuidelijk bijgebouw (oostzijde) bijgebouwd eene badkamer met privaat, met steenen muren, pannen dakbedekking en marmeren vloer.

In den westelijken hoek van de noordelijke zijgalerij van het hoofdgebouw bevindt zich een badkamer met W. C. van steen, ingedekt met dakijzer en voorzien van een tegelvloer. In het verlengde van de achtergalerij is de groote feestzaal (eetzaal), met bergplaats en aanrechtkamer. Deze zaal heeft een houtconstructie met dakijzeren bedekking en een marmeren vloer.

- b. Van de achtergalerij en de feestzaal loopten 2 overdekte doorloopen naar de zuidelijke bijgebouwen, bevattende 3 logeerkamers met galerij, een bergplaats, gang, een badkamer, 2 W. C. 's, een urinoir, een waterput en in het verlengde daarvan eene rij (totaal 10) bediendekamers en bergplaatsen, met aan de zuidzijde, een afgesloten afdak voor kippenhok. Dit blok is in permanente constructie, met steenen muren, pannen dakbedekking, gepleisterde vloeren, behalve de gang, badkamer, 2 W. C. 's en urinoir, die met tegels zijn bevoerd en overigens van houten- en kepingplafonds zijn voorzien.

- c. Aan de noordzijde der feestzaal (eetzaal) en daarmee met 3 gekoppelde overdekte doorloopen verbonden, bevindt zich een 2e blok bijgebouwen, bevattende keuken, bergplaatsen, bediendekamers, enz., met een afzonderlijk staand gebouwtje, waarin W. C. Dit blok heeft eene permanente constructie met steenen muren, pannen dakbedekking, gepleisterde vloeren en keping- of houten plafonds.

- d. In den tuin aan de noordzijde van het hoofdgebouw is een afzonderlijk logeergebouw, het zoogen. „Generaalspaviljoen”, bevattende vóór en achtergalerij, 3 kamers en daarachter, door een overdekten overloop verbonden, een bijgebouw met badkamer, W. C. en 2 bediendekamers. Constructie als sub c.

- e. In den noordwesthoek van het Residentserf is een blok bijgebouwen, bevattende eene auto (wagen) kamer, 6 bediendekamers, eene grasbergplaats, galerij en W. C. Hiernaast eene stalling voor 6 paarden. Een en ander in permanente constructie als sub c, behalve de vóórwand der paardenstallen, die open is. Voor deze gebouwen is een waterput. Woonerf. Over het Residentserf loopten de noodige spoelleidingen, welke tevens dienen voor den afvoer van regenwater.

In den Z. W. hoek van het erf bevindt zich een vroeger open, zwembassin (slokanwater), sedert met aarde aangevuld; daarboven is een priël (pergola) aangebracht. De onder het priël loopende, uit de westelijke kampong komende waterleiding, stort het water in een cirkelvormig vijvertje.

Op het vóórerf staat aan de Z. O.-zijde (ongeveer ter hoogte, waar zich vroeger de zuidelijke vijver bevond), een klein houten met klimop begroeid koepeltje.

Het erf is langs de oostzijde (Residentielaan) begrensd deels door een ijzeren hekwerk op steenen voetmuur, deels door het Assistent-Residentiekantoor (het vroegere, in het jaar 1860 opgerichte „logeergebouw” van de Residentswoning).

Langs de noord- en westzijde is eene (Gouvernements)- muur, terwijl de zuidzijde wordt begrensd door muren van belendende perceelen.

* Vide den bij deze nota gevoegden blauwdruk „Residentswoning te Djokjakarta”.

8. NOTA

OVER DE

HOOGDRUKWATERLEIDING

VOOR DE HOOFDPLAATS DJOKJAKARTA.

I. Inleiding.

1. Het in uitvoering zijnde werk; „Aanleg eener hoogdrukwaterleiding voor de hoofdplaats Djokjakarta”, werd in de tweede helft van 1920 aangevangen, nadat daartoe, sedert 1915, de voorbereidingen waren getroffen.

2. Het door den toenmaligen te Djokja geplaatsten Ir. C. ROBBERS opgemaakte, in 1916, bij schrijven van Resident Canne ddo. 4 December 1916 No. 12156/6 aan den Directeur der B.O.W., door tusschenkomst van den Chef der tweede Waterstaatsafdeeling ingediend ontwerp vond geen instemming bij dien Departementschef in verband met de hooge kosten van het werk, welks rentabiliteit, ondanks de door Ir. C. ROBBERS opgestelde berekening, door den Directeur B.O.W. zoodanig werd betwijfeld dat door ZHEGd. geadviseerd werd over te gaan tot den aanleg eener minder kostbare drinkwatervoorziening nl. uit putten, met behulp van pompinstallaties. Insteede dus het gebruik van het thans aangevoerde bronwater uit de Merapi-bron, gelegen in het kali Koenig-ravijn, voor te schrijven, stelde de toenmalige Directeur der B. O. W. voor om het grondwater in de Kotta op meerdere punten op te pompen en door leidingen te doen verspreiden over het stadsgebied.

3. Door deze financieele bezwaren, waarmede de toenmalige Resident zich niet kon ver-eenigen, kwam het voorshands niet tot den aanleg eener drinkwatervoorziening. Eerst na herhaalde pogingen van het gewestelijk Bestuurshoofd om de fondsen te verkrijgen, benoodigd voor den aanleg van het plan-Robbers, welke pogingen naar twee zijden werden gedaan; n. l. bij particuliere geldinstellingen en bij de Regeering, mocht het ten slotte aan Resident JONQUIÈRE gelukken de medewerking der Regeering te verkrijgen.

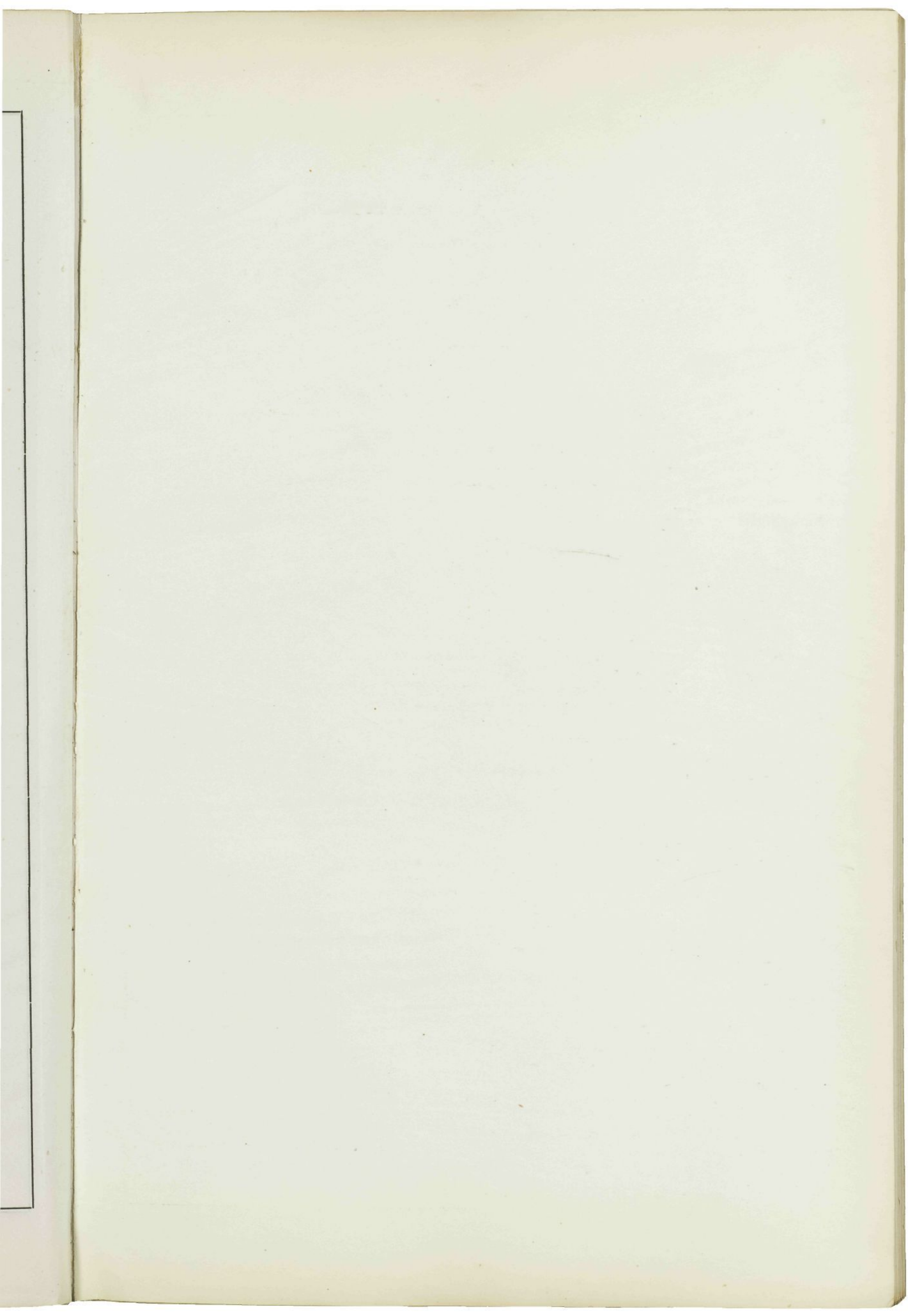
4. In verband met den financieelen steun der Indische Regeering uit de bij Haar schrijven ddo. 7 April 1920 No. 983/III B aan den Directeur van Financiën verleende machtiging om op de tweede aanvullingsbegroting 1920 te rekenen op een bedrag van f 800.000 voor het verleen van voorschotten aan het Zelfbestuur van Djokjakarta, ten behoeve van den aanleg van eene hoogdrukwaterleiding voor Djokjakarta, welk voorschot geleidelijk tot een bedrag van f 1.750.000 van Regeeringswege zou worden verstrekt, rentende 6% 's jaars, kwam het, inmiddels gewijzigde plan-ROBBERS tot watervoorziening uit de Merapi-bron, voor uitvoering in aanmerking

5. Naar aanleiding van de uitkomsten der in 1920 gehouden volkstelling, waarbij nl. gebleken was, dat het inwonerstal van de hoofdplaats Djokjakarta belangrijk grooter was, dan waarop in 1915, bij het aanvankelijk ontwerp van Ir. C. ROBBERS was gerekend, moest dat ontwerp ingrijpende veranderingen ondergaan. Daartoe bestond geen bezwaar ten opzichte van den voor de grootere bevolking vereischten meerderen bronwateraanvoer, wijl uit debietwaarnemingen ge-bleken was, dat de bedoelde bron voor die grootere behoeften steeds genoeg water geeft.

6. Bij het nieuwe ontwerp werd uitgegaan van een constanten minimum bronwateraanvoer van 90 L/sec. (7776 M³ per etmaal) en een vergroot stadsareaal, omvattende mede de jongste stadsuitbreidingen in het Westen en Noorden der hoofdplaats. Bij dit ontwerp is, op grond der gegevens, aangenomen, dat tot 1940 met de capaciteit der thans in uitvoering zijnde werken kan worden volstaan.

7. Nadat de financieele zijde van den aanleg verzekerd was door de vorenbedoelde Regeeringshulp, werd door den Rijksbestuurder van Djokjakarta, als Vertegenwoordiger van Z. H. den Sultan en door het Hoofd van het Pakoe Alamsche Huis, beiden handelende in overeenstemming met den Resident van Djokjakarta, de leiding van den aanleg der drinkwatervoorziening, bij contract ddo. 28 December 1920, opgedragen aan de N. V. Bouwkundig Bureau SITSSEN & LOUZADA, ingenieurs, te Djokjakarta.

8. Krachtens eene bij schrijven van den Directeur B. O. W. ddo. 31 Mei 1920 No. 11617/G, op 's Residents verzoek verleende machtiging, werden toen de werkzaamheden tot den aanleg van de hoogdrukwaterleiding gesteld onder toezicht van het Hoofd van het Centraal Waterschaps-kantoor voor de Vorstenlanden, wien het vergund was, naast zijne eigenlijke werkzaamheden, den Resident van Djokjakarta terzake van advies te dienen.

OFDPLAATS DJOKJAKARTA

Bruizennet

$\frac{1}{2}$ Hoofddrukwaterleiding

leiding

Legenda.

1 Niveauschool voor opleiding inl. onderwijzers.	51 Regent hutta Djokja
2 Technische school (Prinses Juliana School)	52 Nijlmijgebouw Agentschap Nijlmij
3 Centraal Waterschapskantoor voor de Vorstenlanden	52 N.I. Escompto Mij. (Kadasterstraat.)
4 Pension Dietis	52 Ned. Handel Mij. (Ngabean)
5 Wees en boedelkamer	53 Post-telegraaf- en telefoonkantoor
6 Chineesche kerk (Klenteng)	54 Landraadgebouw
7 Passen Kranggan	55 Javasche bank
8 Pension de Ruijter de Wildt	56 Rialto bioscoop
9 School met den Bijbel	57 R. H. Eur. Jongensschool
10 Drukkerij Midden-Java.	58 Pastorie
11 Kantoor voor Agrarische Zaken	59 Landgerecht en kantoor Controleur.
12 Kantoor Sultanaatswerken	60 R. O. L. School B.
13 Kantoor B.O.W.	61 Klooster en Zusterschool
14 Zoutpakhuis	62 Chinëesche kerk
15 Kantoor en toko Aniem	63 Pension Gundhomanan
16 Kliniek Toegoe	64 Drukkerij Mardi Moeljo.
17 Tentoonstelling van inl. kunst nijverheid	65 Masigit
18 Hotel Toegoe	66 Gouvt. Pandhuis Gondomanan
19 Juliana Apothec	67 Vervallen Waterkasteel
20 Grand Hotel de Djokja	68 Ooglijders polikliniek
21 Hotel Mataram	69 Neutrale O.L. School.
22 Loge Mataram	70 Kliniek Dr. van Menvenne.
23 N.V. Bouwhoudig Bureau Sitsen en Lousada	71 Limonade fabriek van Gorkom
23 ⁴ Apotheek Rathkamp	72 Ysfabriek Mataram
24 Rijksbestuurder.	73 Tijdelijke A.M.S.
25 Kazerne der politiedienaren	74 Petronella hospitaal
26 Ysfabriek Pathook.	75 Militair hospitaal
27 Bioscoopgebouw Pathook.	76 Oudheidkundig museum
28 Gouvt. Pandhuis Ngoepasan	77 Noviciaat en Pastorie
29 Is Meisjesschool	78 Gereformeerde kerk
30 Assistent Residentwoning.	79 R. O. L. School A.
31 Royal Standard Bioscoop.	80 A. M. S.
32 Standskas en verdukkantoor.	81 Sch. voor opleiding inl. onderwijzeressen
33 Residentiekantoor.	82 Christelijke M.U.L.O. school.
34 Protestantse kerk.	83 Departement van oorlog.
35 Assistent-Residentiekantoor	84 Minerale waterfabriek Midden Java.
36 Residentwoning.	85 Sigarenfabriek Negresco.
37 M.U.L.O. School.	86 Machinesfabriek A. Rosink
38 Commissariaat van Politie.	87 Gouvt. Pandhuis Lempoejangan
39 Sociëit de vereniging.	88 Huishoudschool
40 Constructie atelier der Vorstenlanden.	89 R. O. L. School.
41 Groote passer.	90 Voepasser
42 Fort Uredaburg.	91 Passer Tandjoeng
43 Militaire Sociëit	92 Verzorgingsgesticht
44 Apotheek Ivan Gorkom.	93 S. Landsgevangenis
45 Logement Djokja	94 Ziekgesticht Lowanoe Toenghak.
46 Uitgevers Mij. en Drukkerij Buning	
47 Hotel Pension Hofland	
48 Belasting kantoor	
49 Tijdelijke Technische school	
50 Centrale van de Aniem	

II. Omschrijving van het werk.

9. De Hoogdrukwaterleiding ontleent haar water aan een der bronnen van het bronnen-complex, gelegen op circa 3000 voet hoogte, in het ravijn van de Kali Koenig, vlak beoosten de z.g. „wachters van de Merapi”, welke bronnen van ouds bij de bevolking bekend staan onder den naam van „oemboel penganten”, gelegen op een afstand van circa 21,5 K. M. benoordoosten der hoofplaats DJOKJAKARTA.

10. De bron, welke het water voor de drinkwaterleiding levert en op ± 884.50 M. boven Semarangsche zeepeil ligt, tegen den westelijken ravijnwand, wordt door de bevolking als de „bruidegom” aangeduid, in tegenstelling met de circa 7 M. lager in den rivierbodem uitmondende bron, welke de „bruid” genoemd wordt.

11. De eerste heeft debieten, varieerend van 90 tot 150 L/sec., de tweede een ruim tweemaal zoo groot debiet, doch eigent deze tweede bron zich door hare ligging in het rivierbed niet zoo goed tot capteering en tot eene veilige exploitatie.

12. De brondebieten bedragen in Januari, Februari en Maart een minimum, en in de Oostmoessonmaanden, Juni t/m Augustus, een maximum. Dit verschijnsel is van belang voor de drinkwatervoorziening van de stad, waar de grootste behoefte samenvalt met de droogste tijden van het jaar.

13. De temperatuur van het water is, aan de bron gemeten, $20,5^{\circ}$ Celcius.

14. Het bacteriologisch en scheikundig onderzoek van het bronwater werd in Mei 1917 verricht door Dr. A. A. E. EYKEN, destijds werkzaam aan het geneeskundig Laboratorium te Weltevreden en wijst uit, dat het water, zooals het uit den grond opwelt, „uitmuntend” is te gebruiken als drinkwater.

15. Deze uitspraak berustte echter, zooals eerst in December 1924 bleek, op een zeer beknopt chemisch onderzoek, hetwelk zich niet uitstreckte tot de voor de bruikbaarheid der ijzeren aanvoerleiding beslissende factoren, n. l. de aanwezigheid in het water van vrij en agressief koolzuur en het zuurstofgehalte.

16. In verband met de in de tweede helft van 1924 waargenomen roestvorming in de vloeijzeren buizen en, in sterkere mate nog, in de gietijzeren hulp- en armatuurstukken, alsmede met de aantasting van het metselwerk, werd in de maand November 1924 een hernieuwd chemisch en bacteriologisch onderzoek ingesteld naar de samenstelling van het bronwater, door den natuurwetenschappelijk technisch ambtenaar bij het Geneeskundig Laboratorium van den Burgerlijk Geneeskundigen Dienst, Ir. K. HOLWERDA.

17. De chemische samenstelling van het bronwater der gecapteerde bron bleek hierbij te zijn als volgt:

Helderheid	goed
reuk.	—
smaak	—
droogrest	197
gloeirest	120
organische stof (KMn O ₄)	0.7
hardheid	4 D. G.
vrij koolzuur C O ₂	50
bicarbonaat H C O ₂	97
agressief koolzuur (berekening)	41
„ „ (marmerproef)	38
zuurstof O ₂	3.9 cc of 5.6
nitraat	afwezig
nitriet	„
ammoniak	„
chloride	12 mgr. per L.
sulfaat	afwezig
kieselzuur	68
calciumoxyde	Ca O 30
ijzer	afwezig
mangaan	„
aluminium	sporen
magnesium	„
kalium en natrium	— niet bepaald.

Het water bezit alle eigenschappen van een speciaal agressief karakter.

18. De bevinding van dien ambtenaar, betreffende het bacteriologisch onderzoek was, dat het resultaat vrij goed mag heeten, doch minder goed is dan het door Dr. EYKEN in 1917 verrichte onderzoek uitwees. Op het onderzoek HOLWERDA kunnen van invloed zijn geweest de volgende factoren: a. dat het onderzoek in den regentijd geschiedde, terwijl na 1917 de bron gecapteerd is; b. dat den vorigen dag de mandoer in de bronkamer was geweest en wellicht eenigermate verontreiniging van het bronwater had te weeg gebracht. Daar het bassin vrij klein is en het water krachtig uitstroomt, is het niet te zeggen of deze verontreiniging nog eenigen invloed op het resultaat van het onderzoek heeft uitgeoefend.

19. Nadat t. z. t. eenige aan de broncapteering aan te brengen hygiënische verbeteringen tot stand zijn gebracht, zal het wenschelijk zijn het bacteriologisch onderzoek van het bronwater te herhalen.

20. Van af de in het brongebouw gecapteerde bron, stroomt het bronwater door eene vloeijzeren buisleiding, in diameter varieerende van 225 m/m boven, tot 275 m/m beneden, over circa 21,50 K. M. lengte, naar het thans in aanbouw zijnde hoogreservoir Djetis, gelegen in de desa Gemawang, op 2,38 K. M. benoorden de „Witte Paal” te Djokja.

21. Aangezien de waterspiegel in het hoogreservoir op circa 150 M. boven Semarangsche zeepeil ligt, overwint het bronwater in de hoofdaanvoerleiding, met behulp van de zwaartekracht, een hoogteverschil, vanaf de bron, van $884.50 - 150 =$ circa 734 M. In verband met den grooten statischen druk, die dit hoogteverschil der eindniveau's veroorzaken zou, indien aan het hoogreservoir deze aanvoerleiding werd afgesloten, is de hoofdleiding op acht plaatsen onderbroken door zoog. ontlastreservoirs. Deze liggen op onderlinge hoogte-afstanden, varieerende tusschen 49,1 en 103 M.

22. De aanvoerleiding volgt van af het brongebouw over eene lengte van rond 1300 M. het rivierdal, klimt dan tegen den oostelijken ravijnwand op en volgt, buiten het ravijn gekomen, in hoofdzaak bestaande wegen langs de desa's Kedoengsriti, Bedojo, Pokoh, (kruising v/d kali Koenig) Koplak, Gondangan en Kentoengan. Even bezuiden laatstgenoemde desa, buigt zij zich westwaarts naar de desa Gemawang, waar de hoofdleiding, aan de overzijde (Westzijde) van de kali Tjodé, in het hoogreservoir Djetis eindigt.

23. Deze hoofdaanvoerleiding is met alle in haar tracé voorkomende kunstwerken, thans voltooid. Zij werd in eigen beheer door het Sultanaat aangelegd. Executant was de hoofdopzichter C. METZELAAR.

24. Het in den loop van 1924 voltooide hoogreservoir bestaat uit twee afzonderlijke vierkante, gewapend beton bakken, elk van 2000 M³ waterinhoud, apart gefundeerd op eene gewapende, dikke betonplaat en overdekt met eene 50 c/m dikke grondlaag op de gewapend-beton afdekking, welke grondmassa onder taluds van $1\frac{1}{2}:1$ afdaalt, tot op de hoogte van het emplacement.

25. Grenzend aan de beide waterbakken, aan de zuidzijde ervan, is eene gemeenschappelijke buizenkamer ontworpen, eveneens van gewapend-beton. Hierin liggen de te bedienen buisstukken, waarmee de aanvoer van het bronwater naar het hoogreservoir en de afvoer ervan uit dit hoogreservoir naar het stadsnet kunnen worden geregeld en waarin tot dat doel o. a. watermeters worden geplaatst.

26. De bovengeschetste samenstelling van het hoogreservoir is geboden met het oog op de in dit gewest meermalen voorkomende aardbevingen, die soms zeer hevig kunnen zijn. Ook met dat doel werden voor de aanvoerleiding en het stadsnet buizen van vloeijzer aangeschaft, die, beter dan de gebruikelijke gietijzeren buizen, tegen aardbevingen bestand zijn.

27. Voor den aanleg van dit hoogreservoir werd op 14 September 1923 eene openbare inschrijving gehouden, welke echter geen gunning ten gevolge had. Het werk werd door het Sultanaat in eigen beheer uitgevoerd.

28. Deze aanbesteding heeft de Firma Sitsen en Louzade aanleiding gegeven, op grond van artikel II van haar bovengenoemd contract van 28 December 1920, arbitrage aan te vragen o. a. over de vraag: of aanbesteding alle werken en leveringen t. b. van den aanleg der hoogdrukwaterleiding krachtens dat contract verplichtend is voor de lastgevers van het werk.

29. Tot genoegen van partijen werd deze zaak in het verslagjaar (1924) in der minne geschikt.

III. Stand van het werk op ultimo December 1924.

30. Van het stadsnet is het eerste gedeelte, ten noorden van de spoorlijn²⁰ Djokja-Solo gelegen, in ontwerp gereed. De desbetreffende buizen werden aanbesteed op den 2den April 1924. De levering werd in de eerste helft van 1924 gegund aan de Firma Lindeteves Stokvis te Semarang, die verder aan de haar gestelde voorwaarden behoorlijk heeft voldaan.

31. Bij dit gedeelte van het standsnet is ook gerekend op de hoofdbuis die, langs Toegoe, doorloopt tot aan de Sociëteit de Vereeniging en, behalve het Fort Vredeburg, het Residentiehuis, de Sociëteit en een deel der Kraton, enz. ook de nieuwe pasarloodsen ten noorden van het Fort zal bedienen.

32. De nieuwe wijk (Kotta baroe) beoosten de Tjodé-rivier wordt op dit eerste gedeelte van de hoogdrukwaterleiding aangesloten, waardoor het drinkwater, aangevoerd in de bestaande zoogen. *civiele* leiding van de Karanggajambron, beschikbaar blijft voor andere doeleinden. Zoolang het Fort Vredeburg nog niet aan de hoogdrukwaterleiding is aangesloten, dient de *militaire* leiding van de Karanggajambron tot waterversprekking van het Fort, het Residentiehuis, de Sociëteit en een deel van den Kraton. Na de totstandkoming der bovenstaande aansluitingen zou eventueel het thans in de *civiele- militaire* leiding aangevoerde debiet van de Karanggajambron beschikbaar kunnen komen voor waterversprekking aan industriele inrichtingen in het oosten der stad, onder voorbehoud, dat, bij mogelijke stagnatie in de waterversprekking uit de hoogdrukwaterleiding, het bovenbedoelde Karanggajamwater zal dienen zooveel mogelijk tot suppleering van de stadshydranten.

33. Ook bestaat het plan dat water te benutten voor eene op te richten zweminrichting ter hoofdplaats in de kampong Sagan.

34. Het tweede (zuidelijkste) gedeelte van het standsnet werd in den loop van 1924 in ontwerp voltooid. De levering der buizen voor dit gedeelte werd tegen het einde van 1924 mede gegund aan de Firma Lindeteves Stokvis te Semarang, tegen dezelfde prijzen en voorwaarden waarop door haar de levering van het eerste gedeelte stadsnet is geschied.

35. Door de splitsing van het stadsnet in bedoelde twee gedeelten, is het mogelijk, dat de aanschaffing der benoodigde buizen geleidelijk geschiedt en met den aanleg van het stadsnet, alsmede de instelling van het eigenlijke waterleidingbedrijf eerder kan worden begonnen.

36. De achtereenvolgende inkoop der buizen in twee partijen geeft ook rentebesparing over het aanschaffingskapitaal van dit materiaal.

37. Op ultimo December 1924 was reeds met den aanleg van het stadsnet een begin gemaakt. Tot ultimo December 1924 is aan de geheele hoogdrukwaterleiding besteed geworden een bedrag van f 1.054.679.42.—, terwijl de kosten van het gansche werk destijds, in verband met rentabiliteit, waren geschat op rond f 1750000.—

IV. Markante voorvallen in het jaar 1924.

38. De in de tweede helft van 1924 bevonden roestvorming in de ijzeren buizen van de hoofdaanvoerleiding vereischt bijzondere voorzieningen, waarover nog een nader onderzoek gaande is.

V. Restant-verrichtingen na ultimo 1924.

39. Met den aanleg van het stadsnet 1e gedeelte zal in 1925 worden voortgegaan. Inmiddels zal het bedrijf van den waterleidingdienst worden opgezet en zullen de huisaansluitingen worden gelegd.

VI. Data van vermoedelijke waterversprekking in de hoofdplaats.

40. In het Noorden van de stad, benoorden den spooroverweg Toegoe en, voor de hoofdleiding, tot aan het Residentiehuis, kan vermoedelijk in de eerste helft van 1925 water worden versprekt. Voor het overige stadsnet kan de waterversprekking geschieden in de 2de helft van 1925 en het 1e kwartaal van 1926.

41. Een overzichtskaart van de stadswaterleiding is als afzonderlijke bijlage bij deze nota gevoegd.

(Opgemaakt aan de hand van gegevens van het Hoofd van het Centraal Waterschapskantoor der Vorstenlanden te Djokjakarta).

9. NOTA betreffende het tuindorp Kali-Oerang ($\pm$ 880 M. boven den zeespiegel).

I. Inleiding.

1. Vóór de invoering der agrarische en economische reorganisatie in de afdeeling Djokjakarta maakte de Inlandsche gemeente (Kaloerahan) Kalioerang, No. 52, waarin het tuindorp van dien naam op de zuidelijke helling van den Merapi is gelegen, deel uit van het complex kedjawengronden, bekend onder den algemeenen naam PAKEM. Na den dood van Pangeran Poeger, zoon van Sultan Hamengkoe Boewono II, die over Pakem apanagehouder was, werd de grond maossan dalem. Onder Sultan Hamengkoe Boewono VII werd het beheer daarover toevertrouwd aan diens broeder, wijlen Pangeran Adipati Mangkoeboemi, die er circa 40 jaar geleden een indigo-onderneming oprichtte, en in het hooger gelegen gedeelte van deze streek proeven deed met bergcultures.

2. Ofschoon deze cultures langzamerhand weder teniet gingen, bleef Pakem min of meer als onderneming geadministreerd en wel in de laatste jaren vóór de opheffing der apanages als rijstland, zoodat de bevolking geen geldpacht, doch de helft der padiopbrengst van de sawahs leverde. De Heer Versteegh, vóórdien administrateur der Sultanaats-indigoonderneming Pengasih (afdeeling Koelon Progo), was de laatste beheerder van het land Pakem, op een salaris van f 400.— 's maands, waarvan f 200.— uit de Sultanskas en f 200.— door Pangeran Adipati Mangkoeboemi werd betaald.

3. Bij de opheffing van het apanagestelsel buiten de hoofdplaats Djokjakarta in 1912/1923, werd Pangeran Adipati Mangkoeboemi ten opzichte van de schadeloostellingen, als apanagehouder van Pakem aangemerkt.

II. Reboisatie.

4. Ongeveer 15 jaar geleden werd door den dienst van het Boschwezen een aanvang gemaakt met de reboisatie van den sterk ontboschten Merapitop, waartoe, voorzoover het Djokjasche deel betreft, door het Sultanaat en de betrokken landbouwondernemingen een z. g. Merapifonds werd bijeengebracht. Voor deze reboisatie werd het noordelijk gedeelte der voornoemde Inlandsche gemeente Kalioerang No. 52 in beslag genomen en tot boschreserve gemaakt, terwijl de laatste enclave in die reserve, het grondencomplex Midji's, in 1922, door prijsgeving van de zijde der rechthebbenden, bij het reboisatie-gebied werd gevoegd.

III. Logies te Kalioerang.

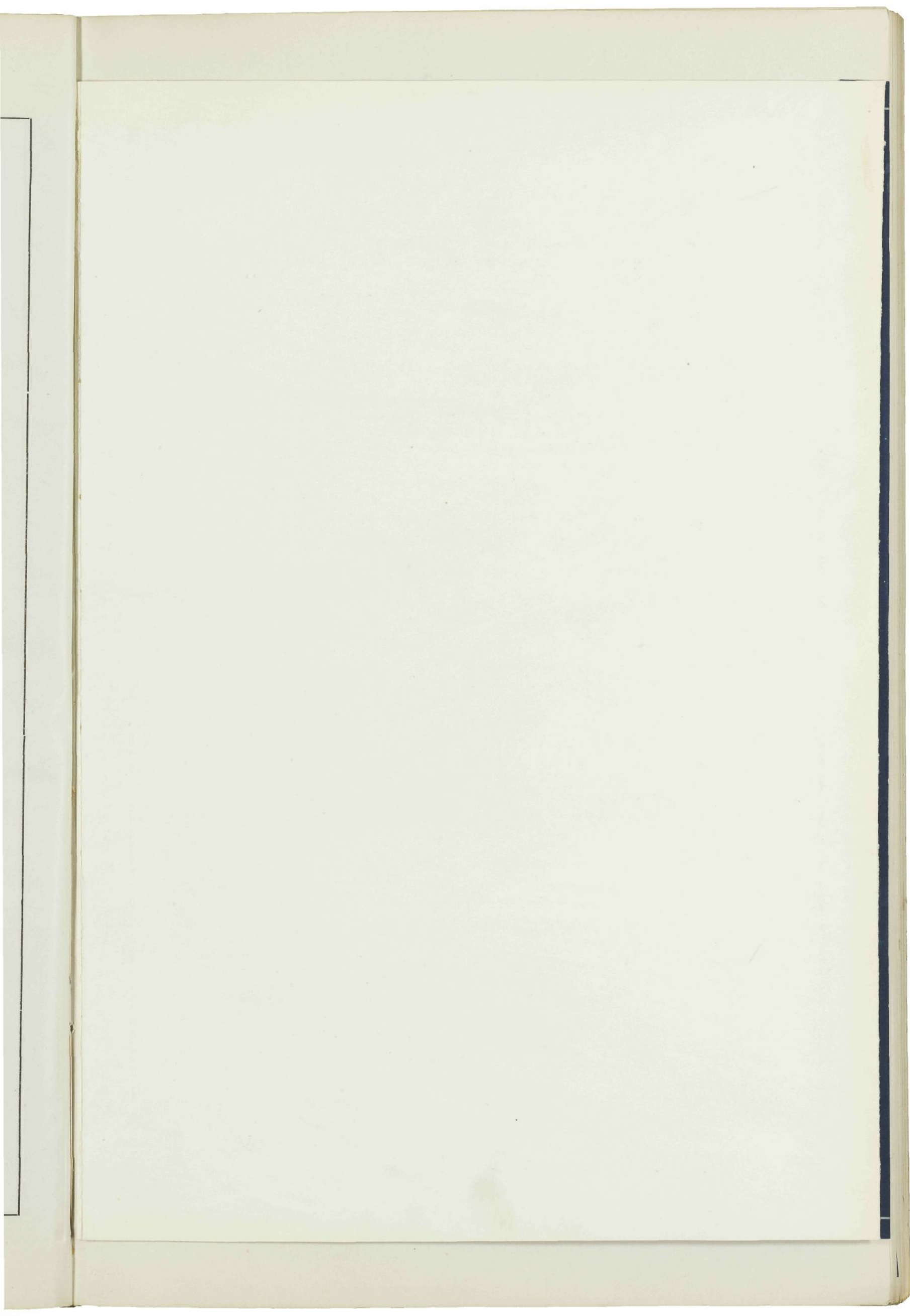
5. Wijlen Pangeran Adipati Mangkoeboemi heeft reeds in den tijd, toen hij het land Pakem nog beheerde, in vakergenoemde desa KALIOERANG, gelegen op een afstand van circa 27 K. M. van Djokja, op eene hoogte van circa 880 Meter, aangetrokken door het voortreffelijke klimaat, alsmede door de aanwezigheid van de voor een badplaats zeer geschikte bron Telogo Kepoetren, een pasanggrahan gebouwd, waarvan langzamerhand door vele familieleden, vrienden en ten slotte ook door vreemden werd gebruik gemaakt, terwijl ook de Sultan haar enkele malen met Z.H. 's tegenwoordigheid vereerde.

6 Na den dood van Pangeran Adipati Mangkoeboemi kwam deze pasanggrahan en het op het erf daarvan geplant geboomte in het bezit van diens erfgenamen, vertegenwoordigd door diens kinderen Pangeran Soeriadi en Raden Ajoe Mangoendjojo, echtgenoot van den tegenwoordigen Regent van Sleman.

IV. De apanage Pakem en de reorganisatie.

7. In 1921 werd de agrarische reorganisatie in Pakem ingevoerd en vakergenoemde desa (Kaloerahan) Kalioerang No. 52 ingesteld. Zij werd ingedeeld bij het onderdistrict Pakem, district Klegoeng van het regentschap Sleman.

8. Ingevolge het bepaalde bij Rijksblad 1918 No. 16/Sult., tot toekenning van bezitsrechten op den grond aan de bij de reorganisatie gevormde of nog te vormen Inlandsche gemeenten, zoomede van gebruiksrechten aan de gebruikers dier gronden, kwamen de gronden, welke hetzij als woonerf, hetzij als bouwgrond bij de bevolking in gebruik waren, in Inlandsch bezitsrecht aan de kaloerahan, terwijl aan de gebruikers op den door hen geoccupeerden gemeentelijken grond het erfelijk gebruiksrecht werd toegekend. Wat echter het erf van de pasanggrahan en de badplaats Telogo Kepoetren betreft, deze zijn als vrij Rijksdomein te beschouwen. Naar verluidt zal door Raden Ajoe Mangoendjojo, met instemming van de overige erfgenamen, op het pasanggrahanerf Recht van Opstal worden aangevraagd, terwijl de badplaats door genoemde erven Mangkoeboemi reeds is geabandonneerd, en thans beheerd wordt door het Sultanaat.

Nummer	Oppervlakt in		Oppervlakt in m ²	Naam	Nummer	Oppervlakt in		Oppervlakt in m ²	Naam
	Bouw	R.R.				Bouw	R.R.		
1.		394	5592	Vrijdomein	37	1	262	10815	Mejuff: van Gent
2.		290	4116		38		084	1476	Grenzenberg Res: besluit 13 Februari 1923 N ^o 3065/42.
3.		318	4513		39		116	1646	Trosee Res: besluit 24 August 1922
4.	1	004	7154	Dr. Holm. Res: besluit 14 Sept. 1922 N ^o 16864/42.	40		398	5649	van Gent. Res: besluit 25 Septemb. 1922 N ^o 17576/42.
5.		324	4599	Vrijdomein.	41		254	3605	Vrijdomein
6.		480	6812		42	1	042	7693	Vitalis.
7.		448	6358		42a				Binkhuizen
8.		400	5677	Dezentje.	43		262	3719	Vrijdomein.
9.		276	3918	Vrijdomein	44		268	3804	
10.		446	6330		45		192	2725	Oen Tjoen Hok Res: besluit 12 Septemb. 1922 N ^o 16863/42.
11.	1	058	7920	Reeds ingediende opstalaanvraag Resink meelbrief nog in behandeling op het kadaster.	46	1	038	7636	Vrijdomein
12.		164	2327	Vrijdomein.	47	1	158	9339	Sormari Leijds.
13.		406	5762		48		326	4627	
14.		416	5904	Dezentje Res: besluit 18 oktober 1922 N ^o 19047/42	49	1	004	7154	Vrijdomein.
15.		468	6642	Vrijdomein	50		444	6301	
16.	1	026	7466	Sult: Bungalow	51		172	2441	Juch Res: besluit 14 August 1922 N ^o 14605/42
17.	1	028	7494		52		214	3038	Soemadl Res: besluit 14 Septemb. 1922 N ^o 16863/42.
18.		360	5110	Vrijdomein	53		222	3151	Vrijdomein
19.		198	2810		54		322	4570	
20.		160	2271		55		228	3236	
21.		322	4570	Keuzenkamp. Res: besluit 13 December 1922 N ^o 19047/42.	56		274	3889	Behoort niet tot het vrij sult: domein aanvraag van Rijn.
22.		288	4188	ter Horst.	57		398	5649	
23.		182	2583	Vrijdomein	58	1	134	8999	Nolten Res: besluit 17 Maart 1923 N ^o 5199/42
24.		126	1788		59		150	2129	Gerlagh Res: besluit 18 Septemb. 1922 N ^o 17132/42.
25.		256	3634		60	1	116	8743	R.A. Margoendjojo Reeds in R.V.O. uitgegeven.
26.		530	7523	W. Brends.	61		344	4882	
27.		382	5422		62		042	596	Nog niet vrijgemaakt van Inlandschenechten
28.		060	852	Meesters Res: besluit 18 October 1922 N ^o 19164/42	63		200	2839	
29.		310	4400	de Haan Res: besluit 1 Mei 1923 N ^o 8184/41.	64		228	3236	Vrijdomein.
30.		444	6301	Vrijdomein.	65	1	188	9765	
31.		156	2214	Steinmetz Res: besluit 20 Juni 1923 N ^o 11216/42	66		234	3322	Vrijdomein.
32.		136	1930	Kohler Res: besluit 1 Mei 1923 N ^o 7895/42	67	1	040	7665	
33.		082	1164	silsen Res: besluit 1 Mei 1923 N ^o 8185/42	68	4	117	30032	
34.		101	1437	Louzada Res: besluit 16 September 1922 N ^o 17033/42	69	5	217	38548	
35.		172	2441		Totaal				
36.	1	064	8005	Mejuff. Boom					

VERKADELINGSPLAN

TUINDORP KALIOERANG

SCHAAL 1:6000

V. Behoeftte aan een ontspannings- en vacantieoord.

9. Intuschen hadden in den aanvang van 1919, tijdens het bestuur van Resident Canne, een aantal particulieren uit Djokjakarta zich tot dat gewestelijk Bestuurshoofd gewend met het verzoek te Kalioerang gronden in Recht van Opstel te mogen verkrijgen, als gevolg waarvan die plaats bij besluit van den Resident van Djokjakarta ddo. 22 Januari 1919 No. 927/42 werd verklaard te zijn een centrum van bewoning, eene formaliteit, vereischt door het bepaalde onder Eerstelijk, 2e, a van het Gouvernementsbesluit van 10 April 1918 No. 26, opgenomen in Rijksblad 1918 No. 12/Sult., echter sedert overbodig geworden, als gevolg van het wijzigingsbesluit van 22 Juli 1921 No. 56 (Rijksblad 1921 No. 11/Sult.).

10. Middelerwijl hadden evenbedoelde particulieren, in den loop van de jaren 1919 en 1920, met de Inlandsche rechthebbenden op de gronden, gelegen ten Westen en ten Noorden van dan weg Pakem naar Kalioerang, ongeveer tusschen paal 16 en 17, onderhandelingen geopend omtrent de prijsgeving hunner rechten, terwijl in meerdere gevallen die prijsgeving door uitbetaling der overeengekomen schadeloosstellingen spoedig een feit was geworden.

11. De voor den bouw van eenvoudige Europeesche buitenhuisjes beschikbare en geschikte gronden dreigden op die wijze in handen te geraken van enkele personen.

12. Tengevolge van allerlei onderhandelingen, dreigde er van de stichting van een gezondheids-oord te Kalioerang niets te zullen komen, totdat, tijdens het bestuur van Resident JONQUIERE, besloten werd het geheele terrein benoorden en bewesten den weg vrij Sultanaatsdomein te maken en de verkaveling in eigen hand te nemen.

13. Nadat een uitgebreid onderzoek was ingesteld naar de door verschillende particulieren met de Inlandsche rechthebbenden aangegane overeenkomsten en de aan die rechthebbenden gedane betalingen, werden de nog aanwezige met het erfelijk gebruiksrecht geoccupeerde enclaves grond van dat recht vrij gemaakt.

VI. Verkavelingsplan.

14. Vervolgens werd een voorloopig verkavelingsplan ontworpen, en een omgaande weg in het terrein getraceerd, waarna in algemeenen zin werd bepaald, dat zij, die destijds aan den afkoop der Inlandsche rechthebbenden hadden deelgenomen, op het door hen vrijgemaakte grondstuk preferentie kregen voor een opstalaanvraag van ten hoogste 1 bouw grootte.

15. In verband hiermede had eene verrekening van de gemaakte onteigeningskosten plaats, waarbij als basis werd aangenomen een bedrag aan kosten van afkoop der Inlandsche rechten van f 600 per bouw voor vroegere woonerven en f 400 per bouw voor vroegere droge bouwgronden.

16. Bedoelde verrekening had tot resultaat, dat alle gronden of vrij Sultanaatsdomein werden, of door bepaalde personen, overeenkomstig het voorloopig verkavelingsplan, in Recht van Opstal werden aangevraagd. Aan bedoelde personen werden voorloopige vergunningen tot occupatie uitgereikt, hetgeen ook plaats had aan anderen, die voor de vrij gekomen perceelen volgens het verkavelingsplan aanvragen indienden, nadat door hen de bijdrage in de onteigeningskosten was voldaan. Zie overigens de in deze nota voorkomende kaart van Kalioerang.

VII. Wegen-aanleg en verbetering.

17. Intusschen moesten nog verscheidene werkzaamheden worden verricht, alvorens het bouwterrein te Kalioerang voor het beoogde doel geschikt zou zijn te achten. Allereerst werd de omgaande weg door het terrein aangelegd, welke weg in de eerste helft van 1923 gereed kwam. Bovendien werden eenige kleine verbeteringen aangebracht in de wegen Djokjakarta - Pakem en Pakem - Kalioerang, welke laatste weg met ingang van 1 Januari 1925 niet meer als desaweg, dus in desadienst, doch als Sultanaats-weg, dus door den dienst der Sultanaatswerken wordt onderhouden. Het laat zich aanzien dat, zoodra de wegenverbetering is voltooid een (particuliere) autobusdienst zal kunnen worden geopend tuschen Djokja en Kalioerang en omgekeerd.

VIII. Drinkwatervoorziening.

18. Een tweede zaak, die ernstige overweging vereischte, was de watervoorziening van het hoog- en drooggelegen bouwterrein. Nadat gebleken was, dat de oostwaarts van Kalioerang gelegen bronnen of te laag gelegen, of te onzeker van debiet waren, werd een onderzoek ingesteld in het ravijn van de Kali Bojong, westelijk van Kalioerang, en hare zijrivieren.

19. In Januari 1923 meende men in de Telogo Kletak, gelegen op 1158 M. hoogte, een betrouwbare bron te hebben gevonden, doch de ervaring van den volgenden Oostmoesson leerde, dat het debiet tot $1\frac{1}{2}$ Liter per secunde daalde, wat te weinig was te achten.

20. Hernieuwd, en vaak door de terreingesteldheid vrij zwaar onderzoek, leidde tot de overtuiging, dat de bron van de Kali Bojong zelve, de TELOGO TJANDI, welke in het eind van den Oostmoesson nog 8 à 9 Liter per secunde leverde, en op voldoende hoogte lag (1024 M.) als de voor KALIOERANG aangewezen bron moest worden aangemerkt voor drink- en sproei-watervoorziening. Door den dienst van het Centraal Waterschapskantoor werd een ontwerp met begrooting opgemaakt.

21. Dit ontwerp, met een eindcijfer van de begrooting, van f 31500, werd geautoriseerd bij besluit van den Rijksbestuurder ddo. 3 December 1923 No. 1794/14, waarna met de uitvoering van het werk een aanvang werd gemaakt. In Februari 1924 werd de waterleiding in werking gesteld. De waterleiding te KALIOERANG, staat geheel los van de hoogdrukwaterleiding voor de hoofdplaats Djokja; er wordt eene afzonderlijke administratie gevoerd.

22. Het water wordt middels een gemetselde broncapteering ontleend aan evengenoemde bron TJANDI, een van de bronnen van de KALI BOJONG, en middels een circa 1.1 K. M., lange vloeiijzeren buis met 100 m.M. diameter geleid naar een standpijp, opgericht op het noordelijkste en hoogste punt van de nederzetting Kalioerang, even ten zuiden van de boschgrens. Van hier uit wordt het water verdeeld eveneens middels vloeiijzeren buizen, gelegd in de nieuw aangelegde wegen. De totale lengte van het dorpsnet is circa 2.8 K.M. Eene hoeveelheid van 6.25 liter/sec. of ongeveer $550 M^3$ per etmaal wordt door de hoofdleiding aangevoerd. Het tuindorp Kalioerang, met eene oppervlakte van rond $400.000 M^2$, is verdeeld in circa 70 perceelen, waarvan enkele nog onderverdeeld kunnen worden. Voor *huishoudwater* is gerekend, per perceel en per etmaal, oo $1,16 M^3$ of per maand op $35 M^3$, gevende voor 70 perceelen per etmaal $\pm 81 M^3$. Voor *sproeiwater* is gerekend op 10 liter per M^2 perceel oppervlakte per maand, of totaal $\pm 134 M^3$ per etmaal.

23. Bij eene volgebouwde nederzetting zou dus het verbruik zijn $134 + 81 = 215 M^3$ per etmaal. Het bovengenoemde leidingdebit, ad $550 M^3$ per etmaal, blijkt dus ruimschoots in de behoeften te kunnen voorzien.

24. Het meerdere water is voldoende voor eene melkerij op Kalioerang en eene tuinbouw-onderneming te Ngipiksari, circa 1,4 K.M. ten zuiden van Kalioerang gelegen.

25. De leiding van Kalioerang naar Ngipiksari zal echter voor rekening van die tuinbouw-onderneming moeten worden aangelegd.

26. In de maand Augustus 1923, werd met den drinkwaterleidingaanleg begonnen.

27. Sedert medio Februari is uit de waterleiding reeds water verstrekt.

28. Op ultimo 1924 was een 13 - tal perceelen aangesloten.

29. Overeenkomstig een door het Hoofd van het Centraal Waterschapskantoor, gedaan voorstel, werden (door den Resident) de volgende *tarieven* vastgesteld:

- a. Voor *huishoudwater* wordt per maand, per perceel, een vast recht betaald van f 5 waarvoor recht wordt verkregen op een waterverbruik van hoogstens $36 M^3$ per maand.
- b. Voor *sproeiwater* wordt per maand per $1000 M^2$ van een perceel f 0,65 betaald, waarvoor recht wordt verkregen op 10 liter per M^2 per maand.
- c. Voor water, af te geven aan de melkerij te KALIOERANG en aan de tuinbouwonderneming NGIPIKSARI wordt 2 cent per M^3 per maand betaald, met een minimum van f 10 per maand, in de eerste vier jaren.

30. Zoolang er nog overvloedig water is, zullen geen watermeters aangebracht worden. Een verzamelreservoir is de eerste jaren overbodig.

31. De waterleiding zal volgens een opgemaakte rentabiliteitsberekening, na 8 jaar een voordeelig saldo opleveren.

32. De bewoners van het tuindorp Kalioerang hebben zelf te zorgen voor de huisaansluitingen. De dienstleiding, d. i. de leiding van af de hoofdsluis tot 1 meter binnen het erf, wordt door den dienst der waterleiding aangelegd, voor rekening van den aanvrager. Hiervoor werd per aansluiting f 30 in rekening gebracht voor aanvragen vóór 1 Mei 1924; voor latere aanvragen f 45.

33. Voor den aanleg van deze dienstleiding is, voor rekening van het bedrijf, tot een bedrag ad f 1251,30 aan kleine buizen en hulpstukken ingekocht. Naarmate de aansluitingen plaats hebben, zullen de kosten dezer materialen door de aangeslotenen gerestitueerd moeten worden.

De vraag rees in verslagjaar of aan de waterleiding geen verplichting tot aansluiting moest worden gesteld, zij het ook dat het verstrekken van leidingwater aan anderen verboden is, evenals het halen en doen halen van water, door niet aangesloten personen bij hen, die wel aansluiting hebben. Door evenbedoeld verbod schijnt aansluitingsplicht niet noodig.

IX. Logiesverbetering.

34. Intusschen was het plan gerezen voor den bouw eener Sultanaatspasanggrahan te Kalioerang en diende in verband daarmede en met eenige nader noodzakelijk gebleken veranderingen, het verkavelingsplan nogmaals te worden *herzien*. Daarbij werd tevens rekening gehouden met de mogelijkheid tot aanleg van secundaire wegen door het terrein. Het aldus gewijzigd verkavelingsplan werd middels neuten en ijzeren pijpen op de voor grensteekens bij Staatsblad 1912 No. 497 voorgeschreven wijze op het terrein uitgezet. Intusschen is van het pasanggrahanplan afgezien, aangezien men zich daarin niet vrij acht. Op die wijze toch worden te veel menschen met allicht tegenstrijdige belangen onder één dak gebracht, hetgeen om allerlei redenen ongewenscht leek. Vandaar dat in verslagjaar twee Sultanaats-bungalows werden gebouwd, door de Firma Sitsen en Louzada. Zij worden geheel gemeubileerd aan gegadigden verhuurd, waarvoor men zich tot den Resident van Djokja kan wenden.

X. Terreinmetingen en meetbrieven.

35. Vervolgens werd aan het kadaster te Magelang opgedragen overeenkomstig deze verkaveling voor alle uitgezette percelen meetbrieven te vervaardigen, voor rekening van het Sultanaat Djokjakarta, opdat zoo spoedig mogelijk tot de vestiging der aangevraagde en uitgifte van nieuwe opstalrechten zal kunnen worden overgegaan.

XI. Particulier initiatief.

36. Van particuliere zijde werden tot dusver een twaalfstal huisjes (bungalows) gebouwd. Ook door geneeskundigen worden klimaat en drinkwater te Kalioerang ten zeerste geroemd.

XII. Financieele opzet.

37. Teneinde de financieele vooruitzichten van Kalioerang op overzichtelijke wijze te kunnen nagaan, werden verschillende gegevens verzameld.

38. Het werd wenschelijk geacht bij de bepaling van de verschillende tarieven en retributies uit te gaan van eene rentabiliteitsberekening voor de nederzetting Kalioerang als geheel, m.a.w. om die nederzetting als een *bedrijf* te beschouwen en dus niet voor alle onderdeelen afzonderlijk een bedrijfsrekening op te maken. Daardoor zal het b.v. mogelijk zijn om de kosten der watervoorziening in den aanvang lager te houden, dan zij volgens de eischen der rentabiliteit van een zuiver waterleiding-bedrijf zouden moeten zijn, en het daaruit ontstaande tekort te dekken uit een surplus op het opstalrecht.

39. Alle tarieven zijn slechts voorloopig voor de eerste jaren vastgesteld, aangezien een voorname factor, de snelheid der ontwikkeling en groei van de nederzetting Kalioerang, slechts te gissen valt, en dus een volmaakt vaste berekening voorshands niet valt op te stellen.

40. Bij de verschillende gemaakte berekeningen zijn de onteigeningskosten, de kosten der verkaveling en van de meetbrieven buiten beschouwing gelaten, omdat die kosten rechtstreeks van de betrokken gegadigden worden teruggevorderd. Er valt weliswaar eenig renteverlies te boeken, doch dit is slechts een gering bedrag, waarvoor een post onvoorziene kosten is opgebracht.

41. De uitgaven voor onderhoud en herstel van wegen en waterleiding in het bouwterrein zullen stijgen, naarmate de bebouwing toeneemt. De uitgaven zullen dus min of meer evenredig toenemen met de inkomsten. Het is echter niet geheel billijk te achten om den vollen aanleg en de onderhoudskosten van den weg Pakem - Kalioerang op Kalioerang te doen drukken, aangezien, ook de tusschenliggende desa's daar profijt van hebben. Men zou bijv. $\frac{2}{3}$ van de kapitaalskosten voor rekening van de nederzetting kunnen brengen, terwijl de onderhoudskosten voor dien weg, evenals voor de andere Sultanaatswegen geheel ten laste van het Sultanaat dienen te komen.

XIII. Badplaats te Kalioerang.

42. De zuivere inkomsten uit de badplaats, genaamd Telogo Poetri, nabij de pasanggrahan van de Raden Ajoe van den Regent van SLEMAN, hebben in het jaar 1924 totaal f 485,05 bedragen. Het ligt in de bedoeling nabij het hotel van Mej. BOOM eene tweede zwembassin te maken.

XIV. Verdere plannen.

43. Ten einde grondspeculatie tegen te gaan, ligt het in de bedoeling aan de uitgifte der gronden bepaalde bebouwingsvoorwaarden te verbinden, gelijkloidend aan die, betreffende de nieuwe wijk ter hoofdplaats DJOKJA.

44. De prijs van het opstalrecht op den grond zal hoogstens f 0,05 per M² per jaar bedragen, doch wordt voorloopig gesteld op f 0,035 per M² per jaar. Aangezien het Sultanaat de

rechten van de bevolking op den grond heeft afgekocht, m. a. w. de grond tot vrij Landschaps-domein heeft gemaakt, zullen de aanvragers deze onteigeningskosten aan het Landschap moeten terug betalen.

45. Het definitief verzoek om recht van opstal geschiedt op de gebruikelijke wijze per gezegeld rekest aan den Resident van Djokjakarta, onder overlegging van een meetbrief. In afwachting der toekenning van het opstalrecht kunnen voorloopige occupatievergunningen worden verleend, met beding dat t. z. t. het recht van opstal gerekend wordt te beginnen met den datum van uitgifte van het perceel.

XV. Pasarterrein.

46. Voor pasarterrein is een stuk grond gereserveerd.

XVI. Politie.

47. Ofschoon de veiligheid te KALIOERANG tot dusver niets te wenschen heeft overgelaten zal in de toekomst wellicht meer politietoezicht noodig zijn dan dat, hetwelk thans door de desa wordt uitgeoefend.

XVII. Verlichting.

48. Zoodra Kalioerang in bedrijvigheid toeneemt, zal eerst eene verlichting der wegen middels gasoline-lampen overwogen worden en later eene elektrische verlichting, ook voor de woningen.

10. NOTA

IN ZAKE HET OPIUMGEBRUIK IN HET GEWEST DJOKJAKARTA.

Bijlage : 1 staat.

I. Algemeene beschouwingen.

De opiumregie werd in dit gewest ingevoerd op 1 Januari 1903, ingevolge artikel 1 van het Regeeringsbesluit van 29 September 1902 No. 26 (Staatsblad No. 358). Het aantal verkoopplaatsen bedroeg 83. Dit getal is gedaald tot 24 op het einde van 1924, alzoo met 71% verminderd.

Sedert de invoering in 1903 had eene voortdurende geleidelijke stijging van het debiet plaats tot en met 1920, als men het jaar 1907, waarin eene geringe daling ten opzichte van beide voorgaande jaren viel waar te nemen, uitzondert. Na 1907 viel weder eene geleidelijke stijging waar te nemen.

Deze doorlopende debietsvermeerdering zal voor een goed deel hare oorzaken vinden in den voortdurenden aanwas der bevolking in dit gewest, n. l. van een zielental van 1.118.705 op eind December 1905 tot 1.282.815 in November 1920, alzoo eene toename van 164.110 zielen. Ongetwijfeld zal ook daardoor het aantal opiumschuivers zijn toegenomen, wijl er eerst in 1913 beperkende bepalingen op het bezit en gebruik van regie-opium werden in het leven geroepen, en dan nog alleen geldende voor de afdeeling GOENOENG-KIDOEL, waarover nader.

Opgemerkt moet worden, dat in de meeste gewesten op JAVA, evenals in de Buitengewesten, het debiet in 1920 enorm was gestegen. De voornaamste oorzaak van die toeneming was ongetwijfeld de waardevermindering van het geld. Deze leidde bijna overal tot eene verhooging van loonen. Bovendien werden in vele takken van handel en nijverheid groote winsten gemaakt en brachten verschillende landbouwvoortbrengselen zeer hooge prijzen op.

Toen uit de maandelijksche debietopgaven was gebleken, dat in de meeste gewesten van JAVA van de maand Augustus 1919 af, de verkochte hoeveelheid opium steeds grooter was, dan in de overeenkomstige maand van het jaar te voren, dat vooral sedert 1 December 1919 die toeneming zeer belangrijk was, terwijl het percentagecijfer der vermeerdering voortdurend steeg, werden deze verschijnselen door het Hoofd van den dienst der Opiumregie onder de aandacht gebracht van de betrokken Hoofden van Gewestelijk Bestuur, waarbij werd medegedeeld dat voor EUROPA, aan de hand van tal van statistische gegevens, was aangetoond, dat eene algemeene verhooging van inkomsten steeds toeneming van het alcoholgebruik ten gevolge had en dat het daarom niet onwaarschijnlijk leek, dat in de groote winsten door de Chineesche handelaren behaald, de hooge prijzen van de landbouwproducten der Inlandsche bevolking en de stijging der koelieloonen, voor een deel althans, de verklaring van vorenbedoelde verschijnselen moest worden gezocht.

Ten einde de Regeering ter zake zoo volledig mogelijk te kunnen inlichten, werd aan bedoelde Residenten tevens om mededeeling verzocht, welke naar hunne meening, de algemeene oorzaken voor het steeds toenemend debiet in hun gewest waren en of wellicht nog andere omstandigheden bekend waren, welke van invloed op den loop van het debiet konden worden geacht. In de ontvangen antwoorden werden, behalve de aangegeven algemeene oorzaken hierboven vermeld, nog genoemd de padi-opkoop tegen hooge en gereede betaling door de Regeering, waardoor veel geld onder de bevolking kwam en het in de laatste jaren niet of slechts weinig verhoogden van den debietprijs van opium, tengevolge waarvan dit, in vergelijking met andere gebruiksartikelen, betrekkelijk goedkooper was geworden.

Dat in dit gewest in 1920 het percentagecijfer van de debietvermeerdering (1,9%) zooveel lager was dan in 1919 (17%) is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de invoering van het identificatiestelsel ter gewestelijke hoofdplaats, waardoor een einde werd gemaakt aan den uitvoer op groote schaal van, bij de verkoopplaatsen aldaar, ingekocht opium naar verboden kringen in en buiten het gewest en aan de uit de verrichte aanhalingen blijkende werkzaamheid der politie, waardoor de in 1920 voor uitvoer ingekochte hoeveelheid beneden die in 1919 is gebleven.

De gemiddelde prijs per thail bereid opium bedroeg in 1920 f 24,02 tegen f 21,73 in 1913. De stijging van den gemiddelden prijs was een gevolg van de in den loop van 1920 plaats gehad hebbende verhooging van den verkoopprijs.

Met ingang van 1 Juli 1920 werd de debietprijs van het regie-opium van f 22 op f 25 gebracht en, krachtens het besluit van den Resident van DJOKJAKARTA dd: 27 September 1920

No. 14291/34, met ingang van 1 October d. a. v., tengevolge van de prijsverhoging van het Straitsregie-opium andermaal verhoogd en vastgesteld op f 30,— de thail voor geheel JAVA en MADOERA.

De inkoop prijs van djitjing werd met ingang van laatstvermelden datum verhoogd van f 8,— op f 10,— de thail.

De bruto-opbrengsten bedroegen in 1921, in guldens afgerond f 722086,— tegen f 1283977,— in 1920. Dat bij eene debietvermindering van bijna 55% dit verschil niet grooter was, is toe te schrijven aan de hiervoren bedoelde prijsverhoging.

De enorme daling van het opiumdebiet in 1921 met 54,96% is goeddeels een gevolg van het in 1920 op de gewestelijke hoofdplaats ingevoerde identificatiestelsel, welks invloed zich nu over een vol jaar had doen gelden, terwijl het streng optreden tegen den uitvoer naar naburige kringen van grooten invloed op den verkoop is geweest. Anderdeels van de heerschende malaise, welke overal tengevolge had, dat de schuivers minder geld aan opium konden besteden en vele Chineesche schuivers *Nederlandsch-Indië* verlieten.

Het debiet in 1922, vergeleken met dat van het vorige jaar, vertoont eene geringe vermeerdering van 13,82%. Deze debietsstijging kan worden toegeschreven aan vermeerdering van het aantal Chineesche schuivers van elders afkomstig, die zich hier hebben gevestigd, zoomede aan de omstandigheid, dat in het begin van 1922 over het algemeen de loonen vrij hoog waren en de kleinhandel nog goede winsten opleverde, waardoor de koopkracht van de schuivers wat grooter was.

In 1923 is het debiet weder teruggelopen met 11,14%. Voor deze daling kunnen geen bepaalde oorzaken worden opgegeven. Hoofzakelijk wordt zij toegeschreven aan de werking van de beperkende bepalingen op het opiumgebruik, het verminderen van het aantal schuivers door vertrek naar elders, overlijden als anderszins. Ook is de invloed van den sluikhandel niet geheel uitgesloten.

Ook in 1924 had weder teruggang van het debiet met 6,94% plaats. Hiervoor gelden zeer vermoedelijk dezelfde oorzaken als in 1923.

II. Bestrijding van het opiummisbruik en maatregelen tot beperking van het gebruik.

Onder de middelen tot het verkrijgen van sociale verbeteringen wordt de bestrijding van het opiummisbruik en beperking van het gebruik gerekend. Die bestrijding en beperking geschiedde in het gewest DJOKJAKARTA o.m. door:

A. het scheppen van „verboden kringen” en

B. propaganda.

A. Verboden kringen.

Bij het in het leven roepen van verboden kringen met een licentiestelsel, werd uitgegaan van het denkbeeld, dat het bijna niet mogelijk is om een betrekkelijk groot aantal schuivers plotseling te dwingen het opiumgebruik geheel te staken. Het werd dus beter geoordeeld hun, die reeds aan het heulsap gewend waren, vergunning te geven daarmede voort te gaan, doch het ontstaan van nieuwe schuivers te beletten. Bij het uitvaardigen der betrekkelijke bepalingen moest uit den aard der zaak rekening gehouden worden met plaatselijke omstandigheden.

Te dezen aanzien onderscheidt men het a. *voltooid*- en b. *onvoltooid* licentiestelsel.

a. Het voltooid licentiestelsel.

In de eerste jaren vóór 1915 bepaalde de Regie zich tot eene passieve houding ten aanzien van de bestrijding van het gebruik van opium en tot het voorzien in de bestaande behoefte van dat genotmiddel. Men verwachtte dat door het toen gevolgde systeem van exploitatie, waarbij de verkoopers geen belang hebben bij den omvang van het debiet en waarbij alles vermeden wordt wat het debiet zou kunnen aanmoedigen, dit laatste geleidelijk zou verminderen. Nadat in 1908 beslist was, dat de Regie ook dienstbaar moest gemaakt worden aan eene meer daadwerkelijke bestrijding van het opiumgebruik, werden de „verboden kringen” (dat zijn streken, waar het bezit van opium óf geheel verboden óf slechts aan bepaalde categorieën van personen is toegestaan) op groote schaal uitgebreid, welke uitbreiding echter meestal gepaard ging met de invoering van een licentiestelsel, het z.g. „voltooid licentiestelsel”. Slechts in streken, waar het aantal schuivers zeer gering was, werd evenals in de oude verboden kringen het bezit aan een ieder verboden.

Gewoonlijk wordt voor een verboden kring met een licentiestelsel bepaald, dat alleen zij, die op het tijdstip van in werkingtreding reeds in den betrokken kring gevestigd zijn, eene licen-

tie kunnen krijgen, doch aan hen, de zich dan later vestigen, geene vergunning tot het bezitten van opium verleend wordt.

Als een gevolg van de hierboven vermelde uitbreiding van de verboden kringen werden, bij de Regeeringsbesluiten van 5 Augustus 1913 No. 43 (Staatsbladen Nos. 506 en 507), 30 Maart 1917 No. 1 (Staatsbladen Nos. 134 en 135) 12 September 1917 No. 43 (Staatsbladen Nos. 561 en 562) en 19 September 1922 No. 34 (Staatsbladen Nos. 599 en 600) achtereenvolgens de afdeelingen GOENOENGKIDOEL, KOELONPROGO en DJOKJAKARTA (met uitzondering van de gewestelijke hoofdplaats) en ten slotte de gewestelijke hoofdplaats tot verboden kringen aangewezen, terwijl op den voet van artikel 4, alinea 2 der Java Regie-ordonnantie (Staatsblad 1909 No. 441) werd toegestaan in deze verboden kringen regie-opium en djitjing te bezitten, te vervoeren en te doen vervoeren aan hen, die voorzien zijn, hetzij van daartoe door of namens het Hoofd van gewestelijk bestuur schriftelijk verleende vergunningen, uitsluitend voor eigen gebruik, dan wel op den voet van het bepaalde bij de 3e alinea punt a. en b. van evenbedoeld artikel 4. zooals dit wordt gelezen ingevolge § II van artikel 1 der ordonnantie van 19 Juli 1923 (Staatsblad No. 369). De vergunningen voor eigen gebruik werden alleen verleend aan hen, die op bedoelde tijdstippen geregeld opium gebruikten in den verboden kring, waarvoor de vergunning zou gelden en die gevestigd waren in tot hetzelfde of een aangrenzend gewest behoorende plaatsen of streken als bedoeld in de 2e alinea van artikel 4 der Java Regie-ordonnantie (Staatsblad 1909 No. 441) en daar gerechtigd waren tot het bezit van opium.

Zij konden aan hen, die door afwezigheid verhinderd waren, of om andere redenen verzuimden voor de inwerkingtreding der betrekkelijke ordonnantie een zoodanige vergunning aan te vragen, voor de eerste maal alleen dan verleend worden, indien zij binnen zes maanden na die inwerkingtreding werden aangevraagd.

In de vergunningen werden de voorwaarden vermeld, waaronder zij werden verleend en onder voorbehoud, dat zij ten allen tijde door of namens het Hoofd van gewestelijk bestuur konden worden ingetrokken. In elk geval waren de vergunningen niet langer dan een jaar geldig.

Bij bezit en vervoer van regie-opium of regie-djitjing door de houders der vergunningen en bij vervoer door personen, aan wie zulks was opgedragen, moesten de betrekkelijke licenties op aanvraag aan de politie worden vertoond. Deze bepaling is tot dusver nog ongewijzigd gebleven.

Voor eene goede contrôle op de bij Staatsbladen 1913 No. 507, 1917 No. 's 135 en 562 vastgestelde bepalingen, betreffende het bezit en vervoer van regie-opium in bovenbedoelde gebiedsdeelen werd bij Regeeringsbesluiten van 8 September 1916 No. 34 (Staatsblad No. 581), 30 Maart 1917 No. 1 (Staatsblad No. 136) en 12 September 1917 No. 43 (Staatsblad No. 563) bepaald, dat bij de daarin gelegen verkoopplaatsen der regie uitsluitend tubes worden verkrijgbaar gesteld, waarvan de inhoud, in plaats van door een getal, door een letter is aangegeven, en dat in die verboden kringen het bezit van regie-opium verpakt in andere tubes mede verboden is. Bij het besluit van den Hoofdinspecteur, Hoofd van den dienst der Opiumregie, van 18 Augustus 1923 No. 2704/ah, werden nader aangegeven de kenmerken der tubes, waarin het bereid regie-opium in de verschillende gebiedsdeelen van *Nederlandsch-Indië* zal worden verkocht.

b Het onvoltooid licentiestelsel.

Toen de hiervoren vermelde buitengewone toeneming van het opiumverbruik in vele gedeelten van JAVA het dringend noodig maakte om tot eene verscherpte bestrijding over te gaan, werd door het Hoofdkantoor der regie aan de Regeering voorgesteld maatregelen te treffen, welke er toe zouden kunnen leiden dat binnen een tweetal jaren het debiet en vervoer van opium anders, dan krachtens eene door of namens het Hoofd van gewestelijk bestuur verleende vergunning op geheel JAVA verboden zouden zijn.

Het was echter niet de bedoeling in alle, toen nog niet tot een verboden kring behorende streken, dadelijk het zeer strenge licentiestelsel in te voeren, geheel overeenkomende met dat, hetwelk toen reeds in verschillende gedeelten van JAVA van toepassing was.

De voorbereiding daarvan zou te veel tijd kosten, terwijl snel ingrijpen gewenscht was.

Daarom werd de voorkeur gegeven aan het invoeren van wat men noemt een „onvoltooid” licentiestelsel, waarbij de verplichting is geboden tot het vragen van zoogenaamde verbruikslacenties (n.l. individuele vergunningen) aan alle verbruikers van het heulsap tot eene bepaalde hoeveelheid en geldig voor bepaald aangewezen verkoopplaatsen.

Na eene voorbereiding van slechts korten tijd, werd bij Regeeringsbesluit van 19 September 1922 No. 34 (Staatsblad No. 600) ter gewestelijke hoofdplaats DJOKJAKARTA, met ingang van 1 October 1922, het onvoltooid stelsel ingevoerd.

Een overzichtelijk geheel der „Bepalingen voor de Opiumregie op JAVA en MADOERA en in de LAMPONGSCHE DISTRICTEN”, zoomede van verboden kringen op eerstgenoemd

eiland vindt men in de „Java Regie-ordonnantie” (Staatsblad 1909 No 441), terwijl voorts in Staatsblad 1923 No. 370 is opgenomen de „Aanvullende Java Regie-ordonnantie”, bevattende „Bepalingen op het bezit, het vervoer en het gebruik van regie-djitjing op JAVA en MADOERA en in de residentie LAMPONGSCHE DISTRICTEN”.

Beide evengenoemde ordonnanties zijn o.m. vereenigd in een boekje „Wettelijke bepalingen voor de Opiumregie Deel II. Derde druk. Bepalingen geldende uitsluitend voor JAVA en MADOERA en de LAMPONGSCHE DISTRICTEN”, uitgave Landsdrukkerij WELTEVREDEN 1923. In dit boekje is ook een staat opgenomen van Voltooide- en Onvoltooide licentie-kringen.

B. Propaganda en resultaten der Opiumbestrijding.

Tot de „z.g. ma lima” (mim lima) behoort ook de bestrijding van het opiummisbruik (madat), waarvoor bij alle mogelijke gelegenheden dat de plaatselijke Inlandsche bestuursambtenaren bijeenkomsten houden met de Inlandsche bevolking, op dat euvel wordt gewezen.

Voor de gunstige resultaten, met een en ander in het gewest DJOKJAKARTA verkregen, wordt verwezen naar de in een der bijlagen dezer nota opgenomen statistische opgave.

Weliswaar zal men door de werking van beide stelsels, het voltooid- en het onvoltooid stelsel, langzamerhand een voortdurende vermindering van het debiet verkrijgen, doch men behoeft zich ten deze voor een te groot optimisme. Bij herhaling toch is het gebleken, dat het stelselmatig omlaag drukken van het debiet—want dit doet men inderdaad met beide stelsels—de mogelijkheid opent van meerderen invoer van- en levendiger handel in onwettig opium, terwijl de politie niet steeds bij machte is de hoofdsmokkelaars in handen te krijgen en dit kwaad voldoende te bestrijden.

DJOKJAKARTA JANUARI 1925.

De Adjunct-Inspecteur titulaires der Opium-Regie,

(w.g.) VAN ENK.

OPGAVE der verkochte hoeveelheden Regie-opium in het gewest Djokjakarta, afdeelingsgewijze, gedurende elk der jaren 1920 tot en met 1924.

AFDEELING	1920			1921			1922			1923			1924			Toelichtingen
	Thail mata	Bedrag		Thail mata	Bedrag		Thail mata	Bedrag		Thail mata	Bedrag		Thail mata	Bedrag		
Djokjakarta	49027	06	f 1175255 64 ⁵	20122	69 ¹ / ₂	f 603680 85	23829	14 ¹ / ₂	f 714874 35	21317	91	f 63953 30	19774	13 ¹ / ₂	f 593224 05	
Koelon Progo	4144	69	„ 102030 70	3705	01	„ 111150 30	3353	11	„ 100593 30	2825	75 ¹ / ₂	„ 84772 65	2674	50 ¹ / ₂	„ 80235 15	
Goenoeng Kidoel	271	90 ¹ / ₂	„ 6691 31 ⁵	241	86	„ 7255 80	214	69	„ 6440 70	200	19 ¹ / ₂	„ 6005 85	204	59	„ 6137 70	
Totaal	53443	65 ¹ / ₂	f 1283977 66	24069	56 ¹ / ₂	f 722086 95	27396	94 ¹ / ₂	f 821908 35	24343	86	f 730315 80	22653	23	f 679596 90	
AFDEELING	verschil		verschil		verschil		verschil		verschil		verschil		verschil		verschil	
	1920/1921	1921/1922	1921/1922	1922/1923	1922/1923	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924	1923/1924
Djokjakarta	— 58,9%	+ 18,4%	— 10,5%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%	— 7,24%
Koelon Progo	— 10,6%	— 9,49%	— 15,72%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%	— 5,35%
Goenoeng Kidoel	— 11,04%	— 11,23%	— 6,7%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%	+ 2,19%
Gewest Djokjakarta	— 54,96%	+ 13,82%	— 11,14%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%	— 6,94%

(Behoort bij de „nota in zake het opiumgebruik in het gewest Djokjakarta”).

11. NOTA met betrekking tot de pandhuisregie in het gewest Djokjakarta, over de jaren 1920 tot en met 1924.

Bijlagen: 2 statistische opgaven (letts. A. en B.)

Bijlage lett. A. In het jaar 1921 valt, in vergelijking met 1920, eene vrij belangrijke daling te constateeren in het aantal beleende panden en de daarop verstrekte gelden. Deze terugloop is m.i. toe te schrijven aan den vooral in het jaar 1921 heerschende malaise in het batikbedrijf. De verkoop van batikwerken was zeer gering, met het gevolg, dat de voorraad van deze soort goederen, in gebruik bij de bevolking, sterk afnam en derhalve de pandhuizen hiervan den terugslag ondervonden door mindere beleeningen (circa 70% van den inbreng in de pandhuizen bestaat uit kains, hoofddoeken en slendangs).

In overeenstemming met het verminderd aantal beleeningen daalde ook het bedrag aan uitgeleende gelden.

Geleidelijk is in het jaar 1922 en in meerdere mate in 1923 en 1924 de inbreng gestegen, toen ook in het batikbedrijf meer leven kwam. Met deze stijging hield het bedrag aan uitgeleende gelden geen gelijken tred. De oorzaak hiervan was, behalve de sterke prijsdaling van de batikwerken door het goedkoop worden van de grondstoffen (in 't bijzonder de morri), de waardevermindering van gouden en zilveren voorwerpen met circa 20%. Het behoeft geen nader betoog, dat deze factoren van zeer veel invloed waren op de waardeeringen der goederen in de pandhuizen en diensgevolge het geldelijk debiet, per pand omgeslagen, omlaag brachten.

Bijlage lett. B. Ten aanzien van bijlage B. wordt opgemerkt, dat de cijfers betrekking hebben op leeningen van 10 gld. en daar beneden. Het opnemen van leeningen van hogere bedragen in dit overzicht, stuitte op administratieve bezwaren, omdat de pandhuisdienst een dergelijke statistiek niet aanhoudt en er verscheidene gegevens van de jaren 1920 en 1921, waaruit een en ander geput moest worden, reeds waren vernietigd. Achteraf beschouwd, geven de thans geproduceerde cijfers ook m.i. beter materiaal ter bepaling van den economischen toestand van de bevolking in 't algemeen, omdat de waardevolle panden als regel beleend worden door de meer bezittende klasse. Bovendien is het aantal leeningen boven 10 gld. in verhouding tot alle leeningen slechts zeer gering.

Het percentage der lossingen is zeer gunstig te noemen, zoodat daaruit de conclusie zou getrokken kunnen worden, dat de bevolking er financieel goed voor staat. Dat in het jaar 1924 het percentage der lossingen zoo laag is, staat in verband met de omstandigheid, dat een gedeelte van de leeningen van 1924 nog in 1925 gelost zullen worden, zoodat dit percentage niet vergeleken kan worden met dat van voorafgaande jaren. Dit percentage kan eerst worden vastgesteld in Mei a.s. na afwikkeling van de in December a.p. beleende panden.

*De Inspecteur van den Pandhuisdienst
te DJOKJAKARTA.*

w.g. ELBERS.

GOUVERNEMENTS - PANDHUIZEN

VIJFJAARLIJSCHE STATISTIEK

AFDEELINGSGEWIJZE.

Afdelingen	1920						1921						1922					
	Aantal		Verstrekte		Aantal		Verstrekte		Aantal		Verstrekte		Aantal		Verstrekte		Aantal	
	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden	ingebrachte panden	leensom-men
Djokjakarta	1394673	f5541476 65	1294915	f5377940 81	1168671	f4816160 85	1066276	f4738030 68	1201405	f4642661 50	1086482	f4628011 92						
Koelonprogo	235251	" 886771 90	237130	" 940968 69	194983	" 744820 55	179972	" 753849 56	249152	" 901571 80	216004	" 870698 94						
Goenoengkidoel	55654	" 184311 90	46465	" 160739 03	60719	" 194785 90	45114	" 173228 72	50491	" 164433 10	51637	" 189502 88						
Totaal gewest	1685578	f6612560 45	1578510	f6479648 53	1424373	f5755767 30	1291362	f5665108 96	1501048	f5708666 40	1354123	f5688213 74						

Afdelingen	1923						1924					
	Aantal		Verstrekte		Aantal		Verstrekte		Aantal		Verstrekte	
	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden	ingebrachte panden	leensom-men	geleste panden	betaalde gelden
Djokjakarta	1410316	f4993082 85	1246160	f4763911 95	1401096	f4700998 70	1365058	f5177836 42				
Koelonprogo	273383	" 852490 35	261593	" 914493 33	289912	" 888688 10	277059	" 971757 85				
Goenoengkidoel	61330	" 180018 20	56062	" 183433 03	48487	" 143734 30	51217	" 183508 70				
Totaal gewest	1745029	f6025591 40	1563815	f5861838 31	1739495	f5733421 10	1693334	f6333102 97				

GOUVERNEMENTS-PANDHUIZEN

VIJFJAARLIJSCHES STATISTIEK

VAN

INBRENG EN LOSSING

Pandhuis-gewijze in zake leeningen van f 10. en daar beneden.

PANDHUIZEN	1920			1921			1922			1923			1924		
	Inge-bracht	Gelost	% der lossin- gen	Inge-bracht	Gelost	% der lossin- gen	Inge-bracht	Gelost	% der lossin- gen	Inge-bracht	Gelost	% der lossin- gen	Inge-bracht	Gelost	Voor- loopig % der lossin- gen
Gondomanan	284652	258404	90.8	244169	222379	91.1	223571	202468	90.6	283172	256796	90.7	274947	211380	76.9
Lempoejangan	205674	190534	92.6	168345	157352	93.5	171047	154359	90.2	182667	169175	92.6	186225	145132	78.—
Ngoepasan	347092	318052	91.6	287184	264850	92.2	253795	231178	91.1	270086	245571	90.9	261505	199640	76.3
Godean	106677	95747	89.8	106207	95653	90.1	104700	95771	91.5	127839	119976	93.8	117823	90235	76.6
Sleman	91172	85025	93.3	73015	69416	95.1	81624	76989	94.3	114302	108860	95.2	130482	92198	70.7
Tempel	88411	82983	93.9	72073	68950	95.7	86573	81797	94.5	109446	104667	95.6	125026	93280	74.6
Prambanan	69706	64675	92.8	58849	55487	94.3	74317	68280	91.9	88404	83696	94.7	95382	75254	78.9
Bantol	117388	107921	91.9	94372	87092	92.3	98496	87898	89.2	115342	108008	93.6	121826	96843	79.5
Imogiri	63169	55234	87.4	38017	35129	92.4	35842	32447	90.5	43901	40706	92.7	40676	33312	81.9
Afdeeling Djokjakarta	1373941	1258575	91.6	1142231	1056308	92.5	1112965	1031187	91.3	1335159	1237455	92.7	1353892	1037274	76.9
Brosot	83760	79059	94.4	80136	76276	95.2	99408	91815	92.4	102069	98097	96.1	116506	87207	74.9
Sentolo	38509	36320	94.3	28388	26999	95.1	33580	31370	93.4	44413	42668	96.1	46416	34971	75.3
Djogojoedan	110062	103623	94.2	82568	79394	96.2	101295	95879	94.7	113316	109583	96.7	119118	87150	73.2
Afdeeling Koelon Progro	232331	219002	94.3	191092	182669	95.6	234283	219064	93.5	259798	250348	96.4	282040	209328	74.2
Goenoengkidoel (Wonosari)	54811	48464	88.4	59487	53030	89.1	47736	41688	87.3	58385	54392	93.2	46894	35372	75.4
Gewest Djokjakarta	1661083	1526041	91.9	1392810	1292007	92.8	1411984	1291939	91.5	1653342	1542195	93.3	1682826	1281974	76.2

12 VERSLAG

van de Tweede Paardententoonstelling, gehouden te Wonosari,
afdeeling Goenoeng Kidoel, residentie DJOKJAKARTA,
op 28 AUGUSTUS 1924.

I. Voorwoord.

1. In het verslag der op 13 Augustus 1922 gehouden eerste paardententoonstelling, stond onder de conclusies o.a. vermeld dat besloten was elk jaar eene dergelijke tentoonstelling te houden.

2. Door verschillende onvoorziene omstandigheden, o.a. een gedeeltelijk mislukken van den padieoogst, kon in 1923 aan dit voornemen geen gevolg gegeven worden.

3. Voor 1924 werd een bedrag van f 500.— (zegge vijf honderd gulden) op de Sultaatsbegroting voor dit doel uitgetrokken, en kon op 28 Augustus 1924 de tweede tentoonstelling plaats vinden.

4. Alvorens over te gaan tot het bespreken dezer tentoonstelling, dienen eenige inlichtingen aangaande de verbetering van het paardenras in Goenoeng Kidoel te worden verstrekt.

5. In het jaar 1909 werd begonnen den paardenstapel te verbeteren door stationneering van Sandelhoutdekhengsten. Dit was noodig daar het ras achteruit ging. De beste paarden werden uitgevoerd en de minderwaardige aangehouden. Van eenige fokrichting was bij de bevolking geen sprake; de voortteling werd aan het toeval overgelaten. Dit was te betreuren, daar het paardenras in die afdeeling bekend is om zijn soberheid en groot uithoudingsvermogen. Sober moest het paard wel zijn, wijl deze afdeeling, vooral in den Oostmoesson nauwelijks voldoende voedsel oplevert. Het paard is daar het aangewezen vervoermiddel. Grobaks rijden slechts langs den grooten weg van Djokjakarta via Wonosari naar Semanoe. De geheele verdere afdeeling wordt door het pikolpaard bediend, en wegens het ontbreken van behoorlijk berijdbare wegen geschiedt ook het personenverkeer grotendeels te paard. Ultimo December 1913 waren circa 1300 merries, en 7 dekhengsten aanwezig, welke gestationneerd waren te Wonosari, Palijan, Bedojo, Pondjong, Semin, Nglipar en Tepoes. In de eerste helft van dit jaar (1924) stierf 1 dekhengst aan koliek, zoodat momenteel nog zes dekhengsten over zijn. Op de begroting van 1924 werd geld voor één hengst uitgetrokken en op die van 1925 voor 2 hengsten. De hengsten zijn gestald op de erven der onderdistrictshoofden en wordt voor het dekken f 0.50 gerekend. Vroeger geschiedde dit gratis doch werd het ook uit een opvoedkundig oogpunt, wenschelijk geacht een kleinigheid te laten betalen.

6. In het jaar 1923 werden 742 dekkingen verricht, dat is per hengst 9 per maand; een aantal, hetwelk voor vermeerdering vatbaar is, maar waarmede we toch niet ontevreden mogen zijn.

7. Aan de afstammelingen der hengsten worden certificaten volgens bepaald model uitgereikt, indien ze volgens mijn oordeel inderdaad een dekhengst tot vader hebben.

8. Volgens de opgave in het tentoonstellingsboekje is het totaal aantal afstammelingen 566. Dit cijfer is evenwel niet juist en moet aanmerkelijk hooger geschat worden, daar lang niet iedereen aangifte doet van de geboorte van een gekruist veulen. Dit blijkt mij herhaaldelijk op dienstreizen. Ook op den keuringsdag der paarden kreeg ik verschillende veulens zonder certificaat te zien, die toch inderdaad van een der dekhengsten afstamden.

II. De Tentoonstelling van 1924.

9. Deze tentoonstelling was *aanmerkelijk* ruimer opgezet dan die van 1922. In de eerste plaats was partij getrokken van de toen opgedane ervaringen, en in de tweede plaats kon over een ruimere beurs beschikt worden. We mogen Resident Dingemans en Z. H. den Sultan wel dankbaar zijn dat ze ten volle overtuigd zijn van het groote sociale belang der paardenfokkerij in deze door de Natuur zoo misdeelde afdeeling, zoodat het aanvragen van de benodigde fondsen geen bezwaren ondervindt.

10. De eerste tentoonstelling (die van 1922) werd gehouden in de beschaduwde lanen om de Aloon-aloon, en was er toen slechts f 125.— voor prijzen beschikbaar.

11. Thans werd aan prijzen een bedrag van f 275.— besteed. Voor de tweede tentoonstelling was eene aardige tribune voor de gasten op de aloon-aloon opgericht en defileerden alle paarden groepsgewijze, zoodat een goed overzicht verkregen werd.

12. Het programma was als volgt:

Klasse A. Fokmerries met veulen van de dekhengsten. Prijzen van f 30.—, f 20.—, f 15.—, f 10.—, f 7.50 en f 5.—.

Klasse B. Vrouwelijke afstammelingen van de dekhengsten. Zelfde prijzen.

Klasse C. Draagpaarden merries. Prijzen van f 15.—, f 10.— en f 5.—.

Klasse D. Draagpaarden hengsten. Zelfde prijzen.

Klasse E. Mannelijke afstammelingen van de dekhengsten. Prijzen van f 10.— en f 5.— Verder werden nog 2 prijzen van f 15.— en f 10.— uitgelooft voor de twee beste draagzadels. Waar in deze afdeeling het pikolpaard zoo'n groote rol speelt, en helaas vele dezer paarden door onoordeelkundige bekapping voortdurend verwond zijn, kan het toekennen van prijzen voor goede draagzadels niet genoeg toegejuicht worden.

13. De keuring van al deze paarden en zadels geschiedde den voorgaanden dag, door een commissie bestaande uit den Assistent Resident, (den Heer Horninge), den Pandji (districtshoofd) van Wonosari, twee Inlandsche paardenkenners Kartotaroeno, en Kartodirio benevens ondergeteekende. Het opnemen van Inlandsche leden in de Jury is een succes geworden. Ze gaven steeds zelfstandig hunne meening en hielden daar ook aan vast, en gaven blijk een goed oog op een paard te hebben.

14. De Assistent-Resident en ik lieten de Inlandsche leden steeds het eerst hunne keuze bepalen, om alle beïnvloeding te vermijden.

15. Het keuren der paarden was niet eenvoudig. Dikwijls moest de Jury langdurig be-raadslagen. Doch nog moeilijker was het keuren der voorgebrachte 30 draagzadels.

16. De keuring der paarden geschiedde in dien zin, dat eerst een groote schifting gehouden werd. De uitgezochte paarden werden dan nog tweemaal geschift, alvorens de prijzen werden toegekend. Op die manier is het alleen mogelijk een behoorlijk overzicht te verkrijgen.

17. In klasse A werden 120 merries met veulens voorgebracht; in klasse B 150 merries, waarvan verschillende met veulens; in klasse C en D een groot aantal draagpaarden en in klasse E 36 hengsten.

18. Bij de keuring der draagpaarden werd vooral gelet op een stevigen rug en goede, verzorgde hoeven.

19 Hieronder volgt een opgave der bekroonde paarden.

Klasse A. Fokmerries met veulens van de dekhengsten.							
Eigenaar	Onderdistrict	Ouderdom	Kleur	Hoogte Meter	Borstom- vang	Pijp	Prijs
1 Soeroredjo	Karangmodjo	7 jaar	valk	1.32	1.60	0.15	f 30,—
2 Wonodiwirjo	Semanoe	11 „	schimmel	1.20	1.56	0.155	„ 20,—
3 Soetosetiko	Palijan	7 „	idem	1.20	1.60	0.155	„ 15,—
4 Pawirodikoro	Wonosari	6 „	ijzerschimmel	1.21	1.51	0.14	„ 10,—
5 Atmontono	Semanoe	7½ „	schimmel	1.22	1.52	0.14	„ 7.50
6 Karsoredjo	Tandjong	11 „	valk	1.35	1.60	0.16	„ 5,—

N. B. Het paard No. 6 verscheen pas toen de 5 eerste prijzen waren toegekend en wilde de Jury de eigenaren van die paarden niet teleurstellen door dit paard alsnog een der hoogere prijzen, waar het zeker recht op had, toe te kennen.

Klasse B. Vrouwelijke afstammelingen der dekhengsten.							
Eigenaar	Onderdistrict	Ouderdom	Kleur	Hoogte Meter	Borstom- vang	Pijp	Prijs
1 Ronosetiko	Bedojo	4½ jaar	donkerbruin	1.26	1.54	0.16	f 30,—
2 Wongsowidjo	Nglipar	5 „	„	1.26	1.62	0.16	„ 20,—
3 Wonodiwirjo	Semanoe	6 „	valk	1.32	1.76	0.17	„ 15,—
4 Sastroetomo	Wonosari	2 jaar 9 maanden	donkerbruin	1.21	1.50	0.16	„ 10,—
5 Djentiko	Tandjong	5 jaar	valk	1.24	1.51	0.15	„ 7,—
6 Trodirjo	Plajen	2 jaar 10 maanden	„	1.22	1.42	0.15	„ 5,—

Klasse C. Draagpaarden. Merries.		
Eigenaar	Onderdistrict	Prijs
Karjodikromo	Wonosari	f 15,—
Wirjosentono	Semanoe	„ 10,—
Djojomenggolo	Semanoe	„ 5,—

Klasse D. Draagpaarden Hengsten		
Eigenaar	Onderdistrict	Prijs
1 Karjowihardjo	Wonosari	f 15,—
2 Setropawiro	Tandjong	„ 10,—
3 Noeramin	Karangmodjo	„ 5,—

N. B. Van de draagpaarden werden geen signalementen opgenomen.

Klasse E. Mannelijke afstammelingen van de dekhengsten							
Eigenaar	Onderdistrict	Ouderdom	Kleur	Hoogte Meter	Borstom- vang	Pijp	Prijs
1 Donoredjo	Semanoe	2 jaar	bruin	1.26	1.42	0.16	f 10
2 R. M. Djojo- pranoto	Moelo	4 „	valk	1.24	1.46	0.155	„ 5

Beste Draagzadel

Eigenaar	Onderdistrict	Prijs
1 Kartodimedjo	Wonosari	f 15
2 Kromohardjo	Tandjong	„ 10

20. Waar ondergeteekende ook bij de eerste paardententoonstelling aanwezig was, kan hij beoordeelen of we met de verbetering van den paardenstapel al dan niet op den goeden weg zijn. En dan kan ik verklaren dat we in die 2 jaar flink vooruit gegaan zijn. Het is jammer dat de Heer J. C. Numans, Inspecteur van de B. V. D. in de 3de afdeeling, die ook de eerste tentoonstelling meemaakte, niet aanwezig kon zijn, anders hadden we nog een ander deskundige meening gehad, en wel van een buitenstaander.

21. Uit de opgegeven maten kan nagegaan worden dat de bekroonde paarden inderdaad fraaie dieren waren. Alleen ziet men nog te dikwijls varkenskruizen. Het beenwerk was ook nu veel beter dan 2 jaar geleden, hoewel ook nu nog bij vele paarden de beenen te fijn waren in overeenstemming met het lichaam.

22. Hoewel bij dergelijke paardententoonstellingen de merries de hoofdzaak zijn en daaraan ook de meeste prijzen werden toebedeeld, heeft de Jury toch twee jonge hengsten, bijzonder fraaie dieren, niet willen passeeren. Vooral de eerste prijswinnaar, een hengst van nauwelijks 2 jaar oud en reeds 1.26 M hoog, was een lust voor de oogen. Alles was even fraai aan dit paard, alsook sierlijke ruime gangen.

23. Op den tentoonstellingsdag zelf waren aanwezig de Resident, Z. H. de Sultan en gevolg, Prins Pakoe-Alam, de Regent van Pengasih (afdeeling Koelon Progo) en verschillende Europeesche belangstellenden.

24. De belangstelling van de bevolking was enorm. Van heinde en verre waren de menschen opgekomen.

25. Het programma werd als volgt verwerkt:
- 1e. Openingsrede door den Assistent-Resident.
 - 2e. Rede van den Resident, waarin Z. H. E. Gestr. o.a. de hoop uitsprak dat het volgend jaar ook iets op landbouwgebied, runderen-en geitenteelt gedemonstreerd zou kunnen worden.
 - 3e. Rede van Z. H. den sultan.
 - 4e. Defilé van alle afstammelingen der dekhengsten. Dit was zoodanig geregeld dat de dekhengst vooraan liep en zijne afstammelingen volgden.
In den stoet werden borden megedragen waarop korte inlichtingen vermeld stonden.
 - 5e. Voorbrenging van een viertal merries met een of twee veulens, als opvallende bewijzen dat de paardenfokkerij goed vooruit gaat. De moeders waren meestal vrij kleine paarden en waren de veulens dikwijls reeds grooter dan de moeder.
Deze sprekende voorbeelden hadden de volle belangstelling.
 - 6e. De zes prijswinnaressen uit klasse A met hunne veulens. De merries hadden alleen een strik aan het hoofdstel, resp. oranje, rood wit blauw, rood, wit, blauw en paars.
 - 7e. De zes prijswinnaressen uit klasse B, ook met de zelfde strikjes.
 - 8e. De 2 prijswinnaars uit klasse E, ook met strikjes versierd.
 - 9e. De 3 prijswinnaars draagpaarden merries.
 - 10e. De 3 prijswinnaars draagpaarden hengsten.
 - 11e. Demonstratie der bekroonde draagzadels, wat vooral de aandacht van den Resident had.
26. Van verschillende dekhengsten en prijswinnaars werden foto's gemaakt.

III. Behendigheidswedstrijden.

27. Als attractie voor de bevolking waren behendigheidswedstrijden uitgeschreven, waarbij elk der 14 onderdistricten met één paard mocht uitkomen.

Deze paarden moesten evenwel geregistreerde afstammelingen der dekhengsten zijn en was het gebruik van zweep en doorentrens verboden. Op de Aloon-aloon, midden vóór de tribune, was middels bamboestaketsels een ellipsvormige baan van 340 meter lengte en 7 meter breedte uitgezet. De hindernissen bestonden uit een driedubbele pagger, waar tusschen door gereden moest worden, een hek, dat geopend en gesloten moest worden en ten slotte een groote pop, die van den grond opgenomen moest worden, waarna de eindspurt naar de tribune begon.

28. Deze wedstrijden waren alleraardigst om te zien, en leefde de bevolking er geheel in mede. De onderdistrictshoofden hadden er veel werk van gemaakt. De ruiters waren in verschillende costuums gestoken, en stond de naam van het onderdistrict op den rug van den ruiter geschreven.

29. Ondergeteekende had Z. H. den Sultan verzocht voor deze wedstrijden een wisselbeker uit te loven, aan welk verzoek door Z. H. gaarne voldaan werd, waarvoor onzen besten dank. Deze wisselbeker, die door den Assistent-Pandji (onderdistrictshoofd) van het winnende onderdistrict bewaard moet worden, wordt elk jaar opnieuw verreden.

30. Voor de winnende ruiters waren een verguld zilveren en een zilveren medaille met inscriptie en de beeltenis van een paard, beschikbaar, die steeds hun eigendom blijven.

De eerste prijs werd behaald door het onderdistrict Pondjong in 1 minuut 28 seconden. Z. H. de Sultan reikte den beker met een korte toespraak zelf uit.

31. De tweede prijs werd behaald door het onderdistrict Karangmodjo in 1 minuut 37 seconden.

32. De langste tijd werd door het onderdistrict Bedojo gemaakt, en wel 2 minuten 36 seconden.

33. Het doel van deze behendigheidswedstrijden, waaraan uitsluitend afstammelingen mochten meedoen, is de eerezucht der Hoofden en bevolking te prikkelen, om den beker van Z. H. den Sultan te winnen. Verwacht mag worden dat het resultaat is, dat nog meer van de dekhengsten gebruik gemaakt zal worden dan tot nu toe het geval was, en dat vooral de beste merries aangehouden worden.

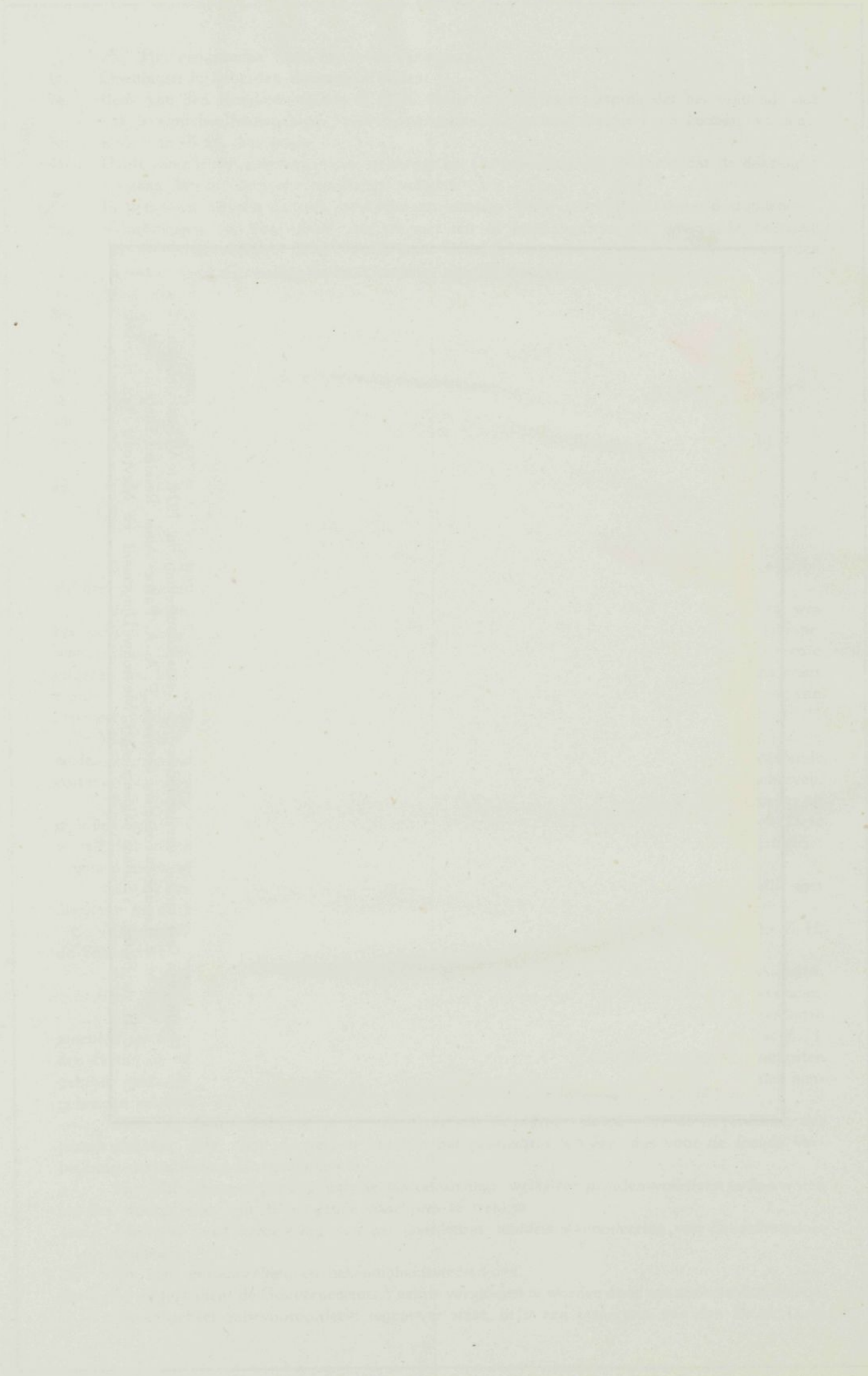
34. Deze wedstrijden zullen op den duur een belangrijke factor voor de bevordering der paardenfokkerij, dus voor de verbetering van het paardenras worden, dus voor de sociale verbetering der afdeeling Goenoengkidoel.

35. Uit deze zeer goed geslaagde tentoonstelling, welke een paarden-volksfeest in den waren zin des woords was, zijn de volgende conclusies te trekken.

- 1ste. Doorgaan met verbetering van het paardenras middels stationneering van Sandelhoutdekhengsten.
- 2e. Elk jaar tentoonstelling en behendigheidswedstrijden.
- 3e. In de Jury dient de Gouvernements Veearts vervangen te worden door een anderen deskundige, die er geheel onbevooroordeeld tegenover staat, liefst een Inspecteur van den B. V. D.

Photo van het terrein der landbouw- en veetentoonstelling, in 1924 te Wates gehouden,
V. l. n. r. Landbouwconsulent Stenvers, P. A. A. Pakoe Alam, Resident Dingemans,
Z. H. de Sultan, 's Sultans pajoengdrager, Mevrouw Dingemans en Mevrouw van Haeften.

4
5
C
a

- 4e. Klasse B. dient gesplitst te worden in eene jeugdklasse en eene klasse voor volwassen merries, wat de te keuren dieren beter tot hun recht doet komen.
5. Op het Inlandsch bestuur rust de taak te zorgen dat nog veel meer van de dekhengsten gebruik gemaakt wordt. Een rondschrijven van den Rijksbestuurder in dien geest, verdient alle aanbeveling.
36. Ten slotte dient bijzonder dank betuigd te worden aan den Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel, den Heer W. G. Horninge, en den Pandji van Wonosari, voor de goede zorgen aan deze tentoonstelling besteed.

DJOKJAKARTA 10 September 1924.

De Gouvernements Veearts,

w.g. HESHUSIUS.

13 VERSLAG

van de Eerste Landbouw- en Veetentoonstelling te WATES
(gewest DJOKJAKARTA) op 25 tot en met 29 October 1924.

1. Kort na de komst te Djokja van Resident Dingemans verzocht ZHEdGestr. mij te zijnen kantore te komen ten einde de middelen te bespreken, welke zouden kunnen bijdragen tot het verbeteren van den economischen toestand van de verschillende deelen van het gewest. Waar ik door vroegere samenwerking met ZHEdGestr. in den tijd toen de Heer Dingemans nog Hoofd van plaatselijk bestuur van Koelon Progo was, reeds overtuigd was van diens werkelijke belangstelling in het wel en wee van de Inlandsche bevolking, voldeed ik gaarne aan vermelde opdracht. Onder de vele middelen, die besproken werden, bevond zich ook het organiseeren van tentoonstellingen op landbouw- en veeteeltgebied. Nadat in het algemeen over den opzet van de tentoonstelling spoedig overeenstemming was verkregen werd de vraag gesteld: „Waar moet een dergelijke tentoonstelling worden gehouden?”

2. Na eenig overleg werd als eerste plaats aangewezen de afdeelingshoofdplaats van Koelon Progo: „Wates”. Deze keuze werd gedaan om de volgende redenen:

- a. In de eerste plaats ligt Wates te midden van een zuiver landbouwgebied.
- b. In de tweede plaats bestaan juist in Koelon Progo vrij veel landbouwcommissies, waardoor de bevolking althans een deel ervan eenigermate vertrouwd is met het idee landbouwvoorlichting.
- c. In de derde plaats is Wates van alle kanten zeer gemakkelijk te bereiken.
- d. In de vierde plaats zijn juist in Koelon Progo de onderzoekingen op landbouwkundig gebied zoover gevorderd dat reeds verscheidene verbeteringen proefondervindelijk zijn vastgesteld, zoodat de mogelijkheid bestaat er iets te demonstreeren. Nadat aldus in beginsel was besloten tot het houden van een landbouw- en veetentoonstelling in Wates, werd een comité gevormd dat het denkbeeld zou verwezenlijken. Hierin hadden onder meer zitting als voorzitter de Wd. Assistent Resident van Koelon Progo, de Gouvernements Veearts, de Regenten van Koelon Progo en Adikarto de Administrateur van de onderneming Sewoe Galoer, eenige Inlandsche landbouwers, twee Chineezers en ondergeteekende.

3. In hoofdzaak werd de inrichting op een algemeene vergadering vastgesteld, waarna uit de geheele commissie, de Wd. Assistent Resident van Haeften, de Veearts Heshusius en de Landbouwconsulent Stenvers werden aangewezen om ieder voor zijn eigen deel reeds dadelijk met de voorbereidende werkzaamheden te beginnen. Het geheel vrijlaten van de deskundigen bij het nemen van hun voorbereidende maatregelen heeft ongetwijfeld veel bijgedragen tot de verkrijging van het resultaat, dat we bereikt hebben. Daardoor heeft men één systematisch geheel kunnen verkrijgen. Waar het nog maar al te vaak voorkomt dat verschillende categorieën van ambtenaren vooral in de Vorstenlanden hun landbouwverbeteringslusten botvieren daar verdient een juiste houding als hierbovenbedoeld van den Wd. Assistent Resident van Koelon Progo zeer zeker vermelding.

4. Waar nu voor deze tentoonstelling het zwaartepunt zou liggen in de demonstratie van enkele verbeteringen op landbouwgebied, moesten de maatregelen zóó worden genomen dat de verbeteringen juist op den tijd van de tentoonstelling op z'n mooist waren. En waar die verbeteringen zouden worden aangebracht bij zeer uiteenlopende gewassen, die alle van verschillende groeidiur waren en verschillende behandeling vereischten, werd eerst een schema van den geheelen demonstratietuin gemaakt, ten einde te zorgen dat het geheel een goeden indruk maakte. Hierbij werd er op gelet dat, vanuit de ontvangtent gezien, de laagste gewassen vooraan stonden en de hoogstopschietende aanplantingen meer achteraan. Waar aldus de plaats der verschillende planten aangegeven was, kon worden begonnen met ter plaatse aan den grond die bewerkingen en bemestingen te geven, welke voor de verschillende gewassen noodzakelijk waren. Natuurlijk moest ook tijdig worden gezorgd voor het kweken van de noodige bibit vooral voor den groententuin en voor de demonstraties met tabak enz. Voor het dagelijksch toezicht op al deze werkzaamheden werd aangewezen de landbouwopzichter Achmad Dallal die zich in alle opzichten goed van zijn taak heeft gekweten.

5. Hoewel dus alles van te voren zoo goed mogelijk was overwogen, kon niet worden vermoed dat een groene bemesting op deze gronden zoo zou werken, dat de bladgroenten twee weken vóór het begin van de tentoonstelling moesten worden geoogst. Daar de kwaliteit echter bijzonder mooi was, werden deze groenten, bestaande uit sla, petsai en radijs aan de verschillende autoriteiten aangeboden.

6. Zooals reeds hierboven vermeld, werd het zwaartepunt van de tentoonstelling gelegd in den demonstratietuin, die als volgt was ingericht. De geheele tuin, ongeveer 100 M. breed, was door een weg van 6 M. breed in twee gelijke deelen verdeeld. De beplanting dezer beide deelen was op een klein gedeelte na precies gelijk en wel zóó, dat de beide deelen elkaars spiegelbeeld vormden. Dit was gedaan om van de verschillende demonstraties ieder minstens twee voorbeelden te hebben, zoodat daarmee eenigszins weerlegd werd het denkbeeld, als zou het verschil tusschen de te demonstreeren verbeteringen en de bestaande wijze van werken kunnen worden veroorzaakt door toevallige bodemverschillen.

7. Reeds is boven medegedeeld dat in Koelon-Progo de landbouwkundige onderzoeken zoover zijn gevorderd, dat daar verschillende verbeteringen konden worden gedemonstreerd. Ten einde echter door het te groote aantal der onderwerpen het overzicht niet te schaden, werd besloten dat slechts enkele onderwerpen zouden worden behandeld. In de eerste plaats werd daarvoor uitgekozen het onderwerp „GROENE BEMESTING”. Daar dit onderwerp echter in zijn toepassing op de Inlandsche landbouw zeer omvangrijk is, werd het verdeeld in een aantal hoofdstukken, die ieder op zichzelf gedemonstreerd zouden worden:

- a. Het aantoonen van de mogelijkheid van de teelt van verschillende groene bemesters, dus zuivere aanplantingen van verschillende leguminosen, welke volgens het tegenwoordig standpunt der techniek daartoe nog gerekend kunnen worden.
- b. Het aantoonen van de mogelijkheid van het planten van groene bemesters tusschen voedingsgewassen en van de uitwerking daarvan op het voedingsgewas of op beide.
- c. Het aantoonen van de mogelijkheid van het planten van groene bemesters tusschen veevoedergewassen en de invloed daarvan op het veevoedergewas.
- d. Het demonstreeren van de werking van een groene bemesting op voedings- en op handelsgewassen.

8. Van deze vier onderafdeelingen waren de volgende demonstraties aanwezig:

1. Aanplantingen van
 - A. *Crotalaria Usaramoensis*
 - B. „ *anagyroides*
 - C. *Calopogonium Mucunoides*
 - D. *Mimosa invisa*
 - E. *Tephrosia candida*
 - F. *Centrosema plumieri*
2. Aanplantingen van
 - A. *Crotalaria anagyroides* tusschen cassave
 - B. *Mimosa Invisa* tusschen ananas
 - C. *Mimosa Invisa* „ manga-enten
3. Aanplantingen van
 - A. *Crotalaria usaramoensis* tusschen Olifantsgras
 - B. *Crotalaria anagyroides* tusschen Olifantsgras
4. Aanplantingen van
 - A. Tabak van bevolkingsbibit, bemest en onbemest.
 - B. Tabak van Kedoe-bibit, bemest en onbemest
 - C. Cassave van bevolkingsbibit, bemest en onbemest
 - D. Cassave van Buitenzorg, bemest en onbemest
 - E. Olifantsgras, bemest en onbemest
 - F. Verschillende groentensoorten, alle bemest met *crotalaria*, o. a. Petsai, Roode biet, Sawi, Uien, Wortelen, Witte bajem, Ramenas, Sla, Radijs, Peultjes, Terong.

9. De aanplantingen waren zonder uitzondering goed geslaagd. Ook de verschillen der proefobjecten waren zeer demonstratief. Het was dan ook een groote voldoening voor het comité toen besloten werd dat de Resident gezamenlijk met de beide Zelfbestuurders de tentoonstelling zou openen. Dit was te meer noodig, omdat er bij de bevolking en bij de lagere ambtenaren geen enkele aanleiding uit den tijd vóór de komst van den tegenwoordigen Resident was, om aan te nemen, dat door de hogere ambtenaren belang werd gesteld in de bevordering van den Inlandschen landbouw. Wel werd steeds veel belangstelling getoond door de beide Controleurs Ockers en Van Mook alsook door den Assistent-Resident Putman Cramer, doch wanneer ook de hoogste Autoriteiten zelf daarvan daadwerkelijk blijk geven, heeft dit nog weer een heel andere uitwerking. Dat ook de Sultan inderdaad belang stelde in de demonstraties moge blijken de bij dit verslag gevoegde foto waar zijne Hoogheid met veel aandacht luistert naar de verklaring van ondergeteekende.

10. Hoewel, zooals reeds is medegedeeld, de demonstraties hier hoofdzaak waren, werd ook in de landbouwtent nog met andere middelen gedemonstreerd. Daarvoor werden gebruikt:

- a. Foto's van verschillende in de Residentie genomen proeven met groene bemesting o. a. van de werking van groene bemesting op rijst, cassave, mais, enz.
- b. Maquette's voorstellende de werking van groene bemesting op rijst en cassave alsook een maquette voorstellende de verkoop van klapperbibit door de menschen uit de vlakte aan anderen uit het gebergte ten einde van het op deze wijze verkregen geld crotalaria-bibit te koopen.
- c. Demonstratie's in kisten met verschillende gewassen en verschillende grondsoorten, waar natuurlijk ook weer de werking van een groene bemesting duidelijk werd gedemonstreerd.
- d. Blikken met zaden van groene bemesters waarbij zoowel het bij de bevolking nog onbekende zaad van verschillende groene bemesters werd gedemonstreerd als de juiste wijze van bewaren. Deze zaden werden tevens bij kleine hoeveelheden tegen geringen prijs verkrijgbaar gesteld waarvan zeer veel gebruik gemaakt is. Ook van groentenzaden waren kleine hoeveelheden beschikbaar. Deze waren den eersten dag geheel uitverkocht.
- e. Eenige cassaveplanten afkomstig van een groene bemestingsproef met cassave die juist den dag tevoren geoogst was.

11. Waar de bedoeling en de geheele opzet van de tentoonstelling was om voor de bevolking te demonstreeren was het natuurlijk niet voldoende alles klaar te maken en dan te zeggen: „hier is voor jelui wat te zien, betaal je entree en ga maar kijken". Daar zou de bevolking niet mee gebaat zijn, omdat ze dergelijke tentoonstellingen nog niet kunnen zien op de manier, waarop daaruit voor hen het grootste nut te halen is. Ten einde hierin te voorzien werd gedurende de tijdsduur der tentoonstelling al het personeel van de geheele residentie te Wates gedetacheerd. Zoodoende was het nu mogelijk om te zorgen dat voortdurend zoowel in den demonstratietuin als in de tent deskundig personeel tegenwoordig was om alles zooveel mogelijk te verklaren. Veel nut werd hierbij ondervonden van enkele leden der landbouwcommissies, die uit den aard der zaak geheel op de hoogte waren van de bedoeling der tentoonstelling, zoowel als van de onderdeelen en tegelijkertijd heel veel kennissen hadden onder de bezoekers. Ook werd ter verklaring van den onderlingen samenhang der verschillende demonstraties eene lezing met lichtbeelden gehouden door den Inlandsch landbouwleeraar Oemarsanoesi.

12. Als overgang tusschen het landbouwkundig gedeelte der tentoonstelling en dat der vermakelijkheden moet hier nog melding worden gemaakt van een groot aantal verschillende gerechten bestaande uit producten van cassave, bereid door Bendoro Kangdjeng Raden Ajoe Pakoe Alam, terwijl ook de Raden Ajoe van Wates voor enkele dergelijke versnaperingen had zorg gedragen.

13. Verder waren nog door de verschillende keloerahans allerlei voorstellingen modelwoningen enz. vervaardigd geheel van landbouwproducten, waarvan sommige zeer kunstig in elkaar waren gezet en uit den aard der zaak zeer veel bekijks trokken.

14. Zooals bij alle tentoonstellingen moest ook hier het nuttige met het aangename vereenigd worden. Hiervoor werd op zeer voldoende wijze gezorgd door de overige comitéleden, de Regenten van Koelon Progo en Adikarto, die ieder voor een wajang-voorstelling zorgden, alsook door den Administrateur van de s.f. Sewoe Galoer, die een krontjong aanbood.

15. Behalve door Hun komst lieten de beide Zelfbestuurders ook nog van hun belangstelling blijken door het beschikbaar stellen van verschillende belangrijke prijzen o. a. eenige spannen goed vee en landbouwwerktuigen, terwijl het comité ook enkele prijzen beschikbaar stelde.

16. Zooals te verwachten was heeft de tentoonstelling ook van de zijde der bevolking veel belangstelling ondervonden. Het aantal bezoekers was totaal 54761.

17. Dat de bevolking wel vatbaar is voor werkelijke verbeteringen op landbouwgebied moge blijken uit de volgende getallen:

Uitbreiding CROTALARIA.

Ultimo 1920 Geen crotalaria te Djokjakarta.

Ultimo 1924 Bevolking 564 bouw crotalaria s. f. Medari

84 bouw crotalaria s. o. Magoewo

55 bouw crotalaria

Uitbreiding PADI TJINA

Ultimo 1915 Voor 't eerst padi in Djokjakarta op het terrein der landbouwschool te Woelohadeg.

Ultimo 1924 1700 bouw padi Tjina in Djokja.

Uitbreiding UIEN.

Ultimo 1913 Voor 't eerst geplant in Djokjakarta op het terrein van de landbouwschool te Woeloehadeg met bibit die door den Inl. landbouwleeraar Oemarsanoesi van een studiereis uit Cheribon was meegebracht.

In 1920	In Djokja	geogste uien	totaal 92 bouw
" 1921	" "	" "	totaal 149 bouw
" 1922	" "	" "	totaal 288 bouw
" 1923	" "	" "	totaal 224 bouw
" 1924	" "	" "	totaal 298 bouw

Uitbreiding GROENTENTEELT.

In 1923 Verkochte groentenzanden 5240 gram

" 1924 " " 14600 "

18. Dat deze resultaten het gevolg zijn van veel proefnemingen, besprekingen enz. behoeft geen betoog. Het is echter een zeer verblijdend verschijnsel dat de conservatieve tani wel degelijk vatbaar blijkt voor de resultaten van der poefnemingen van den landbouwvoorlichtingsdienst, mits men zich en bij de keuze van de in te voeren verbeteringen en bij de wijze van voorlichting zooveel mogelijk op het standpunt stelt van den tani en zooveel mogelijk met zijn economische omstandigheden rekening houdt.

De Landbouwconsulent

w. g. W. STENVERS.

PROGRAMMA

VAN HET

CEREMONIEEL, in acht genomen bij gelegenheid

VAN HET

AAN HET GEWEST DJOKJAKARTA

GEBRACHT BEZOEK

DOOR

Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal

VAN

Nederlandsch-Indië,

Mr. D. FOCK

OP

26, 27, 28, 29 en 30 MEI

EN BIJ HET VERTREK

VAN

ZIJNE EXCELLENTIE

OP

31 MEI 1923.

Aankomst van Zijne Excellentie te Semarang.

MAANDAG 21 MEI 1923

1. Pangeran Adipati Hangabehi, Adjudant in buitengewonen dienst van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, zal bij aankomst van Zijne Excellentie aan het station S. C. S. te Semarang aanwezig zijn ten 5 u. 30 min. n.m. en den Landvoogd verder vergezellen, gekleed in groot tenue.

EERSTE DAG.

ZATERDAG 26 MEI 1923

A. Verwelkoming aan de grens der gewesten Djokjakarta en Soerakarta.

2. De Landvoogd komt om 9 uur 54 v.m. met een extratrein aan het station Prambanan, gelegen bij de Oostgrens van het gewest, aan en wordt daar verwelkomd en namens Z. H. den Sultan en den Resident gecompimenteerd door eene commissie, bestaande uit:

- 1e. Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam, Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis;
- 2e. den Assistent-Resident van Djokjakarta;
- 3e. Pangeran Ario Boeminoto;
- 4e. den Rijksbestuurder van Djokjakarta;
- 5e. den Controleur van Djokjakarta;
- 6e. den Regent van Kalasan.

3. Aan het station Prambanan wordt ongeveer 10 minuten verbleven.

4. De ten 1e. 3e. 4e. en 6e. genoemde autoriteiten zullen gekleed zijn in pradjoeitan-costuum, de overigen in groot ambtscostuum.

5. Bovendien zullen op het station Prambanan aanwezig zijn de districts- en onderdistricts-hoofden uit den omtrek, gekleed in groot ambtscostuum.

6. Na het vertrek van den Landvoogd kunnen deze hoofden huiswaarts keeren.

7. Bij aankomst van den trein te Prambanan doet de op het perron opgestelde gamelan monggang zich hooren; de heeren stellen zich en haie op voor het salonrijtuig. Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal stijgt uit en de aanwezigen worden door den Intendant Luitenant-Kolonel Brewer aan Zijne Excellentie voorgesteld, waarna Zijne Excellentie weder in het salonrijtuig stijgt en het comité van ontvangst in het volgrijtuig.

Vertrek van Zijne Hoogheid den Sultan en den Resident naar het station Toegoe.

a. 8. Des voormiddags ten 8 $\frac{1}{2}$ ure begeeft de Resident zich per auto naar den Kraton om Z. H. den Sultan af te halen.

9. ZHEdG. wordt geëscorteerd door een escorte van 12 man en een commandant (wachtmeester) en vergezeld door de Assistent-Residenten van Koelon-Progo en Goenoeng-Kidoel, den Gewestelijk Secretaris, den Translateur en den Controleur ter beschikking voor Agrarische Zaken, welke ambtenaren zich te voren n.l. om 8 $\frac{1}{2}$ uur v.m. ten Residentiehuize moeten verzamelen.

10. Op het Srimengantiplein wordt de Resident ontvangen door Pangeran Ario Poeger, die ZHEdG. verder naar de Bangsal Kentjono geleidt, alwaar de Sultan den Resident afwacht.

11. Onmiddellijk daarop gaat de Sultan gearmd met den Resident naar de Kemandoenganpoort, om in de aldaar opgestelde staatsiekaros „Kijahi Garoedojekso” te stappen, gevolgd door de Pangerans, de ambtenaren, en verder gevolg van Zijne Hoogheid. De boepati's hebben zich te voren naar het station Toegoe begeven.

b. 12. De samenstelling van den stoet, die om 9 uur v.m. naar het station Toegoe vertrekt, is als volgt:

- 1e. Voorop zullen gaan de corpsen Sultanstroepen, die straks Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal bij aankomst militaire eerbewijzen zullen geven, t. w. de Ketanggoeng, Mantridjero, Prawirotomo, Langenastro en Djogokario.
- 2e. Het escorte van den Sultan, bestaande uit 20 man cavalerie onder commando van een luitenant.
- 3e. De pradjoeirts Soemoatmodjo (bijzondere lijfwacht van den Sultan).
- 4e. De Sultan, gezeten in de staatsiekaros met den Resident ter linkerzijde en den Kapitein-Adjudant van den Sultan op de voorbank.

- 5e. Het escorte van den Resident.
- 6e. De pradjoerit Soemoprato (bijzondere lijfwacht van den Kroonprins).
- 7e. Het rijtuig met de ampilans (Rijkssieraden) van Zijne Hoogheid den Sultan.
- 8e. Het rijtuig, waarin Pangeran Ario Poeger met den Assistent-Resident van Koelon-Progo gezeten zijn.
- 9e. Het rijtuig, waarin Pangeran Ario Mangkoekoesoemo met den Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel gezeten zijn, enz.
- 13. Bij het passeeren van den stoet voorbij het fort worden ter eere van Zijne Hoogheid den Sultan 13 saluutschoten gelost.
- 14. Bij aankomst aan het station Toegoe worden Zijne Hoogheid de Sultan en de Resident begroet door den Plaatselijken Militairen Commandant en de overige aanwezigen.

B. Aankomst van zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal aan het station Toegoe, Zuider Perron (10 u. 25 m. v. m.) te Djokjakarta.

15. Bij aankomst aan het station Toegoe wordt de Landvoogd bij het uitstijgen uit den wagon ontvangen door den Sultan van Djokjakarta, gekleed in pradjoeritancostuum en den Resident van Djokjakarta, gekleed in groot ambtskostuum.

16. De dames van het gevolg van den Landvoogd worden door twee daartoe aangewezen officieren ontvangen en naar de gereedstaande auto's geleid. Zij begeven zich rechtstreeks naar het Residentiehuis.

17. Zoodra de Landvoogd is uitgestegen, worden door de op het stationsplein opgestelde Sultanstroepen 3 salvo's uit het handgeweer gegeven, terwijl 21 kanonschoten worden gelost door de in de nabijheid van het station opgestelde kanonnen.

18. De op het perron opgestelde kratonmuziek speelt het Wilhelmus van Nassauwen, terwijl de gamelan monggang van den Kraton, die eveneens op het perron wordt opgesteld, zich laat hooren.

19. Zijne Excellentie begeeft zich dadelijk, na den Sultan en den Resident met een handdruk te hebben begroet, met den Sultan ter rechter en den Resident ter linkerzijde naar den ontvangsalon van het station, gevolgd door den Alg. Secretaris, den Intendant en Zijne Adjudanten.

20. Ter weerszijden van den looper hebben zich opgesteld:

- 1e. de Plaatselijk Militaire Commandant;
- 2e. de Assistent-Resident van Koelon-Progo;
- 3e. de Assistent-Resident van Goenoeng Kidoel;
- 4e. Pangeran Ario Poeger;
- 5e. de Kapitein-Adjudant van Zijne Hoogheid den Sultan, Pangeran Ario Soerjowidjojo;
- 6e. Pangeran Ario Soerjaningprang;
- 7e. de Feestcommissie, bestaande uit de Heeren van der Linde, Hofland, Dr. Holm, Ir. Asselbergs, Rikkers en Grenzenberg;
- 8e. de Gewestelijk Secretaris;
- 9e. de Translateur;
- 10e. de Plaatselijk Luitenant-Adjudant;
- 11e. de Controleur ter beschikking voor Agrarische Zaken
- 12e. de Regent Kotta;
- 13e. de Regent Patih Pakoe-Alaman;
- 14e. de Commissaris van Politie der 1e klasse;
- 15e. de Kapitein der Chineezzen;
- 16e. het Hoofd der Arabieren,

allen in groot ambtskostuum met uitzondering van de ten 4e., 6e., 12e. en 13e. genoemde personen, die in pradjoeritancostuum zijn gekleed, terwijl de ten 7e. genoemde leden der feestcommissie in rok moeten verschijnen. Bij het voorbijgaan van Zijne Excellentie maken zij allen eene buiging.

21. De boepati's en het overige gevolg van Zijne Hoogheid den Sultan, alsmede de andere ambtenaren van Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam, stellen zich ter rechter zijde op ongeveer 10 meter afstand van den looper op.

22. Bovendien zullen op het perron aanwezig zijn de onderdistrictshoofden van de hoofdplaats in groot ambtsgewaad.

23. In den ontvangsalon stelt Zijne Excellentie zich op voor de in het midden geplaatste sofa met den Sultan ter rechter en den Resident ter linkerzijde, Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam plaatst zich naast den Resident en de Assistent-Resident van Djokjakarta sluit zich daarbij aan, terwijl de Intendant naast den Algemeenen Secretaris gaat staan en de vier adjudanten zich achter den Landvoogd opstellen.

24. De nog onbekende personen worden door den Resident aan Zijne Excellentie voorgesteld, waarna zij zich beurtelings rechts en links van de opgestelde personen plaatsen.

25. De Resident verlaat onmiddellijk daarna het stationsgebouw, om zich naar het Residentiehuis te begeven ten einde Zijne Excellentie bij aankomst aldaar te ontvangen; de Resident wordt voorafgegaan door een escorte Cavalerie van 12 man onder commando van een wachtmeester en in gezelschap van de na te noemen personen, die in de daarvoor gereedstaande automobielen stijgen:

1. de Resident, met den Plaatselijken Militairen Commandant, in 's Residents automobiel;
- 2e. de Gewestelijk Secretaris;
- 3e. de Translateur;
- 4e. de Plaatselijke Luitenant-Adjudant;
- 5e. de Controleur van Djokjakarta;
- 6e. de Controleur ter beschikking voor Agrarische Zaken;
- 7e. Pangeran Ario Boeminoto met den Rijksbestuurder.

26. Na het vertrek van den Resident onderhoudt Z. E. zich gedurende 5 minuten met den Sultan. Daarna geeft de Landvoogd het sein tot vertrek en gaat met den Sultan ter linkerzijde ongearmd van uit de wachtkamer naar de staatsiekaros.

27. Na Zijne Excellentie en den Sultan komen:

- 1e. de Assistent-Resident van Djokjakarta, de Intendant en Adjudanten van Zijne Excellentie, de Kapitein-Adjudant van den Sultan;
- 2e. de ampilans van den Sultan;
- 3e. de Algemeene Secretaris met Pangeran Pakoe-Alam links van zich;
- 4e. de overige aanwezigen in volgorde als genoemd onder lid 20.

C. Rit van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van het station naar het Residentiehuis.

I. Opstelling der troepen, die den weg zullen afzetten.

28. Ter weerszijden van de entrée naar het station, dus van het station tot aan den weg Toegoe stellen zich met hunne vaandels op de corpsen pradjoerits van den Sultan, genaamd:

- 1e. Ketanggoeng;
- 2e. Prawirotomo;
- 3e. Djogokario;

welke salueeren met hunne vaandels bij het passeeren van den Landvoogd.

29. De corpsen, genaamd Mantridjero en Langenastro, blijven in hun geheel opgesteld bij de portiek, aan de Noordzijde, ten einde Zijne Excellentie de eerste Militaire eerbewijzen te kunnen geven.

30. Ter weerszijden van den weg Toegoe, dus van af de entrée naar het station Zuidwaarts tot aan den ingang van het erf van het Residentiehuis, stelt zich op: Infanterie van het Nederlandsch-Indische Leger.

31. Van af den ingang van het Residentie-erf aan weerszijden van den Noordelijken oprijweg tot aan het Residentiehuis stelt zich op: infanterie van het Nederlandsch-Indische Leger.

32. Op het Residentie-erf zal eene eerecompagnie met vaandel en muziek aanwezig zijn.

33. Eveneens stelt zich op het Residentie-erf een eerewacht van 20 man Infanterie met 2 hoornblazers op.

34. Bij het verlaten van de wachtkamer door den Gouverneur-Generaal en den Sultan speelt de muziek wederom het Wilhelmus van Nassauwen, laat de gamelan monggang zich hooren en blijven muziek en gamelan doorspelen tot Z. E. in de staatsiekaros is gestegen.

34. Intusschen heeft zich het escadron cavalerie, hetwelk den Landvoogd op Zijn intocht zal begeleiden, op het stationsplein opgesteld.

35. Bij het verschijnen van Zijne Excellentie op het stationsplein, alvorens plaats wordt genomen in de staatsiekaros, zullen 3 salvo's uit het handgeweer van de daar opgestelde Sultans troepen worden gegeven.

36. Bij het passeeren van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal worden de hoogste militaire eerbewijzen gegeven, en zal de langs den weg opgestelde gamelanmuziek (monggang) zich doen hooren.

II. Samenstelling van den stoet.

37. De tocht naar het Residentiehuis heeft stapvoets plaats.
- a. Voorop zal gaan 1 peleton Cavalerie, tellende 30 man, onder commando van een officier;
 - b. achter het eerstgenoemde peleton, dus ommiddellijk voor de staatsiekaros, de pradjoerits Somoatmodjo (bijzondere lijfwacht van den Sultan);
 - c. vervolgens de Landvoogd, gezeten in de staatsiekaros „Kjahi Garoedojekso", met den Sultan ter linkerzijde en den Assistent-Resident van Djokjakarta op de voorbank tegenover den Sultan.
- Het rijtuig omgeven door 6 Pangerans, gekleed in pradjoeritancostuum te paard.
Ter rechterzijde van het portier rijdt de oudst aanwezende officier der Cavalerie, ter linkerzijde Pangeran Ario Soerowidjojo, Kapitein-Adjutant van den Sultan.
- d. onmiddellijk achter de staatsiekaros nog een peleton Cavalerie van 50 man;
 - e. daarna acht pradjoerits Soemopratomo (bijzondere lijfwacht van den Kroonprins);
 - f. het escorte van Zijne Hoogheid den Sultan, sterk 20 man Cavalerie, onder commando van een luitenant;
 - g. het rijtuig of de auto met de ampilans van Zijne Hoogheid den Sultan;
 - h. het rijtuig of de auto, waarin gezeten zullen zijn Pangeran Adipati Pakoe-Alam met den Algemeenen Secretaris rechts van zich;
 - i. het rijtuig of de auto, waarin de Intendant en 2 Europeesche Adjudanten van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal plaats zullen nemen;
 - j. het rijtuig of de auto, waarin de 2 Inlandsche Adjudanten in buitengewonen dienst van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal zitten;
 - k. het rijtuig of de auto, waarin de Assistent-Residenten van Goenoeng Kidoel en Koelon-Progo zitten;
 - l. het rijtuig of de auto, waarin Pangeran Ario Poeger en Pangeran Hadikoesoemo gezeten zijn;
 - m. het rijtuig, of de auto, waarin de leden der feestcommissie zijn gezeten;
 - n. het rijtuig of de auto, waarin gezeten zullen zijn de Kapitein der Chineezen en het Hoofd der Arabieren.

Na het passeeren van het laatste rijtuig van den stoet sluiten zich aan de Sultanstroepen:
Ketangoeng,
Prawirotomo,
Djogokario,
Mantridjero,
Langenastro
en alle militairen van het Ned. Indische leger, die opgesteld zijn aan weerszijden van den weg. De staatsiekaros en het gevolg van Z. E. tot en met het rijtuig of de auto met de ampilans van Z. H. den Sultan, gaan binnen door den hoofdingang van het erf en volgen den Noordelijken oprijweg tot het midden van de voorgalerij. De rest van den stoet buigt, bij de kerk gekomen, rechts om en gaat het Residentie- erf op door den z. g. feestingang tot aan de Noorder wachtpost van het Residentiehuis, waar wordt uitgestegen.

D. Aankomst van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal aan het Residentiehuis.

38. Zoodra de staatsiekaros den ingang van het Residentie-erf is genaderd, komt de eerecompagnie en de eerewacht in het geweer en geven de hoornblazers dezer compagnie het eerbewijs op den hoorn. Is de karos den ingang gepasseerd, dan valt de militaire muziek, eveneens op het Residentie-erf opgesteld, in met het Wilhelmus van Nassauwen; zij blaast door tot Z.E. in de voorgalerij staat. Onmiddellijk nadat de hoornblazers het eerbewijs hebben gegeven, valt het eerste van de 21 saluutschoten van het fort en gaat de standaard van den Landvoogd in top.

39. Gedurende het verblijf van den Landvoogd te Djokjakarta zal van het fort Vredenburg de Nederlandsche vlag waaien.

40. Wanneer het staatsierijtuig het Residentie-erf binnenrijdt, zullen de 4 Pangerans, die links en rechts van het staatsierijtuig rijden, dit rijtuig niet tot aan het Residentiehuis volgen, doch onmiddellijk, na door den ingang, te zijn gegaan rechts en links afbuigen, te weten:

die ter rechterzijde van het rijtuig rijden, gaan Noordwaarts en die aan de linkerzijde rijden, gaan Zuidwaarts van den toegangsweg, waar zij wachten.

41. De 2 andere Pangerans, die achter het staatsierijtuig rijden, volgen dit rijtuig tot aan het Residentiehuis en blijven daar te paard, terwijl Pangeran Ario Soerowidjojo achteruit gaat, met het gezicht naar het Westen, om bij het uitstappen van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal en den Sultan het militair saluut te brengen.

42. De escadroncommandant houdt tijdig halt en brengt Z. E. het voorgeschreven saluut.

43. Gedurende het verblijf van den Landvoogd te Djokjakarta wordt ten behoeve van Zijne Excellentie dagelijks op het Residentie-erf een eerewacht van 20 man Infanterie met twee hoornblazers onder commando van een onderofficer in groot tenue aan de Zuidzijde van het Residentiehuis opgesteld.

E. Ontvangst in het Residentiehuis.

44. Bij het uitstijgen uit het staatsierijtuig staan onder aan de trap de Resident met den Militairen Commandant, die Zijne Excellentie tusschen zich in naar de voorgalerij geleiden; de Resident rechts en de Militaire Commandant links van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

45. De Assistent-Resident van Djokjakarta helpt den Sultan uit het rijtuig en brengt den Vorst gearmd tot boven aan de trap, van waar de Resident en de Sultan den Gouverneur-Generaal, voorafgegaan door den Intendant en één adjudant, het Residentiehuis binnenleiden, gaande de Sultan rechts van den Landvoogd en de Resident links, gevolgd door den Algemeenen Secretaris met Pangeran Pakoe-Alam, de Adjudanten en het overig publiek, dat zich voorwaarts en ter linker en rechterzijde van den troon opstelt.

46. De Adjudanten plaatsen zich achter den Landvoogd.

47. Aan den rand van het vloerkleed van den troon gekomen, neemt de Sultan afscheid van den Gouverneur-Generaal met een handdruk en begeeft zich na drie buigingen voor Zijne Excellentie te hebben gemaakt, welke door den Landvoogd eveneens met buigingen worden beantwoord, naar de voorgalerij, uitgeleide gedaan door den Resident, die gearmd met Zijne Hoogheid loopt, en den Intendant.

48. Bij het vertrek van Z. H. den Sultan speelt de op het Residentie-erf opgestelde bataljonsmuziek het Wilhelmus van Nassauwen.

49. Na het vertrek van den Resident plaatst de Algemeene Secretaris zich aan de linkerzijde van den Landvoogd.

50. Vervolgens keert de Sultan naar den Kraton terug, vergezeld door den Assistent-Resident van Djokjakarta.

51. Nadat de Resident in de troonzaal is teruggekeerd, plaatst hij zich ter rechterzijde van den Landvoogd. Onmiddellijk daarna neemt het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis afscheid van Zijne Excellentie met een handdruk en gaat, na drie buigingen te hebben gemaakt, huiswaarts, uitgeleide gedaan door den oudsten kapitein van het garnizoen en een Adjudant. Eerstgenoemde vergezelt den Zelfbestuurder verder naar zijn dalem.

52. Na het vertrek van Pangeran Pakoe-Alam nemen de andere aanwezigen met eene buiging afscheid van den Landvoogd.

53. Wanneer de beide Zelfbestuurders met hun gevolg het Residentiehuis verlaten hebben, en de overige aanwezigen zich met een buiging hebben verwijderd, trekt Zijne Excellentie zich terug.

F. Bezoek van de Zelfbestuurders aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

54. Te 5 ¹/₄ uur n.m. komen de officieele personen, die bij de audiëntie tegenwoordig moeten zijn, in het Residentiehuis in groot ambtsgewaad; zij worden ontvangen door een Adjudant en naar de voor hen bestemde plaatsen in de troonzaal geleid (volgens het plan der plaatsen).

55. Te 5 ¹/₄ uur n.m. komt Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam, Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, nadat hij van zijn dalem is afgehaald door den oudsten Kapitein van het garnizoen, in het Residentiehuis, ten einde den Landvoogd een officieel bezoek te brengen. Hij wordt door een Adjudant in de voorgalerij ontvangen en begeleid naar den Zuidelijken salon.

56. Bij het passeeren van het fort krijgt deze Zelfbestuurder een saluut van 9 schoten uit de daar opgestelde batterij.

57. Hij is gekleed in pradjoeritan-costuum en wordt vergezeld door Pangeran Ario Soerjaningprang, den Regent-Patih en den Regent van Adikarta, die eveneens in pradjoeritan-costuum zijn gekleed.

58. De Landvoogd ontvangt het bezoek van het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis in den Zuidelijken salon, waarbij slechts de Algemeene Secretaris, de Resident en de Intendant met alle Adjudanten tegenwoordig zijn.

59. Pangeran Ario Soerjaningprang, de Regent-Patih en de Regent van Adikarta wachten in de voorgalerij tot Pangeran Pakoe-Alam uit den Zuidersalon treedt.

60. Na 5 minuten in gehoor te zijn ontvangen, verwijderd zich Pangeran Pakoe-Alam naar de voorgalerij en schaart zich bij de overige gasten in de troonzaal, naar de voor hem aangewezen plaats, begeleid door een Adjudant en gevolgd door Pangeran Ario Soerjaningprang en den Regent-Patih, in afwachting van de komst van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

61. Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal begeeft zich na het gehoor van Pangeran Ario Pakoe-Alam met den Algemeenen Secretaris en den Resident door de Zuidergang en achtergalerij naar de troonzaal, in afwachting van de komst van den Sultan.

62. Bij verschijning van den Landvoogd, welke wordt voorafgegaan door den Intendant en een Adjudant, in de troonzaal maken de daar voor hunne zetels staande aanwezigen eene buiging.

63. De Landvoogd en de Resident plaatsen zich op den troon en gaan zitten in afwachting van de komst van Z. H. den Sultan. De overige aanwezigen nemen eveneens plaats.

64. Te 5 3/4 uur verschijnt de Sultan in gezelschap van den Assistent-Resident van Djokjakarta, welke Hem heeft afgehaald, vergezeld door alle Pangerans en den Rijksbestuurder met de boepati's najoko en bestuursregenten ten Residentiehuize.

65. Het fort passeerende krijgt de Sultan een saluut van 13 schoten.

66. De Kratonmuziek is op het erf van den Resident opgesteld en speelt bij aankomst van Zijne Hoogheid den Sultan het Wilhelmus van Nassauwen.

67. De Sultan en zijn gevolg zijn gekleed in pradjoeritan-costuum.

68. Aan het Residentiehuis gekomen, wordt Zijne Hoogheid door den Resident en den intendant ontvangen.

69. Zoodra Zijne Hoogheid de Sultan gearmd met den Resident en begeleid door den Intendant, die te voren de komst van den Sultan aankondigt, de troonzaal binnentreedt, staat de Landvoogd op en gaat genoemde Zelfbestuurder tot aan den rand van het vloerkleed tegemoet. De aanwezigen staan eveneens op en blijven voor hunne zetels staan.

70. De Resident geleidt den Sultan gearmd van het rijtuig tot aan den rand van het tapijt in de troonzaal, terwijl Zijne Hoogheid 3 buigingen maakt, een bij het binnenkomen, een in het midden van de zaal en een voor het tapijt, welke buigingen door Zijne Excellentie eveneens met buigingen worden beantwoord. Zijne Excellentie ontvangt Z. H. den Sultan met een handdruk en begeeft zich met Zijne Hoogheid rechts en den Resident links naar den troon.

71. Het geheele gevolg van den Sultan blijft in de voorgalerij, behalve de Pangerans en de Rijksbestuurder, die Z. H. den Sultan en den Resident volgen in de troonzaal en zich naar hunne plaatsen begeben.

72. Op den troon neemt Zijne Excellentie plaats op den zetel in het midden, die zoodanig geplaatst is, dat de as van de zaal daarover heen loopt, met dien verstande, dat de Landvoogd gezeten is alvorens de Sultan plaats neemt. De zetel van den Sultan en den Resident zijn rechts en links daarvan geplaatst, doch 10 centimeter naar achteren. De Sultan neemt rechts van den Landvoogd plaats en de Resident links.

73. Bij dit bezoek zijn tegenwoordig, behalve de Algemeene Secretaris en het gevolg van den Gouverneur-Generaal, de Plaatselijk Militaire Commandant met Adjudant, de ambtenaren bij het Binnenlandsch-Bestuur en de Translateur, de oudste kapitein van het garnizoen, de Commissaris van Politie der 1e klasse, het feestcomité, de kapitein der Chineezers en het hoofd der Arabieren, allen in groot ambtscostuum. Deze personen hebben zich voor de aankomst van den Sultan reeds in de troonzaal opgesteld, staande voor hunne zetels. Het gevolg van den Gouverneur-Generaal wordt niet gepresenteerd aan den Sultan.

74. Nadat Zijne Excellentie, de Sultan en de Resident hebben plaats genomen op den troon, gaat het aanwezige gezelschap in volgorde zitten overeenkomstig het vastgesteld plan.

75. Iets later wordt champagne gebracht en worden de volgende conditiën ingesteld:

1e. de gezondheid van Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, door den Gouverneur-Generaal, welke toast staande wordt uitgesproken; het gezelschap blijft staan zolang de muziek het Wilhelmus van Nassauwen speelt. Deze muziek is buiten opgesteld en wordt gewaarschuwd zoodra zij moet invallen.

- 2e. de gezondheid van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, door den Sultan, eveneens staande uitgesproken en aangehoord, terwijl de muziek wederom het Wilhelmus speelt.
- 3e. de gezondheid van den Sultan van Djokjakarta door den Resident, staande uitgesproken, zittende aangehoord, gevolgd door een fanfare.
- 4e. de gezondheid van Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam door den Resident, staande uitgesproken, zittende aangehoord, gevolgd door een fanfare.
76. Eenige oogenblikken na afloop der conditiën neemt de Sultan afscheid van den Gouverneur-Generaal.
77. Zijne Excellentie begeleidt den Sultan tot aan den rand van het tapijt en neemt daar met een handdruk afscheid van den Zelfbestuurder, die zich onder het maken van drie buigingen verwijderd, vergezeld door den Resident en den Intendant, die Hem tot aan de trap uitgeleide doen.
78. De Algemeene Secretaris neemt dan plaats aan de linkerzijde van den Gouverneur-Generaal.
79. De Sultan gaat naar den Kraton terug, vergezeld door den Assistent-Resident van Djokjakarta. De Kratonmuziek speelt het Wilhelmus van Nassauwen.
80. Nadat de Sultan de troonzaal heeft verlaten, keert de Landvoogd naar den troon terug ten einde Pangeran Pakoe-Alam gelegenheid te geven afscheid te nemen.
81. Na terugkeer van den Resident in de troonzaal en nadat hij aan de rechterzijde van den Landvoogd heeft plaats genomen, neemt het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis afscheid van den Landvoogd met een handdruk, onder het maken van drie buigingen, begeleid door een der Adjudanten van den Landvoogd, terwijl de oudste kapitein van het garnizoen hem naar zijn dalem terugbrengt.
82. Hierna trekt Zijne Excellentie zich terug.

G. Naäavond receptie ten Residentiehuize.

83. Des avonds aanvangende ten 9 $\frac{1}{4}$ uur wordt door den Landvoogd receptie gehouden ten Residentiehuize voor ambtenaren, officieren en andere ingezetenen met hunne dames, die zich om 9 uur n.m. in het Residentiehuis verzamelen. De deelnemers worden door den Adjudant van dienst en door den Gewestelijken Secretaris, den Translateur en den Adjunct-Translateur ontvangen en groepsgewijze opgesteld naar volgorde van hun ambt en rang aan de Noorzijde van de voorgalerij en in den Noordelijken ontvangsalon. Het defilé der gasten vangt aan onmiddellijk nadat de Landvoogd in de troonzaal is gekomen. De deelnemers treden door de Noordelijke deur de troonzaal binnen en maken hunne opwachting bij den Landvoogd, die voor den troon staat, terwijl de Resident aan Zijne linkerzijde geplaatst is. De Intendant stelt de gasten voor, waarna zij door de Zuidelijke troonzaaldeur zich naar de achtergalerij begeven, waar zij door een der Adjudanten aan de dames worden voorgesteld en daarna door de Zuidelijke gang en door den zuidelijken salon naar het voorhuis gaan.

TWEEDE DAG.

(ZONDAG 27 Mei 1923).

A. Tournée naar Kali Koening.

84. Vertrek van het Residentiehuis: 7 $\frac{1}{2}$ uur v.m. per auto zonder escorte.
85. Behalve door den Resident, den Algemeenen Secretaris, den Intendant en Zijne Adjudanten wordt de Landvoogd vergezeld door de dames van het gevolg van Z.E. en voorts door: den Rijksbestuurder van Djokjakarta, den Assistent-Resident van Djokjakarta, den Controleur voor de Agrarische Zaken en den Directeur der Sultanaatswerken, die zich des morgens om 7 $\frac{1}{4}$ uur ten Residentiehuize verzamelen, allen in witte dienst-uniform.
86. De Landvoogd wordt bij de desa Ngrangkah ontvangen door den Hoofdingenieur J. G. Numans, den Ingenieur Ch. E. J. Meyll, den hoofdpzichter Metzelaar, den heer P. H. W. Sitsen, ontwerper der plannen van het werk „aanleg der hoogdruk-waterleiding” en de regenten van Kalasan en Sleman.
87. Daarna wordt afgedaald in het ravijn en zal bij de bron de Hoofdingenieur voornoemd eene uitlegging geven, waarna te voet door het ravijn wordt teruggekeerd tot aan de desa Ke-doengsriti.

88. Op den terugweg zal het landhuis te Bedojo worden bezocht, waar de Landvoogd zal worden ontvangen door den beheerder van Randoegoenting en den chef-rayon van Bedojo.

89. Na een verblijf van een half uur wordt naar de Residentswoning teruggekeerd, alwaar de Landvoogd afscheid neemt van de heeren, die Z. E. hebben begeleid en zich terugtrekt.

B. Contra-bezoek van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal aan Zijne Hoogheid den Sultan van Djokjakarta.

90. Het bezoek heeft plaats in den namiddag te 5 3/4 uur.

91. De dames van het gevolg van den Landvoogd gaan met 's Residents Echtgenooten om 5 u. 30 n. m. onder geleide van den Translateur naar den Kraton.

92. Aan de Srimengatipoort wachten de overige dames, die bij de receptie zullen aanwezig zijn, de komst der dames van het gevolg af en begeven zich gezamenlijk, begeleid door den Translateur en de aanwezige pangerans naar de Bangsal Kentjono, waar zij, na de aanwezige Ratoe's te hebben begroet, voor hare zetels staande de komst van den Landvoogd afwachten.

93. Alle dames zijn gekleed in avondtoilet.

94. De weg van af de Noorder aloon-aloon tot aan de Kemandoenganpoort wordt aan weerszijden afgezet door troepen van Z. H. den Sultan met hunne vaandels.

95. Bij het passeeren van den Landvoogd geven deze troepen de hoogste militaire eerbewijzen.

96. Te 5 uur n. m. begeeft de Assistent-Resident van Djokjakarta gekleed in groot ambts-costuum, zich naar den Kraton ten einde den Sultan te geleiden naar de Srimengatipoort op het Kemandoenganplein. De Sultan is gekleed in garebegancostuum.

97. In het Residentiehuis verzamelen zich om 5 1/2 uur n. m. het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, met Pangeran Soerjaningprang, de Plaatselijk Militaire Commandant met zijn Adjudant, de Assistent-Resident, de Gewestelijk Secretaris en de Controleurs, allen in groot ambts-costuum; zij worden ontvangen door een Adjudant.

98. Om 5 1/2 uur staat de staatsiekaros van Zijne Hoogheid den Sultan „Kijahi Garoe-dojekso" voor de Residentswoning gereed en is het cavalerie-escorte, bestaande uit een escadron onder commando van den ritmeester, aangetreden op het plein van de benteng vóór de Residentswoning met het front naar die woning.

99. Om 5 u. 30 min. n. m. verschijnen in de Residentswoning de pangerans Boeminoto, Poeger, Mangkoekoesoemo en Tedjokoesoemo, allen in garebegan-costuum om namens Z. H. den Sultan den Resident kennis te geven, dat Z. H. gereed is voor de ontvangst van den Landvoogd.

100. De aanwezigen worden voor de ontvangst van den Landvoogd in de voorgalerij opgesteld door een der Adjudanten.

101. Te 5 u. 40 min. n. m. wordt Z. E. kennis gegeven door een Adjudant, dat alles voor vertrek gereed is en verschijnt de Landvoogd met gevolg in de voorgalerij, alwaar Z. E. door de aanwezigen met eene buiging wordt begroet.

102. Om 5 3/4 uur n. m. vertrekt de Gouverneur-Generaal in de staatsiekaros, gekleed in groot ambts-costuum, met den Resident links van zich en den dienstdoenden Adjudant op de voorbank.

103. Zoodra de staatsiekaros het erf van de Residentswoning heeft verlaten, splitst zich het escadron Cavalerie in twee deelen, waarvan een deel onder commando van een officier vóór de staatsiekaros uitrijdt en de andere helft zich achter de staatsiekaros aansluit.

104. Aan het rechter portier rijdt de escadron-commandant en aan het linker portier rijdt de commandant der Sultanstroepen Pangeran Ario Poerwodiningrat.

105. Tegelijkertijd worden van het fort 21 saluutschoten gelost.

106. Achter het peleton cavalerie, dat op het rijtuig van Zijne Excellentie volgt, sluiten zich aan:

1e. de Algemeene Secretaris met het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis;

2e. Pangeran Adipati Hangabehi van Djokja en den Intendant;

3e. Pangeran Hangabei van Solo met een Adjudant;

4e. de pangerans, die den Landvoogd zijn komen afhalen;

5e. de Plaatselijk Militaire Commandant met zijn Adjudant;

6e. de Assistent-Residenten van Koelon-Progo en Goenoeng-Kidoel;

7e. de Gewestelijk Secretaris;

8e. de Controleurs.

107. De stoet begeeft zich naar de Srimengatipoort op het Kemandoenganplein, waar de Sultan bij het uitstijgen den Gouverneur-Generaal met een handdruk verwelkomt.

108. De Kratonmuziek speelt het Wilhelmus van Nassauwen en de gamelan monggang laat zich hooren.

109. Daar wordt afgewacht de komst van het gevolg, terwijl de staatsiekaros en het cavalerie-escorte verder rijden om ruimte te bieden aan de volgauto's. Zijne Excellentie wordt door den Sultan en den Resident, die respectievelijk rechts en links van den Gouverneur-Generaal loopen, gevolgd door den Intendant, de Adjudanten en den Algemeenen Secretaris met Pangeran Pakoe-Alam en de rest van het gezelschap, naar de Bangsal Kentjono geleid, alwaar Zijne Excellentie voor zijn zetel blijft staan en Zijne Hoogheid de Sultan achtereenvolgens Zijne vrouwelijke verwanten aan Zijne Excellentie voorstelt; daarna nemen Z. E. vervolgens de Sultan, en de andere aanwezigen plaats op de voor hen aangewezen zetels (volgens plan).

110. Na eenige oogenblikken gezeten te hebben wordt champagne gebracht en worden de volgende conditiën ingesteld:

- 1e. Hare Majesteit de Koningin, door den Gouverneur-Generaal,
- 2e. Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal, door den Sultan, welke beide toosten staande worden uitgesproken en aangehoord, terwijl het Wilhelmus beide keeren na afloop der conditiën wordt gespeeld. Daarna gaat het gezelschap zitten. Na eenige oogenblikken en nadat de glazen weer gevuld zijn, wordt de hieronder volgende toast uitgesproken:
- 3e. Zijne Hoogheid de Sultan van Djokjakarta, door den Resident, welke toast staande wordt uitgesproken en zittend aangehoord, terwijl na afloop der conditie een fanfare wordt gespeeld.

111. Na afloop van bedoelde toosten, neemt Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam met eene buiging afscheid, gevolgd door Pangeran Ario Soerjaningprang, om zich naar zijn dalem te begeven ten einde daar den Landvoogd te ontvangen. Tot het nemen van het afscheid plaatst Pangeran Pakoe-Alam zich op eenigen afstand voor en met het gezicht naar den zetel van den Landvoogd. Hierna begint de bedodo-dans gedurende 1 uur.

112. Na afloop van den bedojodans wordt de „doedoek staatsie” opgeheven en vertrekt Zijne Excellentie, op dezelfde wijze als bij aankomst, uitgeleide gedaan door den Sultan tot aan de Srimengantipoort, om daar afscheid te nemen.

113. Bij vertrek van Zijne Excellentie speelt het Kratonmuziekcorps het Wilhelmus van Nassauwen, terwijl de gamelan monggang zich laat hooren.

114. De Sultan wordt weer naar de Bangsal Kentjono teruggebracht door den Assistent-Resident van Djokjakarta, die daarna huiswaarts keert.

115. De Translateur begeleidt de dames van het gevolg langs een korteren weg naar den dalem van den Pakoe-Alam, opdat deze zich daar vóór de komst van den Gouverneur-Generaal bevinden.

C. Contra bezoek van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal aan het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis.

116. Om 7 $\frac{1}{2}$ uur n. m. vertrekt de Landvoogd uit den Kraton en begeeft zich, begeleid door het cavalerie-escorte, over de aloon-aloon en langs de Kampementstraat naar den dalem van het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, alwaar Zijne Excellentie door genoemden Zelfbestuurder beneden aan de trap van de pendopo wordt ontvangen en naar den voor Hem bestemden zetel geleid, waarbij de Resident rechts en Pangeran Pakoe-Alam links van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal loopen, terwijl het gevolg en de overige aanwezigen zich daarbij aansluiten in de zelfde volgorde als in den Kraton, met dien verstande, dat de Algemeene Secretaris, de Intendant en de Adjudanten direct achter den Landvoogd volgen. Bij het binnentreden in den dalem laat de daar opgestelde bataljonsmuziek het Wilhelmus van Nassauwen hooren, terwijl de gamelan monggang speelt.

117. Z. E. neemt staande plaats voor Haren zetel met den Resident rechts en Pangeran Pakoe-Alam links van Haar, waarna door den Zelfbestuurder zijne vrouwelijke verwanten aan Z. E. worden voorgesteld.

118. Daarna gaat eerst de Landvoogd zitten en noodigt Pangeran Pakoe-Alam uit hetzelfde te doen, waarna de overige aanwezigen op hunne stoelen plaats nemen. (volgens plan).

119. Na eenige oogenblikken wordt champagne geserveerd en stellen de Landvoogd en Pangeran Pakoe-Alam dezelfde toosten in als in den Kraton is geschied, welke toosten staande worden uitgesproken en aangehoord zolang de muziek het Wilhelmus speelt.

120. Na eenige oogenblikken en nadat de glazen gevuld zijn, spreekt de Resident van Djokjakarta den toast op Pangeran Pakoe-Alam staande uit, terwijl het gezelschap blijft zitten en de muziek daarna een fanfare speelt.

121. Onmiddellijk hierop zal een serimpidans worden vertoond, die een half uur duurt.

122. Na afloop van den serimpidans neemt de Gouverneur-Generaal afscheid en keert terug, uitgeleide gedaan door den Zelfbestuurder tot aan het rijtuig, op dezelfde wijze als bij de aankomst.

123. Bij het vertrek speelt de muziek het Wilhelmus van Nassauwen en laat de gamelan monggang zich hooren.

124. In het Residentiehuis gekomen nemen de aanwezigen afscheid van den Landvoogd en keeren huiswaarts. De Landvoogd trekt zich daarna terug.

125. In het Residentiehuis wordt het diner zonder genoodigden gebruikt te 9 ¹/₄ uur n.m.

126. Te 10 ure maakt de Landvoogd met den Resident en zijn gevolg een rijtoer door de stad ter bezichtiging van de illuminatie per galarijtuig en geëscorteerd door een peleton cavalerie onder commando van een officier.

127. De rijtoer gaat van af het Residentiehuis door den stadstuin „Malioboro”, langs den Toegoweg, brug Gondolajoe, Sultans Boulevard, door de Nieuwe Wijk, langs Pengok, Petronella hospitaal, Gondolajoe, Toegoweg, Kampementstraat, Bintaran, terug naar het Residentie-huis.

128. De navolgende heeren, naar verkiezing met hunne dames, zullen zich bij dezen rijtoer aansluiten :

de Rijksbestuurder van Djokjakarta,

de Assistent-Resident van Djokjakarta,

de Gew. Secretaris,

de Translateur,

de Controleur Kota,

de Controleur voor de Agrarische Zaken, het feestcomité, bestaande uit de heeren van der Linde, Hofland, Dr. Holm, Ir. Asselbergs, Rikkers en Grenzenberg, die zich te dien einde om 9 ³/₄ uur n.m. in het Residentiehuis verzamelen.

DERDE DAG.

(Maandag 28 Mei 1923).

A. Bezoek aan verschillende scholen en de werkplaatsen van de N. I. S.

129. Vertrek uit het Residentiehuis om 8 uur 's morgens per rijtuig à la daumont bespannen en geëscorteerd door 30 man cavalerie onder commando van een Luitenant.

130. Voor de eer van een bezoek van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal komen in aanmerking:

1e. de Inlandsche Ambachtsschool;

2e. de werkplaatsen der N. I. S.

3e. de Gouvernements Kweekschool voor Inlandsche onderwijzers;

4e. de Neutrale Europeesche school;

5e. de Hollandsch-Indische school met den Bijbel;

6e. de school der Zusters Franciscanessen;

7e. de Kweekschool voor onderwijzers der Vereeniging Mohamadiah.

131. Het bezoek aan deze instellingen heeft plaats in den loop van den ochtend tot des namiddags 1 uur (zie bijlage IV).

132. Behalve door den Resident, den Algemeenen Secretaris en Zijne Adjudanten wordt de Gouverneur-Generaal vergezeld door:

de dames van het gevolg van den Landvoogd,

den Rijksbestuurder van Djokjakarta,

den Assistent-Resident van Djokjakarta,

den Inspecteur van het Inl. Onderwijs,

den Inspecteur van het Hollandsch-Inlandsch Onderwijs,

den Gewestelijk Secretaris, Secretaris der Plaatselijke Europeesche School-Commissie,

den Controleur van Djokjakarta, Secretaris der Plaatselijke Inlandsche Schoolcommissie.

133. Aan de scholen wordt Zijne Excellentie ontvangen door de schoolhoofden; op de werkplaatsen der N. I. S. door den Voorzitter van het Comité van Bestuur der N. I. S. en den Chef der Werkplaatsen (volgens plan).

B. Kinderserenade.

134. In den vooravond van 5 ¹/₂ tot 6 ¹/₂ uur zal een kinderserenade op het Residentie-erf worden gegeven onder leiding van den heer Dekker, hoofd der Europeesche school met den bijbel wat betreft de Europeesche-en Mej. Willer, particulier onderwijzeres, wat betreft de Inlandsche kinderen.

135. De feestcommissie, bestaande uit de heeren van der Linde, Hofland, Dr. Holm, Ir. Asselbergs, Rijkers en Grenzenberg met hunne dames en de hieronder na te noemen genoodigden zullen zich om 5 uur n.m. in de voorgalerij van de Residentswoning opstellen in afwachting van de komst van Z.E. den Gouverneur-Generaal.

136. Bij verschijning van den Landvoogd in de voorgalerij, begroeten de aanwezigen Hem met eene buiging.

Bedoelde genoodigden zijn:

de Plaatselijk Militaire Commandant met echtgenoot en dochter;

de Rijksbestuurder van Djokjakarta met echtgenoot;

de Assistent-Resident van Djokjakarta met echtgenoot;

de Assistent-Resident van Koelon-Progo met echtgenoot;

de Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel;

de Inspecteur bij het Inl. Onderwijs met echtgenoot;

de Inspecteur bij het Hollandsch-Inlandsch Onderwijs met echtgenoot;

de Gewestelijk Secretaris met echtgenoot;

de Translateur met echtgenoot;

de Plaatselijke Luitenant-Adjutant met echtgenoot;

de Controleur van Djokjakarta met echtgenoot;

de Controleur voor de Agrarische Zaken met echtgenoot.

Kleeding voor de heeren: shantoeng of open witte jas.

C. Diner ten Residentiehuis.

137. Des namiddags om 8 $\frac{1}{2}$ uur moeten de genoodigden met hunne dames in het Residentiehuis aanwezig zijn, terwijl het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis met zijn Raden Ajoe en Pangeran Ario Soerjaningprang om 8 uur 15 minuten aankomen, en ontvangen worden door een Adjutant.

128. Om 8 uur 25 min n.m. komt Zijne Hoogheid de Sultan eveneens ten Residentiehuize, alwaar Hij door den Resident en den Intendant wordt ontvangen en naar de Zuidelijke voorkamer geleid.

139. Bij aankomst van den Sultan speelt de Kratonmuziek het Wilhelmus.

140. Een der Adjutanten doet Zijne Excellentie weten, dat de Sultan aangekomen is en geleidt den Landvoogd naar bovenbedoelde voorkamer, alwaar de Sultan Zijne Excellentie begroet.

141. Na de begroeting begeeft zich de Resident met den Sultan gearmd, voorafgegaan door een Adjutant, door de voorgalerij naar de troonzaal, alwaar Zijne Hoogheid eene buiging maakt voor het gezelschap, en vervolgens naar den troon gaat om de dames van het gevolg en 's Residents Echtgenoot te begroeten, die voor den troon zijn opgesteld. Pangeran Pakoe-Alam en de overige genoodigden, de dames en de heeren afzonderlijk, worden door de Adjutanten opgesteld volgens *préséance*.

142. Deze opstelling behoort gereed te zijn alvorens de Sultan en de Resident zich naar de troonzaal begeven. Bij de midden Zuideur der troonzaal zijn ter weerszijden de andere Adjutanten van den Landvoogd opgesteld.

143. Daarna gaat de Landvoogd, door de Zuidergang, voorafgegaan door den Intendant en een Adjutant, door de midden Zuideur naar de troonzaal, begroet de gasten met eene algemeene buiging, gaat naar den troon en begeeft zich, voorafgegaan door den Intendant en een Adjutant, met Zijne Hoogheid den Sultan rechts en den Resident links van zich, naar de feestzaal, alwaar terstond aan tafel wordt gegaan, met inachtneming van de volgorde, overeenkomstig nader vast te stellen indeeling (volgens plan).

144. Tevoren moet de champagne ingeschonken worden.

145. Zijne Excellentie drinkt staande, vóór men gaat zitten, een heildronk op Hare Majesteit de Koningin, waarop de muziek het Wilhelmus van Nassauwen speelt; nog staande drinkt Zijne Hoogheid de Sultan de gezondheid van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, waarop eveneens het Wilhelmus wordt gespeeld; bij het einde van dit lied gaat het gezelschap zitten.

146. Gedurende het diner, namelijk bij het voorgerecht, drinkt de Resident, staande, de gezondheid achtereenvolgens van Zijne Hoogheid den Sultan en Pangeran Pakoe-Alam, welke beide toasts worden gevolgd door een fanfare. Het overig gezelschap blijft gedurende de beide laatste toasts zitten.

147. Kleeding voor het diner is: voor de Zelfbestuurders garebegan-constuum, voor den Resident en de overige ambtenaren en officieren groot ambtscostuum, voor de overige genoodigden rok.

Gedurende het diner zal een strijkorkest zich doen hooren.

148. Na het diner, omstreeks 10 uur, begeven de gasten zich in dezelfde volgorde als bij het aan tafel gaan, naar de voorgalerij, om den Chineeschen optocht, die zich langs den Noordelijken oprijweg van het Residentie-erf voorbij de voorgalerij zal bewegen, in oogenschouw te nemen.

149. Nadat de Landvoogd afscheid heeft genomen van Zijne Hoogheid den Sultan en Pangeran Pakoe-Alam met een handdruk, en met eene buiging van de overige aanwezigen, verlaat Zijne Hoogheid de Sultan het Residentiehuis onder de tonen van het Wilhelmus van Nassauwen.

150. Daarna verlaten de overige gasten het Residentiehuis.

VIERDE DAG.

(Dinsdag 29 Mei 1923)

A. Opening van het Ooglijders Gasthuis van Dr. YAP.

151. Vertrek van het Residentiehuis: 8 uur 's morgens per gala-auto, geëscorteerd door 1 peleton cavalerie onder commando van een officier en vergezeld, behalve door den Resident, den Algemeen Secretaris en Zijne Adjutanten, door den Rijksbestuurder van Djokjakarta, den Assistent-Resident van Djokjakarta, den Controleur van Djokjakarta en den Controleur voor de Agrarische Zaken; allen in wit dienstuniform. De dames van het gevolg van den Landvoogd gaan mede.

152. Om 8 uur 15 min. 's morgens heeft de officieele opening van bovenbedoeld ooglijdersgasthuis door den Landvoogd plaats.

153. De genoodigden moeten om 8 uur v.m. aanwezig zijn.

154. Bij aankomst van den Landvoogd speelt de muziek het Wilhelmus.

155. De Landvoogd wordt ontvangen door den Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst en Dr. Yap met Echtgenooten aan den ingang van het hospitaal.

156. Daarna begeeft de Landvoogd, begeleid door deze heeren en zijn gevolg, zich door de gang naar de receptiezaal.

157. Voor deze zaal staan Zijne Hoogheid de Sultan en Pangeran Pakoe-Alam, die door den Landvoogd met een handdruk worden begroet, waarna plaats wordt genomen in de ontvangzaal.

158. Zoodra de Landvoogd en de andere aanwezigen hebben plaats genomen, vraagt Dr. Yap het woord om in een beknopte rede het ontstaan, de wordingsgeschiedenis en andere bijzonderheden, de oprichting van het ooglijdersgasthuis betreffende, uiteen te zetten.

159. Na afloop van deze rede zal de Landvoogd voorlezen het telegram, waarin H. M. de Koningin de vergunning geeft het ooglijdersgasthuis te noemen: „Prinses Juliana gasthuis voor ooglijders”

160. Daarna wordt de in den gevel aangebrachte naam van het gasthuis onthuld en gaat de eerewijn rond, waarop een rondgang door het gasthuis plaats heeft.

161. Bij vertrek van Z. E. speelt de muziek wederom het Wilhelmus van Nassauwen.

B. Bezoek aan het Petronella Hospitaal.

162. Na de opening en bezichting van het ooglijdersgasthuis begeeft de Landvoogd zich met gevolg naar het Petronella hospitaal, alwaar Zijne Excellentie door den geneesheer-directeur Dr. Offringa met echtgenooten, de doktoren Muller, von Kiss en Szasz, de adviseurs van het hospitaal Ds. Bakker en Ds. Pos alsmede de hoofdverpleegsters Mej. Boorsma, Mej. de Kruyver en Mej. Piccert wordt ontvangen.

163. Deze stellen zich op ter weerszijden van den looper en begroeten den Landvoogd met eene buiging.

164. Z. E. begeeft zich dadelijk na het uitstijgen, begeleid door den Resident en het overige gevolg naar de zaal der polykliniek, die voor ontvangst in gereedheid is gebracht.

165. Daar stelt de Resident de Commissie van ontvangst voor aan den Landvoogd en nemen Z. E. en de overige aanwezigen plaats op de voor hen bestemde zetels.

166. Daarop zal de geneesheer-directeur in eene beknopte rede een overzicht van de werksfeer van het hospitaal geven.

167. Vervolgens maakt de Landvoogd, gevolgd door de andere aanwezigen, een rondgang door het hospitaal, daartoe uitgenoodigd door den geneesheer-directeur.

C. Bezoek aan de Sigarenfabriek Negresco.

168. Na het bezoek aan het Petronella-hospitaal begeeft de Landvoogd zich naar de sigarenfabriek Negresco, waar Zijne Excellentie wordt ontvangen door een lid der Directie, den Heer Mignot met zijne echtgenooten en den administrateur den heer Beer, waarna onmiddellijk tot bezichtiging der fabriek wordt overgegaan.

D. Bezoek aan de Suikerfabriek Demak-Idjo.

169. Na afloop van het bezoek aan de sigarenfabriek Negresco begeeft de Landvoogd zich met gevolg naar de suikerfabriek Demak-Idjo, waar Zijne Excellentie wordt ontvangen door den Hoofdagente van de Cultuur Maatschappij der Vorstenlanden, den heer Zur Mühlen en echtgenooten en den Administrateur den heer van der Linde en echtgenooten.

169. Nadat de fabriek is bezichtigd wordt teruggekeerd naar het Residentiehuis.

E. Diner in den Kraton.

170. Des avonds om 9 uur biedt Zijne Hoogheid de Sultan Zijner Excellentie den Gouverneur-Generaal een diner aan.

171. Om 8 uur 15 minuten n.m. verschijnen de Pangerans Boeminoto, Poeger, Mangkoekoesoemo en Tedjokoesoemo met de galakoets „Kijahi Garoedojekso” in twee volgrijtuigen ten Residentiehuize om namens den Sultan den Resident mede te deelen, dat Z. H. gereed is den Landvoogd te ontvangen.

172. Ter zelfder tijd zal het escorte van den Landvoogd, bestaande uit een eskadron cavalerie onder commando van den oudst aanwezenden Officier in groot tenue opgesteld zijn op het bentengplein voor en met het front naar het Residentiehuis en zal zich, zoodra de staatsiekaros het Residentie-erf verlaat, in twee gedeelten voor en achter de staatsiekaros plaatsen.

173. Om 8 uur 30 min. n.m. vertrekt de Landvoogd van het Residentiehuis naar den Kraton in de staatsiekaros „Kijahi Garoedojekso”.

174. De Landvoogd wordt vergezeld, behalve door den Resident, den Algemeenen Secretaris, den Intendant en Zijne Adjudanten, door de Residentsvrouw en de dames uit het gevolg van den Landvoogd alsmede het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis met Pangeran Soerjaningprang, den Plaatselijk Militairen Commandant, den Assistent-Resident van Koelon-Progo, den Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel, den Gewestelijk Secretaris, den Translateur, den Plaatselijk Luitenant-Adjudant, en de Controleurs bij het Binnenlandsch Bestuur; allen in groot ambtskostuum, vergezeld van hunne dames, terwijl de Zelfbestuurders in garebegancostuum zijn gekleed.

175. Na het escorte achter de staatsiekaros van Z. E. komen de volgende rijtuigen of auto's:

- 1e. het rijtuig of de auto van den Algemeenen Secretaris met 's Residents echtgenooten;
- 2e. het rijtuig of de auto van Luitenant-Kolonel Brewer met Mevrouw van Woerkom;
- 3e. het rijtuig of de auto van Pangeran Adipati Hangabehi van Djokja met Mevrouw Kroesen;
- 4e. het rijtuig of de auto van Pangeran Hangabehi van Solo met Mevrouw Welter;
- 5e. het rijtuig of de auto van Mevrouw Brewer en Mevrouw Bollaen;
- 6e. het rijtuig of de auto van Mevrouw Cramwinkel met een Adjudant van den Landvoogd;
- 7e. het rijtuig of de auto van Assistent-Resident van Goenoengkidoel met Mejuffrouw Brewer;
- 8e. de rijtuigen van de Pangerans, die den Landvoogd zijn komen afhalen;
- 9e. de overige militairen en ambtenaren, hierboven genoemd, met hunne eigen dames.

176. De andere genoodigden hebben zich met hunne dames bereids naar den Kraton begeven en wachten staande voor hunne zetels de komst van Zijne Excellentie af.

177. De Landvoogd wordt door den Sultan verwelkomd aan de Srimengantipoort en naar de Bangsal Kentjono geleid op dezelfde wijze als bij het eerste bezoek op den 2en dag n.l. door Zijne Hoogheid den Sultan ter rechter en den Resident ter linkerzijde.

178. Bij aankomst van Z. E. aan de Srimengantipoort speelt de Kratonmuziek het Wilhelmus van Nassauwen, terwijl de gamelan monggang zich doet hooren.

179. De Landvoogd wordt direct gevolgd door Zijne Adjudanten en de dames van het gevolg.

180. In de Bangsal Kentjono neemt Z. E. staande voor Haren zetel plaats en wordt begroet door de vrouwelijke bloedverwanten van Z. H. den Sultan, waarna gedurende eenige oogenblikken wordt gezeten.

181. Daarna noodigt de Sultan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal uit, zich met Hem naar de eetzaal te begeven.

182. Zijne Excellentie wordt wederom tusschen Zijne Hoogheid den Sultan en den Resident naar de eetzaal geleid, terwijl de overige gasten in de volgorde als nader zal worden vastgesteld volgen.

183. Alvorens te gaan zitten, spreken Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal en Zijne Hoogheid de Sultan dezelfde heildronken uit als bij het diner in het Residentiehuis, terwijl gedurende het diner de Resident de conditie op Zijne Hoogheid den Sultan instelt.

184. Na afloop van het diner begeeft de Landvoogd zich, begeleid door Zijne Hoogheid den Sultan en den Resident, naar de Bangsal Kentjono, waar de koffie wordt gereserveerd en eenige oogenblikken wordt verbleven, waarna op dezelfde wijze naar de Probojoso wordt gewandeld om deze, benevens de Rijkssieraden en de wajangpoppen te bezichtigen.

185. Daarna wordt nog eenige oogenblikken „doedoek staatsie” gezeten in de Bangsal Kentjono, waarna de Landvoogd het sein tot vertrek geeft.

186. Bij het vertrek wordt de Landvoogd uitgeleide gedaan door Zijne Hoogheid den Sultan tot aan de Srimengantipoort, gevolgd door Zijn gevolg en de overige gasten.

187. Aan de Srimengantipoort neemt de Landvoogd afscheid van Zijne Hoogheid den Sultan en Pangeran Pakoe-Alam met een handdruk, van de overige aanwezigen met eene buiging, terwijl het Wilhelmus van Nassauwen wordt gespeeld en de gamelan monggang zich doet hooren.

188. Na het vertrek van den Landvoogd wordt de Sultan door den Assistent-Resident van Djokjakarta naar de Bangsal Kentjono teruggeleid.

VIJFDE DAG

(Woensdag 30 Mei 1923).

A. Tournee naar Imogiri.

189. Vertrek om 8 uur v.m. uit de Residents-woning per auto zonder escorte naar Imogiri.

190. Ten 7 $\frac{3}{4}$ ure v.m. verzamelen zich in de voorgalerij van de Residentswoning:
de Rijksbestuurder van Djokjakarta;
de Assistent-Resident van Djokjakarta,
de Controleur van Djokjakarta,
de Controleur voor Agrarische zaken.
de Regent van Bantoel,
die de Landvoogd met Zijn gevolg zullen vergezellen.

191. Te Imogiri wordt de Landvoogd ontvangen door twee Pangerans van het Djokjasche hof met de boepati's-djoeroekoentji.

192. Na bezichtiging der graven gedurende ongeveer 1 $\frac{1}{2}$ uur wordt gereden naar de suikerfabriek Gesiekan, waar de Landvoogd wordt ontvangen door den administrateur, den heer Hofland met zijne echtgenooten.

193. Na bezichtiging der fabriek wordt teruggekeerd naar Djokjakarta.

B. Tea in de Sociëteit „De Vereeniging”.

194. In den vooravond om 5 $\frac{1}{4}$ uur begeeft de Landvoogd zich met zijn gevolg per ruittuig à la daumont bespannen, met een escorte van dertig man cavalerie onder commando van een officier, naar de Sociëteit „De Vereeniging”, waar Zijner Excellentie een tea wordt aangeboden.

195. De Landvoogd wordt ontvangen door het Sociëteitsbestuur en het feestcomité, gekleed in witte open jas of shantoeng

196. Gedurende de tea zal een bloemencorso worden gegeven en daarna dramatische dansen uitgevoerd door eenige jonge dames uit Djokjakarta.

197. Z. E. zal worden verzocht de prijzen uit te reiken aan die deelnemers aan het bloemencorso, die daarvoor in aanmerking komen.

198. Ongeveer 7 $\frac{1}{4}$ uur vertrekt de Landvoogd op dezelfde wijze als Hij gekomen is, waarna in het Residentiehuis zonder genoodigden wordt gedineerd. Na het diner zal een muziekavond in intiemen kring in de Residentswoning plaats hebben.

199. De daarvoor genoodigden bevinden zich om half tien in de voorgalerij.

200. Nadat in de troonzaal de koffie is gereserveerd, gaat de Landvoogd naar Zijne zitkamer en wanneer alle gasten door een der Adjudanten zijn opgesteld, treedt Z. E. de troonzaal binnen, begeleid door een der andere Adjudanten en, nadat de genoodigden zijn begroet, begint de muziek.

ZESDE DAG

(Donderdag 31 Mei 1923).

A. Vertrek van het Residentiehuis.

201. Des morgens om 6 $\frac{1}{4}$ uur begeeft de Assistent-Resident van Djokjakarta zich, in groot costuum naar den Kraton, ten einde den Sultan, die gekleed is in pradjoeritancostuum, naar het Residentiehuis te geleiden.

202. Bij het passeeren van het fort worden ter eere van den Sultan 13 saluutschoten gegeven.

203. Bij aankomst aan het Residentiehuis om 7 $\frac{1}{4}$ uur v.m. wordt de Sultan door den Resident en den Intendant ontvangen en begeleid naar den Zuider-salon, waar de komst van van Z. E. den Gouverneur-Generaal wordt afgewacht.

204. Een der Adjudanten doet Z. E. weten, dat Sultan is gearriveerd.

205. Eenige minuten voor half acht begeeft de Landvoogd zich, voorafgegaan door een Adjutant, naar den Zuidersalon, alwaar Z. E. door den Sultan wordt begroet.

206. Intusschen hebben zich wederom ten Residentiehuis verzameld:

- 1e. Het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis in pradjoeritan-costuum;
- 2e. de Plaatselijk Militaire Commandant;
- 3e. de Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel;
- 4e. de Assistent-Resident van Koelon-Progo;
- 5e. de Gewestelijk Secretaris;
- 6e. de Controleur ter beschikking voor Agrarische Zaken;
- 7e. de Controleur van Djokjakarta;
- 8e. de Translateur;
- 9e. de Rijksbestuurder;
- 10e. de Regent-Kotta;
- 11e. de Regent-Patih van Pakoe-Alam;
- 12e. het Feestcomité;
- 13e. de Plaatselijk Luitenant Adjutant;
- 14e. de Commissaris van Politie der 1e klasse;
- 15e. de Kapitein der Chineezzen;
- 16e. het Hoofd der Arabieren;

207. Om 7 $\frac{1}{2}$ uur v.m. komt de Landvoogd uit den Zuidersalon, vergezeld door den Sultan, den Algemeenen Secretaris en den Intendant, en begroet bij het betreden der voorgalerij de aanwezigen met een algemeene buiging, waarna onmiddellijk wordt ingestapt in de staatsiekaros en naar het station gereden.

208. Inmiddels heeft de Resident, geëscorteerd door 12 man cavalerie onder commando van een wachtmeester om 7 u. 35 minuten v.m. het Residentiehuis verlaten, ten einde zich naar het Station te begeven, in gezelschap van de na te noemen personen, die twee aan twee in de gereedstaande automobielen stijgen, t. w.

- 1e. de Resident met den Plaatselijk Militairen Commandant in zijn eigen automobiel;
- 2e. de Rijksbestuurder van Djokjakarta;
- 3e. de Assistent-Resident van Djokjakarta;
- 4e. de Gewestelijk Secretaris;
- 5e. de Translateur;
- 6e. de Plaatselijk Luitenant-Adjutant;
- 7e. de Controleur ter beschikking voor Agrarische Zaken;
- 8e. de Commissaris van Politie der 1e klasse.

B. Rit van het Residentie-huis naar het station.

I. Opstelling der troepen, die den weg zullen afzetten.

209. Te dien einde vertrekken de troepen van den Sultan om 6 $\frac{1}{2}$ uur v.m. uit den Kraton en marcheeren door naar de plaatsen, waar zij zich evenals bij den intocht van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal opstellen.

210. De militairen van het Nederlandsch-Indische Leger moeten om 7 uur 30 minuten v.m. opgesteld zijn ter weerszijden van den weg zooals tijdens den intocht van den Landvoogd.

II. Samenstelling van den stoet.

211. Om 7 u. 15 min. v.m. wordt het escadron cavalerie onder commando van den oudst aanwezenden officier in linie op het terrein van de benteng opgesteld, tegenover het Residentie-erf met het front daarheen.

212. Bij het uitrijden van de staatsiekaros van den Landvoogd, om 7 u. 35 minuten v.m. splitst, zoodra de staatsiekaros het Residentie-erf verlaat, het escadron zich zoodanig, dat de eene helft voor de staatsiekaros uitrijdt en de andere helft zich onmiddellijk achter de staatsiekaros aansluit.

213. Aan de Noordzijde van het grasveld voor het Residentiehuis met het front naar het Zuiden stelt zich om 7 uur 15 minuten v.m. de eere-compagnie en de bataljonsmuziek op.

214. Zoodra de Gouverneur-Generaal in de voorgalerij van het Residentiehuis verschijnt, komen de eere-compagnie en de eerewacht in het geweer en speelt de bataljonsmuziek het Wilhelmus van Nassauwen.

215. Is de Landvoogd in de staatsiekaros gezeten, dan wordt de standaard neergehaald.

216. Bij het passeeren van het fort wordt Zijne Excellentie begroet met een saluut van 21 schoten.

217. De aan weerszijden van den weg opgestelde militairen en Sultanstroepen geven den Landvoogd bij Zijn passeeren de hoogste militaire eerbewijzen, terwijl de langs den weg opgestelde gamelans monggang zich doen hooren.

218. De langs den weg opgestelde troepen blijven daar opgesteld totdat Z. H. de Sultan en de Resident van het station terugkeeren en rukken successievelijk in nadat de stoet van den Sultan is gepasseerd.

C. Aankomst aan het station Toegoe.

(7 uur 55 min. v.m.)

Vertrek aan het Noorder perron.

219. Bij het uitstijgen van den Landvoogd uit de staatsiekaros staan ter ontvangst gereed de Resident met den Plaatselijk Militairen Commandant en de overige ambtenaren, die den Resident naar het station hebben vergezeld.

220. Ter zelfder tijd speelt de op het station opgestelde kratonmuziek het Wilhelmus van Nassauwen en doet de gamelan monggang zich hooren, terwijl de op het stationsplein opgestelde Sultanstroepen 3 salvo's uit het handgeweer lossen en 21 saluutschoten worden gegeven uit de in de nabijheid van het station opgestelde kanonnen.

221. De Assistent-Resident van Djokjakarta helpt den Sultan uit het rijtuig en brengt den Vorst gearmd bij den Landvoogd, die met Zijne Hoogheid en den Resident, gevolgd door de andere heeren, het station binnengaat en zich begeeft naar den ontvangsalon onder de tonen van het Wilhelmus en de gamelan monggang.

222. In den ontvangsalon begeven zich alleen de Landvoogd met Zijn gevolg, Zijne Hoogheid de Sultan, de Resident, Pangeran Pakoe-Alam en de Plaatselijk Militaire Commandant, die zich in den ontvangsalon-waar niet gezeten wordt-plaatsen op dezelfde wijze als bij de aankomst, met dit verschil evenwel, dat de sofa thans is geplaatst aan de Oostzijde in den salon.

223. De overige aanwezigen scharen zich ter weerszijden van den looper op het Noorderperron zooals bij de aankomst van den Landvoogd.

224. Daarna begeeft de Landvoogd Zich door de Noordelijke deur van den salon, naar den gereedstaanden trein, begeleid door den Sultan en den Resident, respectievelijk ter rechter en linkerzijde van den Landvoogd, alsmede de overige aanwezigen, die zich in den ontvangsalon hebben bevonden.

225. Ter weerszijden van den looper hebben zich opgesteld:

- 1e. de Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel;
- 2e. Pangeran Ario Poeger;
- 3e. de Gewestelijk Secretaris;

- 4e. de Kapitein-Adjutant van Z. H. den Sultan, Pangeran Ario Soerjowidjojo;
- 5e. de Translateur;
- 6e. de Plaatselijk Luitenant-Adjutant;
- 7e. de Controleur voor Agrarische zaken;
- 8e. Pangeran Ario Soerjaningprang;
- 9e. de Regent-Patih van Pakoe-Alaman;
- 10e. de Regent-Kotta;
- 11e. het Feestcomité;
- 12e. de Commissaris van Politie der 1e klasse;
- 13e. de Kapitein der Chineezers;
- 14e. het Hoofd der Arabieren;

226 Bij het vertrek van den trein speelt de Kratonmuziek het Wilhelmus van Nassauwen, laat de gamelan monggang zich hooren en worden 3 salvo's uit het handgeweer door de op het stationsplein opgestelde Sultanstroepen gegeven.

227. Bij het huiswaarts gaan worden den Sultan bij het passeeren van het fort Vredeburg 13 saluutschoten gegeven

D. Geleide tot de grens.

228. De Commissie, welke den Landvoogd uitgeleide doet tot Koetoardjo (Gewest Kedoe) bestaat uit:

- 1e. het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam;
- 2e. Pangeran Ario Boeminoto;
- 3e. den Rijksbestuurder van Djokjakarta;
- 4e. den Assistent-Resident van Djokjakarta;
- 5e. den Assistent-Resident van Koelon-Progo;
- 6e. den Controleur van Djokjakarta;
- 7e. de Regenten van de Sultanaatsregentschappen Sleman, Raden Toemenggoeng Mangoendjojo en Koelon-Progo, Raden Toemenggoeng Notopradjarto en van het Pakoe-Alamsch regentschap Adikarta, Raden Mas Toemenggoeng Notosoebroto.

229 Bovenbedoeld Comité neemt aan het station Koetoardjo afscheid van den Landvoogd. Allen stappen uit en de Landvoogd groet de heeren van het Comité op het perron; deze wachten daar tot de trein van den Landvoogd vertrekt en stijgen in een gereserveerden wagen, die hen naar Djokja terugvoert.

15 CEREMONIEEL

in acht genomen bij de herdenking van den geboortedag van Hare
Majesteit de Koningin der Nederlanden, op Maandag
1 September 1924, te Djokjakarta.

I. Saluutschoten.

Ingevolge artikel 1 van het bij Staatsblad 1910 No. 661 junctis Staatsblad 1913 Nos. 307 en 717 vastgesteld „Reglement op de Saluutschoten,” wordt uit het geschut van het fort „Vredeburg” het Koninklijk saluut gegeven, bestaande uit 101 kanonschoten, n.l. des vóórmiddags ten 8 ure 33, op den middag 35 en, des namiddags ten 4 ure, 33 schoten.

Valt de verjaardag op een Zondag, dan worden deze eerbewijzen op Maandag gegeven.

II. Parade.

Volgens het bepaalde bij artikel 2 van het Reglement voor de viering van den geboortedag van Hare Majesteit de Koningin, te Soerakarta en Djokjakarta (Bijblad No. 6330, junctis Bijblad Nos. 6914, 7023 en 9567) wordt op genoemde plaatsen, op het uur en de plaats, door den Militairen Commandant aangegeven, parade gehouden. De Resident en de daarvoor in aanmerking komende ambtenaren en pangerans ontvangen eene uitnoodiging tot het bijwonen der parade.

Wijl 31 Augustus 1924 op een Zondag valt, wordt de parade gehouden op 1 September 1924, den dag der viering van Harer Majesteits geboortedag.

III. Godsdienstoefening.

1. Op Zondag 31 Augustus 1924 wordt des vóórmiddags ten negen ure (anders gewoonlijk ten half negen ure) zoowel in de Protestantsche als in de Roomsche Katholieke kerk eene godsdienstoefening gehouden (Bijblad No. 7023). De Resident en de ambtenaren, in groot ambtskostuum dan wel in rok met witte das, zoomede de Plaatselijk Militaire Commandant en de overige Officiëren van het garnizoen in groot tenue, wonen bovenbedoelde godsdienstoefening bij in een der beide kerken, al naar gelang hunner godsdienstige gezindheid.

2. De ambtenaren bij het Binnenlandsch Bestuur, de Translateur en de Adjunct-Translateur verzamelen zich ongeveer een kwartier vóór den aanvang der Godsdienstoefening ten Residentiehuize, ten einde zich gezamenlijk met den Resident naar de Godsdienstoefening te begeven.

IV. Openbaar gehoor.

1. Op 1 September 1924 wordt des vóórmiddags ten 10 ure ten Residentiehuize het bij artikel 2 van het Reglement in Bijblad No. 6330 voorgeschreven Openbaar Gehoor gehouden.

2. Daartoe verzamelen zich te voren in het Residentiehuis de Plaatselijk Militaire Commandant met de overige Officiëren van het garnizoen, Pangeran Adipati Hangabehi met de overige pangerans van den Kraton, het Hoofd van het Pakoe Alamsche Huis met de pangerans van zijn Huis, zijne naaste familieleden en Regenten van het Pakoe Alamsche gebied, de Rijksbestuurder met alle Regenten, de ambtenaren van verschillende departementen, de beheerders der ondernemingen, de Chineesche officieren, het Hoofd der Vreemde Oosterlingen en voorts degenen, die hunne gelukwensen en betuigingen van hulde voor en verknochtheid aan Hare Majesteit de Koningin en Hoogst Derzelver Huis aan den Resident van Djokjakarta wenschen aan te bieden.

3. Even vóór den aanvang van het Openbaar Gehoor worden de toegangsdeuren tot de troonzaal geopend en de bezoekers door den Gewestelijk Secretaris en den Translateur in de troonzaal volgens een bepaald plan opgesteld.

4. Ingevolge het schrijven van den Gouvernements Secretaris ddo 17 Augustus 1893 No. 2109 is de rangregeling van burgerlijke en militaire Landsdienaren bij officieele feesten en plechtigheden aan de Javaansche hoven overgelaten aan het beleid der betrokken residenten.

5. Bij bedoelde rangregeling wordt zooveel mogelijk gevolgd de bij Bijblad No. 6993 vastgestelde Algemeene beginselen voor de regeling der préséance van Landsdienaren bij ceremonieele en feestelijke aangelegenheden, een officieel karakter dragende.

6. Ten 10 ure v.m. precies wordt de Resident door den Gewestelijk Secretaris en den Translateur in de troonzaal binnengeleid. ZHEdG. stelt zich op vóór den troon met het front naar het Oosten.

7. Daarna nemen achtereenvolgens het woord:

1. de Plaatselijk Militaire Commandant;
2. Pangeran Adipati Hangabehi, bij ontstentenis van den Kroonprins, namens Zijne Hoogheid den Sultan;
3. het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis;
4. de Assistent-Resident van Djokjakarta (Hoofd van plaatselijk bestuur) namens ambtenaren en burgerij;
5. de Rijksbestuurder;
6. de Voorzitter van de Vorstenlandsche Landbouw Vereeniging dan wel de Voorzitter der afdeling Djokjakarta dier vereeniging, namens de beheerders der ondernemingen, om den Resident, als Regeeringsvertegenwoordiger, hunne gelukwensen en betuigingen van hulde voor- en verknochtheid aan Hare Majesteit de Koningin aan te bieden.
7. De Resident beantwoordt de toespraken, waarna, nadat door den Gewestelijk Secretaris mededeeling is gedaan van Regeerings-besluiten, betreffende onderscheidingen, welke aan personen binnen het gewest Djokjakarta zijn verleend, het Openbaar Gehoor wordt opgeheven middels een buiging van den Resident, die zich naar de achtergalerij terugtrekt.

V. Avondfeest ten Residentiehuize

1. Ter eere van den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin wordt ten Residentiehuize, ingevolge artikel 4 van het Reglement (Bijblad No. 9567), een feest gegeven, hetwelk (vergl. het voor de gewesten Soerakarta en Djokjakarta geldend Gouvernementsbesluit van 12 Augustus 1924 No. 3), ingevolge den wensch der Regeering, in afwijking met vorige jaren, met ingang van het jaar 1924 bekort wordt. Daarbij zal plaats hebben een bedojodansuitvoering, door Zijne Hoogheid den Sultan speciaal voor deze gelegenheid aangeboden.

De gasten worden verwacht in groot ambtscostuum, groot tenue, rok met witte das, dan wel in eene daarmede overeenkomende kleeding.

2. Twee dagen te voren, ten 10 ure des vóórmiddags, wordt Zijne Hoogheid de Sultan namens den Resident, door den Assistent-Resident van Djokjakarta en den Translateur, gekleed in wit dienstuniform, uitgenooigd, om bovenbedoeld avondfeest ten Residentiehuize te willen bijwonen.

3. Op den dag van het feest, des namiddags 5 ure, moeten de ceremoniemeesters, bestaande uit Bestuursambtenaren van het gewest, den Translateur, 2 officieren van het garnizoen, 2 pangerans van den Kraton en 1 pangeran van Pakoe Alaman ten Residentiehuize aanwezig zijn.

4. Het feest begint ten 5½ ure des namiddags. De bezoekers rijden het Residentie-erf binnen door den zij-ingang aan de Noordzijde.

5. Onmiddellijk na aankomst wordt den gasten koffie en gebak gepresenteerd.

6. Ten 5½ ure n.m. moet de Assistent-Resident van Djokjakarta, gekleed in groot ambtscostuum, in den Kraton zijn, ten einde Zijne Hoogheid den Sultan af te halen en naar het Residentiehuis te vergezellen.

7. Bij het rijden naar het Residentiehuis neemt genoemde ambtenaar plaats links van Zijne Hoogheid den Sultan in het staatsierijtuig „Kijahi Garoedo Jekso.”

8. Ten ongeveer 5½ uur n.m. komt het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis en rijdt het Residentie-erf binnen door den hoofdingang. Bij het passeeren van het fort wordt ter eere van genoemden Zelfbestuurder een saluut van 9 schoten uit het geschut van het fort gegeven (vide lid 2 van artikel 3 van Staatsblad 1913 No. 307).

9. Ten 6 ure n.m. komt Zijne Hoogheid de Sultan, gezeten in het staatsierijtuig „Kijahi Garoedo Jekso”, vergezeld van den Assistent-Resident van Djokjakarta en 's Sultans Kapitein-Adjutant, voorafgegaan door een stoet van Sultanstroepen en dienaren en geëscorteerd door een militair geleide te paard, in groot tenue, onder commando van den Ritmeester.

10. De stoet rijdt het Residentie-erf door den hoofdingang, links houdend, binnen en passeert in zijn geheel het Residentiehuis.

11. Bij het passeeren van het fort wordt uit het geschut een saluut van 13 schoten ter eere van Zijne Hoogheid den Sultan gelost (vide lid 2 van artikel 3 van Staatsblad 1913 No. 307).

12. De Sultan wordt door den Resident aan de trap begroet en begeeft zich na een complimenteering aan de in de voorgaanderij aanwezige gasten middels eene algemeene buiging, gearmd met den Resident, naar den troon. Staande voor dezen troon ontvangen de Sultan en de Resident de begroeting der gasten.

13. Na afloop van de begroeting wordt koffie geserveerd voor Zijne Hoogheid den Sultan, den Resident, den Assistent-Resident van Djokjakarta en den Kapitein-Adjutant van Zijne Hoogheid, waarop wordt overgegaan tot de „doedoek staatsie”.

14. De Sultan en de Resident nemen, onderscheidenlijk rechts en links, op den troon plaats. Onmiddellijk rechts achter den Sultan zijn de dragers der ampilans (Rijkssieraden) van Zijne Hoogheid gezeten.

15. Links van den troon, dus aan de Noordzijde, nemen plaats het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, de Plaatselijk Militaire Commandant, de Rijksbestuur, de Assistent-Residenten, het Hoofd van het Centraal Waterschapskantoor voor de Vorstenlanden, de Voorzitter der Vorstenlandsche Landbouw Vereeniging, de Voorzitter der afdeeling Djokja der vereeniging. Rechts van den troon (aan de Zuidzijde) de Pangerans van den Kraton.

16. Circa ten 6 $\frac{1}{2}$ ure n.m. worden, nadat champagne is geserveerd, de volgende toasten (condities) ingesteld, n.l. de Nos 1, 2, 3, 4, en 6 door den Resident en de 5e conditie door den Sultan:

1. (staande) De geboortedag van Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.
2. (staande) Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.
3. (staande) Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië.
4. Zijne Hoogheid de Sultan Hamengkoe Boewono VIII, Groot Officier der Orde van Oranje Nassau met Zilveren ster, Grootkruis der Mecklenburgsche Huisorde van de Wendische Kroon, Generaal-Majoor bij het Leger van Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.
5. De Heer L. F. Dingemans, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Resident van Djokjakarta.

6. Pangeran Adipati Ario Pakoe Alam, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis.

17. Na afloop der condities wordt de gamelan van den Sultan in de voorgalerij nabij de drie toegangsdeuren opgesteld. De dalang en het vrouwenkoor (pasindèns) nemen plaats in de troonzaal, vlak ten Westen der toegangsdeuren.

18. Dadelijk daarop geven de Bedojo's, voor wie een der kamers aan de Zuidzijde van het Residentiehuis als kleed- tevens eetkamer wordt gereserveerd, eene dansuitvoering.

19. De bedojodans duurt drie kwartier, waarna, nadat de gamelan van de voorgalerij is verwijderd, en de bedojo's zich in de voor haar bestemde kamer hebben teruggetrokken, de „doedoek staatsie” wordt opgeheven en aan de gasten de gelegenheid wordt geboden met den Sultan en de Residentsfamilie te converseeren en een koelen drank te gebruiken.

20. Nadat ten circa half negen ure zijne Hoogheid de Sultan den Resident Zijn wensch te kennen heeft gegeven om naar huis te gaan, wordt wederom „doedoek staatsie” gedurende een oogenblik gehouden, op dezelfde wijze als bij den aanvang van het feest, waarna Zijne Hoogheid de Sultan van den Resident afscheid neemt.

24. Aan den arm van den Resident wordt de Sultan uitgeleide gedaan tot aan de trap van het Residentiehuis. Verder wordt Zijne Hoogheid door den Assistent-Resident van Djokjakarta vergezeld tot aan den Kraton.

25. Na dat vertrek van den Sultan neemt het overige gezelschap van den Resident en echtgenoot afscheid.

(Behoort bij de regeling in zake het Ceremonieel).

**Opstelling van de bezoekers van het Openbaar gehoor in de Troonzaal van
het Residentiehuis te Djokjakarta, bij gelegenheid der herdenking
van den geboortedag van Hare Majesteit de Koningin
der Nederlanden op 1 September 1924.**

Troon.

×

Resident.

×

Plaatselijk Mil. Commt.

×

Volksraad

×

Justitie.

×

Officiëren

×

B. B. + Politie

×

Pangerans

P. A. Hangabehi

×

Hfd. P. A. Huis

×

×

Onderwijs en Eeredienst

×

Landbouw, Nijverheid
en Handel

×

B. O. W.

×

Rijksbestuurder

×

beheerders
onderne-
mingen

burgerij

×

×

×

Regenten

burgerij

×

×

×

×

Gouv. Bedrijven

×

Financiën

Viering van het Koninginnefeest te Djocja op 1 September 1924.

(Uittreksel uit de *Mataram* van 2 September 1924, avondblad).

31 Augustus. Waar het Zondag was en geen officieele viering dien dag plaats had, werd slechts een plechtige dienst in de Protestantsche en Katholieke Kerk gehouden, terwijl in de Gereformeerde Kerk ds. Bakker optrad. In eerstgenoemde kerken werd de dienst door tal van ambtenaren bijgewoond.

1 September. In den morgen te half acht de parade op den aloon-aloon, waaraan door het geheele garnizoen Djokja werd deelgenomen, terwijl ook de speciale diensten tegenwoordig waren.

Er was van de zijde der burgerij meerdere belangstelling dan gewoonlijk. Voorts waren de Resident van Djokja met de verschillende ambtenaren aanwezig, alsmede alle Pangerans van den Kraton.

De troepen werden gecommandeerd door kapitein van der Sterren, en geinspecteerd door Overste Draaijer en den Resident

Het Openbaar Gehoor.

Te tien uur had het Openbaar Gehoor ten Residentiehuize plaats op de gebruikelijke wijze.

Er werd gesproken door Overste Draaijer, plaatselijk militair commandant van Djokja, ongeveer op de volgende wijze:

„Op dezen voor ons, Nederlanders, nationalen feestdag bij uitnemendheid, is het ieder oprecht Vaderlander een behoefte uiting te geven aan de gevoelens van eerbied en liefde jegens onze Vorstin. In Nederland luiden thans de klokken, de muziek speelt overal en het volk jubelt ter eere van Hare Majesteit de Koningin. Ofschoon ver van Holland verwijderd, is ook hier een ieder, wien Neerlands Bloed door de ad'ren vloeit, in de gelegenheid te doen blijken van de gevoelens, welke hem op dezen dag bezielen. Mijnheer de Resident van Djokja, namens het garnizoen Djokja roep ik Uwe tusschenkomst in tot het overbrengen van de eerbiedige hulde en verknochtheid aan H. M. de Koningin en Hoogstderzelver Vorstelijk Huis van dit gedeelte van Haar Koloniaal Leger.”

Dan sprak Pangeran Hangabehi namens Z. H. den Sultan van Djokjakarta en de Djokjasche Pangerans, daarna Prins Pakoe-Alam, Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, de Assistent-Resident van Djokjakarta, namens de ambtenaren van Djokja en de burgerij, de heer Bousquet als Voorzitter van de afd. Djokja van de Vorstenlandsche Landbouw-Vereeniging en ten slotte Pangeran Danoeredjo, Rijksbestuurder van Djokja.

In antwoord hierop sprak Resident Dingemans de volgende reden uit:

Werd te dezer plaatse, op den 31sten Augustus van het vorige jaar, de verjaardag tevens het 25-jarig Regeeringsjubileum van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina plechtig herdacht, thans zijt gij allen hier vereenigd om, ter eere van den 44sten verjaardag van de Koningin der Nederlanden, ten overstaan van mij, als Harer Majesteits vertegenwoordiger in dit gewest, Uw eerbied en verknochtheid te betuigen aan het roemrijk en ons zoo dierbaar Huis van Oranje.

De heilwenschen, zoo juist uitgesproken door U, mijnheer de militaire commandant, mede namens de officieren van het garnizoen te Djokjakarta,

door U, Pangeran Adipati Hangabehi, mede namens Z. H. de Sultan en de Pangerans van het Djokjakartasche Hof,

door U, Pangeran Adipati Ario Pakoe-Alam, mede namens Uw Huis,

door U, mijnheer het Hoofd van plaatselijk bestuur, mede namens de ingezetenen van Djokjakarta,

door U, Pangeran Ario Adipati Danoeredjo, Rijksbestuurder van Djokjakarta mede namens alle Regenten,

zullen door mij aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal worden overgebracht met het eerbiedig verzoek ze verder aan Hare Majesteit te willen aanbieden.

Zonder eene opsomming te geven der belangrijke feiten en verbeteringen, welke sedert Hare Majesteits vorigen verjaardag, ook in de beide Zelfbestuursgebieden van dit gewest op allerlei gebied hebben plaats gehad, moge ik mij er toe bepalen in hoofdzaak slechts dit met dankbaarheid te getuigen, dat Nederland en de beide Indiën ook in het afgelopen levenstijdvak der Hooge Landsvrouwe gelukkig gespaard zijn gebleven voor oorlogen en andere ellenden, al gevoelt men nog over de geheele wereld-het kan voorloopig eenmaal niet anders-nog steeds ten eerste den druk der financieele gevolgen van den afgelopen vreeselijken wereldoorlog.

Nog steeds zijn helaas de malaise en de werkeloosheid ook hier te lande niet tot staan gebracht kunnen worden, ofschoon er gaandeweg eenige verbetering in dien toestand valt te constateeren.

In dit verband, rust op de gemeenschap de moreele plicht om den nood van behoeftigen, onder wie zieken en gebrekkingen, mede te helpen lenigen, in welk opzicht in dit gewest, dank zij vele milde handen, mooi sociaal werk wordt verricht.

Intusschen is de band tusschen onze Oranje-vorstin en hare geregeerden, onder wie ook de beide Zelfbesturen in dit gewest, weer gebleken van den meest hechten aard te zijn.

Onder Gods hoede heeft Hare Majesteit fier en trouw aan de spits der Regeering gestaan.

Haar oprecht en krachtig geloof. Hare rechtvaardigheid, Haar buitengewoon groote en gezonde durf, Haar wijs beleid, maakten dat, gesteund door Hare Hooge Raadgevers en de Staten-Generaal en door de Hooge Regeering hier te lande, het Schip van Staat steeds de juiste koers is blijven volgen.

Zelf het kwade mijdende en verfoeiende en het goede willende, doch ook doende, met een buitengewoon groot plichtsbef, is Hare Majesteit ook als karaktervolle Vrouw voor ons allen een schitterend voorbeeld.

Niet alleen op hen, die belast zijn met de Regeerings-of Bestuurstaak, doch ook op alle andere takken van dienst, op de leiders in den Handel en Cultures, ja op een ieder, hoog en laag, welke roeping hij ook in dit leven heeft te vervullen, rust als mensch — en het moet tevens zijn met blijmoedigheid, — de moreele plicht, gelijk kinderen van een en hetzelfde gezin, dat schitterend voorbeeld van Koningin Wilhelmina te volgen en mede te helpen om alle kwaad, alle ondeugden, die wij als het ware dagelijks om ons heen zien, ondeugden, welke tot verderf van een volk kunnen leiden, en waaraan wij al dan niet rechtstreeks debet zijn, te bestrijden door in de eerste plaats zelf een waardig en krachtig voorbeeld te geven.

Mijne heeren, ik wil eindigen met de bede dat Gods rijke zegen op Koningin Wilhelmina, onze dierbare Vorstin, moge blijven rusten, tot heil van Haar Zelf en van het Vorstelijk Huis, alsmede tot heil van de door haar geregeerde gebieden en van Hare talrijke aan het Huis van Oranje verknochte onderdanen.

Voor ditmaal was daarmede de plechtigheid niet afgelopen. De gewestelijk secretaris deed voorlezing van het telegram van Buitenzorg, waarin werd mededeeling gedaan van de benoeming van resident Dingemans tot ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw en van dr. Offringa, geneesheer-directeur van het Petronella-Hospitaal tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. De resident wenschte dr. Offringa geluk met deze onderscheiding en had daarop zelf de gelukwensen in ontvangst te nemen van alle aanwezigen, waarbij Overste Draaier met de officieren van het garnizoen voorging.

Dan was de plechtigheid van het Openbaar Gehoor inderdaad beëindigd en verlieten de aanwezigen het Residentiehuis, om daar vrijwel alle weer de middaguren in terug te keeren voor het avondfeest, waarvoor ditmaal een beperkte introductie was uitgegeven.

Onder kanongebulder reed Maandagmiddag om ongeveer half zes de stoet van Z. H. den Sultan, voorafgegaan en gevolgd door een cavalerie-escorte, de verschillende regenten in ambts-gewaad en lagere ambtenaren, benevens in kleurige kleedij uitgedoste afdeelingen Sultanstroepen bewapend met speren dan wel schild en sabel, het erf op van de Residentswoning, waarvoor dichte drommen van toeschouwers zich al vroeg verdrongen om niets van het waarlijk imposante schouwspel te missen.

Toen de door acht paarden getrokken gouden koets, waarin Z.H., die in generaalsuniform gekleed was, met diens adjudanten en het hoofd van plaatselijk bestuur had plaats genomen, langzaam het erf opreed, liet het muziekcors van den Kraton het Wilhelmus hooren.

In de voorgalerij hadden zich reeds Resident Dingemans met de talrijke genoodigden uit de militaire, ambtelijke en burgerwereld, ter ontvangst opgesteld. Na de gebruikelijke begroeting, schreed de Sultan aan den arm van onzen resident op plechtige wijze naar de groote ontvangstaal, waarna de aanwezigen in de gelegenheid werden gesteld om den Sultan en mevrouw Dingemans te begroeten.

Treffend was het keurige en toch ongedwongen karakter, dat dit ceremonieel droeg. Op bepaald beminlijke wijze ontvingen resident en mevrouw Dingemans met den Sultan de gasten, die zich na deze plechtigheid in de overige zalen en galerijen der ruime residentswoning verspreidden.

Op het voorerf zat het talrijke gevolg, afdeelingsgewijs en te herkennen aan de verschillend gekleurde baadjes, gehurkt, in rustige afwachting totdat van hunne diensten weer gebruik zou worden gemaakt.

Intusschen werd voortgang gemaakt met het officieele gedeelte van den ontvangavond. Nadat de eerewijn was rondgegaan, bracht Resident Dingemans allereerst een heilwensch uit op den verjaardag van H. M. de Koningin en vervolgens op Hare Majesteit zelve, welke beide condities staande aangehoord en gevolgd werden door het Wilhelmus in de oude toonzetting.

Hierna volgde nog een viertal condities, twee van den Resident onderscheidelijk een op

Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal en een op den Sultan, een van den Sultan op den Resident en ten slotte van den Resident op het hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, welke condities zittende werden aangehoord, terwijl het Muziekcorps telkens fanfares liet hooren.

Vervolgens voerden negen bedojo's een dans uit, met gamelanbegeleiding, aangeboden door Z. H. den Sultan, welke beleefdheid door de gasten zeer op prijs werd gesteld.

En hiermede was het officieele karakter der receptie ten einde gebracht, waarna Resident en Sultan zich met verschillende aanwezigen onderhielden tot bij negenen, toen het sein tot vertrek van den Sultan werd gegeven, de cavalerie met de andere escorte-troepen zich weer opstelden en de gouden koets opnieuw voorreed.

Onder de klanken van het Wilhelmus steeg de Sultan in de karos, waarna de stoet zich in beweging zette en het residentserf afreed.

Spoedig hierna zegden ook de andere gasten Mevrouw en resident Dingemans dank voor den aangeboden feestavond en reden de auto's voor om een ieder huiswaarts te brengen.

Zoo heeft Djokja waardig feest gevierd ter eere van Hare Majesteit's 44en verjaardag.

16 VERSLAG

van de plechtigheid, in zake de aanbieding, op 15 Juli 1924, te Djokjakarta,
van de tegengeschenken van H. M. de Koningin (overgenomen
uit het dagblad MATARAM van 5 Juli 1924, avondblad)

Ter uitreiking van de contra-geschenken van Hare Majesteit de Koningin begaf zich hedenmorgen te 10 uur de Resident van Djokjakarta in groot-ambtsgewaad, vergezeld van den plaatselijk militairen commandant, het hoofd van plaatselijk bestuur, den Assistent-Resident ter beschikking, de beide Controleurs, den gewestelijk Secretaris, den translateur, een viertal Officiëren van het garnizoen, den majoor der Chineezers en de beide luitenants der Chineezers, het hoofd der politie van Djokja en eenige persvertegenwoordigers naar den Kraton, nadat tevoren de geschenken door eenige Kraton-dienaren van het Residentiehuis waren afgehaald.

Aan den Kraton aangekomen, waar de verschillende regenten in groot ambtsgewaad waren opgesteld, begaf het gezelschap zich naar den Bangsal Kentjono, onderweg de Pangerans passeerend, die daar ter begroeting aanwezig waren.

In de Bangsal Kentjono wachtte Z.H. de Sultan reeds het gezelschap op en, na een begroeting van den Resident, werd plaats genomen.

Resident Dingemans verzocht na een wijle den gewestelijk Secretaris het volgende voor te lezen:

Bij het schrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris dd. 2 Juli 1924 No. 170/III AI is den Resident van Djokjakarta medegedeeld dat, op last van den Gouverneur-Generaal, aan ZHEdG. is toegezonden eene kist, inhoudende eenige door tusschenkomst van den Minister van Koloniën van Hare Majesteit de Koningin ontvangen geschenken(*), welke door Hare Majesteit zijn bestemd als tegengeschenken voor de door den Sultan van Djokjakarta en het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis en door Ratoe Kentjono, Weduwe van Sultan Hamengkoeboewono VII, Ratoe Sasi, tante van den tegenwoordigen Sultan, en Ratoe Ajoe, echtgenoot van den Rijksbestuurder van Djokjakarta, bij gelegenheid van Hoogstdezelfver 25-jarig Regeeringsjubileum aangeboden huldeblijken, zoomede een tweetal oorkonden, bevattende dankbetuigingen voor de door den Rijksbestuurder van Djokjakarta, gezamenlijk met andere ambtenaren van het Sultanaat en de Pangerans te Djokjakarta bij dezelfde gelegenheid aan Hare Majesteit aangeboden geschenken.

Bij dat zelfde schrijven werd de Resident van Djokjakarta door Zijne Excellentie uitgenoodigd de uitreiking dezer geschenken en oorkonden, welke nader zijn omschreven in de bij dat schrijven gevoegde opgave, op plechtige wijze te doen geschieden.

Nadat de translateur dit in de Javaansche taal had overgebracht, werd het geschenk aan Z.H. den Sultan voorgebracht en wendde Resident Dingemans zich tot Z.H. met de volgende toespraak:

Toe an Sultan,

Dengan girang hati disini saja akan mendjalanken perentahnja jang Dipertoewan Besar Gouverneur-Generaal, jaitoe menerimaken barang-barang hadiah dan doewa helei soerat peringatan (oorkonde), jang dikeroeniaken oleh Seri Baginda Maha Radja Poetri kapada Toe an Sultan, Ratoe Kentjono, Ratoe Sasi, Ratoe Ajoe, Pangeran-Pangeran dan Rijksbestuurder dengan lain-lain pegawei Kasultanan, jaitoe akan membales tanda-tanda kasetiaan, jang telah dihoendjoeken kahadlirat Seri Baginda Maha Radja Poetri pada waktue Seri Baginda itoe tetep 25 tahoen lamanja memegang paprentahan Keradjaan Nederland dengan djadjahannja.

Oleh karena itoe saja atoerken slamat kepada Toe an Sultan, telah terima anoegeraha itoe dan saja harep moedah-moedahan Toe an Sultan masih lama makei hadiah Seri Baginda itoe djoega adanja.

De Hollandsche vertaling hiervan is:

Met groot genoegen voldoe ik hier aan de opdracht van Z. Exc. den Gouverneur-Generaal om de verschillende tegengeschenken en oorkonden te overhandigen, door Hare Majesteit geschonken aan Uwe Hoogheid, Ratoe Kentjono, Ratoe Sasi, Ratoe Ajoe, de Pangerans en den Rijksbestuurder met de Sultanaatsambtenaren. Dit tegengescchenk is een blijk van wederzijdsch vertrouwen en vriendschap, H. M. bij haar 25-jarig jubileum ten deel gevallen.

(*) Vide de aan dit verslag gehechte opgave.

Daarbij overhandigde de Resident aan Z. H. den Sultan het schitterend geschenk, bestaande in een prachtsabel, kromzwaard, in zwaarvergulde scheede, een en ander in een mahoniehouten cassette, bekleed met oranje fluweel en de scheede van de sabel voorzien van het inschrift: „Koningin Wilhelmina aan Sultan Hamengkoe Boewono VIII 1923”.

Z. H. de Sultan staarde vol bewondering naar het bijzonder mooie zwaard en dankte den Resident met een handdruk voor de overhandiging van dit schitterend geschenk.

Dan wendde de Resident zich tot Pangeran Mangkoekoesoemo, tot wien hij het volgende sprak:

„Saja minta Pangeran atoerkan hadiah dari Seri Baginda Maha Radja Poetri ini kapada Pangeran poenja iboe. Ratoe Kentjono dan saja minta Pangeran sampeiken saja poenja poedjian slamet dan banjak tabe kapada Ratoe Kentjono”; (een verzoek aan den Pangeran om aan zijne moeder, de Ratoe Kentjono, het tegengeschenk te willen overhandigen, met de gelukwensen en beste groeten van den Resident).

De Resident overhandigde dan aan den Pangeran een sierlijk gouden doosje met diamant en emaille, het doosje met het inschrift: „Koningin Wilhelmina aan Ratoe Kentjono, 31-VIII-1923”.

Vervolgens verzocht de Resident Pangeran Adipati Hangabehi voor te komen, tot wien hij sprak: Di sini saja terimaken kapada Pangeran sebagai wakilnja lain-lain pangeran-pangeran di Djokjakarta. Saja memberikan slamet kapada semoewa pangeran-pangeran soedah terima anoegeraha Radja ini”.

Aan Pangeran Beij werd daarop een keurig uitgevoerde oorkonde overhandigd.

Dan begaf het gezelschap zich met den Sultan naar de Prabajaksa, waar de Resident tot Ratoe Sasi sprak: Seri Baginda Maha Radja Poetri soedah berkenan memberikan hadiah kapada Ratoe saboeah kantong mas boewat membales tanda kasetiaan, jang soedah Ratoe hoendjoeken kahadepan Seri Baginda Maha Radja Poetri waktoe tetep 25 tahoen memegang paprentahan keradjaan. Inilah hadiah itoe, harep Ratoe terima, dan saja memberikan slamet”.

(Het heeft Hare Majesteit behaagd U een tegengeschenk aan te bieden, nl. een gouden beursje met inscriptie als blijk van wederzijdsch vriendschap, welke Gij hebt getoond bij het 25-jarig regeerings-jubileum.)

Vervolgens tot Ratoe Ajoe: „Begitoe djoega Ratoe Ajoe, terima hadiah dari Baginda Maha Radja, perkakas mendjaroem dari emas di dalem doos dari gading. Slamet Ratoe!”

Dit geschenk bestond uit een keurig gouden naaigarnituur in ivoren doos, eveneens een inschrift dragend: Koningin Wilhelmina aan Ratoe Ajoe, met den datum.

Dan weer terugkeerend naar de Bangsal Kentjono, sprak de Resident tot den Rijksbestuurder: Kapan hari, pada waktoe Seri Baginda Maha Radja Poetri tetep 25 tahoen bertachta keradjaan, Pangeran dan lain-lain pegawei Kasultanan semoewa telah mengoendjoeken tanda kesetiaan. Sekarang Seri Baginda Maha Radja Poetri berkenan membales perhoendjoekan itoe jaini roepa sepoetjoek soerat oorkonde.

Saja memberikan slamet kapada Pangeran dan djoega semoea ambtenaar Kasultanan lain-lainnja soedah terima anoegeraha Radja ini.”

(Vertaald: Toen H. M. de Koningin Haar regeeringsjubileum vierde, hebt Gij en de andere Sultans-ambtenaren Harer Majesteit blijken gegeven van trouw. Het behaagt Hare Majesteit thans U en Uwe ondergeschikten daarvoor eene oorkonde aan te bieden. Ook U mijne gelukwensen).

De oorkonde was een dankbetuiging, gecalligrapheerd in vergulde letters op perkament, voorzien van de handteekening van Hare Majesteit.

Daarmede was de aanbieding der geschenken geëindigd, werd een glas champagne geschonken en nam Z. H. de Sultan het woord met het volgende:

Toean Resident,

Besar rasa hati saja terima hadiah dari Seri Baginda Maha Radja Poetri, jang akan saja peringati saja poendi² dan saja djoendjoeng selama lamanja.

Tida lain saja minta perteloengannja Toean Resident akan mengatoerken saja poenja terima kasih diperbanjak banjak kahadepan Seri Baginda Maha Radja Poetri lantaran Kandjeng Toean Besar Gouverneur-Generaal.

Toean Resident, toean-toean semoea, saja minta bersama-sama dengan saja minoem slametnja Hare Majesteit onze Koningin Wilhelmina.

(De Sultan verklaarde zich zeer geveleid te gevoelen met het geschenk van Hare Majesteit, bood eerbiedig zijn grooten dank aan en verklaarde het geschenk steeds in hoogen waarde te zullen houden, Z. H. verzocht den Resident zijn groote erkentelijkheid te willen betuigen aan H. M. de Koningin, via den Gouverneur-Generaal. „Mijnheer de Resident en geachte aanwezigen, ik verzoek U met mij samen te drinken op de gezondheid van Hare Majesteit onze Koningin Wilhelmina”.)

De Kratonmuziek viel in met het Wilhelmus, dat door alle aanwezigen staande werd aangehoord. Te meer ontroerde dit waar Z.H. den Sultan zijn Maleische rede besloot met ons Hollandsch: „Hare Majesteit onze Koningin Wilhelmina.”

Kort daarop werd afscheid genomen en teruggereden naar het Residentiehuis, van waar een kwartier later vertrokken werd naar den Dalem van Prins Pakoe-Alam, waar het gezelschap werd opgewacht door den Prins met zijne ambtenaren.

Nadat allen hadden plaats genomen, verzocht de Resident voorlezing der stukken in het Hollandsch en in het Javaansch, waarna de Resident met een korte Hollandsche toespraak aan Prins Pakoe-Alam aanbood een portret van Hare Majesteit, voorzien van Harer Majesteits handteekening, het portret gevat in gewerkten zilveren lijst en gesloten in een fraaie cassette. De lijst was eveneens voorzien van een opschrift.

Nadat ook hier de champagne was rondgegaan, nam prins Pakoe-Alam het woord om in het Javaansch uiting te geven aan zijn grooten dank: „Woorden zijn niet bij machte, aldus ongeveer Prins Pakoe-Alam, om mijn dankbaarheid uit te drukken voor het geschenk, dat mij van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina is ten deel gevallen. Ik zal dat geschenk steeds als een aandenken bewaren tot mijn nageslacht, als een blijk van toegenegenheid tot mijn Huis. Ik verzoek U beleefd Resident, mijn eerbiedigen dank te willen neerleggen aan de voeten van onze geëerbiedigde Koningin. Ik spreek hierbij den wensch uit dat Hare Majesteit en Haar Doorluchtig Huis een lang leven moge zijn beschoren en in het bijzonder Hare Majesteit een voorspoedig bestuur over Haar Rijk en Hare Gebieden, zoowel in de Oost als in de West.

Prins Pakoe-Alam verzocht dan ook een glas te willen ledigen op de gezondheid van onze geëerbiedigde Koningin, wat, na het hooren van het Wilhelmus van de Bataljonsmuziek, geschiedde.

Kort daarop werd de terugtocht naar het Residentiehuis aanvaard, waar, door het gezelschap van den Resident werd afscheid genomen. Het was juist twaalf uur.

**Opgave van tegengeschenken en oorkonden door H.M. de Koningin bestemd
voor Lands grooten en andere personen in Nederlandsch-Indië, die
ter gelegenheid van Hoogst-Derzelver Regeeringsjubileum
in 1923 een huldeblijk hebben aangeboden.**

A. Tegengeschenken.

1) Sultan van Jogjakarta	Prachtsabel (kromzwaard) in zwaar-vergulde
scheede: een en ander in mahoniehouten cas-
sette, bekleed met oranje fluweel.
Inscript op scheede: Koningin Wilhelmina aan
Sultan Hamengkoe Boewono VIII. 1923.
2) Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis	Onderteekend portret van H. M. de Koningin
in zilveren lijst.
Inscript op de lijst: Koningin Wilhelmina aan
P. A. A. Pakoe Alam. 31-VIII-1923.
3) Ratoe Kentjono, weduwe van Sultan Ha-
mengkoe Boewono VII te Jogjakarta.	Gouden doosje met diamant en emaille.
Inscript: Koningin Wilhemina aan Ratoe Ken-
tjono. 31-VIII-1923.
4) Ratoe Sasi, tante van den tegenwoordigen
Sultan H. B. VIII te Jogjakarta.	Gouden beursje.
Inscript: Koningin Wilhelmina aan Ratoe Sasi.
31-VIII-1923.
5) Ratoe Ajoe, echtgenoot van den Rijks-
bestuurder van Jogjakarta.	Gouden naaigarniture in ivooren doos.
Inscript: Koningin Wilhelmina aan Ratoe Ajoe.
31-VIII-1923.

B. Oorkonden.

6) Rijksbestuurder van Jogjakarta, gezamenlijk
met andere ambtenaren van het Sultanaat.	Dankbetuiging, gecalligrapheerd in vergulde
letters op perkament, voorzien van Harer
Majesteits handtekening.
7) Pangerans te Jogjakarta.	Dankbetuiging, gecalligrapheerd in vergulde
letters op perkament, voorzien van Harer
Majesteits handtekening.
-

17 DE VIERING van den geboortedag van Z. H. den Sultan van Djokjakarta.

De wijze van viering van 's Sultansgeboortedag is niet geregeld bij eene van Zelfbestuurswege uitgevaardigde verordening, doch geschiedt die viering overeenkomstig de bestaande traditie.

Eenige dagen voor de plechtigheid doet de Sultan den Rijksbestuurder een bevelschrift toekomen, waarbij dezen wordt opgedragen een en ander in verband met de viering van dit feest volgens de adat te regelen en om zulks ter kennis te brengen van den Resident.

Ter bijwoning van deze vóórmiddagsche plechtigheid wordt de Resident, behalve door het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis en de daartoe behoorende pangerans, ook vergezeld door de daarvoor bij Gouvernementsbesluit aangewezen ambtenaren en officieren.

De avond, na die plechtigheid, wordt in den Kraton eene receptie dan wel een gala-bal gegeven.

N. B. De officieele viering van den zoogenaamden „Kroondag”, den dag, waarop de Sultan als zoodanig optrad, heeft te Djokjakarta niet meer plaats.

Geficht op den Aloon-Aloon, de Waringinboomen, op den achtergrond de Kraton Djokja.

18 CEREMONIEEL

**in acht genomen door de ambtenaren, officieren en particuliere personen in het
gewest Djokjakarta, die in het Jaar 1924 de GAREBEGS Poewasa,
Besar en Moeloed in den Kraton (het Vorstenverblijf)
van den Sultan te Djokjakarta bijwoonden.**

1. 9 u 30 v.m. De tot de bijwoning door den Resident van Djokjakarta uitgenoodigden (zonder hunne dames) verzamelen zich (in ambtsgewaad of „rok”) in de voorgalerij van het Residentiehuis.

2. Onder de genoodigden bevindt zich de Rijksbestuurder (Danoeredjo) die, na den Resident te hebben gecompimenteerd, het Residentiehuis verlaat en zich naar de zg. „pagelaran” op het terrein van den Kraton begeeft.

3. 9 u 45 v. m. Komst in de voorgalerij van het Residentiehuis van twee gezanten („gandeks”, t.w. boepati's anom), die den Resident de groeten van den Sultan overbrengen, daarbij mededeelende, dat in den Kraton alles gereed is om den Resident, met gevolg, te ontvangen.

4. Nadat de Resident de „gandeks” heeft bedankt voor de mededeeling en hun heeft verzocht wel zijne groeten aan den Sultan te willen overbrengen en dezen de komst van den Resident en diens gevolg, in den Kraton, aan te kondigen, gaan zij naar den Kraton terug.

5. 9 u 55 v.m. Vertrek van den Resident naar den Kraton, vergezeld van de genoodigden

6. De stoet neemt de volgende volgorde in acht:

1. In het eerste rijtuig (auto van den Resident) nemen plaats: deze Gewestelijke bestuurder, vergezeld, links van zich, van den Plaatselijk Militairen Commandant.

2. In het tweede rijtuig (auto) neemt plaats het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis.

3. In het derde rijtuig (auto) de Assistent-Resident van Djokjakarta.

4. In de overige rijtuigen (auto's) nemen plaats de verdere genoodigden.

7. Het gezelschap stapt af vóór de trap van de zgn. „Sitihinggil” op het Kratonterrein.

8. Nadat allen (boven de trap) verzameld zijn, gaat de Resident, met gevolg, naar de zgn. „Bangsal Kentjono” in het eigenlijk Vorstenverblijf.

9. Na de poort Kemandoengan te zijn doorgestaan, wordt op het Srimengantiplein de Resident met gevolg ontvangen door Pangeran Adipati Hangabei (den hoogsten in rang zijnden pangeran bij ontstentenis van een Kroonprins) benevens de overige pangerans, die zich aan de Westzijde onder de „Bangsal Srimanganti” opstellen.

10. Na de gebruikelijke begroeting zet de Resident, gearmd met eerstgenoemden pangeran, links van zich, gevolgd door het overige gezelschap, zijn tocht voort naar evenbedoelde „Bangsal Kentjono”, waar de Sultan den Resident en het overige gezelschap ontvangt, waarna daar een oogenblik wordt gezeten.

11. Op een wenk van den Sultan verlaat Pangeran Adipati Hangabei de „Bangsal Kentjono” en begeeft zich, gearmd met den Assistent-Resident van Djokjakarta, naar de voornoemde „Sitihinggil”

12. Onmiddellijk daarna begeeft zich ook de Sultan, aan den arm van den Resident, naar de Sitihinggil, waar het gezelschap op in rijen geplaatste stoelen plaats neemt, de Resident en de Sultan echter afzonderlijk op verheven zitplaatsen.

13. 10 u 20 v.m. Nadat het gezelschap heeft plaats genomen, begint het defileeren (in paradepas) der Sultanstroepen (pradjoerits), die zich naar de noorder-aloon-aloon (het plein vóór het Vorstenverblijf) begeven, waarna de „goenoengans” (offerandes) voorbijgedragen worden, welke verder naar de moskee op de aloon-aloon worden gebracht.

14. Terwijl, op de noorder aloon-aloon de „goenoengans” tusschen de aldaar in twee rijen opgestelde Sultanstroepen worden gedragen, lossen deze geweersalvo's (waarvoor losse patronen door het Gouvernement worden verstrekt), welke schoten beantwoord worden door 13 kanonschoten uit het Fort Vredebrug, tegenover het Residentiehuis. Zulks is niet gebaseerd op het bepaalde bij de artikelen 1 t/m 4 van Staatsblad 1910 No. 661 juncto Staatsblad 1913 No. 307, doch berust wellicht op eenig besluit, als bedoeld bij artikel 6 van eerstgenoemd Staatsblad.

15. Daarop zendt de Sultan, nog steeds op den Sitihinggil naast den Resident gezeten, „gandeks” af naar den Rijksbestuurder, die zich met de bestuursregenten en overige Inlandsche

bestuursambtenaren bevindt onder de zgn. „tratak rambat” op de boven sub 2 genoemde „pagelaran”, met de opdracht om de offeranden in de aloon-aloon-moskee, door den hoofdpenghoeloe, te doen „zegenen” en daarna te doen verdeelen onder de pangerans-poetro en sentono, alle regenten en overige Sultansdienaren.

16. De Rijksbestuurder begeeft zich daarop met zijn gezelschap naar de moskee om aan bedoelde opdracht uitvoering te geven.

17. Na aan bovenvermelde Sultansopdracht te hebben voldaan, keeren de twee gezanten terug naar de „Sitihinggil”, waar zij den Sultan mededeelen dat Hoogstdezelfs bevel is overgebracht aan den Rijksbestuurder, die het noodige zal doen verrichten.

18. Daarop worden, met portwijn (door den Resident speciaal voor die gelegenheid den Sultan aangeboden) een viertal „condities” (toasten) ingesteld. De Resident stelt achtereenvolgens een heildronk in:

- a. eerst op de garebeg van den dag;
- b. daarna op Z. E. den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië; daarna
- c. op Z. H. den Sultan (met vermelding van alle diens namen en toegekende Koninklijke en vreemde onderscheidingen) waarna, ten slotte
- d. de Sultan een heildronk instelt op den Resident van Djokjakarta, met vermelding van diens naam en voorletters en eventueel toegekende Koninklijke en vreemde onderscheidingen.

19. Wanneer de Sultan eene gemalin heeft en er een Kroonprins bescheiden is, wordt daarna, volgens de traditie, ook op die beiden een heildronk ingesteld.

20. Daarna heeft in versneld tempo de terugkeer (van de aloon-aloon) der Sultanstroepen plaats, die zich in de omgeving van de Sitihinggil opstellen.

21. Heeft dit plaats gehad, dan keeren de Sultan en de Resident weer gearmd terug naar de Bangsal Kentjono in het Vorstenverblijf, wederom voorafgegaan door P. A. Hangabehi, gearmd met den Assistent-Resident van Djokjakarta en verder gevolgd door het overige gezelschap,

22. Na terugkomst in de Bangsal Kentjono, worden aan het gezelschap thee en gebakjes gepresenteerd.

23. 12 u 15 n.m. De Resident deelt den Sultan zijn voornemen tot vertrek mede, waarna Zijne Hoogheid aan den arm van den Resident, dezen uitgeleide doet tot aan den rand van de „Bangsal Kentjono”, alwaar afscheid wordt genomen en de Resident met het overige gezelschap het vorstenverblijf verlaat.

24. Bij gelegenheid van den Garebeg Moeloed in het Javaansche jaar Dhal (eens in de acht jaren, o. a. in het jaar 1924) neemt de Resident, na afloop der condities, in de Sitihinggil van den Sultan afscheid en keert de gewestelijke bestuurder daarna terug naar het Residentiehuis, gevolgd door de overige genoodigden. Na het vertrek van den Resident met gevolg, begeeft de Sultan, (gelijk de Soesoehoenan in het gewest Soerakarta) zich met zijn gevolg naar de hooger-genoemde groote moskee aan de westzijde der noorder-aloon-aloon, alwaar een godsdienstig ceremonieel plaats vindt.

26. Komende van de Bangsal Kentjono, neemt de Resident, onder de trap van de „Sitihinggil”, afscheid van het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis en van het overige aanwezige gezelschap, met uitzondering van de ambtenaren bij het Binnenlandsch Bestuur, en den Translateur, die den Resident, met den Plaatselijk Militairen Commandant, vergezellen tot aan het Residentiehuis, alwaar deze genoodigden van den Resident afscheid nemen en verder huns weegs gaan.

27. Hiermede is deze Mohammedaansch godsdienstige plechtigheid afgelopen. Zij herhaalt zich jaarlijks drie keeren d. i. bij gelegenheid van de garebegs: 1 Poeasa (viering van het einde der Mohammedaansche vasten), 2. Besar (viering van den dag, ter gelegenheid van de Mohammedaansche bedevaart, waarop de Mekagangers offeren op de plek, waar Abraham zijn zoon ter slachting wilde leiden) en 3 Moeloed (viering der geboorte van Mohammad).

N. B. Uit het bovenstaande blijkt, dat de tegenwoordige wijze van viering der drie garebegs te Djokjakarta afwijkt van die, omschreven in de Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, oorspronkelijke uitgave (1906), eerste deel, onder: „garebeg”. In de Gouvernementslanden op Java en Madoera is het officieel complimenteeren van den Regent met het einde der Mohammedaansche vasten door het Hoofd van gewestelijk of plaatselijk bestuur en overige ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur en genoodigden, reeds sedert lang afgeschaft (vide Bijblad Nos. 468 en 4043).

19. Uittreksel uit het programma van ceremoniën enz. bij gelegenheid van het huwelijk van een broer en vier halfzusters van den Sultan van Djokjakarta op Maandag 16 Februari 1925.

A. De huwelijksceremoniën.

- 4 u. 15 m. v.m.** Verzameling van ambtenaren, officieren en andere uitgenoodigden ten Residentiehuize.
Kleeding: rok en witte das of daarmee overeenkomende kleeding.
- 4 u. 25 m. v. m.** Vertrek van den Resident, geëscorteerd door lijfwacht-cavalerie, sterk 8 man en 1 commandant, en het overige gezelschap naar den kraton. Nadat het gezelschap in de Bangsal Kentjono plaats heeft genomen, heeft het volgende plaats:
- a. De Sultan beveelt den Rijksbestuurder en de Regenten voor te komen.
 - b. De Sultan geeft last om de aanstaande bruidegoms van de Kasatrijan (de woning van den Kroonprins) te halen en naar de Bangsal Kentjono te geleiden.
 - c. De Sultan en de Resident begeven zich gearmd naar de Probojekso, gevolgd door het overige gezelschap.
In de Probojekso nemen de Sultan, de Resident, het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis, het Hoofd van het Mangkoe Negorosche Huis, de Plaatselijk Militaire Commandant, het Hoofd van plaatselijk bestuur, het Hoofd van het Centraal Waterschapskantoor, de Assistent-Resident van Koelon-Progo en de Assistent-Resident van Goenoeng-Kidoel plaats op de daar gereedliggende kussens; het overige gezelschap blijft ter zijde staan.
 - d. De bruiden brengen den kniekus aan den Sultan en drukken daarna alleen den Resident de hand.
 - e. De Sultan en de Resident gaan gearmd terug naar de Bangsal Kentjono, gevolgd door de bruiden en het overige gezelschap.
De Sultan en de Resident, zoomede de andere uitgenoodigden blijven staan op den marmeren rondgang van de Bangsal Kentjono ter bijwoning van de ontmoeting der bruiden met de bruidegoms, welke ontmoeting onder de tratag voor bedoelde bangsal plaats heeft.
 - f. Na afloop der ceremoniën bij gemelde ontmoeting gaan de Sultan en de Resident terug naar hunne zetels in de Bangsal Kentjono, gevolgd door het overige gezelschap.
 - g. Vervolgens wordt den gasten thee geserveerd, na afloop waarvan door den Resident en het overige gezelschap van den Sultan afscheid wordt genomen.
-

B. Het gala-bal in den Kraton.

- a. 8 uur n.m.** Komst der gasten.
- b. 8 „ 15 m. n.m.** Komst van den Resident en Mevrouw Dingemans.
Begroeting van den Resident en Mevrouw Dingemans door de gasten.
Doedoek staatsie.
Conditie op de jonggehuwden door den Resident.
Gelukwensching der jonggehuwden door den Resident en Mevrouw Dingemans en daarna door de overige gasten.
Resident, Sultan en het overige gezelschap gaan terug naar de Bangsal Kentjono.
- c. ± 9 uur n.m.** De bruidsparen trekken zich terug naar hunne verblijven. Bedojodans.
- d. 10 uur n.m.** Bal in de Bangsal manis. Begin wandelend souper.
- e. ± 1 uur 30 m. v.m.** Beksandans in de tratag voor de Bangsal Kentjono.
Na afloop daarvan keeren de gasten huiswaarts.

20. OUD-DJOKJA.

Nog geen eeuw geleden, kort na het einde van den Java-oorlog (1825-1830), telde het gewest Djokjakarta slechts een gering aantal Europeanen, welke bijna uitsluitend ter hoofdplaats waren gevestigd. De landverhuur aan niet-Inlanders was sinds 31 Januari 1824 uiterst beperkt.

De woongelegenheid was nog zeer primitief. Tot de grootere gebouwen ter hoofdplaats behoorden de huidige Residents-woning, bekend onder den naam van „LODJIKEBON”, met den bouw waarvan in het jaar 1824 een aanvang werd gemaakt, voorts het thans bestaande Fort Vredeburg (de „LODJI BESAR”) door een weg, thans Residentielaan geheeten, gescheiden van het Residentiehuis, en de Kraton⁽¹⁾, eenige honderden passen ten zuiden van genoemd huis en fort gelegen, bestaande uit eene verzameling van eenige groote en kleine gebouwen van allerlei materiaal, omgeven door een muur. Deze ringmuur bestond feitelijk uit twee parallel loopende muren (tjepoeri) van een halven meter, waartusschen aarde was geworpen, zoodat de heele muur eene dikte had van ongeveer vier meter. Op de hoeken waren kleine gevulde bastions of uitstekken. De ringmuur omgaf (omgeeft nog) de zoogen. bêtèng. In die bêtèng lag (ligt) de eigenlijke kraton in engeren zin, eveneens ommuurd.

De sociëteit op dezelfde plaats als thans, ten zuiden van de Residentswoning gelegen, was een onaanzienlijk gebouw.

De Europeanen (totaal rond 400 zielen) woonden in de dertiger jaren deels tusschen den kraton en het fort, t.w. hetgeen thans ten zuiden van den kampementsweg is gelegen, ten deele in de wijk ten oosten van het fort, thans „LODJIKETJIL” genaamd ⁽²⁾.

De Chineesche wijk (met totaal rond 800 Chineezzen) lag ten noorden van het fort, evenals de Europeesche (thans gesloten) begraafplaats ⁽³⁾, waarop men oude graven aantreft van leden van thans nog bekende Djokjasche families.

De verblijfplaats van het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis (Dalem Pakoe Alaman) lag (ligt nog) ten oosten van de Tjoderivier, terwijl de woning van den Sultanaats-Rijksbestuurder (Danoeredjan) ten noorden van het fort in de Chineesche wijk was (is) gelegen.

Ook het huidige Residentiekantoor, te voren eene particuliere woning, stond er reeds, doch het vlak ten zuiden ervan gelegen Protestantsche kerkgebouw werd eerst tijdens het bestuur van Resident BREST VAN KEMPEN opgericht en, op 11 October 1857, door Ds. C. G. S. BEGEMANN plechtig ingewijd. Met den bouw was belast de opzichter 3e kl. B.O.W. de heer J. G. H. DE VALETTE, onder de bevelen van den Ingenieur HOLM.

In 1832 werd de eerste (lagere) school opgericht met circa 70 leerlingen. Het hoofd der school, de heer VAN THIEL, die bij het militair departement voor memorie te boek stond, had wel een goede en gemakkelijke manier om de kinderen te onderwijzen, doch was, naar verluidt, de volslagen onkunde der jeugd in de Nederlandsche taal een groote hinderpaal om het onderwijs spoedig vruchtbaar te doen zijn.

Weezen werden zoo noodig naar Semarang opgezonden, ter opname in het weeshuis aldaar. Europeesche armen waren er nog maar weinig; zij werden verzorgd door de plaatselijke diaconie en de centrale commissie van weldadigheid te Semarang.

Bedelaars werden op zekere tijden van den dag door de politie op bepaalde plaatsen verzameld en op kosten van den Sultan gevoed.

De burgerlijk geneeskundige dienst werd, zonder eenige bijbetaling, door den eerstaanwezend officier van gezondheid waargenomen. Deze had tevens voor de behandeling van de gevangenen, onder wie de „kettinggangers” te zorgen.

De ziekenverpleging bepaalde zich tot het militair hospitaal. Met de vaccine was, voor rekening van den Sultan, een zestal vaccinateurs belast, van wie er een f 15 en de overigen f 5 tractement 's maands genoten. Het aantal gevaccineerden was toen nog gering - 332 kinderen in 1831 en 1674 kinderen in 1832. Enkele pangerans gaven het goede voorbeeld door hunne kinderen openlijk te doen vaccineeren.

Veel correspondentie was er in die jaren nog niet. Het Europeesch personeel van het Residentiekantoor bestond uit een eersten commies, tevens kashouder en een tweeden commies. Overigens werkten ook de (eenige) assistent-resident en de élève-translateur op het Residentiekantoor. Een luitenant was commandant van de lijfwacht-dragonders.

Buiten de hoofdplaats Djokja was de toestand van land en volk alles behalve rooskleurig.

⁽¹⁾ Louw. De Java-oorlog van 1825-1830 deel I, bld. 254

⁽²⁾ Vide den als bijlage dezer nota opgenomen blauwdruk, aangevende den plattegrond van de hoofdplaats Djokjakarta, omstreeks 1830, lett. D.

⁽³⁾ a. b. lett. F.

Platte grond van de hoofdstaats Djekjakarta omstreeks 1830

ooshaal 1:5184.

De bevolking van het gewest Djokjakarta had gedurende de onlusten (Java-oorlog 1825 tot 1830) veel geleden, vooral door uit gebrek en kommer voortgesproten ziekten. Velen waren naar elders verhuisd. Het getal der gesneuvelden tijdens de onlusten was niet gering. Eerst langzaam aan raakte het platteland meer en meer bevolkt.

In ver van de hoofdplaats verwijderde gebieden, lagen uitgebreide terreinen, welke van volk en bearbeiding ontbloot waren, ofschoon velen, die gedurende de onlusten naar de Kedoe en elders gevlucht waren, zich weer op den grond hunner vaders kwamen vestigen, nadat de rust hersteld was.

De toenmalige „provincie” GOENOENG KIDOEL had gedurende den oorlog het meest geleden, niet alleen door de verwoestingen, die de vijandige troepen daar hadden aangericht, maar ook door besmettelijke ziekten, welke verscheidene desa's zwaar hadden geteisterd.

Naar schatting telde de hoofdplaats Djokja, vóór de onlusten circa 60000 zielen, daarna slechts ruim 30000 zielen.

Hoe groot vóór het begin der onlusten het zielental was in de „provincie” MATARAM (thans, in 1924, de bestuursafdeelingen DJOKJAKARTA en KOELON PROGO vormende) valt niet met zekerheid te zeggen. Naar schatting bedroeg het ruim 330000.

Kort na de onlusten bedroeg het aantal zielen slechts circa 200.000 dus circa 130.000 zielen minder dan te voren.

Naar schatting bedroeg het zielental in het schaarsch bevolkte Goenoeng Kidoel even vóór de onlusten ruim 13000 zielen.

In 1832 had men er naar schatting rond 7000 zielen, dus 6000 zielen minder.

Summa summarum bleek, dat het zielental der Inlandsche bevolking der „provincies” Mataram en Goenoeng Kidoel, waaruit het „Djocjakartasche rijk” toenmaals bestond (met uitzondering van de hoofdplaats), gedurende den Java-oorlog p.m. met rond 136000 achteruit was gegaan.

Echter was reeds gedurende het jaar 1832 over het geheele Rijk de bevolking weer in vrij belangrijke mate toegenomen.

De vruchtbare grond der „provincie Mataram” bood eene talrijke bevolking levensonderhoud aan, en dankte men de bevolkingsvermeerdering ook aan de langzamerhand beter wordende veiligheid.

De nijverheid was gedurende de onlusten bijna geheel vernietigd; zij had voor losbandigheid en rondzwerving plaats gemaakt. Met de herstelde rust en veiligheid begon zij weer eenigermate te herleven; nijverheidsproducten werden weer op de pasars te koop aangeboden.

De welvaart was sterk achteruitgegaan. Zag men in het bloeiende Djokjakarta vóór de onlusten, alom met goud en edelgesteenten getooide Javanen, niet alleen onder de prinsen en hofgrooten, maar ook onder de mindere klassen, na de onlusten constateerde men armoede en behoefte. Zelfs moesten zich de hofgrooten en prinsen in stede van een verblijf in hunne, naar hun smaak gebouwde, fraaie en gemakkelijke woningen, zich behelpen met bamboezen huizen op de puinhopen van hunne vorige grootheid.

Ook de welvaart der desabewoners was verre van gunstig. Door den vruchtbaren bodem en het zich toeleggen op den landbouw kwam men allengs weer in goeden doen.

De eenige plaats waar kort na de onlusten binnen het Djokjasche gebied nog welvaart en eenige rijkdom viel te constateeren, was *Pasar Gede*, d. i. de oude hofstad *Kottagedee*, waar veel handel gedreven werden veel takken van nijverheid bestonden. De plaats was gedurende de onlusten, uit respect voor de vorstelijke begraafplaats, die zich daar bevond, door de muitelingen gespaard geworden.

In vroegere dagen had de politie in de Vorstenlanden weinig te beduiden. Op het platteland gold het recht van den sterkste. Met geld kon men misdaden afkopen, zoowel bij de politiehooften als bij de rechtbanken, die over de verschillende zaken moesten oordeelen. De rechters zelf waren het meest omkoopbaar. De zwakste partij was de lijdende partij. Moorden, rooverijen, diefstallen en prang desa's (oorlogen tusschen verschillende dorpen) waren dientengevolge aan de orde van den dag, en de laatste dienden vooral om de onderlinge kwesties over grond en waterleidingen door kracht van wapenen te beslissen.

Nadat echter krachtens een door het Gouvernement met den Sultan gesloten contract, bij Resolutie van 11 Juni 1831, No. 29, te Djokja eene rechtbank van crimineele zaken (door den Resident voorgezeten) was opgericht, welke kort recht sprak in alle lijfstraffelijke zaken, verminderde langzamerhand het eigen rechter spelen, terwijl ook voorts door eene verbetering in de politie de rust en veiligheid meer en meer verzekerd werden, ook met dit heilzame gevolg, dat aan de zoogenaamde prang desa's geheel een einde kwam.

Met uitzondering van de gebieden, welke thans de afdeelingen Koelon-Progo en Goenoeng-Kidoel vormen, waarover door de Zelfbestuurders afzonderlijke districtshooften waren aangesteld, werd tijdens het bestuur van Resident Valck (1831—1840) het Sultansgebied in de huidige af-

deeling Djokjakarta in drie regentschappen verdeeld, gesteld onder regenten, met den titel van wadono, i.c. ambtenaren, die een behoorlijk inkomen in geld en in grond genoten.

Deze regenten hielden verblijf onderscheidenlijk te Bantoel Karang in het zuiden, te Denggoeng in het noorden, en te Kalasan in het oosten, der genoemde afdeeling en hadden te hunner assistentie eenige districtshoofden en mantri's met de titels van toemenggoeng en ronggo.

Zij kregen evenals hunne ondergeschikten eene instructie, mutatis mutandis samengesteld als die voor de regenten en districtshoofden in de Gouvernementslanden, waarbij hun, voor zoo verre de politie betreft, gezag werd toegekend over in hun ambtsressort gelegen gronden, hetzij mahossan dalem (grond niet in apanage uitgegeven), hetzij als apanage aan de leden der vorstelijke familie afgestaan, hetzij, mede bij wijze van bezoldiging, aan de regenten of hofgrooten in apanage afgestaan. De bekels van al die gronden waren in alle zaken van politie aan die regenten ondergeschikt en niet aan hun patoeh, die slechts de beschikking had over de inkomsten en de bevolking.

Vóór de onlusten stonden de bekels der apanages van prinsen en grooten alleen onder de bevelen hunner respectieve patoehs (apanagehouders), en, alhoewel in dien tijd de goenoengs (politiehoofden) geacht werden het beheer der politie te hebben, zoo bestond dit gezag slechts in naam, omdat zij ter hoofdplaats Djokja geen steun vonden, indien zij eenige kwestie met de bekels der prinsen en grooten hadden. Deze laatsten stoorden zich niet aan de „goenoengs”, welke omstandigheid nadeelig werkte op de uitoefening der politie, vooral waar het gold de vervolging en opvatting van misdadigers.

De nieuw benoemde regenten en districtshoofden waren daarentegen uitsluitend ondergeschikt aan den Rijksbestuurder, die gehouden was hen steun te verleen. Van alle belangrijke voorvallen werd een duplicaat van het rapport, bestemd voor den Rijksbestuurder, gelijktijdig aan den Resident aangeboden.

Minstens elken rapportdag (Maandags en Donderdags) had de Rijksbestuurder alle door hem ontvangen rapporten over gepleegde misdaden en andere zaken ter kennis van den Resident te brengen.

De districtshoofden mochten alleen door den raad van bestuur van het rijk aangesteld en ontslagen worden. Immers stond Sultan V (1828 — 1855) toenmaals nog onder voogdij; eerst in het jaar 1836 werd hij meerderjarig verklaard. Aldus was de Resident, toenmaals de heer Valck, R. M. W. O, persoonlijk in staat het zijne bij te dragen voor de handhaving van orde en rust in zijn gewest.

Deze door Resident Valck genomen maatregel strekte tot algemeen genoegen en was te beschouwen als een weldaad voor het volk.

Naast die „openbare” politie werkte, onder de bevelen van den Resident, ook eene „geheime” politie, waarvoor door het Gouvernement eene som van f 3000 (drie duizend gulden) 's jaars beschikbaar werd gesteld.

In het jaar 1833 werd te DJOKJA eene schutterij opgericht. Het corps bestond uit een kapitein, een eerste luitenant en een en zestig onderofficieren en manschappen, alle uit Europeanen en m.d.g.g. bestaande.

De door het gewest onderhouden Europeesche lijfwacht van den Sultan diende zoowel tot staatsie als tot bewaking van den Vorst. Zij behoorde niet tot de gewapende Inlandsche korpsen. Het korps lijfwacht-dragonders werd ingesteld tijdens het bestuur van den Maarschalk Daendels, die daartoe voor het Djokjasche Hof eene compagnie Amboneesche dragonders afzonderde. De Engelschen echter namen een gedeelte van de toen hier aanwezige compagnie dragonders in dienst en maakten er een civiel corps van, onder bevel van eenen Europeeschen officier, met dien verstande dat het korps geheel ter beschikking van den Resident was gesteld. Het korps telde (in het jaar 1832) 39 onderofficieren en minderen, benevens vijf en dertig paarden. De kosten van kazerneering en stalling werden door den Sultan en de overige door het Gouvernement gedragen. Het korps was in den kraton gekazerneerd om te allen tijde bij de hand te kunnen zijn.

Gaandeweg werden de Amboneezen vervangen door gepasporteerde Europeesche militairen van onbesproken gedrag. De lijfwacht onderhield geregeld exercities, gelijk bij de mede te Djokja in garnizoen liggende compagnie huzaren gebruikelijk was. De gezamenlijke kosten van dit corps bedroegen toen ter tijde f 20795 's jaars.

Krachtens een contract met het Gouvernement, onderhield ook de Pangeran Adipati Pakoe Alam een korps, bestaande uit 100 Inlandsche dragonders, ten dienste van het Gouvernement, waarvoor dien Zelfbestuurder eene maandelijksche toelage van f 1000 uit 's Lands kas werd toegekend, benevens f 2000 's jaars voor kleeding.

Dit korps was van weinig beteekenis, wijl het slecht bereden en geëxerceerd was. Zooals met zoodanige troepen meer gebeurt, kon het korps door de gedurige verwisseling van manschappen met geen mogelijkheid in orde worden gehouden. Deze dragonders hebben gedurende de onlusten, tijdens

het bestuur van Pakoe Alam II (1829-1858), als brieven-overbrengers en bij het doen van kleine eskorten, vrij goede diensten bewezen. De Resident kreeg, ingevolge de toenmaals bestaande bepalingen, dagelijks eene wacht van deze Pakoe Alamsche troepen. Bij plechtige gelegenheden leverden zij, aan gemelden gewestelijken bestuurder, het, bij het Ceremonieel van den Maarschalk Daendels bepaalde escorte van één wachtmeester en twaalf man, een dienst, die, wanneer het korps niet bestond, door andere cavalerie verricht zou moeten worden.

De Sultan zelf beschikte over niet onder het beheer van den Resident staande troepen, bestaande uit circa acht honderd man deels met pieken, deels met geweren gewapende *pradjoerits*.

Deze troepen werden op Inlandsche wijze geëxerceerd. De manschappen werden in den regel gerecruteerd uit zoons of naaste bloedverwanten van vorige *pradjoerits*, die overleden of afgetreden waren. Er waren vele zwakke lieden onder, grijsaards en zelfs kinderen, terwijl hunne vuurwapenen overigens zeer slecht onderhouden werden, en zich in vaak in een min of meer defecten staat bevonden. De voornaamste dienst van dit korps bestond in het leveren van wachten ter bewaking van den kraton en in het bezetten van de poorten, die naar het vorstelijk verblijf leidden, alsmede om bij gelegenheid der Javaansche feesten te paradeeren, in welk laatste geval het opviel dat sommige compagnieën eene voorvaderlijke kleeding droegen. Ze waren getooid met driekante hoeden, kamizolen, spanbroeken, kousen en schoenen met groote zilveren of tinnen gespen.

Het Djokjasche wegnnet liet toen ter tijde over het algemeen alleszins te wenschen over. De voornaamste wegen waren die van de hoofdplaats naar Semarang, voorts die van Djokja naar Solo over Klaten. Deze beide wegen verkeerden echter in goeden staat en werden evenals de bruggen daarin behoorlijk onderhouden.

In het jaar 1832 werd een groote en voor rijtuigen bruikbare weg van Djokja langs het zuider-zeestrand naar Bagelen gemaakt, via Brossot en Semangi (op de grens van Djokja en oud-Bagelen gelegen). Van Semangi liep die weg tot Poerworedjo, waardoor de communicatie met Bagelen aanmerkelijk verbeterd werd.

Ook werd de weg door het zuidergebergte naar Patjitán, voor zoover binnen het gewest Djokjakarta gelegen, verbeterd en in orde gebracht, ook in verband met de aanwezigheid van de vogelnestklippen van Rongkob (Goenoeng-Kidoel). Overigens trof men in het gewest een menigte binnenwegen aan, die voor een groot deel gedurende de onlusten waren aangelegd geworden, maar daarna van geen nut meer waren en daarom, als strekkende tot veel last der toen schaarsch geworden bevolking, niet meer onderhouden konden worden.

Gelijk over geheel Java, had men ook in het gewest Djokja transportmiddelen. Alom waren koelies (dragers) tegen het bepaalde loon van drie duiten per paal vrijwillig te krijgen. Voorts had men voor het vervoeren van goederen en koopmanschappen geschikte draagpaarden, zoomede zoogen. *kessers* (een klein soort door ossen getrokken karren), welke veel gemak verschaften.

Het binnenlandsch verkeer was in die jaren aan geen belemmering onderworpen, met uitzondering van het vervoer van opium, vogelnesten en zoodanige voorwerpen, waarin het Gouvernement alleenhandel dreef.

De restanten van waterleidingen, die men toen nog had, waarvan de ruïnen nog op sommige plaatsen te zien waren, hadden meer ten doel om de talrijke lusthoven om en bij Djokja van water te voorzien, dan om den landbouw te bevorderen.

De pasars (markten) en warongs, welke bij de toenmaals bestaande contracten aan het Gouvernement waren afgestaan, werden kort na de onlusten weder druk bezocht, vooral die ter hoofdplaats Djokjakarta, waar zelfs om de vijf dagen weer paardenmarkt werd gehouden. De pasars en markten waren door het Gouvernement gezamenlijk verpacht voor f 9000.— 's maands.

Van twee pasars echter trok het Gouvernement geen voordeelen, n.l. van die te *Pasargedé* en te *Imogiri*, waar de vorstelijke begraafplaatsen van de rijken Soerakarta en Djokjakarta gelegen zijn. Ginds strekten de heffingen ten voordeele van de „Amad Dalems” (hoofden); zij werden onder die van de beide Hoven verdeeld.

Deze heffingen en de huistax, welke de ingezetenen van die plaatsen aan de amad dalems hadden te betalen, waren bestemd om de vorstenlijke zendelingen, die nu en dan daar kwamen, te voeden, en ook om in het dagelijksch onderhoud van de graven te voorzien.

Genoemde twee pasars benadeelden wel eenigszins die van het Gouvernement, want de amad dalems, die hunne belangen zeer goed kenden, trokken door eene geringe heffing den handel derwaarts. Zodoende waren die pasars meer van artikelen van waarde voorzien, dan de andere. *Pasargedé* werd daardoor de voorname stapel- en handelplaats in het Mataramsche.

De eerste levensbehoeften waren ter hoofdplaats Djokja tot billijke prijzen verkrijgbaar. Voor den Inlander was het toenmals te Djokja bepaald goedkoop leven.

Voor Europeanen bestemde artikelen echter, zooals sterke dranken, boter, kaas en dergelijke, waren vrij prijzig, wijl zij gedrukt werden door transportkosten van Batavia naar Semarang en van daar (overland) naar Djokja, ongerekend de koopmanswinsten. Deze artikelen waren te Djokja aanmerkelijk duurder dan op de strandplaatsen.

Ten behoeve van de brievenpost waren destijds te Djokja gestationneerd vier postiljons en vier paarden, voorts te Sambilegi, op den weg naar Solo, twee postiljons en twee paarden en op de poststations te Denggoeng en Medari, beide aan den weg naar Magelang gelegen, mede elk twee postiljons en twee paarden, hetgeen voor dien tijd voldoende werd geacht.

De jaarlijksche uitgaven voor de postrijen in het gewest Djokja bedroegen 's jaars f 1992, waartegenover de inkomsten f 1300, bedroegen, zoodat het Gouvernement, het voordeel van kosteloos vervoer van de officieele brieven in aanmerking nemende, reden had over dezen tak van dienst tevreden te zijn.

Men heeft destijds nog een particulieren postpaardendienst gehad tusschen Djokja en Solo van den posthouder Meijer te Semarang. Wijl de inkomsten ver door de uitgaven overtroffen werden, werd die geregelde dienst gestaakt, ofschoon Meijer zich bereid toonde om reizigers, welke daartoe in tijds het verzoek deden, rijtuigen en paarden tusschen Solo en Djokja te verstrekken.

De eenige civiele gebouwen te Djokja (het fort en de militaire gebouwen, stonden buiten de bemoeienis van den Resident) waren het nieuw voltooid Residentiehuis, het gebouw voor het Residentiebureau, en het schoolgebouw. Het Residentiebureau was een nieuw woonhuis, hetwelk voor de som van f 6000,— „zilver” was aangekocht geworden. Primitief diende het schoolgebouw bij uitsluiting tot dat einde, doch werden er door den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Djokja, op hooger autorisatie, de noodige veranderingen en verbeteringen aangebracht, ten einde het gebouw tevens tot eene plaats voor godsdienstoefeningen te kunnen doen dienen.

De Inlandsche landbouw bepaalde zich in het gewest Djokja tot rijst en andere aardvruchten, bestemd voor binnenlandsche consumptie, waarbij men een weinig koffie, staartpeper, indigo, sirih, Javaansche suiker en klapperolie, als uitvoerartikelen zou kunnen voegen.

Verzekering van veiligheid van persoon en goed was het voornaamste middel van aanmoediging van den landbouw. Alle mogelijke moeite werd door het plaatselijk bestuur aangewend om de veiligheid te verzekeren. Voor rekening van den Sultan werden voorschotten verstrekt voor den aankoop van buffels, zaad en landbouwgereedschappen, maatregelen, welke met het beste gevolg werden bekroond.

De veeteelt had gedurende de onlusten kennelijk geleden, vanwege de enorme behoefte aan slachtvee voor de troepen en, wanneer men zulks in aanmerking neemt, was het te verwonderen, dat er voor de bearbeiding der velden, in deze landstreek toen nog vrij voldoende vee gevonden werd. Veel vee werd ingevoerd uit Banjoemas, Kedoe, Padjang en elders.

Visscherijen bestonden er hier niet, tenzij men daaronder zou willen rekenen het vangen van visch en garnalen in den oostmoesson aan de monding der zich aan het Zuiderzeestrand ontlastende rivieren, waar echter de sterke branding de uitoefening der visscherij in het groot verhinderde.

Men had destijds te Djokja vrij goede goud-, zilver- en ijzersmeden, koperslagers, steenhouwers, timmerlieden, metselaars en blikslagers. Hunne kunstproducten waren, met uitzondering van eenige gouden koperwerken, voor plaatselijk gebruik bestemd. Voorts had men hier zadelmakers, batiksters en linnenweefsters, die artikelen voor den uitvoer leverden.

De handel werd gedeeltelijk door ter hoofdplaats gevestigde Europeanen en Chineezzen, gedeeltelijk door de Javaansche bevolking van Pasargede gedreven.

Hij bestond, wat de invoer betrof, in Europeesche provisiën en stukgoederen, gambir, tabak, porselein, Chineesche goederen, ijzer, staal, katoen, was, wierook, gedroogde visch, specerijen, paarden, hoornvee en meerdere artikelen van consumptie voor de Europeesche, Chineesche en Inlandsche bevolking en voornamelijk ook, in het voor Gouvernementsrekening gedebiteerd wordend opium, terwijl in retour klinkende specie, natte indigo, koffie, olie, rijst, goudwerken, lederwerken, Inlandsche zadels, huiden, Javaansche suiker, staartpeper, Inlandsche lijnwaden en garens, paarden, vruchten (zooals doekoehs en salak) sirihbladen en kalk werden gegeven.

Ook de handel was door de onlusten aanmerkelijk verslapt, wijl niet alleen de bevolking, de algemeene welvaart en de weelde, maar ook het verkeer van vreemde goederen was afgenomen sedert de Montjonegorosche regenten en het volk vandaar niet meer verplicht waren een groot gedeelte van het jaar aan het Djokjasche Hof door te brengen, terwijl aan de andere zijde de totale verwoesting van alle koffietuinen, die vóór den oorlog bestonden, het voornaamste artikel van uitvoer bijna geheel vernietigd had.

Ofschoon, door de afschaffing der tolpoorten, de grootste hinderpaal, die de handel in

vorige tijden ontmoette, opgeheven was, konden de vruchten van deze weldaad niet ingeoogst worden, voordat de productie was vermeerderd en de verloren welvaart zou zijn teruggekeerd.

Wat de geldcirculatie van dien tijd betrof, was bij de Javanen de zilveren munt de geliefkoosde specie en alhoewel zij alle soorten duiten aannamen, bestond er nochtans een agio tusschen het zilver en koper, varieerende van 25 tot 30 procent.

De Nederlandsche enkele doch vooral de oude Compagniesduiten, waren de meest gewilde, terwijl de dubbele en de Soerabajasche duiten minder lakoe waren.

Bank en koperpapier was bij den Inlander niet te gebruiken, doch was het door Europeanen en Chineezzen zeer gezocht, als zijnde gemakkelijk en weinig kostbaar voor remises.

Hout werd in dien tijd uit de provincie Goenoeng Kidoel betrokken. Men had daar zeer goed djatihout, hetwelk goede diensten heeft bewezen ter voltooiing van de Residentwoning en voor de reparaties aan het fort en de militaire gebouwen.

Wijl de bevolking ginds echter gering was en het beste djatihout op de steilste en meest afgelegen bergen gevonden werd, was er als handelsproduct weinig voordeel uit te trekken. De geheele provincie Goenoeng Kidoel was van de betaling van padjeg vrijgesteld, waar tegenover de bevolking kosteloos ter hoofdplaats zoodanige houtwerken moest leveren, als voor den kraton, de bruggen en andere publieke werken van het Rijk noodig waren. Bijplant van djatihout had toenmaals nog niet plaats.

Ongeveer een eeuw geleden was in het Rijk van Djokjakarta, de rechtspleging heel anders dan thans. Men had er drie rechtbanken, t.w. de *Soerambi* (alias Hoekoem of Choekoem), de *Pradoto* en de *Djaksa Negoro*. De *Soerambi* werd door den hoofdpanghoeloe gepresideerd. De op hem in rang volgende vier geestelijken (patok negoro) hadden daarin als leden zitting. Dit gerechtshof hield zijne vergaderingen in de voorzaal van de moskee en ontleende daaraan den naam van *Soerambi*. Deszelfs rechtsgebied bepaalde zich tot het onderzoeken en beslissen van alle zaken, waarin de doodstraf toegepast zou moeten worden, zoomede tot alle kwesties over huwelijken, echtscheidingen en boedelderdeelingen, waarin deze geestelijken verondersteld werden de voorschriften van den koran het beste te kennen.

De *Pradoto* werd gepresideerd door den hoofddjaksa van het Rijk, die geen publieke aanklager was, doch de opperste rechter. Hij had als leden in zijnen raad de (mantri) djaksa's van den Rijkbestuurder en van de voornaamste (hoofd-) regenten, en deed hij gezamenlijk met hen uitspraak in alle civiele en crimineele zaken, welke niet tot de competentie van de *Soerambi* behoorden.

De in de derde plaats genoemde rechtbank, voorgezeten door een ambtenaar, die den titel van *Djaksa negoro* voerde, had tot leden den patih van den Rijkbestuurder en eenige van de oudste en meest ervaren mantri's, die kamitoea genaamd werden. Zij deed uitspraak in alle kwesties inzake landerijen en wat daarmede verband hield. Van de doodvonnissen, door de *Soerambi* uitgesproken, werd, namens den hoofdpanghoeloe, den Rijkbestuurder kennis gegeven, die, na den Vorst over de zaak rapport te hebben uitgebracht en diens fiat executie te hebben verkregen, aan het vonnis op zoodanige wijze als hij goed vond, gevolg deed geven. Sedert 1818 (Stsbl. No. 87, art. 56) waren doodvonnissen stilzwijgend onderworpen aan het fiat executie van den Gouverneur-Generaal.*) De gewone manier van ter dood bringing was, nadat de wreede en verminkende straffen door de Engelschen waren afgeschaft, dat de ter dood veroordeelde misdadigers op de aloen-aloen met een kris of daartoe bepaaldelijk bestemde tweesnijdende kleine sabel werd dood gestoken. De doodvonnissen waren aan de mitigatie van den vorst onderworpen. In de overige zaken was de uitspraak van de *Soerambi* definitief. Daarentegen waren de uitspraken van de *Pradoto* en *Djaksa negoro* onderworpen aan de goedkeuring van den Rijkbestuurder en die van de laatstgemelde rechtbank, daarenboven nog aan appèl bij de *Pradoto*.

Krachtens een contract met den Sultan werd tijdens het bestuur van Resident Valck in die onderscheidene manieren van rechtsoefening eene groote verandering aangebracht. Alle crimineele zaken werden toen zonder onderscheid voor de krachtens de Resolutie van 11 Juni 1831, No. 29 voor Djokja ingestelde *Rechtbank van Crimineele zaken* gebracht en aan de kennisneming van de *Soerambi* en *Pradoto* onttrokken. Deze beide rechtbanken behielden echter evenals de *Djaksa negoro* het civiele gedeelte van hun rechtsmacht.

De *Rechtbank van Crimineele zaken*, die alleen over misdaden, door onderdanen van den Sultan gepleegd en over zaken, rakende 's Lands pachten voor zoover Javanen betrof, oordeelde, was samengesteld uit den Resident als voorzitter en den Rijkbestuurder, benevens eenige der voornaamste regenten als leden, terwijl de Assistent-Resident daarin het ambt van griffier vervulde. De hoofddjaksa fungeerde als publieke aanklager, terwijl de panghoeloe eene adviseerende stem had. In zaken, waarin de doodstraf in aanmerking zou kunnen komen, moest de hoofd-

*) Encyclopaedie van N. I., eerste uitgave, vierde deel, ad Vorstenlanden, blz. 641.

panghoeloe gehoord worden en, wyl deze zich bezwaard voelde om zonder de leden van de Soerambi zijn adviseerende stem uit te brengen, werden die leden bij gelegenheden van dien aard mede toegelaten.

De *Rechtbank van Crimineele zaken* volgde zooveel mogelijk de voorschriften, welke voor de landraden en hoven van ommegang waren gegeven.

De panghoeloe baseerde zijn advies op de voorschriften van den koran en de djaksa het zijne op de beschreven wetten van het Rijk. Slechts zelden gebeurde het dat de panghoeloe tot de toepassing van de doodstraf durfde adviseeren, omdat het minste gebrek in den vorm, waarin de aanklacht of de getuigenissen werden voorgedragen, den panghoeloe er toe bracht, ondanks de duidelijkste bewijzen van schuld, de geheele zaak te verwerpen. Bij de eerste oprichting dier rechtbank had men daarmee veel moeite, omdat de leden zich gewoonlijk aan het advies van den panghoeloe, hielden, maar sedert de ondervinding het hem begrijpelijk had gemaakt, dat de leden de rechters, daarentegen de djaksa en de panghoeloe niets anders dan adviseurs en uitleggers der Inlandsche wetten waren, ging het beter.

De instelling van deze rechtbank, alsmede het kort en goed recht, hetwelk door het college gesproken werd, had eene heilzamen invloed op de rust en tevredenheid der bevolking; ook de misdaden verminderden aanmerkelijk.

Gedurende de jaren 1831 en 1832 werden 7 dood-en 47 andere vonnissen geveld, terwijl bovendien 74 personen door den Resident en den Rijksbestuurder wegens politieovertredingen tot geringe straffen veroordeeld werden.

Dan nog had men destijds te Djokja den bij de Resolutie van 11 Juni 1831 No. 30, afgekondigd in Staatsblad 1876 No. 140, ingestelden Residentie Raad, samengesteld uit den Resident als voorzitter en drie leden, gekozen uit de daarvoor meest geschikte ambtenaren of burgers, terwijl bovendien nog twee buitengewone leden in dien Raad benoemd werden, die, bij ziekte of noodzakelijke afwezigheid van de leden, dezen vervingen. De Assistent-Resident nam de functiën waar van fiscaal en griffier.

De competentie van den Residentie-Raad strekte zich, gelijk als voor de Landraden was bepaald, uit over de onderdanen van het Gouvernement, zowel in crimineele als civiele zaken. De Raad had bovendien de bevoegdheid om in zaken, welke volgens de bestaande bepalingen voor de Rechtbanken van Ommegang moesten worden gebracht, kennis te nemen en recht te spreken.

Alle misdaden en overtredingen behoorden tot 's Raads kennisneming, maar in civiele zaken konden Europeanen en hunne afstammelingen slechts tot een bedrag van f 500 als gedaagde en voorts voor politieovertredingen voor den Raad getrokken worden.

Ook die maatregel had eene heilzame uitwerking, omdat, terwijl vroeger soortgelijke zaken met veel kosten en tijdverlies door den Raad van Justitie te Semarang behandeld werden, zij toen te Djokja konden worden afgedaan.

De Raad behandelde in den regel civiele en pachtzaken.

De door den Residentieraad en de Rechtbank van crimineele zaken opgelegde straffen waren de navolgende: Voor moedwillige moord, de doodstraf. Voor roof, moord en brandstichting eveneens de doodstraf. Voor gewone rooverijen zonder verzwarende omstandigheden, de geijzelstraf en eenige jaren verbanning, met kettingslag. Voor huisbraak en diefstal, geeselsstraf en dwangarbeid in den ketting. Voor belangrijke diefstallen de geeselsstraf en zes tot twaalf maanden kettingslag, terwijl kleine diefstallen politieel werden gestraft met hoogstens dertig rotingslagen of drie maanden kettingslag.

De straffen, vooral die des doods, maakten zeer veel indruk, De terechtzittingen en straf-oefeningen hadden zoo plechtig mogelijk plaats.

Voorheen waren de *gevangenen* te Djokja zulke afschuwelijke verblijven, dat eene gevangenzitting van slechts weinige maanden voldoende was om daarin den dood te vinden, vooral ook omdat voor de voeding noch reiniging der ongelukkigen behoorlijk gezorgd werd.

In het jaar 1832 werd eene ruime en luchtige gevangenis voor rekening van den Sultan gebouwd, terwijl de voeding der gevangenen bij aanneming geschiedde en behoorlijk gecontroleerd werd.

De kettinggangers werden destijds gebruikt voor werkzaamheden in het fort en in het militair hospitaal, zoomede om de gevangenis en het erf om en bij de Residentswoning schoon te houden. Wanneer er overigens buitengewoon vuil werk binnen de hoofdplaats verricht moest worden, werden zij ook daarvoor gebezigd.

De kettinggangers verbleven in de gevangenis.

Zij werden op dezelfde wijze als de andere gevangenen gevoed.

De *slavenregisters* werden geregeld aan- en bijgehouden. Op ultimo December 1832 waren in het gewest Djokjakarta aanwezig 30 slaven, mannen, vrouwen en kinderen.

De *verpachte middelen* bestonden toen ter tijde in de opiumpacht, de pasars en warongs, het slachten van rundvee, het slachten van varkens, de pacht van arak, en de kleine lombard. De opiumpacht destijds voor Djokja en eenige andere residenties te zamen verpacht, bracht gedurende het jaar 1832 eene in 's Lands kas gestorte som op van f 312.000.

De bazaars en warongs, vereenigd met de rundslacht, bracht 's maands een pachtschat op van f 9265.

Het slachten van varkens was verpacht voor f 55.— 's maands.

De arakpacht bracht f 400,— 's maands op en de kleine lombard, voor drie jaren tegelijk verpacht, f 100,— 's maands. Totaal generaal brachten in het jaar 1832 de verpachte middelen ruim 4 ton op, zonder dat daarop wegens wanbetaling of remissie het minste verloren werd.

Overigens werden in het jaar 1832 nog de volgende gelden ontvangen:

Hoofdgeld der Chineezen	f 542 —
Kollaterale Successiën	„ 271 67 ^b
's Heeren gerechtigheid	„ 1668 73
Belasting op de slaven	„ 68.85
Oorgeld der paarden	„ 288 30
Vendurechten	„ 914 34 ^b
Inkomsten van 's Landsdrukkerij	„ 396.—
Klein zegelrecht	„ 1916.—

Te zamen f 6065.90

Het in het gewest geconsumeerde zout werd door de bewoners van het zuiderzeestrand aangemaakt en was dit voor f 3.— à f 4 koper per pikol ter hoofdplaats verkrijgbaar.

De Sultan trok uit van de zoutmakerijen geen directe voordeelen. De zoutmakers waren onderworpen aan een huistax.

L. F. D.

21. REIS van den Gouverneur-Generaal G. W. Baron van IMHOFF, over Java, in het jaar 1746.

Uittreksel uit het dagregister, houdende dagelijksche aantekeningen van het voorgevallene, gedurende de reis van den Gouverneur-Generaal GUSTAAF WILLEM baron VAN IMHOFF (1743—1750), meer speciaal gedurende diens bezoek aan het toenmalige Mataramsche Rijk. *)

Ten einde een bezoek te brengen aan Oost- en Midden-Java, ook aan het Mataramsche Rijk, vertrok de Gouverneur-Generaal VAN IMHOFF op 24 Maart 1746 des morgens „ten half seven” van het Casteel (Batavia), alwaar „de heeren Raaden van Indië zig gesamenlijk hadden laten vinden om ons te valediceeren”. Het gezelschap, waaronder zich o.m. bevonden de heeren Raden ordinaris en extra-ordinaris MOSSEL en VAN DEN BOSCH en de predikant STROHE, scheepde zich „tegens zeven uren” in op het schip „de Hersteller”. Na het bezoek aan Oost-Java, ontscheepte men zich op 6 Mei van genoemd jaar te Semarang.

Vrijdag, den 6den Meij (1746) met zonsopgang, salueerde de fortresse (te Semarang) met 21 schoten, en immediaat daarop schoot ook het schip, (fregat Anna), waarop den heer VERYSSEL (Raad extra-ordinaris van Nederlands-Indië en Commissaris wegens de geotroijeerde Nederlandsche Oost-Indische Comp. op Java's Oostkust) zig bevond, 21 schoten, waarvoor dan te gelijk bedankt werd met 19 schoten. Hadde deeze ordre omtrent het salut: de hoofdplaatsse van Java met twee en de onderhorige met 4 schoten minder; een lid van de regeering op een ander schip salueerende met 2, andere voorname gequalificeerdens met 4, en de captains en andere commandanten der schepen met ses schoten minder bedankt wierden.

Het salut gedaan zijnde, quam de heer VERYSSEL aan boord, dog konde hem ditmaal geen receptie geven als na gewoonte voor een heer van de Hooge regeering geschied was op deze reize, met een ordinaire wagt van 16 dragonders met een officier voor 't front, onder 't slaan van twee roffels en 15 schoten van het schip, dewijl de dragonders reeds desen morgen vooraf vertrokken waren na Samarang en het schip rondom met vaartuigen belemmert was.

Ook quam de Commandeur en Raad van Politie aan boord en ten agt uren vertrokken na land, alwaar de rivier gebordeert vonden met Chinesee speeltuigen, vaendels en een ongehooflijk getal menschen. Stapten ter zijden de logie aan de wal in reytuigen, het eene met ses, 't tweede met vier, en nog vier andre met twee paarden, reden de tour alzo rondom de logie tot aan het nieuwe huis van den commandeur STERRENBURG, op de hoek van de Heerestraat, bij de brug over de rivier, alwaar ons logement geprepareert was, nadat het fort ten tweeden male 21 schoten hadde gedaan op onze landing en voor de derde maal, na de drie dechargies van de dragonders en infanterie, gevolgt van eene generaele decharge van beijde.

Nademiddags reden een tour met de rijtuigen door de Chinesche nieuwe campong, naar de Pattysberg en weder, over de nieuwe weg van daar, regt toe regt aan ter lengte van ruim 700 roeden, naar de nieuwe brug over de rivier gemaakt, tegens den avond na huis.

Saterdag, den 7den Meij des morgens, kwam tijding dat de Soesoehoenang van het Mataramsche Rijk (de splitsing in de twee leenrijken: het Soenanaat Soerakarta en het Sultanaat Djokjakarta, had eerst in het jaar 1755 plaats) op weg was, en dezen avond op Oenarang zoude zijn.

Sondag, den 8sten Meij des morgens wierd de Godsdienst door Ds. STROHE verrigt in de pangong of loots, dewelke agter het huis van den gewesenen commandeur VISSCHER geplaatst is, wel wat ongeproportioneerd, naar de groote van dat terrein, dog zeer bequaam voor een kerk, en ook het profytelijkste om er hier een te krijgen, vermits de woningen tot dat erf gehorende, dan teffens toerykende zouden zijn voor een predikant, koster, voorleeser en wat kerkelyke bediendens hier geplaatst mogten werden. Ds. STROHE deed des voormiddags en namiddags dienst, en kondigde teffens aan de bediening der H. Sacramenten na de voorbereiding op Vrijdag en Sondag aanstaande. Zijne texten waeren uit 1 Thessal. 5, vers 23 en Psalm 34, vers 10. Voor het overige zijn ten dienst der kerke alhier zeer nodig twee leeraren, beijden der portugeesche en malijde talen kundig, waar van de eene het geheele jaar door zijn werk vinden kan met alle drie maanden eens op Soeracarta, Tegal en Cheribon, Japara en Rembang de sacramenten te gaan bedienen, en de andere daar, beurt om beurt, op Samarang den dienst zoude moeten verrigten, 't welke, zoo 't in diervoegen konde werden geschikt, dat hier twee brave Leeraars wierden geplaatst, apparent onder Gods zeegen van veel nut wezen, en zo wel de kerk als de gemeente alhier, thans ten deele vrij ruw en ongebonden, een geheel ander oog geven zoude. Nademiddag vertrok de commandeur STERRENBURG met den geheelen Raad en corps, g'escorteerd door 16 Samarangse dragonders door een officier opgevoert, ter receptie van de Soesoehoenang op Jatinalling, (Djatingaleh), zijnde circa half wegen tussen Oenarang en Patjerongan, om

(*) Bijdragen tot de taal-land- en volkenkunde van Ned. Indië, eerste deel (1853), blz. 219 e. v.

hem van daar na de laatstgem. of zijne verblijfplaats te geleiden, werwaarts men ook twaaf veldstukken hadde geordonneerd om Zijn Hoogheijt te salueeren, gelijk op zijn arrivement met 19 schoten geschiede, latende hij, die, volgens 't rapport dat men des avonds bij terugkomste van den commandeur en raad ontving, aldaar wel vergenoegt gearriveert was, op het vertrek van dezelve uit zijn campement 17 schoten uit gem. stukken doen, en vervolgens door zijne beide rijksbestierders eene visite vragen tegens morgens, die men accepteerde en teegens thien uren voor de middag bepaalde.

Maandag, den 9den Meij, wierd den Soesoehoenang des morgens vroeg een detachement van de lijfwagt, door een luitenant opgevoert, uit ordre van den Gouverneur-Generaal toegezonden, om hem binnen te brengen en te escorteeren. Kort daar aan vertrok de commandeur en Raad en corps met een koets van ses, een van vier en vier van twee paarden, g' escorteerd door een detachement dragonders uit het guarnisoen, dat daarna onder de wapenen quam, staande de inlandse militie van de oostpoort, daar thans een Europeeze officier met eenige manschap geplaatst was, tot aan de hoofdwagt, de Europeeze van daar tot aan het logement, en langs hetzelfde de dragonders lijfwagt, thans te voet, terwijl de escorte aansloot aan de regter vleugel van het huis, en op de stoep van hetzelfde geposteed waren de trompetters, gelijk aan 't ende van de groote galderije de bende musicanten, terwijl de Soesoehoenang, na een voorafgetrokkene sleep van piekeniers, fuseliers, allerlije ornamentdragers, draagstoelen en tandoes, of slaphangende Javanse kleeden aan een stok vast vastgemaakt en met een mat of ander deksel overdekt, in dewelke zijne kinders, suster, dogter en eindelijk ook de Ratoeagong AMANCOERAT, zijne moeder, waren, item twee olifanten, twee lijfvaandels, een partije te voet lopende Tommongongs en andere groten, waar onder ook zelfs seven Pangerangs, zijne broeders en neven, waren, van zijn zoon Pangerang Depattij ANUM, den eenigste mannelijke erfgenaam uijt hem voortgekomen die voorhanden en thans 13 à 14 jaren oud is, van den commandeur STERRENBURG en majoor HOHENDORFF verseld, teegens elf uren binnen quam, werdende overal gesalueerd met piek en vaandel, onder het slaan van de marsch, een ongemeene toeloop van volk en een groote statie van Javanen gehoorende tot den Samarangsen hoofdregent Depatty SOERA DIMANGALA, dog maar weinige van de strandregenten, alzo die niet dan als gedwongen en afkeerig voor den dag quamen. hoe wel gisteren en eergisteren, bij het doen van een tour buiten de stad, alle present waren. Zijn Hoogheid wierd binnen de deur van het logement, na dat door den commandeur van HOHENDORF uit de koets geholpen was, door de heeren Raden ordinair en extraordinair, die present waeren, nevens den (tweeden) secretaris van de regeering, gerecipieerd en door de heeren MOSSEL en VAN DEN BOSCH, gelijk zijn zoon door de heer VERYSSEL en secretaris JONGSMA, tot in de groote galderije geconduiseerd, staande alle gequalificeerde perzoonen van ons geselschap te weersijden in het voorhuijs gerangeerd.

Aan de boog, die de ingang van de galderije maakt, dewelke geheel en al met wit linnen en het noorder end of de sitplaats met tapijten belegt was, wierd de Soesoehoenang, vrij wat ontdaan over deze extraordinaire ontmoetinge, door den Gouverneur-Generaal zelfs gerecipieerd, g' embraceerd en, na weinig woorden te verwelkominge gewisselt, aan de linker hand genomen en gelijd naar de sitplaats, zijnde twee gedistingueerde stoelen met rood fluwel bekleed, de een als de andere staande op twee hoeken van een tafel met roodfluwel bekleed, om geen hoger of lager hand te betekenen, staande aan de zijde daar de Gouverneur ging zitten nog drie stoelen, met rood laken bekleed, voor de drie heeren Raden, vervolgens nog een gedistingueerde dogh onbekteerde stoel voor de secretaris JONGSMA en de gehele reije heen ordinaire stoelen voor alle de gequalificeerdens van het gezelschap, en, aan Zijn Hoog Edelheids zijde, een gedistingueerde onbekteerde stoel voor Pangerang Depattij zijn zoon, en verscheijde andere. Dogh Zijn Hoogheid aanstonds versogt hebbende dat zijne moeder, kinders en naastbestaenden ook mogten binnen koomen en voor de eerst gem. zelfs op staande, wanneer zij binnen quam, zo wierden nog eenige stoelen op die rije gezet, waar op zig, naast den vorst, de koninginne moeder en voorts de suster met haar dogter plaatsten, nevens de dogters van den Soesoehoenang, gaande de pangerangs, met de twee rijksbestierders, tussen de twee rijen in, op de tapijten zitten. Zijn Hoogheid zeide, dat hij te veel onsteld was om zijn compliment na behoren te maken, dat dierhalven verzogt 't zelve uijt een schriftelijk opstelletje te mogen voorlesen, dat door den translateur SIMONS van periode tot periode wierd vertolkt. Men hadde zeer gevallig gisteren avond laat eerst gehoord dat zulks hem in den sin gekomen was, en oversulks maar nauwlijk desen morgen de tijdt gehad eene gelijke aansprake in 't nederduijtsche te concipieeren, die men hem ter hand stelde nadat met de zijne gedaen hadde, onder een compliment ter materie dienende. De een en andere luiden als volgt:

„Aansprake” van den Soesoehoenang.

Heer Gouverneur-Generaal, de eere en occasie die ik heden heb om uw Hoog Edelheid hier te ontmoeten, verblijd mij ten hoogsten, en het is mij een bijzondere vergenoeging uw Hoog Edelheid in een goede welstand te zien. Grootvader, ik ben zeer verblijd over deze eere en ben steeds daarna verlangende geweest. Het is daarom dat ik mij heeden verseld van mijn moeder en gantsche familie hier laat vinden. Ik kom hier om uw Hoog Edelheid te deeser plaatse te verwelkomen, van mijne opregte vriendschap te verzekeren en mijne hoogagting en ware eerbied te betuijen. Grootvader, heer Gouverneur-Generaal, mijne tegenwoordige onderneming, mijn presente voornemen difereerd zeer veel van de voorige.

Dese mijne onderneming heeft, onder veelen, groote verwonderinge gebaard gehad. Des niet te min heb ik daar en tegen geconcideerd, dat er geen beter occasie voor mij kan weesen om mijne opregtigheid te betuijen dan deese. Dierhalven heb ik zulx uit eene ware genegentheid ondernomen en houde mij verzekert dat ik verplicht was bij deeze gelegenheit mijne eerbied en hoogachting aan grootvader, den heer Gouverneur-Generaal, aan te bieden. Te meer, om dat hiervan geen voorbeeld is, en ook omdat zulks onder alle menschen zeer aangenaam was zoodanigen groote zaak als dese is, van mijn hier te mogen aanschouwen.

Ik en alle de wereldlingen zijn waarlijk verwondert over uw Hoog Edelheids perzoon en hoedanigheden; geen een mensch is er die niet met mij uw Hoog Edelheid bemint. En geene is er, die niet gaarna de eere zoude willen hebben om uw Hoog Edelheid te ontmoeten, omdat er, zeer weinige zijn die zoodanige voortreffelijke begaaftheden bezitten als bij uw Hoog Edelheid gevonden werden. En ook is het zeer seldzaam bij de grooten, die zware saken dirigeeren, dat teffens ook begaafd zijn met opregtigheijt, minzaamheid en medogentheid, zoo als zulx bij uw Hoog Edelheid werd gevonden.

God Almagtig verzeld uw Hoog Edelheid en verleene uw Hoog Edelheid lange jaren levens, tot welwezen van de Compe. en geheel Java.

„Aansprake” van den Gouverneur-Generaal.

De Compe. heeft altoos de vorsten hare bondgenooten met alle trouwe en oprechtigheit behandelt. Is er ooit iets tegenstrijdige gebeurt, het is alleen aan de quade uitvoering harer bevelen te wijten; hare sentimenten zijn en blijven altoos dezelve, en schoon zij, tot hare merkelyke schade, op veele plaatzen gezeten is door de groote kosten die zij van tijd tot tijd moet aanwenden om de wettige regeering staande te houden, zoo laat zij egter niet af van hare eens beloofde vriendschap. Java heeft hiervan een bijzondere ondervinding, maar niemand kan beter betuijen van 's Compe. bestendige en onverbrekelyke trouwe dan de Soesoehoung PACOEBOEANA, die dat in perzoon zo uitmuntent ondervonden heeft. De Gouverneur-Generaal verblijft zig dat hij thans gelegenheit heeft, sonder tusschenkomst van andere, daarover met den Soesoehoung te spreken. Zulx eene nog nooit gebeurde ontmoeting mag deze, nog nimmer beleefde, staatswisseling wel tot haar voorwerp hebben. De nakomelingen zullen daaruit leeren, dat het geene aan den tweeden PACOEBOEANA overgekomen is, dat van den eersten verre overtreft; de volkeren deses lands zullen daaraan gedenken en tot op de laatste tijden getuijgenisse dragen, dat niemand grootmoediger in 't vergeven, bestendiger in het aankleven, vaardiger in het nakomen, en zagtzinniger in de behandeling is, dan de Nederlandse Oostindische Maatschappij, de oude bondgenoot van het Mattarmse rijk, de steun van des Soesoehoungs huis, de beschermer van Java, en de zekerste toevlugt van alle desselfs grooten en inwoonders.

Dat dan een iegelijk, met die selfde iever en welgezintheit aangedaan, zig bevljigten mogte om dat groote voorbeeld te volgen. De edele Compagnie begeerd niets meer als de verbetering van het land; wat kunnen dan groote en kleine meer begeeren als haar eijgen welwesen, en het billijk is hetzelve te helpen bevorderen. De Gouverneur-Generaal kan niet voorbij dit aan den Soesoehoung indagtig te maken, dat zijn gezag door hem niet beter kan werden aangelegt, als dat het strekke om de menschen tot haar eijge beste te dwingen; heeft niet het schiften der swaarden en het leven der pieken, met gedruis der schietgeweeren en het gebulder van 't canon dit arm land lange genoeg ontroert en over hoop gesmeeten?

Dat dan de lieflijke vrede en ruste van God geschonken behoorlijk erkent, wel aangelegt en bij een iegelijk bevordert werde, op dat daardoor bloeijen het gewas van het aardrijk; de vrugten des lands, de inkomsten van den vorst, de bezittinge van de onderdanen en de staat van de edele Compe. en een iegelijk in het genot van zoo veel zegeningen het vorige leet mag vergeten.

Hiertoe zal de Soesoehoung steeds ondervinden 's Comps. bijstand, des Gouverneur-Generaals bereijdwillegheid, en de genegentheid van de Hoge regeering van Indiën.

Dit gedaan en nog een half uure met indifferente diskoursen doorgebracht zijnde, vertrok de Soesoehoenang even als hij gekomen was, werdende nu door den Gouverneur-Generaal tot buiten de voordeure van het huis, en door de heeren Raaden tot aan de koets gebragt, en voorts wederom, gelijk bij zijne binnekomste, gesalueerd met drie decharges van het guarnisoen, en een en twintig schooten uit het canon van de wallen, vervolgens met 19, 17 en 15 van de scheepen ter rheede, die ook teffens vlagge en wimpels lieten waaijen, sendende Zijn Hoogheid na de terugkomste van den commandeur en Raad, die hem weder naar Patjerongan geleijde, zijne beijde Rijksbestierders binnen, tot blijk van zijn contentement over deze receptie en om te bedanken voor de eere hem bij deeze eerste visite gedaan.

Tegen den avond sond de Gouverneur-Generaal den majoor en ritmeester van zijn lijfwagt, OSSENBERG, nevens den koopman en eerste administrateur, DE KLERQ, bij den Soesoehoenang, om een contra visite te vragen, tegen des anderen daags morgens ten negen uren, die geaccepteerd wierd.

Dingsdag, den 10den Meij, ten seven uren, vertrok men naar Patjerongan door het onder de wapenen staande guarnisoen, onder het doen van drie decharges en 't lossen van 't canon van de wallen. Vooraf marcheerden de Javanen, Comps. onderdanen, met haar hoofden en vaandel; daarop volgden vijf handpaarden, wel uitgedost, twee voor den Gouverneur-Generaal en een voor de drie heeren Raden; hierop kwam een detachement dragonders door een officier opgevoert, daarna twee lijftrompetters van den Gouverneur-Generaal, voorts de koets met ses paarden, waarin, zijn Edelheid met de drie heeren Raden zig geplaatst hadden, rijdende ter regter hand van dezelve de majoor OSSENBERG, en ter linkerhand de capitain VAN MARSCHAL, en agter dezelve in een file, ter wederzijde, de helbardiers, domestiquen, clerquen, enz., waarna de overige rijtuigjen, een met vier en vier met twee paarden, nevens een goed getal Europeese burgers en andere aanwezende perzonen, alle te paard, volgden en de marsch voorts besloten wierd door een tweede detachement dragonders te paard.

In dier voegen geavanceert zijnde tot nabij Soesoehoenangs logement, voor het welke zo wel de Europeese lijfwagt van Zijn Hoog Edelheid als de inlanders of Javanen in ordre gerangeert waren, wierd men, op een goede distantie van daar, ontvangen door de Rijksbestierders, de pangerangs en mantries, gaande zo wel als alle onze Javaansche hoofden te voet voor de eerste koets uit, en voor het logement recipieerde ons de Soesoehoenang in perzoon aan het portier, geleijdende den Gouverneur-Generaal aan zijn regterhand na binnen, daar de stoelen even als gisteren gerangeerd waren, doende vervolgens Zijn Hoogheids magt drie decharges, gevolgt van zeven en twintig canonschoten uit de veldstukken, en naar een uur zittens vertrok men met dezelfde statie weder naar Samarang, daar ten elf uren arriveerden. Voorts wierden de nodige ordres gegeven ter depeche van het schip de Herstelder na Batavia (vide de brief aan haar Ed. van dezen datum), zijnde de Anna reets gezonden na Japara om rijst te laden, mitsgaders de preparatiën gemaakt voor onze opreize na het hof van den Soesoehoenang, die den Gouverneur-Generaal daartoe al in de eerste visite hadde verzogt.

Woensdag, den 11den Meij, 's morgens vertrokken met het schip de Herstelder na Batavia, de commandeur en equipagiemeester VERLENG, capitain PAULUSZ, de opperkoopman en sabandhaar D'ESPAR en de onderkoopman en secretaris van commissarissen CRANENDONK.

Nademiddags ontmoetede de Gouverneur-Generaal den Soesoehoenang, als bij geval op de wech van Patjerongan; gingen toen bij den anderen zitten in des Gouverneurs rijtuig, alwaar de Soesoehoenang de hogerhand gegeven wierd, rijdende dus door Samarang en verder buiten de stad, waarover de Soesoehoenang zeer verwondert was, als hebbende noit zo veel huizen, na de Europeesche wijze gebouwt, bij den anderen gezien; voorts wierd Zijn Hoogheid des avonds met twee gecommiteerdens weder naar zijn logement geconduiseert, na dat aan het onze een weinig vertoeft en uitgerust hadde, en tegens morgen middag verzogt op een maaltijt, die teffens tot ons afscheid diende om naer het eijndigen van dezelve te samen te vertrecken naar Patjerongan en aldaar te vernagten ter voorzettinge onzer reize naar boven, des anderen daags morgens.

Donderdag, den 12den Meij. Na dat desen morgen het nodige bezorgt was voor onze opreize, wierd de Soesoehoenang wederom met dezelfde statie als voor de eerste maal tegens de middagh ingehaald. Men speisde vervolgens te samen, zittende Zijn Hoogheid in 't midden van de eerste tafel, recht over den Gouverneur-Generaal, tussen de heeren MOSSEL en VAN DEN BOSCH en de Europeesche juffrouwen, die nevens alle gequalificeerde perzoonen aan drie tafels getracteert wierden, ter zijde van den Gouverneur-Generaal, nevens den heer VERYSSEL en secretaris; voorts, ter zijder van den heer MOSSEL, pangerang depattij ANUM, en op de overige plaatsen de eerste gequalificeerdens van het gezelschap; aan de tweede tafel de majoor OSSENBERG, met eenige Europeese gequalificeerdens, de twee rijksbestierders en de pangerangs van des Soesoehoenangs huis, en aan de derde tafel de koopman en Cheribons resident VAN

DER HOOP, met de verdere vrienden van het gezelschap, ieder tafel van ruim 20 borden zijnde. Men dronk de gesontheden van den Soesoehoenang met die van den Gouverneur-Generaal te zamen, die van de Ratoe of keijzerinne moeder en Zijn Hoogheids suster met de juffrouwen, die van de pangerans met de verdere heeren van 't gezelschap, en voorts het welvaren van de Hooge Regering tot Batavia, van Java, van de Compe. en de bestendige vriendschap, onder 't doen van canonschieten, en de Soesoehoenang en zijne grooten kregen haar deel; waarop men des avonds, tegen zons ondergang, vertrok naar Patjerongen, sittende de Soesoehoenang op de linkerhand van den Gouverneur-Generaal in het eerste rijtuig en de Pangerang bij de Ed. heer MOSSEL, in het tweede, mitsgaders de verdere heeren en vrienden van het gezelschap in de overige. Het guarnisoen was in de wapenen, en men schoot rondom los na het doen van drie decharges uit de musquetterie. Arriveerden ten seven uren op Patjerongan, werwaarts alle de gequalificeerden van Samarang ons conduiseerden en vervolgens terugkeerden.

Vrijdag, den 13den, Meij met den dag, vertrokken naar Oenarang, de Soesoehoenang ons volgende, zoo als geconsenteert was, dat Zijn Hoogheid, die gisteren morgen zijne moeder en de verdere vrienden van zijn gezelschap reets vooruit gezonden hadde, altoos na ons op de reize zoude gaan, om malkander niet te belemmeren.

Oenarang is 5400 roeden van Samarang, de wegh derwaarts is bergagtig, dog thans opgekapt zijnde vrij passabel, schoon door de gevallen regen wat modderig, omdat meest door het bosch loopt, bosschen van groote uitgestrektheid en van schoone kiate en andere bomen voorzien. De medegenomene drie rijtuigen passeerden met weinig moeite, schoon hier en daar wat steijltens waren, en men vond bij Oenarang de nieuwe schans begonnen, aan dewelke de naam gegeven werd, de Ontmoetinge, ter gedagtenisse van des Soesoehoenangs ontmoetinge op Samarang.

Nademiddag wiert de reize voortgezet naar Patjerongan aan de 32 paal, zijnde de palen 300 roede van den ander, alwaar vernagteden.

Zaterdag, den 14den, Meij met de dag op weg. Passeerden een uur na ons vertrek de Toentangse brug, en quamen tegens agt uren op Salatiga, daar het nieuwe fort reeds voltoijt en betrokken vonden door een officier met twintig man; noemde hetzelfde de Herstelling en reisden voort naar den Ampel, daar het middagmaal hielden.

Van de Toentangse brug af vind men een zeer aangename opene contreije, met weinige hoogtens doorsneden, en een schoon terreijn, dat bij forma van terrassen, het een hoger als het andere, malkander het afkomende water uit de gebergten communiceert, en dus op de meeste plaatsen bezaait is en een zeer riant gezicht heeft, zijnde inzonderheid een canonschoot aan deze of de Samarangse zijde van den Ampel, een heuveltje, dat romdom gebout is met zoodanige terrassen van neli, hetwelk gevoegt bij het vrije gezicht over de opene bevallige landsdouwe rondom hetzelfde gelegen, deze plaats preferabel maakt voor den Ampel zelfs, en waardig dat aldaar iets werde aangelegt.

Deze wech is ook geheel rijbaar met chaise en paarden, gelijk onze rijtuigen dezelve passeerden; alleenlijk moeten van Patjerongan af, hier en daar, nog wat verbeteringen in de bosschen gedaan werden, zoo ter erlanging van beter waterlossingen, als door het weggappen van wortels en struijken.

Nademiddag vertrokken van den Ampel naar Boejolalie, daar de derde schans werd aangelegt, dien men nu voortaan de Veldwagter zal noemen, en alwaar onze derde nagtplaats hadden. De weg is van den Ampel hierheen eenerlei als aan de Salatigase zijde, hier en daar wat afgebrooken door sleuven van afwateringen, die uit de gebergten koomen en hoogtens en laagtens formeeren, doch voor het overige zeer gebaant en gemakkelijk, mitsgaders vlak land met aangename gezigten.

Sondag, den 15den Meij. Desen morgen, voor ons vertrek van Boejolalie, de Soesoehoenang, als na gewoonte, aan het logement van den Gouverneur-Generaal komende, zoo verzocht Zijn Hoogheid, dat dezen middag geëxcuseert mogte zijn van bij ons te eeten, zoo als gedurende de vorige dagen hadde gedaan, maar dat doortrekken mogte naar zijn nieuwe residentie op Soeracarta, om ons des namiddags aldaar te kunnen inhalen, hetgeene gaarne bewilligden, te meer Zijn Hoogheid eenmaal van het oude hoff gedgejogerd zijnde, daar onze middagshaltenplaats geprepareert was, apparent ook niet gaarne weder op die plaats zoude willen vertoeven, dewelke hij tot eene wildernisse heeft geabandonneert.

Van Boejolalie na Wono Carta is de wech effen, alsof hij geplanneert was, en het land zoo vlak en open, dat men nog hoogte of oneffenheid daar in ziet, beginnende met de 67 paal tot aan de 82, die even voorbij de passeebaai van het oude hoff staat, en bij de 79 paal is de Bazaar met het tolhek, daar Wono Carta begint lopende van daar tot aan de 81 paal, zoodat de bebouwing van deze voormalige residentie zig circa 1700 roeden extendeert. Ten half negen uren op Wono Carta gekomen zijnde, bezigtigde men het geruïneerde oude hoff, en na het

middagmaal ook de in de papieren met veel onnoodige ophef bekende Lemmadoehoer. Vertrokken ten drie uren naar Soerakarta, twee uren gaants van hier, off eigenlijk van de 82ste tot de 91ste paal, zijnde 2700 roeden, daar ten vijf uren arriveerden, werdende 600 roeden aan deze zijde door den Soesoehoenang, met zijn geheele hoff, ingehaalt. De Vorst zat te paard, en wij in rijtuigen, en wanneer Zijn Hoogheid afstapte, zoo traden ook te gelijk uit de chaise en embrascerden malkanderen, stijgende toen ieder op zijn paard, en de Gouverneur-Generaal behield de regterhand bij de intrede, dewelke door eene lange reije, ter wederzijden van den weg geschaard, eerst van Javanen, daaraan van inlandse en voorts van Europeesche militairen, geschiede, voorbij de nieuwe onderhanden zijnde fortresse, ook de Grootmoedigheid genaamt, naar het hujs van den majoor HOHENDORFF, daar onze logementen geprepareerd waren, volgende toen drie dechargies en zo veel canonschooten als gedaan konden worden.

De Soesoehoenang bragt ons in ons logement en wij conduiseerden hem in zijn nieuwe dalm, daar een half uur vertoefden en tegens den donker weder vertrokken, declineerende Zijn Hoogheids beleefde intentie om ons weder thuis te brengen en namen van denzelfen afscheijt voor de eerste poort.

Maandag, den 16den Meij, was men den geheelen dach bezig met wat uitterusten, het werk effen te stellen, dese plaats en rendezvous te bezigtigen en voorts des avonds den Soesoehoenang te recipieeren, met denwelken men vervolgens een uurtje tête a tête aboucheerden, gevende Zijn Hoogheid te kennen, dat de strandregenten tot hiertoe nog niets voldaan hadden van de jaarlijkse verplichtingen in geld en geschenken, die zij van ouds gewent waren, bij haar verschijninge ten hove, op te brengen, en dat, ofschoon die districten bij het contract gelaten waren onder Zijn Hoogheid, voor zoo verre niet aan de Ed. Compe. finaal zijn afgestaan, hij egter bijna niets over dezelve te segge hadde. Waaruit men gelegenheid nam den vorst te vertonen dat, hoewel men dese schikkinge indiervoegen hadde gemaakt met, namelijk, het grootste gedeelte der strandregentschappen onder hem te laten en alleen voor de Compe. te nemen die landen, gelijk Japara, Rembang en Sourabaya, die de Compe., om de wille van hare daar in gesitueerde etablissementen, niet ontbeeren konde, Zijn Hoogheid egter wel konde begrijpen dat deze verdeling gebrekkelijk was en altijd aan veele verdrietelijkheden en inconvenienten onderworpen zoude wesen, en dat het bijna geheel ondoenlijk zoude vallen de overige strandregenten, die thans bijna niets als de voorsz. jaarlijxe contributie aan Zijn Hoogheid te doen, en, voor het overige, alle de leverantien van rijst en houtwerken voor haar rekening hadden, te dwingen tot hetgeene zij nu bijna geheel afgewend waren, en op allerlei pretexten, in het vervolg, ook zekerlijk souden zoeken te eludeeren, hem uit dien hoofde voorstellende, dat het beter voor Zijn Hoogheid en de Compe. zoude zijn die landen maar te laten varen en aan de Ed. Compe. geheel en al over te geven, mits dat Zijn Hoogheid niets van zijne revenuen daarbij verloor, maar voortaan aannam dat 's Compe. weegen Sorge daarvoor worde gedragen, te meer de inkomsten der Sabandharijen, die aan den vorst waren gelaten en waarvan hem voortaan jaarlijks rekening zoude werden gedaan, nog niet eens toereikende waren, om het jaarlijkse onderhoud van 't guarnisoen, de agterstallen op het vorige contract en het onderhoud der prinsen van zijn huis, die voor rekening en ten lasten van de Ed. Compe. zijn, met de agterstallen op dezelve te vereffenen, en dus Zijn Hoogheid in 't vervolg nog al meer ten agteren konde geraken, indien men door een gemengde heerschappij over de strandregenten, deze niet konde houden tot hare verschuldigde leverantie van 5000 coijangs rijst voor 10 rds. de coijang, terwijl de inkomsten der Sabandharijen ook eenig nadeel en verminderinge leeden door de tegenwoordige onvolmaakte schikking, daar Zijn Hoogheid integendeel door dien afstand van alles ontslagen konde werden, behoudens zijne inkomsten, wanneer de Compe. van hare kant zig met de voorsz. Sabandharijen voor de bestaande drie onderhoudsposten voor 't guarnisoen, de prinsen en agterstallen van 't vorige contract, te vreden hield en noch meer noch minder daar voor te pretendeeren hadde.

Waarover Zijn Hoogheid veel difficulteijten formeerde, zeggende dat hij zelfs wel de complete leverantie van alles aan de Compe. volgens het jongste contract zoude willen leveren, zo men die landen geheel en al, gelijk zij te voren waren geweest, onder zijne alleenheerschappij liet; doch de ondoenlijkheid van deze zaak den Soesoehoenang gedemonstreert zijnde, uit het jongst voorgevallen op Java niet alleen, maar ook uit de retroacta van den vorigen tijd, waarbij duidelijk genoeg tot 's Comps. en zijne merkelijke schade is gebleken, dat Java onder zijne alleenheerschappij nog bijna noit een douzijn jaren in vrede is gebleeven, grotelijks veroorzaakt doordien de vorst van uit de bovenlanden onmogelijk alles beheeren en in orde houden kan, en zijne ministers moet laten begaan, dewelke tot haar particulier voordeel zijn autoriteit misbruiken en dus geduurig misnoegden en rebellen verwekken, die het land ondermijnen, zoodat het niet voort brengen kan hetgeene de Vorst en de Compe. daarvan hebben moet, daar integendeel de bovenlanden onder hem en de benedelanden onder de Compe. staande, onder Godes zegen alles in

ordre konde blijven en een ieder sorgen voor het zijn; zoo wierd men het eindelijk eens, en de Soesoehoenang beloofde te zullen laten opgeven wat hij tot hiertoe van de nog geblevene strandrengetschappen hadde gehad, en mits het betalen van die inkomsten en de Compe. zig met de Sabandharijen voldaan houdende voor de drie overige articulen. de stranden geheel en al aan de maatschappij te zullen overgeven, alles onder dit beding, dat zulks geen kleynagting aan Zijn Hoogheid mogte toebrengen, waarvoor men beloofde zooveel mogelijke zorg te zullen doen dragen.

Men hadde ook gedurende deze rijze de nog manquerende nadere onderrigtinge gekreegen omtrent het articul der tollén binnen's lands, zo veelvuldig en zo qualijk gereguleert, dat de inwoners bij het afbrengen harer producten, zoowel langs de weegen als op de rivieren, bijna zo veel daarvan niet konden maken aan de stranden, als zij reets aan tol betaalt hadden in het afkomen, moettende op ider district een nieuwe tol betaalt werden, ja zelf van dingen die tot de eijge consumptie der inwoonders dienen uit het eene district in het andere, waardoor op de bazaars, die hier veelvuldig zijn, alles zeer dier, ja ten hoogsten prijze, werd verkogt, de communicatie tusschen de boven- en benedenlanden merkelyk is gestremt en het land niet na behooren gecultiveert kan werden. Dit alles wierd den Soesoehoenang vertoond, en ook bij hem in dier voegen begrepen, mitsgaders uit dien hoofden goedgevonden, dat de vorst van de Compe. voortaan zoude hebben het geene zijn inkomen van alle deze tolpoorten en hekken derzelve, zoowel te lande als op de rivieren, zijn geweest, mits dat Zijn Hoogheid voor hem en zijne successeurs zoude renuntieeren aan alle regten en belastingen op eenige goederen, en de Compe. de vrijheid zoude hebben die te schikken zoo als het haar beliefte.

Dinsdag, den 17den Meij, was men den geheelen morgen bezig met de poincten van gisteren in ordre te brengen, bij forma van een ampliatio op 't contract, het welke door de heeren Raden van 't geselschap goedgekeurt zijnde, vervolgens door den Vorst getekend en gesegelt wierd, gelijk ook aan onze zijde, luidende aldus:

Tot nadere explicatie van het genooteerde bij het jongste contract van den 11den en 13den November 1743, nopens de Sabandharijen en strandregentschappen, is op heden tusschen den Hoog Edele heere Gouverneur-Generaal GUSTAAF WILLEM baron VAN IMHOFF en den Soesoehoenang etc. vastgesteld en ter wederzijde beloofd en aangenomen, dat alle de Sabandharijen zullen zijn en blijven ten behoeve van de Compe. sonder daarvan verder reekening aan den Soesoehoenang te doen, mits dat de Soesoehoenang daarmede zal kunnen volstaan tot voldoeninge, zo van het jaarlijkse onderhoud van 't guarnisoen alhier en van de prinsén van zijn huis, die thans op Batavia en elders door de Compe. werden onderhouden, als voor de agterstallen op het eene en andere, item van de rijst op het vorige contract van de jare 1733, die Zijn Hoogheid, volgens het jongste, gehouden is te vereffenén, zoo dat zijn Hoogheid niet verplicht zal zijn iets te suppleeren, bijaldien de gemelde Sabandharijen zo veel niet bedragen mogten, als voorsz verschuldigde jaarlijkse betaling, nog de Compe. om iets uit te keeren, zo dezelve meer beliepen, zoodat het eene met het andere finaal en eenmaal voor altoos vereefent zal zijn.

Voorts geeft de Soesoehoenang geheel en al aan de Compe. over, de nog overige districten langs de stranden, die niet begrepen zijn onder de landen bij het jongste contract afgestaan, waar tegens de Compe. aanneemt te bezorgen, en jaarlijks aan Zijn Hoogheid, in contanten gelde, te laten voldoen, de inkomsten die Zijn Hoogheid bevorens uit gemelde districten heeft gehad, thans gesteld op eene somma van vijf duysend realen Spaans, gelijk ook de Compe. beloofd de volkeren dier landen, zoowel als de hoofden derzelve daartoe steeds te houden, dat zij den Soesoehoenang alle behoorlijke eere en respect bewijzen, op dat Zijn Hoogheids aanzien hierdoor niet vermindert werd.

Laatstelijk verklaart de Soesoehoenang bij dezen, afstand te doen van alle tolpoorten, hekken en afschuttingen der wegen in de bovenlanden, en van alle belastingen op de goederen, die zo wel langs de wegen als de rivieren, zoo tot negotie als consumptie kunnen werden afgevoert, latende geheel en al aan de Compe. over om te reguleeren en te ordonneeren sodanige uijt- en inkomende regten op de voorsz. goederen. 't zij van diegene die in de bovenlanden vallen en aangekweekt of aangemaakt werden, of van andere die van buiten inkomen, als de Compe. daar denken sal het beste te zijn, met belofte van de ordres, die de Compe. daaromtrent laat stellen, door zijne onderdanen presies te doen uitvoeren; waar tegens de Compe. beloofd jaarlijks aan de Soesoehoenang te betalen de somma van negen duysend realen Spaans, voor het inkomen dat Zijn Hoogheid tot hiertoe van voorsz. tol heeft gehad, daaronder begrepen de pagt der vogelnesjes, de rivier Solo, de tabakspagt in de Kadoe, de bazaars en alles wat tot de voorsz. tolpoorten heeft behoort, waar benevens de Comp. ook nog jaarlijks zal laten betalen een duysent spaans aan de Ratoe AMANCOERAT, de Pangerangs en eerste bediendens van Zijn Hoogheids hoff, en twee duysend realen Spaans aan den oudsten wettigeu zoon van den Soesoehoenang en

zijnen opvolger in het rijk, zodra die een behoorlijken ouderdom van veertien jaren zal hebben bereikt en door de Compe. tot kroonprins verklaart zal zijn.

Aldus gedaan op Soeracarta den 18 Meij 1746 (onder het Javaans stond) het zegul van van Zijn Hoogheid in rode lacke, (en daar nevens geschreeven) dit is het zegel van den Soesoehoenang PACOEBOEANA (onder het nederduits) (getekend) G. W. VAN IMHOFF, JACOB MOSSEL, JACOB VAN DEN BOSCH en HUGO VERYSSEL (ter zijde) 's Comps. zegul in rode lacke (en daaronder) ter ordonnantie van Zijn Edelheid den Heer Gouverneur-Generaal (getekend) N. JONGSMA Secretaris.

Des namiddags quam de Soesoehoenang bij ons eeten en verzogt ons reciproque tegens morgen middag. 'S avonds bezigtigden wij het nieuwe en nog niet half voltooide fort de Grootmoedigheid.

Woensdag, den 18den Meij, des voormiddags wiert de Soesoehoenang, zijne moeder, zijn suster met haar dogter, zijn zoon, de rijksbestierders, nevens de verdere Pangerangs, of Prinsen van zijn huijs, 's Comps. wegen beschonken, en daar tegens sond Zijn Hoogheid eenige goud werken tot present, die men aan den commandeur STERRENBURG overgaf om na Batavia gesonden te werden. Ook liet Zijn Hoogheid van zijne zijde nog twee pointen voordragen waarin hij verzogt dat 's Compes. weegen geconsenteert mogte werden, namentlijk de verklaringe, van zijn eenigste wettige zoon tot kroonprins, en het huwelijk van zijne oudste wettige dogter Ratoe ALIT, met Radeen Aria WIERADININGRAT, zoon van den versondene rijksbestierder NATTA COESSOEMA, en dewijl hier op het eerste weijnig speculatie viel, door dien er tot de successie, in de descendente linie, hier te lande als van zelf volgende, geen ander subject voorhanden, en op de perzoneele hoodanigheeden, ouderdom of andere omstandigheden, tot desen prins betrekkelijk, niets te remarqueeren is dat het zoude kunnen tegenhouden, zijnde de prins reeds 15 jaren oud, redelijk fier en van geen quaden opslag, mitsgaders, wat het huwelijk van de dogter betreft, 's Comps. weegen alleenlijk speculatie gevallen was, wanneer hetzelve bij Samarangse missive van den en die van den Vorst, wierd voorgesteld, nopens de nieuwe betrekking tot gemelde NATTA COESSOEMA, dewelke hetzelve aanstonds heeft doen stuijten, sonder dat de regeering van Indiën zulks absolut heeft gecontradiceert of geaprobeert; daar men nu bij nadere bevindinge. en ook volgens hetgeene de Commandeur STERRENBURG en 's Compes. resident aan dit hoff, de majoor HOHENDORF, quamen te betuijgen en toemaals al, tot geruststellinge van de regeeringe, hadden moeten ten antwoord geven, zig genoegzaam verzekert konde houden, dat deze aliantie van weinige consequentie konde wezen voor de Compe. of voor het land in den volgenden tijd, zo maakten de heeren Raden nevens den Gouverneur-Generaal geen de minste swarigheid om den Soesoehoenang, in het eene zo wel als in het andere, thans te willen te wesen, en dienvolgende wierd in Zijn Hoogheids dalm desen middag daarvan opentlijk verklaring gedaan, op het nadere versoeck dat Zijn Hoogheid, ook in het publicque, daartoe deed voor het begin van de maaltijd.

Ook hadde Zijn Hoogheid niet alleen, maar ook de beide rijksbestierders en de majoor HOHENDORF, geklaagd over de stoudheid van Pangerang MANCOEBOEMI, broeder van den Soesoehoenang, dewelke bevorens, nevens de ses, die nog in 't land omzwerven, zig onder het getal der malcontenten gerangeert hebbende, doch ten laatsten weder aan het hoff gekomen en door den Soesoehoenang ook genereuselijk behandelt zijnde, egter nog bleef continueeren met het op en aanhouden van eens zoo veel huisgezinnen, als hem volgens zijne geboorte competeeren, met verzoek dat, dewijl hij niet veel scheen te geven om hetgene hem daaromtrent door de voorsz. minister en de Vorst zelf wierd vertoond, dat het hem eens met ernst mogte gezegt werden door den Gouverneur-Generaal zelfs, dewelke dan dezen middag vertoonde, dat het een ten uiterste onbillijke oppositie was tegens de aloude gebruiken van des Soesoehoenangs huis en eene onredelijke practentie, in dier voege, bij wegen van ongehoorzaamheid en geweld, na zig te nemen hetgene hem niet toequam, en dat hetgene hem naar zijn rang competeerde, hem, zo wel als alle prinsen, tot dewelke men al verder deeze aansprake rigte, moeste contenteeren, zoo als de Vorst opentlijk wierd gerecommandeert, zulks de prinsen zijne bloedverwanten niet te onthouden en dezelve ook in 't gemeen te protegeeren en gunstig te zijn, hetwelk wederzijts wierd aangenomen. Pangerang MANCOEBOEMI leegde, nevens de andere prinsen en rijksbestierders, op het welvaaren van de Compe. van Java en op de successie van Pangerang Depattij ANUM (kroonprins) in het Rijk, een glaasje, na hetwelk zij vriendelijk en wel vergenoegt scheijden, sonder iets van hare seijde te zeggen te hebben op de vrage, die men opentlijk voor den eeten daaromtrent liet doen.

Des avonds wierd orde gegeven tot onze verdere reizje van Soeracarta door Mattarm, Baggalleen en Banjoemaas naar Tegal, zijnde het voornemen van den Soesoehoenang, om ons tot in de Mattarm (d.i. ongeveer, de huidige Residentie Djokjakarta) uitgeleijde te doen, om de wille van de groote belemmering gedeclineerd en Zijn Hoogheid verzogt, alleenlijk tot halfwegen Wono

Carta (Kartasoera) of het oude hoff, te reconduiseeren, waarinne deselve ook bewilligde.

Donderdag, den 19den Meij, quam de Soesoehoenang met zijne moeder en suster, haar en zijne dogters, en verdere aanverwanten van beide sexen, aan ons logement, om ons te valdiceeren, en Zijn Hoogheid zeijde teffens aan den Gouverneur-Generaal dat Pangerang MANGCOEROEMI, die gisteren eene recommandatie gekregen hadde, dese nacht zijne ordinaire woning verlaten en alles mede genomen had, 't zij dat het was uit vrees of uit weerbastigheid, om niet te voldoen aan de ordres die hem gisteren opentlijk waren voorgesteld.

Dese manier van doen is onder de prinsen van dit hoff thans so familiair geworden, dat er buiten Raden Mas SAID, den jongen zoon van den op Ceilon overledenen Pangerang Mas SAID MANCOENAGARA, nog wel vijf swerven, te weten, BOEMINATA, SINGASARIE, Mas AMBIA, SABAR en GOENTOER, die geen andere reden weten te geven van hare retraite, als een idel voorwendsel van vrees, en nog naar goede vermaningen, nog naar dreijgementen luijsteren, sich ondertusschen ophoudende met de eene twee, en de anderen meer duijsent menschen naar zig te trekken, door de brandschattingen, die zij uitschrijven, een ongebonden en teffens opulent leven te lijden en also het land in rep en roer te houden, dan eens het eene, dan weder het andere district invadeerende en door hare verregaande petulantie zig een onbeschroomt air van independentie, ook omtrent de Compe. geven, dat niet te verdragen is en haar alomme gedugt maakt onder de gemeente, aan dewelke zij daar en boven door hare baldadigheden, die zij hier en daar komen te bedrijven, eene opene deure verschaffen, om alles wat 's Comps. wegen geordonneert werd aan te planten, op zulke praetexten te eludeeren, gelijk de peper culture en andere dingen, dewelke zij thans zeggen dat op verscheijde plaatsen door Mas SAID, uit enkele boossaardigheid, bedurven zoude zijn.

De Soesoehoenang hadde hier over zelfs ook al een en andermaal geklaagt, en alschoon men van de waarheid deser zaak, zo verre de voorn. baloorigheid en quadaardigheid van die knapen betreft, wel overtuigd was, zo wierd men tog ook desen morgen nog nader overtuigd van Mas SAID hardnekkigheid, alzoo een boodschapper, uitgezonden met een briefje van den translateur SIMON, aan hem geschreven om hem nogmaals te vermanen om thans af te komen, met het volgende excuis tot antwoord terug quam.

Translaat javaansche brief van den Pangerang ARIA MANCOENAGARA en desselfs familie, aan Zijn Hoogedelheid den Hoog Edelen heer Gouverneur-Generaal Ontfangen den 19den Meij 1746.

Na gewone voorrede.

Het heeft UWEdele behaagt mij een brief te zenden, dewelke door mij behoorlijk ontfangen en de inhoud zeer grondig verstaan is, waardoor ik mij ten hoogsten verplicht bevind, dog aangaande dat UEd. mij gelieft te ontbieden, verzoek ootmoedig om excuis, door dat ik bevreest ben. Wat mij betreft, zoo heb ik geen vader, nogte moeder, dan UEdele mijn grootvader, den Gouverneur-Generaal, om wiens hulp en bijstand ik ben verzoekende. Want de reden, dat ik bevreest ben, is eenelijk, omdat mijn andere broeder niet en komt. Wat mij betreft, grootvader Gouverneur-Generaal, zoo mijn broeder niet bij mij en komt, zoo verzoek ik met gerustheid beoosten de rivier te mogen blijven, doordien ik mij gevoel niet in staat te zijn om op Soeracarta dienst te doen; dog daar ik na wacht is, somwijle mogte UWEd. genegentheid betonen aan de nalatenschap van vader Pangerang ARIA. Grootvader Gouverneur, wat mij betreft, indien UWEd. mij wil doden, zo sterf ik, en zoo UWEd. mij wilt in 't leven behouden, zo blijf ik levendig. En wat betreft de slegte stijl van dezen brief, wilt het mijne onnoselheid toegeven, en het bestaan aan UWEd. te komen ben ik bang, en nu niet bij UWEd. te verschijnen ben ik ingelijks bevreest. Edogh ik ben niet gesint eenige vijandelijkheeden teegens de Compe. te plegen, tenzij dat ik ten uiterste daartoe gepersuadeert werd, dogh des doenelijk zijnde, wense in vrijheid te mogen zijn, zoo aldien UWEd. geen genegentheid hebt tot het verzoek van Pangerang ARIA.

Hebbende hij mondeling daarbij gevoegt, dat absolut niet komen zoude, en geen de minste vrees, maar in tegendeel een ongemeene assurantie betoond, volgens het zeggen van den boodschapper, waarbij de Soesoehoenang nogmaals voegde zijn verzoek, dat hij en alle diergelijke knapen maar mogten werden uitgeroeid, om dat het land anderzints nimmer in ruste zoude komen, waeromtrent men dan met zijn Hoogheid over een quam, dat zulks maar moest geschieden op de beste en doenlijkste wijze, met beloften van daaromtrent nog nader ordres te zullen stellen voor ons vertrek naar Tegal.

Hiermede onze verrichtinge te dezer plaatse afgeloopen, de moeder en verdere vrouwen van 's Vorsten huis afschijt gegeven en na het hoff geretouneerd, mitsgaders alles tot onze reize in gereedheid gebragt zijnde, hoe wel ten opzichte van het benodigde volk en paarden vrij wat gebrekkig, zo vertrok men tegen negen uren van Soeracarta, zittende de Soesoehoenang aan de linkerhand van den Gouverneur-Generaal in het rijtuig met ses paarden, de heer MOSSEL met

den heer VAN DEN BOSCH in het tweede en de heer VERYSSEL met den kroonprins in het derde, die de Vorst versogt, onder weg zijnde, niet te willen vergeeten. Ook betuigde Zijn Hoogheid inclinatie tot een rijtuig, dewijl de wegen thans hadde laten maken, dat zig daarmede diverteeren konde, en, nevens zijn zoon, verzogt hij nog om eenige fraije vogelroers, om op de jagt te kunnen gebruiken, waaromtrent men beloofde, bij retour op Batavia, de noodige ordre te sullen stellen. Aan de vierde paal, zijnde circa half weegen het oude hof, versogt men Zijn Hoogheid zig niet verder te incommodeeren, nemende daarop afscheijt van den anderen, de Vorst te paart terugkeerenden na zijn hof en wij, met de rijtuigen, onzen weg vervolgende voorbij Wono Carta, tot aan den dijk langs de vijver, daar de limite van den ouden Dalm is en de reijtuigen terug moesten keeren, wij te paard en met draagstoelen onze reijze voorzettende door een vrij ongelijke, modderige en met veel water geïnterrupteerde weg naar Dilongo, daar des middags halte hielden, zijnde vier uren van Soeracarta, en des namiddags weder voortmarcheerden. Quamen in den donker, niet sonder veel moeite ten opzichte van den wegh en groote gebrekkelijkheid omtrent onze bagagie, op Gondang, zijnde vijf uren gaants verder.

Men had 's daags voor ons vertrek den Soeracartasen translateur DE VRIES met eenige Inlandschen hoofden vooruit gesonden, om de logementen te praepareeren, en, dewijl men niet wist hoe verre de onbeschaamdheid van de swervers boven vermeld, die zig op onzen weg op-hielden, konde gaan, zo liet men dezelve dekken door een officier met twaalf dragonders, twee onderofficiers en een tamboer, of te samen sestien Europeesen uit het guarnisoen alhier, nevens eenige inlanders van Wono-Carta, nemende het restant van de compe. dragonders, die hier legt, tot onze arriëre garde mede, om de nablijvende bagagie te dekken.

Vrijdag den 20sten Mey, met den dagh sloegen weder op reize en quamen tusschen agt en negen uren op Taadje aan het end van het Soercartase district en begin van den Mattarm, daar een Chinees, zeer apparent een spion van Maas SAID, verhaalde, dat over weinig dagen die knaap nog hier geweest was, was, en hem gelaten hadde om te verneemen of het wel waar was dat de Gouverneur-Generaal door die landen heen zoude trekken, opdat allerlei vrugten tot ver-versing en battoers voor de bagagie, naar 's lands wijze, zoude bezorgen, voegende hij daar-bij, dat dese swerver hier pas twee a drie uren van daan was, waarop men hem terug sond om te zeggen dat hij maar komen zoude. Dog alles verviel, als men, ten een ure opgebrooken zijn-de, des avonds ten ses uren in het *lusthuijs op Djokdjo* quam en het rapport van die Chinees inkwam, dat de Pangerang reeds naar het Zuidergebergte was gevlugt.

De nademiddags maaltijd was ondertussen met alle praecautie gedaan, om onze bagagie te dekken voor eenige onbeschaamde roovers; dogh men vernam niets. Kwamen langs een zeer moeilijke en langwijlige weg, die in het begin redelijk was, door de negorij *Prabanam*, daar veele steenen nog leggen uit de overblijfselen apparent van een palais of tempel van den heij-densen tijd, terwijl men nog eenige afgodenbeeldsels vind en kleine canonschoot van de bazaar om de noord, daar een bosje is op een hoogte, door menschen handen daartoe geappropriert, dewelke door eenige uit ons gezelschap, die het bezigtigden, geoordeelt wiert van metaal te zijn, en aan het postuur, de ooren en de koe, welkers staart het groote afbeeldsel in de hand hout, in genere schijnt te vertonen, dat de Javanen voor dezen van de secte der Brammineesen onder de Heidenen zijn geweest, zoo als men ook uit meer andere antiquiteiten van dien aard, hier in de Mattarm en elders reets voordesen ontdekt, heeft af te nemen, dog uit hare vertellingen, veel eer dan kronijcken, zo zeker niet af te nemen is, omdat die ondermengt zijn met zo veel fabulen, dat men daarop weinig staat maken en betrouwen kan. Volgende aan dit dorp Prabanan, een groot half uur van Taadje, nog een uurtje verder, na dat men een spruit van de rivier *Ampar*, die in deze Zuijt zee loopt, gepasseerd is, de negerij *Arandoelan*, daar Maas GRENDIE, ten tijde zijner omswervingen, heeft geresideert en daar onze middaghplaats hadde moeten wezen om wel geplaatst te zijn, terwijl ons *rusthuijs op Djokdjo* ook beter hadde kunnen gemaakt wer-den, binnen deze zeer geëxtendeerde muuren van des Soesoehoenangs dalm, die voor het overige ledig is dan een canonschoot verder, daar die thans opgeslagen was en men zig wat behelpen moest, omdat de environs dier plaatse, dewelke zommige voor het centrum van de Mattarm hou-den, nog vertoonden de overblijfselen der baldadigheid van Maas SAID, die hier onlangs contri-butie hadde opgehaalt, en die landstreek nog half verwoest was. De distantie van Taadja tot hiertoe is vier en een half uur gaans, zo dat gisteren 9 en heden maar 6½ uur gemarcheert had-den, hoewel men bij het opmaken der route ider daghreize voor agt uren gaans hadde opgegeven.

Saterdag, den 21sten Meij, met zons opgang waren op marsch gelijk thans dadelijx, om-dat, alshoon de beide rijksbestierders de troep slooten, egter alle morgen op nieuws naar het dagligt moesten wagten om de nodige battoers of draag-Javanen uit de negoriën te krijgen, alzoo voor onze bagagie circa duisend dagelijx van noden hadden, buiten het geene de voorsz. rijks-bestierders, de strand Regenten en die van Samarang met zig sleepten, zo dat onze geheele train

uit twee duizent en meer bestond, waaronder circa veertig dragonders, zo van de lijfwagt als van Soeracarta.

Een uur van Djokdjo hielden een weinig halte op de passar. Een half uur verder legt een voorname marktplaats, bij den inlander *Pasar gedee* of de Groote markt genoemd, die sommige voor het middelste van Mattarm houden. Op Meddellam, dat $1\frac{1}{2}$ uur verder en de grootste helfte van onze weg, en voor onze middaghalte plaats geprojecteert was, hielden maar even stil, en trokken door na onze avondplaats tot GADING (thans desa Gadinghardjo, nabij Kretek, regentschap Bantoel) daar in des Soesoehoenangs dalm logeerden, in dewelke hij resideerd als na de Zuit zee gaat, om zig te diverteeren, zijnde deze plaats aan de mond van de rivier Dempan, op desselfs wester boord, aan het eijnde van het zuijder gebergte en pas een uur van de zee gelegen, daar de Vorst, voor de troubelen van 't jaar 1741, gewent was te jagen en te visschen, zijnde hier ook een klip van dewelke veele vertelselen gefabuleert werden uit de Heijdense tijd, en die selfs nog bij de tegenwoordige Mohametaanse Javanen in eenige achting is, mitsgaders ook, aan het eijnde van 't bovengemelde gebergte, een wel of bronwater, waar aan men egter niet dan een sterk zout konde proeven, misschien veroorzaakt door de communicatie met het zeewater, dat menigmaal daar over heen slaat. Hadden heden $6\frac{1}{2}$ uur gemarcheert.

Sondag, den 22sten Meij, vertrokken 's morgens, als naar gewoonte, van GADING quamen een half uur daar van dan aan de *duynen*, vervolgens aan *strand van de Zuyt zee* en marcheerden also westwaards op, naer dat de marse van vooreergisteren Zuit west, die van eergisteren Z. Z. W. en die van gisteren westelijker als Zuiden gevallen was, tot op ADIELANGOE (thans Kadilangoe), aan de oostzijde van de rivier PANARA (Bogowonto), daar niet voor vier uren arriveerden en de bagagie met den donkeren, na een zeer difficile, heete en onvermakelijke marsch door zant, van negen uren, hebben ook door gebrekkelijkheid der wegwijzers, die men dagelijks bevind zeer groot te zijn, onze rustplaats voor de middag, op een canonschoot ter regter of aan de landkant, van ons afleggende negorij, Koetjolban genaamt, misgelopen en dus een fatigante dag gehad.

Met deze rivier (Bogowonto) bij Adielango (Kadilangoe) eindigt het Mattarmse district (in casu de westgrens van het huidige Pakoe Alamsche regentschap Adikerto, ressorteerende onder de bestuursafdeeling Koelon Progo van het gewest Djokjakarta), 't welke wij twintig uren gaants, schoon niet in regten linie, getraverseert hadden, dog wel op elf of twaalf uren diameter mach gerekent werden, stotende ten Noorden aan het gebergte van Kaddoe, ten Oosten aan het Soeracartase, ten Westen aan het Baggaleensche district, en ten Zuyden aan de zee, werdende gerekent op twintig duisent tjatjas, of families, waarvoor men viermaal zoo veel inwoonders, oud en jong, mag rekenen, en door drie hoofden onder des Soehoengangs opperen der beijden Rijksbestierders onderbestier geregeert, bestaande uit vlak land alles bruikbaar en voor groot gedeelte al bebouwt, dog veel bedurven nely of padij hebbende, door de stroperijen der rebellige prinsen, die de inwoonders doen vlugten en het gezaay negligeeeren, zoo dat het door gebrek aan water verdort, daer anders, van eenen aart genoegzaam met de Soeracartase, het water, bij opstopplings der spruijten uit het gebergte, abundantelijk hebben en dus altoos bebouwt kunnen worden, zo als men er ook vele zag, waarop de pady gesneden wierd, andere daar dezelve in airen, en weder anderen, daar dezelve nog in 't geheel groen stond. Het Soeracartase, voor dezen Cartasoerase, district, bestaat ook uit een vlak land, kley en sandigen grond, alles bruikbaar, werd gerekent op 36000 huisgezinnen en bestiert door verscheijde wedonos, of inlandsche Ministers, onder dewelke, de prinsen en Rijksbestierders, deze landen verdeelt zijn. Van de eerste soort zijn er 12, vijf ten hoof en zeven voor het land. Men kon geen frayer landsdouwe begeeren, dan deeze twee aanzienlijke provintiën, ja zegt men dat Pranaraga en Madion, het eerste grooter als het laatste, ten Oosten en Noordoosten, gelijk de Kaddoe ten Zuyd-westen van hetzelfde almede zijn, loopend dit vlakke land Noord-oostwaarde op, te wederzijden de rivier Solo, tusschen het Oostter en Wester binnengebergte van Java als een breede effene strook tot Passourouang toe zo dat zekerlijk dit bovenland voor een der schoonste van de bekende wereld te houden is, brengende alles voort wat tot 's menschen onderhoud behoort, kost en kleederen, want het geweeft is hier alzoo wel van importantie als het gezaay.

Maandag, den 23sten Meij, trokken des morgens over de rivier, (Bogowonto) waar door het wel half agt was eer de laatste bagagie van Adielangoe opbrak, marcheerden eerst west en naderhand west noordwest op, langs de negorien, die aan de binnenkant der duijnen leggen, trokken gaande wegs wat meer na binnen tot op Wololo (oud-BAGELEN, thans ressorteerende onder het gewest KEDOE) daar een wel voorziene rustplaats was, van derwaart $4\frac{1}{2}$ uur marceerens, en bereikten na nog $2\frac{1}{2}$ uur, langs een vermakelijke weg, onze avondplaas op Ambal.

NASCHRIFT. De landtocht werd verder via BANJOEMAS, TEGAL (Resident BREEKPOT) BREBES, LOSARI, CHERIBON (Resident VAN DER HOOP), INDRAMAJOE, KANDANGAUAR, PAMANOEKAN, KRAWANG, BEKASSI en POELOGADANG beëindigd.

„Nademiddags ten vier uren vertrokken van POELO GADANG” — zoo besluit de Gouverneur-Generaal VAN IMHOFF deze reisbeschrijving, gedagteekend „Batavia in het Casteel den 10en Juny 1746” — „en kwamen ter half zes, door Gods goedheid, weder in het casteel, hebbende dus deze visite, zo te water als te land, geduurende twee maanden en 18 dagen, zonder ongemak en niet zonder succes, ten einde gebragt.” Geboren 8 Augustus 1705, maakte VAN IMHOFF deze reis dus op 41-jarigen leeftijd.

22. Djokjasche Klapperratten-verordening.

De Resident van Djokjakarta.

Overwegende de wenschelijkheid dat eene regeling wordt getroffen ter bestrijding van de klapperrattenplaag in het gewest Djokjakarta.

Gelet op artikel 72 van het reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, zoomede op Staatsblad 1858 No. 17, zooals het laatstelijk is gewijzigd bij artikel 25 van de Invoeringsverordening van het Wetboek van Strafrecht (Staatsblad 1917 No. 497).

Maakt aan de ingezetenen van dat gewest bekend :

Dat door hem is vastgesteld de navolgende verordening :

VERORDENING op het bestrijden van de klapperrattenplaag.

Artikel 1.

Elk bezitter van een erf of tuin, beplant met klapperboomen, is gehouden op de daartoe door het Hoofd van plaatselijk bestuur bepaalde tijdstippen :

- a. de klapperboomen te reinigen of te doen reinigen van daarin voorkomend schadelijk ge-
dierte en van de droge bladeren te ontdoen ;
- b. in onderlinge samenwerking, ten genoegen van het Hoofd van plaatselijk bestuur, de in
de klapperaanplantingen voorkomende ratten (Indische eekhoorns) te vervolgen en te doodden.

Artikel 2.

Voor de vaststelling van de in artikel 1 bedoelde tijdstippen worden de belanghebbenden gehoord, ten einde zooveel mogelijk met door hen voorgebrachte bezwaren rekening te houden.

Artikel 3.

Van de verplichtingen onder artikel 1 b kunnen door het Hoofd van plaatselijk bestuur worden vrijgesteld diegenen, die, ten genoegen van dat bestuurshoofd, aantoonen, dat zij op eenige andere, dan de bij dat lid voorgeschreven wijze, tot de uitroeijing der klapperratten medewerken.

Artikel 4.

Het binnen den door het Hoofd van plaatselijk bestuur gestelden tijd niet of niet behoorlijk voldoen aan een door of vanwege het Hoofd van plaatselijk bestuur gegeven last tot reiniging van klapperboomen en/of het vervolgen van klapperratten, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden.

Artikel 5.

Deze verordening, welke kan worden aangehaald onder den naam van „Klapperratten-verordening”, treedt in werking met ingang van den dag na dien harer afkondiging.

En opdat niemand, wien zulks aangaat, hiervan onwetendheid voorwende, zal deze in het officieel nieuwsblad worden geplaatst en voor zooveel noodig in de Inlandsche en Chineesche talen worden aangeplakt.

Gedaan te Djokjakarta den 2den October 1924.

De Resident van Djokjakarta,
L. F. DINGEMANS.

De Gewestelijk Secretaris,
J. R. VAN BEUSEKOM.

Afgekondigd in de Javasche Courant van 31 October 1924 No. 88.

N. B. De voor het Sultanaat geldende onderwerpelijke verordening is afgekondigd in het Rijksblad 1924 No. 17 Sult. en die voor het Pakoe Alamsch gebied in het Rijksblad 1924 No. 7/P.A.

23. Djokjasche Bordeel-verordening.

De Resident van Djokjakarta.

Overwegende de noodzakelijkheid tot het treffen van eene regeling aangaande de sluiting van openlijke huizen van ontucht in het gewest Djokjakarta.

Gelet op artikel 72 van het Regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië en op Staatsblad 1858 No. 17 zooals, dit laatstelijk is gewijzigd bij artikel 25 van de Invoeringsverordening van het Wetboek van Strafrecht (Staatsblad 1917 No. 497).

Maakt aan de ingezetenen van dat gewest bekend:

Dat door hem is vastgesteld de navolgende verordening:

VERORDENING tot regeling der sluiting van openlijke huizen van ontucht in het gewest Djokjakarta.

Artikel 1.

(1) De Hoofden van plaatselijk bestuur hebben de bevoegheid, ieder voor zoover zijn ressort aangaat, om, naar eigen overtuiging, een bevel tot sluiting van een openlijk huis van ontucht uit te vaardigen en een afschrift van dit bevel aan het perceel, of de plaats, waarin zich de inrichting bevindt, aan te plakken.

(2) Het bevel geldt voor de geheele woning of het geheele perceel.

Artikel 2.

Het is verboden eene inrichting, gelijk in het vorige artikel bedoeld, te bezoeken, dan wel zich als bezoeker daarin te bevinden, nadat de sluiting daarvan, mede in het voorgaande artikel aangegeven, is bevolen en bekend gemaakt.

Artikel 3.

Het is den houder eener inrichting, waarvan de sluiting, op de wijze in artikel 1 vermeld, is bevolen en bekend gemaakt, verboden, om daarin een bezoeker toe te laten.

Artikel 4.

Als bezoeker eener inrichting, als bedoeld in artikel 1, worden niet beschouwd:

- a. inwonende personen;
- b. bloed- en aanverwanten van den houder der inrichting tot en met den tweeden graad;
- c. zij, wier tegenwoordigheid wegens dringende omstandigheden vereischt wordt.

Artikel 5.

De Hoofden van plaatselijk bestuur zijn bevoegd, ieder voor zoover zijn ressort aangaat, de sluiting in artikel 1 omschreven ten allen tijde op te heffen en doen, indien zij van die bevoegdheid gebruik maken, terstond daarna het afschrift van het besluit wegnemen.

Artikel 6.

Overtreding van het bepaalde bij de artikelen 2 en 3 wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste acht dagen of geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Artikel 7.

- (1) Deze verordening treedt in werking met ingang van den dag na dien harer afkondiging
- (2) Zij kan worden aangehaald onder den naam van „Djokjasche Bordeelverordening”.

En opdat niemand, wien zulks aangaat, hiervan onwetendheid voorwende, zal deze in het officieel nieuwsblad worden geplaatst en voor zooveel noodig in de Inlandsche en Chineesche talen worden aangeplakt.

Gedaan te Djokjakarta 11 November 1924.

De Resident van Djokjakarta,

L. F. DINGEMANS.

De Gewestelijk Secretaris,

J. R. VAN BEUSEKOM.

N. B. Deze verordening is afgekondigd in de Javasche Courant van 12 December 1924 No. 100

Voor het Sultanaat is eene dergelijke verordening, van den Rijksbestuurder dd. 23 December 1924 No. 15/iH. afgekondigd in het Rijksblad 1924 No. 19/Sult. en voor het Pakoe Alamsch gebied eene verordening, dd. 22 December 1924 in het Rijksblad 1924 No. 9/P.A.

24 Djokjasche Straatprostitutie-verordening.

De Resident van Djokjakarta.

Overwegende de noodzakelijkheid tot het treffen van eene regeling ter beteugeling van de straatprostitutie in het gewest Djokjakarta.

Gelet op artikel 72 van het Regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië en op Staatsblad 1858 No. 17, zooals dit laatstelijk is gewijzigd bij artikel 25 van de Invoeringsverordening van het Wetboek van Strafrecht (Staatsblad 1917 No. 497).

Maakt aan de ingezetenen van dat gewest bekend:

Dat door hem is vastgesteld de navolgende verordening:

VERORDENING ter beteugeling van de straatprostitutie in het gewest Djokjakarta.

Artikel 1.

Het is aan een ieder verboden om op of aan den openbaren weg of waar zulks van den openbaren weg waarneembaar is, iemand door woorden, gebaren, teekenen of op eenige wijze tot het plegen van ontucht uit te lokken.

Artikel 2.

Het is aan vrouwen, wier gedrag de politie aanleiding geeft tot het vermoeden dat zij niet van goede zeden zijn, verboden op den openbaren weg, voor of nabij hotels, logementen, pensions, koffiehuzen en dergelijke inrichten, alsmede gebouwen voor publieke vermakelijkheden, stil te blijven staan of zich aldaar heen en weer te bewegen, nadat haar door een ambtenaar van politie van niet lageren rang dan mantripolitie gelast is zich te verwijderen.

Artikel 3.

Overtreding van het bepaalde bij artikel 1 en 2 wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste acht dagen of geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Artikel 4.

- (1) Deze verordening treedt in werking met ingang van den dag na dien harer afkondiging.
- (2) Zij kan worden aangehaald onder den naam van „Djokjasche Straatprostitutie-verordening”. En opdat niemand, wien zulks aangaat, hiervan onwetendheid voorwende, zal deze in het officieel nieuwsblad worden geplaatst en voor zooveel nodig in de Inlandsche en Chineesche talen worden aangeplakt.

Gedaan te Djokjakarta, 11 November 1924.

De Resident van Djokjakarta,

L. F. DINGEMANS.

De Gewestelijk Secretaris,

J. R. VAN BEUSEKOM.

N. B. Deze verordening is afgekondigd in de Javasche Courant van 12 December 1924 No. 100 Voor het Sultanaat is eene dergelijke verordening, van den Rijksbestuurder ddo. 23 December 1924 No. 14/1A, afgekondigd in het Rijksblad 1924 No. 18/Sult. en voor het Pakoe Alamsch gebied, eene verordening, dd. 22 December 1924, in het Rijksblad 1924 No. 8/P. A.

OPGAVE der concerns en beheerders van de Landbouw-
ondernemingen in de residentie Djokjakarta.

(Afgesloten op ult. December 1924)

CONCERNS	Postadres der concerns	LANDBOUWONDERNEMINGEN	Naa
Cultuur Maatschappij der Vorstenlanden.	Semarang	1. Demak Idjo. 2. Beran (N.V. Cult. mij Beran) 3. Padokan (a) (Cult. mij Barongan-Padokan.) 4. Sewoegaloer (Cult. mij Sewoegaloer) 5. Wonotjatoer. 6. Sedajoe. 7. Rewoeloe (N.V. Cult. mij Rewoeloe) 8. Kedaton-Plered. 9. Barongan (Cult. mij Barongan-Padokan) 10. Moedja-Moedjoe (b) (Cult. mij Moedja-Moedjoe)	E. Ch. J. F. Tj C. E. Bo H. C. Bo H. L. W J. J. Lor A. Th. S R. K. Ke F. K. va A. de Ha
N. V. Vereenigde Klatenske Cultuur Maatschappij.	Semarang	11. Poendoeng (c) (N.V. Poendoeng) 12. Wanoedjojo. 13. Sorogedoeg.	H. van d P. J. Wh J. de Jon
Internationale Crediet- en Handels Vereeniging Rotterdam.	Semarang	14. Tandjoeng Tirta (Mij tot expl. der s. f. Tandjoengtirta). 15. Bantoel (N.V. Landb. mij Bantoel) 16. Kadhirodjo (N.V. Cult. mij Kadhirodjo)	G. L. Ho P. W. M A.H. van
Mij. tot Exploitatie der s. f. Tjebongan.	Djokjakarta (d)	17. Tjebongan (Mij tot expl. der s. f. Tjebongan)	G. F. En
N. V. Cultuur Mij. Gedjajan.	Djokjakarta (d)	18. Gedjajan (N.V. Cult. mij Gedjajan)	H. L. le
Koloniale Bank	Soerabaja	19. Medari (inclusief Wringin, Mlessen en Tempel) 20. Sendangpitoe (inclusief Kebonagoeng) 21. Randoegoenting-Tjandisewoe (inclusief Bedojo)	John. W. J. G. Hel C. van H
Koloniale Bank. Nederl. Handel Mij. (Factorij)	Semarang Semarang	22. Gondang Lipoero. 23. Gesiekan en Magoewo (N.V. Cult. mij Gesiekan en Magoewo)	J. R. A. I J. J. Hofla
Cultuur Mij. Djoengkare.	Poerwosari (Solo) (e)	24. Bandjarardjo (N.V. Cult. mij Djoengkare)	F. Binkhu

N. B. Alle bovengenoemde landbouwondernemingen zijn suiker- of riet- ondernemingen. Wanoedjojo is deels eene riet-landsche Landbouwvereniging (Voorzitter Mr. K. J. Bijl), uitgezonderd die der Koloniale Bank en de onderneming SORMANI is Voorzitter der afd. Djokja van het Algemeen Syndicaat van Suikerfabrikanten in N. I.

deels eene
Gondangli

NGEN	Naam en postadres der beheerders van de ondernemingen	TOELICHTINGEN
a) Barongan-	E. Ch. van der Linde J. F. Tjassens Keiser C. E. Bousquet	Djokjakarta Idem Idem
Begaloe)	H. C. Beijnon H. L. Wennink	Brossot N. I. S. Djokjakarta
ewoeloe)	J. J. Lorentzen A. Th. Sormani	Idem Rewoeloe SS/WL
Padokan)	R. K. Koppen F. K. van Geuns	Djokjakarta Idem
ij Moedja-	A. de Haas	Idem
loeng)	H. van der Linde P. J. Whitlau J. de Jong Yzn	Djokjakarta Prambanan N. I. S. Idem
expl. der	G. L. Hovenkamp	Djokjakarta
Bantoel)	P. W. M. Trap	Idem
adhirodjo	A.H. van Nouhuys (wd)	Idem
der s. f.	G. F. Enger Jr.	Idem
edjajan)	H. L. le Maire	Idem
, Mlessen	John. W. Macdonald	hpk. Medari
onagoeng)	J. G. Hellendoorn	Djokjakarta
e (inclusief	C. van Holst Pellekaan	Idem
J.V. Cult	J. R. A. M. Schmutzer J. J. Hofland	Djokjakarta Idem
ij Djoeng-	F. Binkhuijzen	Djokjakarta

eene riet-
onderneming

deels eene tabaksonderneming. Sorogedoeg is eene tabaksonderneming. Alle ondernemingen zijn aangesloten bij de Vorsten-Gondanglipero. De heer C. E. BOUSQUET is voorzitter van de afdeeling Djokja der V. L. V. De heer A. TH.

STATISTISCHE GEGEVENS

op 31 December 1924

NOPENS DE ONDERWIJSINRICHTINGEN

ter

HOOFDPLAATS DJOKJAKARTA

Volnummer	1 Omschrijving der school 2 Ligging	Gouvernements Neutraal Protestantsch R. Katholiek Mohammedaansch enz.	Wel of niet van Gouvernements- wege gesubsidieerd	Aantal werkkrachten aan de school verbonden					Aantal ingeschreven leerlingen			Volnummer	
				Eur.	Inl.	Chin.	Arab.	Tot.	Eur.	Niet Eur.	Tot.		
1	1 A. M. S. 2 Gondokoesoeman	Gouvernements	—	13				13	38	107	145	14	1
2	1 P. J. S. 2 Djetis	"	—	17				17	61	147	208	2	2
3	1 Mulo afd. A. M. S. 2 Ngoepasan	"	—	15	1			16	100	214	314	15	1
4	1 Eur. Meisjesschool 2 Ngoepasan	"	—	4				4	79	33	112	2	2
5	1 1e E. L. Sch. A. 2 Nieuwe wijk	"	—	5				5	119	21	140	17	1
6	1 1e E. L. Sch. B. 2 Kampementstraat	"	—	6				6	141	53	194	2	2
7	1 2e E. L. Sch. 2 Lempoejangan	"	—	8				8	140	136	276	18	1
8	1 Holl. Chin. Sch. 2 Godehan	"	—	7		1		8		350	350	2	2
9	1 Kweeksch. Inl. Ond. 2 Djetis	"	—	3	1			4		78	78	19	1
10	1 Norm. Sch. Inl. hulpond. essen 2 Nieuwe wijk	"	—	3	1			4		47	47	2	2
11	1 Ambachtsschool 2 Klitren	"	—	2	9			11	1	206	207	23	1
12	1 Huishoudschool 2 Lempoejangan	"	—	3		1		4	38	22	60	2	2
13	1 1e H. I. S. 2 Djetis	"	—	4	4			8		292	292	25	1
	Overbrengen			90	16	2		108	717	1706	2423	2	2

A. M. S. = Algemeene Middelbare School
 P. J. S. = Prinses Juliana School
 E. L. Sch. = Eur. Lagere-School
 H. I. S. = Hollandsch-Inlandsche School

Aantal ingeschreven leerlingen	Tot.	Volnummer	1 Omschrijving der school 2 Ligging	Gouvernements Neutraal Protestantsch R. Katholiek Mohammedaansch enz.	Wel of niet van Gouvernements wege gesubsidieerd	Aantal werkkrachten aan de school verbonden					Aantal ingeschreven leerlingen		
						Eur.	Inl.	Chin.	Arab.	Tot.	Eur.	Niet Eur.	Tot.
07	145				Overgebracht	90	16	2		108	717	1706	2423
		14	1 2e H. I. S. 2 Toengkak	Gouvernements	—	3	4			7		170	107
47	208												
		15	1 Ambonsche school 2 Bintaran	"	—	1	1 4 (Amb.)			6		147	147
4	314												
33	112	16	1 Kepoetranschool 2 Aloon ²	"	—	2	6			8		164	164
21	140	17	1 Leersch. Norm. sch. Inl. hulpond. essen 2 Nieuwe wijk	"	—		2			2		43	43
53	194	18	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 1 2 Margasajasan	"	—		5			5		146	146
66	276	19	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 2 2 Djetis	"	—		5			5		154	154
50	350	20	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 3 2 Ngabean	"	—		5			5		207	207
78	78	21	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 4 2 Gevangenislân	"	—		4			4		146	146
47	47	22	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 5 2 Gading	"	—		4			4		139	139
66	207	23	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 6 2 Soerowidjajan	"	—		5			5		179	179
22	60	24	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 7 2 Lempoejangan	"	—		5			5		185	185
22	292	25	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 8 2 Tamansari	"	—		5			5		170	170
06	2423												
			Overbrengen			96	71	2		169	717	3556	4273

Volnummer	1 Omschrijving der school	2 Ligging	Gouvernements Neutraal Protestantsch R. Katholiek Mohammedaansch enz.	Wel of niet van Gouvernements- wege gesubsidieerd	Aantal werkkrachten aan de school verbonden					Aantal ingeschreven leerlingen			Volnummer	
					Eur.	Inl.	Chin.	Arab.	Tot.	Eur.	Niet Eur.	Tot.		
26	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 9	2 Kintelan	Gouvernements	Overgebracht —	96	71 5	2		169 5	717	3556 151	4273 151	38	1
27	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 10	2 Gondolajoe	"	—		4			4		129	129		1
28	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 11	2 Tegalpangoeng	"	—		5			5		164	164		2
29	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 12	2 Timoeran	"	—		5			5		191	191		1
30	1 Inl. Sch. 2e kl. No. 13	2 Panembahan	"	—		4			4		135	135		2
31	1 R. K. Mulo	2 Kampementstr.	R. K.	—	3				3	12	31	41		1
32	1 R.K. Eur. Jongens- school	2 Kampementstr.	"	Ja	4				4	108	3	111		2
33	1 R. K. Eur Meisjes- school	2 Kampementstr.	"	"	7				7	215	40	255		1
34	1 Canisiusschool	2 Kampementstr.	"	"	4	4			8		312	312		2
35	1 2e Canisiusschool	2 Kampementstr.	"	"	3	4			7		262	262		1
36	1 R. K. H. I. S. voor Meisjes	2 Kampementstr.	"	Neen	2	3			5		140	140		2
37	1 R. K. Schakelschool	2 Mangkoekoesoeman Kidoel Lodji	Neutraal	Ja	1	1			2		38	38		2
	Overbrengen				120	106	2		228	1052	5152	6204		

Aantal ingeschreven leerlingen		Volnummer	1 Omschrijving der school 2 Ligging	Gouvernements neutraal Protestantsch R. Katholiek Mohammedaansch enz.	Wel of niet van Gouvernements wege gesubsidieerd	Aantal werkkrachten aan de school verbonden					Aantal ingeschreven leerlingen		
Niet ur.	Tot.					Eur.	Inl.	Chin.	Arab.	Tot.	Eur.	Niet Eur.	Tot.
56	4273				Overgebracht	120	106	2		228	1052	5152	6204
51	151	38	1 R. K. Inl. 2e kl. Sch.	Neutraal	Ja		4			4		110	110
			1 R.K. Ned. Cursus	"	Neen		2			2		57	57
			2 Mangkoekoesoeman										
29	129												
		39	1 R. K. Inl. 2e kl. Sch.	"	Ja		6			6		258	258
			2 Koemandaman										
54	164												
		40	1 R. K. Inl. 2e kl. Sch.	"	"		3			3		70	70
			2 Wirobradjan										
91	191												
		41	1 R. K. Inl. 2e kl. Sch.	"	"		6			6		167	167
			2 Gowongan										
55	135												
		42	1 R. K. Fröbelschool	R. K.	Neen	2				2	65	12	77
			2 Kampementstr.										
31	41												
		43	1 Christ. Mulo School	Protest.	Ja	7				7	91	84	175
			2 Nieuwe wijk										
3	111												
		44	1 Keuchenius School	"	"	1	4			5		59	59
			2 Klitren										
40	255												
		45	1 Eur. L. School	"	"	7				7	220	5	225
			m/d. Bijbel										
			2 Gondolajoe										
2	312												
		46	1 Holl. Chin. Sch.	"	"	8				8		255	255
			m/d. Bijbel										
2	262												
			2 Gemblakan										
		47	1 1e H. Jav. S. m/d B.	"	"	5	2			7		302	302
			2 Bintaran										
0	140												
		48	1 2e H. Jav. S. m/d B.	"	"	2	1			3		183	183
			2 Bintaran										
8	38												
		49	2 Chr. H. I. Meisjes- school	"	"	4	1			5		111	111
			2 Gondolajoe										
2	6204		Overbrengen			156	135	2		293	1428	6825	8253

Volgnummer	1 Omschrijving der school	2 Ligging	Gouvernements Neutraal Protestantsch R. Katholiek Mohammedaansch enz.	Wel of niet van Gouvernements- wege gesubsidieerd	Aantal werkkrachten aan de school verbonden					Aantal ingeschreven leerlingen			Volgnummer	
					Eur.	Inl.	Chin.	Arab.	Tot.	Eur.	Niet Eur.	Tot.		
50	1 Chr. Inl. Sch. 2e kl.	2 Klitren	Protest	Overgebracht Ja	156	135 4	2		293 4	1428	6825 127	8253 127	61	1 2
51	1 Chr. Inl. Sch. 2e kl.	2 Toengkak	"	"		1			1		17	17	62	1 2
52	1 Neutr. Eur. L. Sch.	2 Pakemweg	Neutraal	"	7				7	169	8	177	63	1 2
53	1 Neutr. Fröbelsch.	2 Logegebouw	"	"	4				4	48	16	64	64	1 2
54	1 Neutr. Holl. Jav. Jongensschool	2 Malioboro	"	"	4	4			8		320	320	65	1 2
55	1 Neutr. Holl. Jav. Meisjesschool.	2 Malioboro	"	"	3	3			6		168	168	66	1 2
56	1 Mohammadjah Kweekschool	2 Notopradjan	Moh.	Neen		8		1	9		75	75	67	1 2
57	1 Moh. H. I. Sch. m/d Koran.	2 Notopradjan	"	"		7			7		154	154	68	1 2
58	1 Moh. Inl. Sch. 2e kl.	2 Banoesasran	"	Ja		5			5		171	171	69	1 2
59	1 Moh. Inl. Sch. 2e kl.	2 Kaoeman	"	Ja		14			14		459	459	70	1 2
60	1 Moh. Inl. Sch. 2e kl.	2 Karangadjen	"	Ja		4			4		115	115		
	Overbrengen				174	185	2	1	362	1645	8455	10100		

Aantal ingeschreven leerlingen	Aantal ingeschreven leerlingen	Volnummer	1 Omschrijving der school 2 Ligging	Gouvernements Neutraal Protestantsch R. Katholiek Mohammedaansch enz.	Wel of niet van Gouvernements wege gesubsidieerd	Aantal werkkrachten aan de school verbonden					Aantal ingeschreven leerlingen		
						Eur.	Inl.	Chin.	Arab.	Tot.	Eur.	Niet Eur.	Tot.
25	8253				Overgebracht	174	185	2	1	362	1645	8455	10100
27	127	61	1 Islamiyah School 2 Pakoealaman	Moh.	Ja		5			5		101	101
17	17	62	1 Boedi-Oetomo sch. 2 Joedanegaran	Neutr.	"		3			3		105	105
8	177	63	1 Boedi-Oet. 2e kl. Sch. 2 Dengotan	"	"		3			3		90	90
16	64	64	1 Tamansiswo. sch. 2 Lempoejangan	"	Neen.		17			17		380	380
20	320	65	1 Adhi-Dharmo school 2 Bintaran lor	Moh.	"	1	22			24		260	260
						Br. Ind. 1							
68	168	66	1 Chin. School (Tiong Hwa Hwee Kwan) 2 Pontjowinatan (Toegoe-koelon)	Neutr.	"			4		4		175	175
75	75	67	1 Takwimoeddin sch. 2 Ngoepasan	Moh.	"		1			1		36	36
54	154	68	1 Soemarah - Allahsch. 2 Notopradjan	"	"		2			2		50	50
71	171	69	1 Ichwanoel-Moesli- minschool 2 Soeronatan	"	"		1			1		43	43
59	459	70	1 Chineesch-maleische school 2 Padjeksan	Neutraal	"			1		1		32	32
5	115												
5	10100				Totaal	175	240	7	1	423	1645	9727	11372

Formatie der Algemeene Politie

in het gewest DJOKJAKARTA

op 31 December 1924

AFDEELING	STANDPLAATS	ONDERDEEL	A. H. C. v. P.	C. v. P. I.	C. v. P. II.	onder C. v. P.	P. O. I.	P. O. II.	H. A. I.	H. A. II.	H. R. II.	Ass. Wedono	Mantri's	P. C. I.
VELDPOLITIE														
Djokjakarta	Djokjakarta		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
	Kalasan		—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3	1
	Sleman		—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	1
	Bantool		—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2	1
	Totaal		—	—	—	—	3	—	—	2	—	—	12	3
Goenoengkidoel	Wonosari		—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2	1
	Totaal		—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2	1
Koelon-Progo	Wates		—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	1
	Totaal		—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	1
Totaal in het gewest:			—	—	—	—	5	—	—	3	—	—	17	5
Totaal volgens begrooting 1925:			—	—	1	—	5	—	—	5	—	—	15	5
STADSPOLITIE														
Djokjakarta	Djokjakarta		1	1	1	—	2	2	2	6	1	2	13	10
	Bantool		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
	Sleman		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
	Kalasan		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
	Totaal		1	1	1	—	2	2	2	6	1	2	16	10
BESTUURSPOLITIE														
Goenoengkidoel	Wonosari		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
	Totaal		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Koelon-Progo	Wates		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
	Totaal		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Totaal Stads- en Bestuurspolitie i/h gewest :			1	1	1	—	2	2	2	6	1	2	19	10
Totaal volgens begrooting 1925 :			1	1	—	—	2	3	2	6	1	2	19	10
	Sterkte	Veldpolitie	—	—	—	—	5	—	—	3	—	—	17	5
		Stadspolitie	1	1	1	—	2	2	2	6	1	2	16	10
		Bestuurspolitie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Totaal i/h gewest der Algemeene Politie			1	1	1	—	7	2	2	9	1	2	36	15
Totaal volgens begrooting 1925:			1	1	1	—	7	3	13		1	2	34	
Verschil:								—1	—2				+2	

Verklaring der teekens { + = te veel
— = te weinig

H. R. II.	Ass. Wedono	Mantri's	P. C. I.	P. C. II.	Recherch. I.	Recherch. II.	Leerl. Rech.	Agenten I.	Agenten II.	Paarden	Rijwielen.	Motorrijwielen	Automobielen
—	—	4	—	—	7	8	—	—	—	—	—	—	1
—	—	3	1	1	—	—	—	29	—	—	32	5	—
—	—	3	1	1	—	—	—	30	—	—	32	5	—
—	—	2	1	1	—	—	—	30	—	—	32	5	—
—	—	12	3	3	7	8	—	89	—	—	96	15	1
—	—	2	1	1	—	—	—	29	—	15	17	5	—
—	—	2	1	1	—	—	—	29	—	15	17	5	—
—	—	3	1	1	—	—	—	30	—	15	17	5	—
—	—	3	1	1	—	—	—	30	—	15	17	5	—
—	—	17	5	5	7	8	—	148	—	30	130	25	1
—	—	15	5	5	7	8	—	150	—	—	—	—	—
1	2	13	10	10	19	21	16	49	197	—	31	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—	2	8	—	4	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	2	16	10	10	19	21	16	52	206	—	37	—	—
—	—	2	—	—	—	—	—	2	12	—	—	—	—
—	—	2	—	—	—	—	—	2	12	—	—	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—	2	7	—	3	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—	2	7	—	3	—	—
1	2	19	10	10	19	21	16	56	225	—	40	—	—
1	2	19	10	10	40	—	16	—	248	—	—	—	—
—	—	17	5	5	7	8	—	148	—	30	130	25	1
1	2	16	10	10	19	21	16	52	206	—	37	—	—
—	—	3	—	—	—	—	—	4	19	—	3	—	—
1	2	36	15	15	26	29	16	204	225	30	170	25	1
1	2	34	30	—	55	—	16	434	—	—	—	—	—
		+2						—5					

TOELICHTINGEN.

Ingevolge Staatsblad 1916 No 192 werd de sterkte der Algemeene Politie in het gewest Djokjakarta vastgesteld als volgt:

1. Hoofdpolitie-opziener.

1. Politie-opziener der 2e klasse, 9. Mantri's, 24 Agenten der 1e klasse en 97 Agenten der 2e klasse.

Bij Gouvernementsbesluit ddo 5 Februari 1921 No. 15 (Staatsblad No. 85) werd de sterkte der Veldpolitie in het gewest Djokjakarta bepaald op:

5 Politie-opzieners der 1e klasse.

5 Hoofdagenten,

15 Mantri's,

5 Posthuiscommandanten der 1e klasse,

5 Posthuiscommandanten der 2e klasse,

150 Agenten der 1e klasse.

Na verschillende vermeerderingen, en verminderingen, de laatste bij Staatsblad 1924 No 300, is de sterkte der Algemeene Politie (Stadspolitie, Bestuurspolitie, Veldpolitie) in dit gewest als op dezen sterktestaat is aangegeven.

Op 31 December 1924 waren er dus onvervuld 1 Politie-opziener der 2e klasse en 5 Agenten.

28

UITKOMSTEN

VAN DE IN NOVEMBER 1920 GEHOUDEN

VOLKSTELLING IN HET GEWEST

DJOKJAKARTA.

ADMINISTRATIEVE INDEELING	EUROPEANEN			INLANDERS			VREEMDE						
							Chineez						Arabieren
	M.	V.	Totaal	M.	V.	Totaal	M.	V.	Totaal	M.	V.	Totaal	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Onderdistricten.													
Regentschap Djokjakarta													
Pakoe Alaman	198	156	354	4313	3934	8247	90	82	172	—	—	—	—
Toegoe	513	442	955	9538	10385	19923	1348	1131	2479	13	12	15	—
Kaoeman	494	402	896	8673	9633	18306	1662	1160	2822	19	15	—	—
Gading	11	5	16	8566	9364	17930	18	26	44	—	—	—	—
Lempoejangan	744	694	1438	7470	7826	15296	67	59	126	2	2	—	—
Kraton	53	18	71	6611	7941	14552	—	—	—	—	—	—	—
Regentschap Kalas													
Prambanan	10	8	18	4435	4871	9306	51	28	79	—	—	—	—
Tandjong Tirta	34	28	62	4141	4369	8510	20	10	30	—	—	—	—
Kenaran	7	3	10	6420	6773	13193	—	—	—	—	—	—	—
Pijoengan	12	5	17	8008	8639	16647	6	5	11	—	—	—	—
Berbah	15	14	29	8509	9114	17623	1	—	1	—	—	—	—
District Ngemplak													
Ngemplak	5	4	9	5170	5533	10703	—	—	—	—	—	—	—
Krapijak	3	7	10	4465	4928	9393	1	—	1	—	—	—	—
Depok	7	4	11	4509	4771	9280	3	1	4	—	—	—	—
Gorongan	7	6	13	3973	3993	7966	—	—	—	—	—	—	—
Kedjambon	4	2	6	5220	5460	10680	12	5	17	—	—	—	—
Tjankringan	6	5	11	4746	4971	9717	—	—	—	—	—	—	—
District Kota Gede-Djokja													
Kota Gede	9	9	18	10177	10759	20936	24	14	38	—	—	—	—
Gondowoeloeng	20	20	40	3377	3494	6871	14	11	25	—	—	—	—
Djedjeran	1	1	2	3337	3544	6881	5	5	10	—	—	—	—
Gandok	8	4	12	4225	4336	8561	—	—	—	—	—	—	—
Wotgaleh	18	17	35	6182	6687	12869	10	8	18	—	—	—	—
Regentschap Slemang													
Godejan	33	21	54	13394	13948	27342	84	56	140	—	—	—	—
Gamping	4	3	7	10437	10932	21369	20	9	29	—	—	—	—
Pedes	19	14	33	5497	5819	11316	13	17	30	—	—	—	—
Majoedan	1	1	2	7043	7141	14184	—	—	—	—	—	—	—
District Mlati													
Mlati	25	16	41	5625	5911	11536	36	30	66	—	—	—	—
Balong	18	7	25	5384	5800	11184	2	—	2	—	—	—	—
Njaen	7	3	10	4835	5028	9863	—	—	—	—	—	—	—
Kadipiro	63	36	99	11804	12254	24058	89	84	173	—	—	—	—
District Djoemeneng													
Djoemeneng	39	32	71	5380	5617	10997	44	29	73	—	—	—	—
Watoekarong	1	4	5	6017	6427	12444	—	—	—	—	—	—	—
Sejegan	5	11	16	5890	6274	12164	2	—	2	—	—	—	—
Poendong	1	2	3	5043	5462	10505	—	—	—	—	—	—	—
Ngidjon	19	12	31	5979	6198	12177	—	—	—	—	—	—	—
Minggir	6	5	11	4971	5234	10205	1	—	1	—	—	—	—
District Klegoeng													
Klegoeng	7	7	14	4271	4383	8654	49	44	93	—	—	—	—
Pakem	—	—	—	3880	4109	7989	10	1	11	—	—	—	—
Ngablak	31	22	53	4660	4763	9423	18	15	33	—	—	—	—
Srowolan	7	2	9	4141	4403	8544	1	—	1	—	—	—	—
Kembang-aroem	6	6	12	3948	4106	8054	—	—	—	—	—	—	—
Glagahombo	9	7	16	3600	3791	7391	—	—	—	—	—	—	—
District Imogiri													
Imogiri Djokja	—	—	—	1821	1846	3667	6	4	10	—	—	—	—
Toenggalan	1	1	2	2716	2795	5511	—	—	—	—	—	—	—
Singosaren	—	—	—	2744	2747	5491	—	—	—	—	—	—	—
District Kretek													
Kretek	1	1	2	3079	3328	6407	4	4	8	—	—	—	—
Panggang	1	3	4	8720	9006	17726	4	—	4	—	—	—	—
Grogol	3	1	4	4492	4656	9148	—	—	—	—	—	—	—
Sribit	—	—	—	3956	4166	8122	—	—	—	—	—	—	—
Sawahan	1	—	1	3705	3910	7615	—	—	—	—	—	—	—
Tjanden	—	—	—	3168	3367	6535	—	—	—	—	—	—	—
Toeloeng	20	12	32	4435	4580	9015	9	8	17	—	—	—	—

DE		OOSTERLINGEN.					DE DRIE BEVOLKINGS- GROEPEN TEZAMEN.			ADMINISTRATIEVE INDEELING	
Arabieren		Andere vreemde Oosterlingen									
aal	M	V.	Totaal	M.	V.	Totaal	M.	V.	Totaal		
	10	11	12	13	14	15	16	17	18		
SCHAP		DJOKJAKARTA								Onderdistricten	
72	—	—	—	—	—	—	4601	4172	8773	Pakoe Alaman	
79	13	12	25	1	—	1	11413	11970	23383	Toegoe	
22	19	15	35	4	—	4	10852	11210	22062	Kaoeman	
14	—	—	—	—	—	—	8595	9395	17990	Gading	
26	2	2	4	9	3	12	8292	8584	16876	Lempoejangan	
—	—	—	—	4	—	4	6668	7959	14627	Kraton	
SCHAP		KALASAN									
9	—	—	—	—	—	—	4496	4907	9403	Prambanan	
30	—	—	—	—	—	—	4195	4407	8602	Tandjong Tirto	
—	—	—	—	—	—	—	6427	6776	13203	Kenaran	
1	—	—	—	—	—	—	8026	8649	16675	Pijoengan	
1	—	—	—	—	—	—	8525	9128	17653	Berbah	
—	—	—	—	—	—	—	5175	5537	10712	Ngemplak	
1	—	—	—	—	—	—	4469	4935	9404	Krapijak	
4	—	—	—	—	—	—	4519	4776	9295	Depok	
—	—	—	—	—	—	—	3980	3999	7979	Gorongan	
7	—	—	—	—	—	—	5236	5467	10703	Kedjambon	
—	—	—	—	—	—	—	4752	4976	9728	Tjankringan	
8	—	—	—	—	—	—	10210	10782	20992	Kota Gede	
5	—	—	—	—	—	—	3411	3525	6936	Gondowoeloeng	
0	—	—	—	—	—	—	3343	3550	6893	Djedjeran	
—	—	—	—	—	—	—	4233	4340	8573	Gandok	
8	—	—	—	—	—	—	6210	6712	12922	Wotgaleh	
SCHAP		SLEMAN									
0	—	—	—	—	—	—	13511	14025	27536	Godejan	
9	—	—	—	—	—	—	10461	10944	21405	Gamping	
0	—	—	—	—	1	1	5529	5851	11380	Pedes	
—	—	—	—	—	—	—	7044	7142	14186	Majoedan	
6	—	—	—	—	—	—	5686	5957	11643	Mlati	
2	—	—	—	—	—	—	5404	5807	11211	Balong	
—	—	—	—	—	—	—	4842	5031	9873	Njaen	
3	—	—	—	—	—	—	11956	12374	24330	Kadipiro	
3	—	—	—	—	—	—	5463	5678	11141	Djoemeneng	
—	—	—	—	—	—	—	6018	6431	12449	Watoekarong	
2	—	—	—	—	—	—	5897	6285	12182	Sejegan	
—	—	—	—	—	—	—	5044	5464	10508	Poendong	
—	—	—	—	—	—	—	5998	6210	12208	Ngidjon	
1	—	—	—	—	—	—	4978	5239	10217	Minggir	
3	—	—	—	—	—	—	4327	4434	8761	Klegoeng	
1	—	—	—	—	—	—	3890	4110	8000	Pakem	
3	—	—	—	—	—	—	4709	4800	9509	Ngablak	
1	—	—	—	—	—	—	4149	4405	8554	Srowolan	
—	—	—	—	—	—	—	3954	4112	8066	Kembang-aroem	
—	—	—	—	—	—	—	3609	3798	7407	Glagahombo	
SCHAP		BANTOEL									
0	—	—	—	—	—	—	1827	1850	3677	Imogiri Djokja	
—	—	—	—	—	—	—	2717	2796	5513	Toenggalan	
—	—	—	—	—	—	—	2744	2747	5491	Singosaren	
8	—	—	—	—	—	—	3084	3333	6417	Kretek	
4	—	—	—	—	—	—	8725	9009	17734	Panggang	
—	—	—	—	—	—	—	4495	4657	9152	Grogol	
—	—	—	—	—	—	—	3956	4166	8122	Sribit	
—	—	—	—	—	—	—	3706	3910	7616	Sawahan	
—	—	—	—	—	—	—	3168	3367	6535	Tjanden	
7	—	—	—	—	—	—	4464	4600	9064	Toeloeng	

ADMINISTRATIEVE INDEELING		EUROPEANEN			INLANDERS			VREEMDE					abieren
		M.	V.	Totaal	M	V	Totaal	Chineezen			M	V	
								M	V.	Totaal			
Onderdistricten		REGENTSCHAP											BAN
Tjepit	District Tjepit	7	6	13	4919	5212	10131	74	50	124			
Padjangan		—	—	—	5275	5294	10569	—	—	—			
Sewon		4	1	5	4082	4323	8405	5	3	8			
Djetis		29	21	50	5843	6008	11851	11	6	17			
Djarakan		33	25	58	9159	9394	18553	12	13	25			
Srandakan	District Srandakan	—	—	—	8177	8726	16903	10	11	21			
Goemoelan		2	6	8	7241	7824	15065	27	10	37			
Pekodjo		—	—	—	3211	3471	6682	—	—	—			
Pandak		22	9	31	3995	4115	8110	5	2	7			
Djogodajoh		17	10	27	8748	9040	17788	12	1	13			
		REGENTSCHAP											GOE
Wonosari	District Wonosari	4	3	7	10670	11380	22050	49	30	79			1
Karangmodjo		—	—	—	10200	10557	20757	4	2	6			
Moelo		—	—	—	7510	8224	15734	—	—	—			
Tepoes		—	—	—	4941	5750	10691	—	—	—			
Nglipar		—	—	—	11897	12163	24060	—	—	—			
Plajen	District Plajen	1	—	1	8115	8245	16360	3	—	3			
Patoek		—	—	—	9368	9427	18795	—	—	—			
Palian		—	—	—	9190	10002	19192	—	—	—			
Panggang		—	—	—	10150	10444	20594	—	—	—			
Semanoë	District Semanoë	—	—	—	8056	8054	16560	13	4	17			
Pondjong		—	—	—	11210	11633	22843	—	—	—			
Bedojo		—	—	—	6492	6867	13359	—	—	—			
Rongkop		—	—	—	3851	4357	8208	—	—	—			
Semin		—	—	—	11181	11443	22624	4	1	5			
Ngawen (¹)		—	—	—	4038	4184	8222	—	—	—			
		REGENTSCHAP											KOE
Pengasih	District Pengasih	—	—	—	9371	9437	18808	3	1	4			
Djantoeran		3	1	4	5034	5292	10326	—	—	—			
Kokop		—	—	—	6035	6383	12418	—	—	—			
Sremo		—	—	—	6432	6494	12926	—	—	—			
Sentolo	District Sentolo	3	3	6	7494	7790	15284	17	21	38			
Boetoeh		—	—	—	5864	6357	12221	—	—	—			
Lendah		—	—	—	8365	8595	16960	—	—	—			
Nanggoelan	District Nanggoelan	1	—	1	4713	4875	9588	—	—	—			
Watoemoerah		—	—	—	4465	4559	9024	7	1	8			
Djoenggrangan		—	—	—	6409	6761	13170	—	—	—			
Kalibawang	District Kalibawang	—	—	—	6089	6437	12526	—	—	—			
Dekso		—	—	—	5492	5751	11243	1	1	2			
Samigaloeh		—	—	—	6033	6001	12034	—	—	—			
		REGENTSCHAP											ADII
Galoer	District Galoer	25	21	46	9740	10054	19794	54	36	90			
Pandjatan		5	1	6	12540	13144	25684	—	—	—			
Wates	District Sogan	9	8	17	11977	12560	24537	90	76	166			
Temon		10	5	15	8170	8664	16834	—	1	1			
Districten		REGENTSCHAP											KAL
Prambanan		78	58	136	31513	33766	65279	78	43	121			
Ngemplak		32	28	60	28083	29656	57739	16	6	22			
Kota-Gede Djokja		56	51	107	27298	28820	56118	53	38	91			

(¹) Het onderdistrict Ngawen, hetwelk territoriaal tot de residentie Djokjakarta behoort, is een enclave van het Mangkoe Negorische gebied, (residentie Soerakarta).

DE		OOSTERLINGEN					DE DRIE BEVOLKINGS- GROEPEN TEZAMEN			ADMINISTRATIEVE INDEELING	
		Inwoners		Andere vreemde Oosterlingen							
Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M.	V	Totaal		
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		
SCHAP		BANTOEL								Onderdistricten	
24	—	—	—	—	—	—	5000	5268	10268	Tjepit	
—	—	—	—	—	—	—	5275	5294	10569	Padjangan	
8	—	—	—	—	—	—	4091	4327	8418	Sewon	
17	—	—	—	—	—	—	5883	6035	11918	Djetis	
25	—	—	—	—	—	—	9204	9432	18636	Djarakan	
21	—	—	—	—	—	—	8187	8737	16924	Srandakan	
37	—	—	—	—	—	—	7270	7840	15110	Goemoelan	
—	—	—	—	—	—	—	3211	3471	6682	Pekodjo	
7	—	—	—	—	—	—	4022	4126	8148	Pandak	
13	—	—	—	—	—	—	8777	9051	17828	Djogodajoh	
SCHAP		GOENOENG KIDOEL									
79	—	1	1	—	—	—	10723	11414	22137	Wonosari	
6	—	—	—	—	—	—	10204	10559	20763	Karangmodjo	
—	—	—	—	—	—	—	7510	8224	15734	Moelo	
—	—	—	—	—	—	—	4941	5750	10691	Tepoes	
—	—	—	—	—	—	—	11897	12163	24060	Nglipar	
3	—	—	—	—	—	—	8119	8245	16364	Plajen	
—	—	—	—	—	—	—	9368	9427	18795	Patoek	
—	—	—	—	—	—	—	9190	10002	19192	Palian	
—	—	—	—	—	—	—	10150	10444	20594	Panggang	
17	—	—	—	—	—	—	8069	8508	16577	Semanoe	
—	—	—	—	—	—	—	11210	11633	22843	Pondjong	
—	—	—	—	—	—	—	6492	6867	13359	Bedojo	
5	—	—	—	—	—	—	3851	4357	8208	Rongkop	
—	—	—	—	—	—	—	11185	11444	22629	Semin	
—	—	—	—	—	—	—	4038	4184	8222	Ngawen ⁽¹⁾	
SCHAP		KOELON-PROGO									
4	—	—	—	—	—	—	9374	9438	18812	Pengasih	
—	—	—	—	—	—	—	5037	5293	10330	Djantoeran	
—	—	—	—	—	—	—	6035	6383	12418	Kokop	
—	—	—	—	—	—	—	6432	6494	12926	Sremo	
38	—	—	—	—	—	—	7514	7814	15328	Sentolo	
—	—	—	—	—	—	—	5864	6357	12221	Boetoeh	
—	—	—	—	—	—	—	8365	8595	16960	Lendah	
—	—	—	—	—	—	—	4714	4875	9589	Nanggoelan	
8	—	—	—	—	—	—	4472	4560	9032	Watoemoerah	
—	—	—	—	—	—	—	6409	6761	13170	Djoenggrangan	
—	—	—	—	—	—	—	6089	6437	12526	Kalibawang	
2	—	—	—	—	—	—	5493	5752	11245	Dekso	
—	—	—	—	—	—	—	6033	6001	12034	Samigaloeh	
SCHAP		ADIKARTO									
90	—	—	—	—	—	—	9819	10111	19930	Galoer	
—	—	—	—	—	—	—	12545	13145	25690	Panjatan	
66	—	—	—	—	—	—	12076	12644	24720	Wates	
1	—	—	—	—	—	—	8180	8670	16850	Temon	
SCHAP		KALASAN								Districten	
21	—	—	—	—	—	—	31669	33867	65536	Prambanan	
22	—	—	—	—	—	—	28131	29690	57821	Ngemplak	
91	—	—	—	—	—	—	27407	28909	56316	Kota-Gede Djokja	

ADMINISTRATIEVE INDEELING	EUROPEANEN			INLANDERS			VREEMDE				Arabieren	
							Chineez			M	V	
	M.	V.	Totaal	M	V	Totaal	M	V.	Totaal			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Districten							REGENTSCHAP				SLEMAN	
Godean	57	39	96	36371	37840	74211	117	82	199	—	—	—
Mlati	113	62	175	27648	28993	56641	127	114	241	—	—	—
Djoemeneng	71	66	137	33280	35212	68492	47	29	76	—	—	—
Klegoeng	60	44	104	24500	25555	50055	78	60	138	—	—	—
							REGENTSCHAP				BANTEN	
Imogiri Djokja	1	1	2	7281	7388	14669	6	4	10	—	—	—
Krettek	26	17	43	31555	33013	64568	17	12	29	—	—	—
Tjepit	73	53	126	29278	30231	59509	102	72	174	—	—	—
Srandakan	41	25	66	31372	33176	64548	54	24	78	—	—	—
Kota Gede Solo ⁽¹⁾	—	—	—	3976	4091	8067	—	—	—	—	—	—
Imogiri Solo ⁽¹⁾	—	—	—	11385	11633	23018	4	5	9	—	—	—
							REGENTSCHAP				GOEDERECHT	
Wonosari	4	3	7	45218	48074	93292	53	32	85	—	1	—
Plajen	1	—	1	36823	38118	74941	3	—	3	—	—	—
Semanoe	—	—	—	40790	42804	83594	17	5	22	—	—	—
Ngawen ⁽²⁾	—	—	—	4038	4184	8222	—	—	—	—	—	—
							REGENTSCHAP				KOELOE	
Pengasih	3	1	4	26872	27606	54478	3	1	4	—	—	—
Sentolo	3	3	6	21723	22742	44465	17	21	38	—	—	—
Nanggoelan	1	—	1	15587	16195	31782	7	1	8	—	—	—
Kalibawang	—	—	—	17614	18189	35803	1	1	2	—	—	—
							REGENTSCHAP				ADIKARTO	
Galoer	30	22	52	22280	23198	45478	54	36	90	—	—	—
Sogan	19	13	32	20147	21224	41371	90	77	167	—	—	—
Regentschappen												
Kota Djokjakarta	1815	1561	3376	40858	45149	86007	3095	2376	5471	34	29	—
Kalasan	166	137	303	86894	92242	179136	147	87	234	—	—	—
Sleman	301	211	512	121799	127600	249399	369	285	654	—	—	—
Bantoel	141	96	237	99486	103808	203294	179	112	291	—	—	—
Goenoeng Kidoel	5	3	8	122831	128996	251827	73	37	110	—	1	—
Koelon Progo	7	4	11	81796	84732	166528	28	24	52	—	—	—
TOTAAL SULTANAAT DJOKJAKARTA	2435	2012	4447	553664	582527	1136191	3891	2921	6812	34	30	—
Gebied ter hoofdplaats Djokja	198	156	354	4313	3934	8247	90	82	172	—	—	—
Regentschap Adikarto	49	35	84	42427	44422	86849	144	113	257	—	—	—
TOTAAL PAKOE ALAMSCH GEBIED	247	191	438	46740	48356	95096	234	195	429	—	—	—
AFDEELINGEN												
Djokjakarta ⁽³⁾	2621	35	4782	368711	388457	757168	3884	2947	6831	34	29	—
Goenoeng Kidoel ⁽⁴⁾	5	2161	8	126869	133180	260049	73	37	110	—	1	—
Koelon Progo	56	3	95	124223	129154	253377	172	137	309	—	—	—
TOT. GEW. DJOKJAKARTA ^{(4) (5)}	2682	39	4885	619803	650791	1270594	4129	3121	7250	34	30	—

⁽¹⁾ De districten Kota Gede-Solo en Imogiri-Solo, welke territoriaal tot de residentie Djokjakarta behooren, zijn enclaves

⁽²⁾ Het onderdistrict Ngawen, hetwelk territoriaal tot de residentie Djokjakarta, behoort, is eene enclave van het

⁽³⁾ Inclusief de districten Kota Gede-Solo en Imogiri-Solo. Zie voren noot 2.

⁽⁴⁾ Inclusief het district Ngawen. Zie boven noot 2.

DE		OOSTERLINGEN					DE DRIE BEVOLKINGS- GROEPEN TEZAMEN.			ADMINISTRATIEVE INDEELING	
		Arabieren		Andere vreemde Oosterlingen							
aal	M	V.	Totaal	M	V.	Totaal	M.	V.	Totaal		
	10	11	12	13	14	15	16	17	18		
CHAP		SLEMAN								Districten	
99	—	—	—	—	1	1	36545	37962	74507	Godean	
41	—	—	—	—	—	—	27888	29169	57057	Mlati	
76	—	—	—	—	—	—	33398	35307	68705	Djoemeneng	
88	—	—	—	—	—	—	24638	25659	50297	Klegoeng	
CHAP		BANTOEL									
10	—	—	—	—	—	—	7288	7393	14681	Imogiri Djokja	
29	—	—	—	—	—	—	31598	33042	64640	Kretek	
74	—	—	—	—	—	—	29453	30356	59809	Tjepit	
78	—	—	—	—	—	—	31467	33225	64692	Srandakan	
—	—	—	—	—	—	—	3976	4091	8067	Kota Gede Solo ⁽¹⁾	
9	—	—	—	—	—	—	11389	11638	23027	Imogiri Solo ⁽¹⁾	
CHAP		GOENOENG-KIDOEL									
35	—	1	1	—	—	—	45275	48110	93385	Wonosari	
3	—	—	—	—	—	—	36827	38118	74945	Plajen	
22	—	—	—	—	—	—	40807	42809	83616	Semanoe	
—	—	—	—	—	—	—	4038	4184	8222	Ngawen ⁽²⁾	
CHAP		KOELON - PROGO									
4	—	—	—	—	—	—	26878	27608	54486	Pengasih	
38	—	—	—	—	—	—	21743	22766	44509	Sentolo	
8	—	—	—	—	—	—	15595	16196	31791	Nanggoelan	
2	—	—	—	—	—	—	17615	18190	35805	Kalibawang	
CHAP		ADIKARTO									
90	—	—	—	—	—	—	22364	23256	45620	Galoer	
67	—	—	—	—	—	—	20256	21314	41570	Sogan	
Regentschappen											
71	34	29	63	18	3	21	45820	49118	94938	Kota Djokjakarta	
34	—	—	—	—	—	—	87207	92466	179673	Kalasan	
54	—	—	—	—	1	1	122469	128097	250566	Sleman	
91	—	—	—	—	—	—	99806	104016	203822	Bantoel	
10	—	1	1	—	—	—	122909	129037	251946	Goenoeng Kidoel	
52	—	—	—	—	—	—	81831	84760	166591	Koelon Progo	
12	34	30	64	18	4	22	560042	587494	147536	TOTAAL SULTANAAT DJOKJAKARTA	
72	—	—	—	—	—	—	4601	4172	8773	Gebied ter hoofdplaats Djokja	
57	—	—	—	—	—	—	42620	44570	87190	Regentschap Adikarto	
29	—	—	—	—	—	—	47221	48742	95963	TOTAAL PAKOE ALAMSCH GEBIED	
AFDEELINGEN											
31	34	29	63	18	4	22	375268	393598	768866	Djokjakarta ⁽³⁾	
10	—	1	1	—	—	—	126947	133221	260168	Goenoeng Kidoel ⁽⁴⁾	
09	—	—	—	—	—	—	124451	129330	253781	Koelon Progo	
50	34	30	64	18	4	22	626666	656149	1282815	TOT. GEW. DJOKJAKARTA ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	

enclaves van het van het Soesoehoenans gebied (residentie Soerakarta).
Mangkoe Negarasche gebied (residentie Soerakarta).

ADMINISTRATIEVE INDEELING	EUROPEANEN			INLANDERS			VREEMDE				Arabieren
							Chineez				
	M.	V.	Totaal	M	V	Totaal	M.	V.	Totaal	M	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Afdeelingen							ZIELENTAL				OP 1 J
Djokjakarta											
a. Hoofdplaats	1997	1951	3948	46890	49525	96415	3216	2368	5584	—	—
b. Daarbuiten	634	517	1151	345173	360668	705841	804	612	1416	—	—
Totaal afd. Djokjakarta	2631	2468	5099	392063	410193	802256	4020	2980	7000	—	—
Koelon Progo	80	54	134	146816	151058	297874	249	179	428	—	—
Goenoeng Kidoel	8	6	14	142565	136682	279247	88	53	141	—	—
Totaal Gewest Djokjakarta	2719	2528	5247	681444	697933	1379377	4357	3212	7569	—	—

E		OOSTERLINGEN					DE DRIE BEVOLKINGS- GROEPEN TEZAMEN.			ADMINISTRATIEVE INDEELING
		Arabieren		Andere vreemde Oosterlingen						
al	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M.	V.	Totaal	
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
ENTAL		OP 1 JANUARI 1925								
4	—	—	—	20	19	39	52123	53863	105986	
6	—	—	—	13	5	18	346624	361802	708426	
0	—	—	—	33	24	57	398747	415665	814412	
8	—	—	—	1	—	1	147146	151291	298437	
1	—	—	—	—	—	—	142661	136741	279402	
9	—	—	—	34	24	58	688554	703697	1392251	

No. 29 Gouvernementsbesluit in zake de Djokjasche Cultuurpolitie.

No. 1a.

Batavia, den 9den April 1925.

Gelezen enz.;

De raad van Nederlandsch-Indië gehoord;

Is goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk. Bij wijze van tijdelijken maatregel, boven de sterkte van het personeel der algemeene politie in de residentie Jogjakarta ten behoeve van de cultuurbewaking in dat gewest, in dienst te stellen:

- a. 1 (een) politieopziener der 1e klasse,
- b. 1 (een) politieopziener,
- c. 7 (zeven) mantri's politie,
- d. 1 (een) hoofdagent der 2e klasse,
- e. 7 (zeven) posthuiscommandanten der 1e klasse,
- f. 8 (acht) posthuiscommandanten der 2e klasse,
- g. 3 (drie) rechercheurs der 1e klasse,
- h. 4 (vier) rechercheurs der 2e klasse,
- i. 20 (twintig) politieagenten der 1e klasse,

a. t/m i. op de gewone aan de betrekking verbonden inkomsten.

Ten tweede. Te bepalen, dat de voorschriften omtrent de kleeding, wapening en uitrusting van het niet-Europeesch personeel der algemeene politie beneden den rang van posthuiscommandant op de hoofdplaatsen Batavia (met inbegrip van Meester Cornelis), Semarang en Soerabaja, vastgesteld bij het besluit in Staatsblad 1918 Bo. 261, zooals dat herhaaldelijk is gewijzigd en aangevuld, laatstelijk bij het besluit 7 Januari 1925 No. 2 (Staatsblad No. 19) ook van toepassing zijn op het artikel 1 van dit besluit bedoeld agentenpersoneel; met dien verstande evenwel, dat in verband met het bepaalde bij artikel 1 onder II letter E van het besluit in eerstaangehaald Staatsblad aan ieder van dat agentenpersoneel een revolver (Legermodel) met toebehooren en munitie, zoo noodig een maréchaussésabel met toebehooren en een Beaumontkarabijn Infanterie met toebehooren en munitie kunnen worden verstrekt.

Ten derde: Aan te tekenen dat

- a. de Cultuurmaatschappij de „Vorstenlanden”,
- b. de Klatenske Cultuurmaatschappij,
- c. de heer Th. G. J. Resink, procuratiehouder van de maatschappij tot exploitatie van de suikerfabriek „Tjebongan” en van de N. V. Cultuurmaatschappij „Gedjajan”,
- d. de Internationale Crediet- en Handelsvereniging Rotterdam,
- e. de Nederlandsche Handelmaatschappij,
- f. de Koloniale Bank,
- g. de N.V. Djoengkaré,
- h. de N.V. Cultuurmaatschappij „Gondanglipoero”,

a. t/m h. zich bereid heeft verklaard om, te beginnen met 1 Mei 1925 gedurende een tijdvak van 5 (vijf) achtereenvolgende jaren te vergoeden alle kosten, geene uitgezonderd, van het ten behoeve van belanghebbende in artikel 1 van dit besluit indienstgesteld politiepersoneel, door voorafgaande storting in 's Lands kas te Jogjakarta van een bedrag van:

- a. f 22936,14 (twee en twintig duizend, negen honderd zes en dertig gulden en veertien cent) 's jaars;
- b. f 4313,51 (vier duizend, drie honderd dertien gulden en eenen vijftig cent) 's jaars;
- c. f 4184,89 (vier duizend, één honderd vier en tachtig gulden en negen en tachtig cent) 's jaars;
- d. f 3872,51 (drie duizend, acht honderd twee en zeventig gulden en een en vijftig cent) 's jaars;
- e. f 2309,90 (twee duizend, drie honderd negen gulden en negentig cent) 's jaars;
- f. f 12085,29 (twaalf duizend, vijf en tachtig gulden, negen en twintig cent) 's jaars;
- g. f 1602,38 (één duizend, zes honderd twee gulden, acht en dertig cent) 's jaars;
- h. f 970,74 (negen honderd zeventig gulden, vier en zeventig cent) 's jaars;

a. t/m h. met dien verstande, dat het eventueel onverbruikt gedeelte van dit bedrag aan belanghebbende zal worden teruggegeven.

Ten vierde: Enz.;

Afschrift, enz.;

Ter ordonnantie van den Vice-President van den
Raad van Nederlandsch-Indië,
bij afwezigheid
van den Gouverneur-Generaal
belast met het dagelijksch
beleid der zaken:
De 1ste Gouvernements Secretaris,
(w.g.) H. A. HELB.

No. 30 Voorschriften in zake de Djokjasche Cultuurpolitie.

No. 7399/35/S.

Djakakarta 11 April 1925.

ONDERWERP: Regelen betreffende de cultuurbewaking in de afdeelingen Djokjakarta en Koelon Progo.

De Resident van Djakakarta.

Willende overgaan tot het vaststellen van eenige regelen betreffende de verhouding van het, ten behoeve van de cultuurbewaking in de bestuursafdeelingen Djakakarta en Koelon Progo der residentie Djakakarta, in dienst gesteld personeel der algemeene politie tegen de Beheerders van ondernemingen van landbouw;

Gelet op het Gouvernementsbesluit van 9 April 1925 No. 1a;

Heeft besloten vast te stellen de navolgende regelen:

- a. het bij boven aangehaald Gouvernementsbesluit in dienst gesteld personeel der algemeene politie heeft tot taak de zorg voor de bewaking en beveiliging van de ondernemingen van landbouw, te welker behoeve het personeel in dienst is gesteld, en voor wat met die taak in rechtstreeks verband staat;
- b. het personeel der algemeene politie zal in de uitoefening van zijne taak nauwe aanraking onderhouden en geregeld overleg plegen met de Beheerders der te bewaken en te beveiligen ondernemingen of hunne plaatsvervangers, onverminderd het door dat personeel te bewaren ambtelijk en hierarchisch verband met zijne meerderen en onderling;
- c. de bij de cultuurbewaking belanghebbende Beheerders zijn gerechtigd uit hun midden eene Commissie tot een door hen zelf te bepalen getal te benoemen; deze commissie zal naar behoefte en ten minste eenmaal per jaar vergaderen met den door hem, Resident, daartoe telkens of voor zekeren tijd aan te wijzen Ambtenaar van Politie, optredende voor en namens den Resident, tenzij hij, Resident, zelf de vergadering wenscht te leiden;
- d. de sub c bedoelde commissie zal:
 1. de na afloop van ieder dienstjaar uiterlijk in de maand Maart door den sub c bedoelden Ambtenaar af te leggen rekening en verantwoording aangaande de bestede gelden aanhooren en verifieeren en die goedkeuren, of van opmerkingen voorzien, hem, Resident, ter nadere vaststelling doen toekomen;
 2. desgewenscht raad geven ten opzichte van aanstelling, ontslag en overplaatsing van personeel, niet behoorende tot het personeel der algemeene politie (Kader) behoudens haar recht om ten aanzien van dit laatste verzoeken te doen.

Afschrift dezes te verleen aan:

1. den Directeur van Binnenlandsch Bestuur te Weltevreden.
2. den Inspecteur van Politie te Weltevreden.
3. den Assistent-Resident van Djakakarta te Djakakarta.
4. " " " " Koelon Progo te Wates SS W/L.
5. " " " " Goenoeng Kidoel te Wonosari.
6. het Hoofd van het Pakoe-Alamsche Huis te Djakakarta.
7. den Rijksbestuurder van Djakakarta (met Javaansche vertaling).
8. den Voorzitter der V. L. V. te Semarang.
9. den Agent der Koloniale Bank te Soerabaja.
10. de Cultuur Mij de Vorstenlanden.
11. Klattensche Cultuur Maatschappij.
12. Th. C. J. Resink, q. q. Mij tot exploitatie der suikerfabriek Tjebongan res. N. V. Cultuur Mij Gedjajan.
13. Internationale Crediet en Handelsvereniging Rotterdam.
14. Nederlandsche Handel Maatschappij (Factorij)
15. Djoengkarè
16. Goendang Lipoero.

